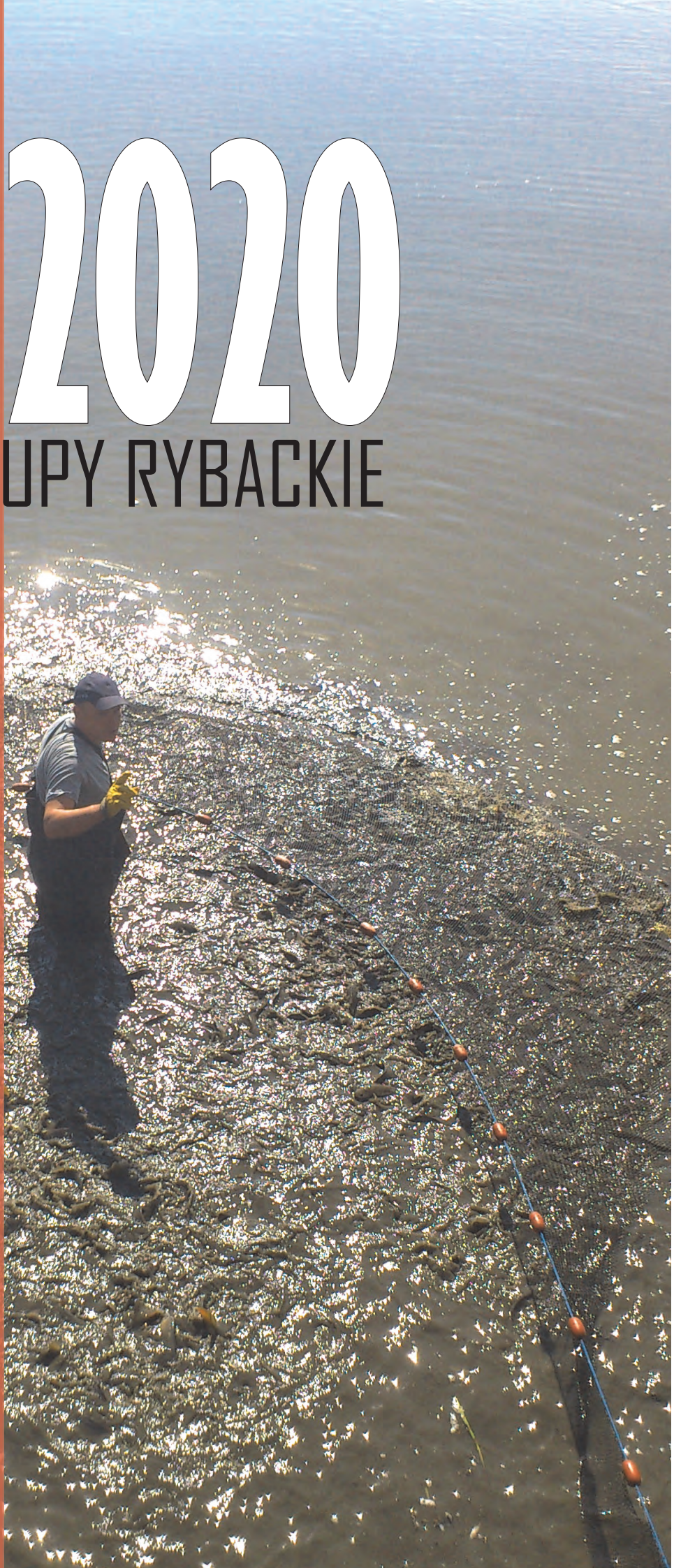

STRATEGIA
KARP 2020
LOKALNE GRUPY RYBACKIE

CZERWIEC 2013

Strategia Karp 2020

AUTORZY:

Andrzej Lirski
Lech Szarowski
Konrad Turkowski
Jadwiga Seremak-Bulge
Henryk Białowąs
Jan Żelazny
Zbigniew Szczepański
Jerzy Śliwiński
Mirosław Cieśla

Wydrukowano na podstawie porozumienia z dnia 12.10.2011 r. w/s realizacji środka „Wsparcie na rzecz współpracy międzyregionalnej i międzynarodowej” objętego osią priorytetową 4 – Zrównoważony rozwój obszarów zależnych od rybactwa, zawartą w programie operacyjnym „Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i nadbrzeżnych obszarów rybackich 2007-2013” w ramach którego realizowane jest „Wspólne Przedsięwzięcie KARP 2020

pomiędzy:

Stowarzyszeniem Lokalna Grupa Rybacka „Żabi Kraj”,
Stowarzyszeniem Lokalna Grupa Rybacka Bielska Kraina,
Stowarzyszeniem Lokalna Grupa Rybacka „Dorzecze Soły i Wieprzówki”,
Stowarzyszeniem Lokalna Grupa Rybacka „Opolszczyzna”,
Stowarzyszeniem „Lokalna Grupa Rybacka Świętokrzyski Karp”.
Stowarzyszeniem Dolina Karpia,
Stowarzyszeniem „Lokalna Grupa Rybacka Jędrzejowska Ryba”,
Stowarzyszeniem Krośnieńsko-Gubińska Grupa Rybacka,
Stowarzyszeniem Lokalna Grupa Rybacka „Dolnośląska Kraina Karpia”,
Stowarzyszeniem „Lokalna Grupa Rybacka Puszczy Sandomierskiej”,
Stowarzyszeniem Lokalna Grupa Rybacka „Między Nidą a Pilicą”,
Stowarzyszeniem Lokalna Grupa Rybacka „Starzawa”,

Redakcja:

Dr inż. Andrzej Lirski

Prof. dr hab. Jadwiga Seremak-Bulge

Dr inż. Jerzy Śliwiński

Dr inż. Mirosław Cieśla

Redakcja techniczna:

Mgr inż. Krzysztof Hryszko

ISBN 978-83-61478-49-2

Wydawnictwo:

P.HU. SZOSTAKDRUK Staszów, ul. Kościelna 31

e-mail:szostakdruk@gmail.com

Nakład 1500

Strategia Karp 2020 powstała dzięki inicjatywie prof. dr hab. Ryszarda Wojdy i wsparciu tej idei przez prof. dr hab. Bogusława Zdanowskiego, dr inż. Zygmunta Okoniewskiego, dr Jana Żelaznego oraz rybaków.

Dziękujemy – autorzy

Warszawa, dnia 9 maja 2013 roku

Wstęp

Rybackie drogowskazy

Każde działanie gospodarcze, w tym również hodowla ryb, powinno być poprzedzone analizą jego realności, opartą o znajomość mechanizmów ekonomicznych i społecznych, w jakich funkcjonuje. Znajomość obecnych oraz przyszłych uwarunkowań daje szansę wytyczenia solidnej, korzystnej dla nas drogi.

Wychodząc naprzeciw tym potrzebom, dwanaście Lokalnych Grup Rybackich z południa Polski, wykorzystując możliwości, jakie niesie Oś IV Programu Operacyjnego Ryby 2007–2013, podjęło wspólną inicjatywę opracowania Strategii Karp 2020, a więc wytyczenia na najbliższe lata drogi rozwoju polskiego karpiarstwa dominującego w akwakulturze naszego regionu.

Strategia jest analizą problematyki rybactwa stawowego, wraz z diagnozą i kierunkami jego rozwoju. Napisana została przez dziewięciu ekspertów, którzy odbyli wiele spotkań z rybakami, opracowali szczegółowe, branżowe ankiety oraz uczestniczyli w wymianie opinii na utworzonej w tym celu stronie internetowej.

Dziękując ekspertom i rybakom za włożony trud, oczekujemy, że Strategia Karp 2020 będzie rybackim drogowskazem, z którego skorzysta również administracja rządowa i samorządowa.

LGR Bielska Kraina

LGR Dolnośląska Kraina Karpia

LGR Jędrzejowska Ryba

LGR Między Nidą a Pilicą

LGR Puszczy Sandomierskiej

LGR Żabi Kraj

Stowarzyszenie Dolina Karpia

LGR Dorzecze Soły i Wieprzówki

Krośnieńsko-Gubińska Grupa Rybacka

LGR Opolszczyzna

LGR Starzawa

LGR Świętokrzyski Karp – lider projektu

czerwiec 2013 r.

1. LGR BIELSKA KRAINA

UL. TADEUSZA REGERA 81, 43-382 BIELSKO BIAŁA
TEL. (33) 810 08 38, E-MAIL: BIURO@BIELSKAKRAINA.PL

2. STOWARZYSZENIE DOLINA KARPIA

UL. RYNEK 2, 32-640 ZATOR
TEL. (33) 841 18 87, E-MAIL: BIURO.LGR@DOLINAKARPIA.ORG

3. LGR DOLNOŚLĄSKA KRAINA KARPIA

UL. ŻEROMSKIEGO 1, 59-140 CHOCIANÓW
TEL. (76) 818 34 87, E-MAIL: BIURO@KRAINAKARPIA.PL

4. LGR DORZECZE SOŁY I WIEPRZÓWKI

RAJSKO, UL. EDUKACYJNA 9, 32-600 OŚWIĘCIM
TEL. (33) 843 60 17, E-MAIL: BIURO@DSIW.PL

5. LGR JĘDRZEJOWSKA RYBA

UL. ARMII KRAJOWEJ 9, 28-300 JĘDRZEJÓW
TEL. (41) 386 10 51, E-MAIL: LGRJEDRZEJOW@GMAIL.COM

6. KROŚNIEŃSKO-GUBIŃSKA GRUPA RYBACKA

OSIECZNICA, UL. KROŚNIEŃSKA 2, 66-600 KROSNO ODRZAŃSKIE
TEL. (68) 359 86 90 WEW. 32, E-MAIL: BIURO@KGGR.PL

7. LGR MIĘDZY NIDĄ A PILICĄ

OS. BROŻKA 3, 29-100 WŁOSZCZOWA
TEL. (41) 385 35 80, E-MAIL: BIURO@MIEDZYNIDAAPILICA.PL

8. LGR OPOLSZCZYZNA

PLAC KOPERNIKA 5/3, 45-040 OPOLE
TEL. (77) 403 31 72,
E-MAIL: KONTAKT.LGROPOLSZCZYZNA@GMAIL.COM

9. LGR PUSZCZY SANDOMIERSKIEJ

UL. BIESZCZADZKA 2, 39-460 NOWA DĘBA
TEL. (15) 814 21 97,
E-MAIL: BIURO@LGR-PUSZCZYSANDOMIERSKIEJ.PL

10. LGR STARZAWA

STUBNO 69A, 37-723 STUBNO
TEL. (16) 735 40 09, E-MAIL: BIURO@LGRSTARZAWA.PL

11. LGR ŚWIĘTOKRZYSKI KARP

UL. SZKOLNA 1, 28-236 RYTWIANY
TEL. (15) 864 78 06, E-MAIL: BIURO@SWIETOKRZYSKIKARP.PL

12. LGR ŻABI KRAJ

UL. MICKIEWICZA 9, 43-430 SKOCZÓW
TEL. (33) 487 49 55, E-MAIL: BIURO@ZABIKRAJ.PL

Fotografia 1. Rozmieszczenie terytorialne Lokalnych Grup Rybackich biorących udział w realizacji projektu Karp 2020

Opinia dotycząca celowości powstania opracowania „Strategia Karp 2020”

Na ogólnoświatowym rynku białka zwierzęcego ryby są bardzo istotnym elementem. Jeszcze pod koniec XX stulecia o wielkości podaży ryb do konsumpcji decydowały odłowy w morzach. Jednak w ostatnim dwudziestolecu nastąpiło spowolnienie, a nawet spadek połowów ryb morskich na skutek przełowienia zasobów. Obecnie, jak i w nadchodzącej przyszłości, dominującą funkcję dostarczyciela produktów rybnych przejmują intensywnie rozwijająca się akwakultura, w tym produkcja ryb słodkowodnych. W 2008 r. w ogólnym bilansie podaży organizmów wodnych udział ryb słodkowodnych stanowił około 30%, a ta wartość rokrocznie się zwiększa. Polska pod względem wielkości połowów ryb morskich od wielu lat nie należy już do czołowych producentów na świecie. W ciągu ostatnich dwunastu lat odławialiśmy rocznie 100–200 tys. ton ryb. Z kolei produkcja ryb słodkowodnych była bardziej stabilna, wynosiła 45–60 tys. ton, stanowiąc 28–34% całkowitej podaży ryb krajowych na nasz rynek. Niemniej, co roku większość produktów rybnych pochodzi z importu, co wskazuje na potencjał rynkowy rozwoju sektora akwakultury w Polsce.

Na terenie naszego kraju ukształtowała się specyficzna forma akwakultury – stawowa gospodarka karpiova. Jest ona niemal nieznaną w krajach Europy Zachodniej, w której dominuje hodowla pstrągów. Posiadamy największy w Unii Europejskiej areał stawów typu karpiovego i największy potencjał produkcji karpia. Do 1950 r. stawowa produkcja rybacka w Polsce była ściśle związana administracyjnie z rolnictwem i wchodziła organizacyjnie w jego skład jako jeden z działów produkcji rolnej. W tamtym okresie interesy branży rybackiej reprezentowane były przez silne organizacje rolnicze. Po roku 1950, w wyniku zmian politycznych, nastąpiła również zmiana kierunku polityki rolnej, co pociągnęło za sobą zmianę administracyjnej i organizacyjnej struktury gospodarki karpiovego w Polsce. Wydzielone zostały karpiove Państwowe Gospodarstwa Rybackie, centralnie zarządzane najpierw przez Zjednoczenie, a później przez Zrzeszenie Państwowych Gospodarstw Rybackich. Administracyjnie gospodarstwa podlegały Ministerstwu Rolnictwa, stanowiąc jeden z małych działów tego sektora. Po 1989 r., w wyniku kolejnej transformacji polityczno-gospodarczej kraju, stawowa gospodarka karpiova przeszła dalsze zmiany administracyjne. Branża ponownie została rozbita, przez pewien czas przynależąc nawet do Ministerstwa Gospodarki Morskiej. Przez wiele lat w Ministerstwie Rolnictwa sprawy rybactwa zdominowane były przez rybołówstwo morskie. W Departamencie Rybołówstwa działał jedynie skromny, kilkusobowy zespół osób zajmujących się rybactwem śródlądowym. O skali organizacyjnego rozbicia branży może świadczyć fakt, że w momencie wdrażania w latach 2008–2010 systemu rekompensat wodnośrodowiskowych nie była znana aktualna łączna wielkość produkcji i powierzchnia stawów karpiowych w naszym kraju. Bazowano na danych sprzed czterdziestu, a nawet pięćdziesięciu lat. Ponadto bardzo późno, a przede wszystkim źle przeprowadzono restrukturyzację Państwowych Gospodarstw Rybackich. Co gorsze, proces nie został do dziś zakończony, sprawiając, że wielu użytkowników stawów karpiowych nie wie w jakich realiach własnościowych będzie pracowała w nawet najbliższej przyszłości. Wszystkie te czynniki w sumie spowodowały wyraźny regres produkcji karpiovego

i jej niską opłacalność. Jeżeli zaś nie nastąpią radykalne zmiany, stawom karpowym w Polsce grozi likwidacja, a społeczeństwo polskie tracąc stawową gospodarkę karpową, utraci tym samym wielowiekowe dziedzictwo narodowe.

Należy przypomnieć, że od zarania swego istnienia, nadrzędną i wiodącą funkcją gospodarki karpowej była i jest produkcja ryb przeznaczonych do konsumpcji, a także materiału do obsady stawów i materiału zarybieniowego dla wód otwartych. Trzeba wszakże pamiętać również, że zaletą stawów karpowych jest nie tylko produkcja zdrowej żywności – mają one także inne cenne walory, równie ważne, jak sama produkcja ryb. Stawy wypełniają różnorodne role na rzecz ogólnonarodowych interesów, takie jak:

- retencja i poprawa jakości wody,
- poprawa stosunków wodnych na terenach rolniczych, tworzenie unikatowego mikroklimatu,
- korzystny wpływ na środowisko poprzez wspieranie biologicznej różnorodności,
- są miejscem bytowania bardzo dużej liczby gatunków roślin i zwierząt,
- odgrywają istotną rolę społeczną, edukacyjną, przyrodniczą, rekreacyjną,
- są trwałym elementem krajobrazu naszego kraju, stanowią specyficzny krajobraz.

Paradoksem jest, że z wszystkich tych walorów korzysta całe społeczeństwo, a koszty utrzymania stawów ponoszą tylko hodowcy ryb. By zmienić stereotypy w myśleniu o roli stawów karpowych w ekonomiczno-społecznym rozwoju naszego kraju, w 2010 r. zapoczątkowałem ogólnokrajową dyskusję dotyczącą celowości i konieczności opracowania strategii rozwoju gospodarki stawowej. Dyskusja ta stała się przyczynkiem do powstania niniejszego opracowania zatytułowanego „Strategia Karp 2020”. Jest to pierwsza od wielu lat tak wszechstronnie opracowana strategia dla branży karpiarskiej. Przygotowana została przez zespół naukowców i praktyków z kilku krajowych placówek naukowych oraz podmiotów zajmujących się gospodarką stawową typu karpowego. Wszystkim im omawiana problematyka jest na co dzień bliska. Strategia została opracowana poprzez konsultacje z szerokim gronem reprezentantów środowiska karpowego, osób gospodarujących na stawach i na co dzień utrzymujących się z tej produkcji. Opracowanie powstało dzięki ogromnemu zaangażowaniu 12 Lokalnych Grup Rybackich rozmieszczonych na terenie południowej Polski, gospodarujących łącznie na 18 176 ha stawów, obejmujących 411 gospodarstw, oraz przy współudziale ośmiu jednostek samorządów wojewódzkich.

Uwzględniając oczekiwania producentów karp wyartykułowane w trakcie licznych spotkań i badań ankietowych w Lokalnych Grupach Rybackich, autorzy opracowania Strategii Karp 2020 wyodrębnili trzy główne cele, których realizacja powinna umożliwić przełamanie kryzysu w branży. Są to kolejno:

- utrzymania istniejącej powierzchni produkcyjnej stawów,
- zwiększenia dochodowości gospodarstw stawowych,
- wzmocnienia prośrodowiskowej i prospołecznej roli gospodarki karpowej

Należałoby tylko życzyć polskiemu karpiarstwu, by cele te zostały w pełni zrealizowane.

Wszystkim Autorom, Organizatorom oraz innym Osobom uczestniczącym w przygotowaniu opracowania, składam gratulacje i serdeczne podziękowania za podjęcie tematu i uwieńczenie wielomiesięcznej współpracy sukcesem pomimo wielu trudności formalnych i organizacyjnych.

Szczególne podziękowanie kieruję do p. Wacława Szczoczarza, który jako pierwszy spośród praktyków rybackich podjął ideę powstania strategicznego dokumentu rozwojowego dla branży karpowej. W zupełnie bezinteresowny sposób poświęcił wiele czasu, wysiłku i zdrowia, aby Strategia Karp 2020 mogła się ziścić.

Kończąc, chciałbym wyrazić swoje uznanie dla tak wartościowego i cennego opracowania, którego miałem przyjemność być inicjatorem, a które zostało zrealizowane przez grono zapaleńców oddanych stawowej gospodarce karpowej.

Prof. dr hab. Ryszard Wojda
Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego
w Warszawie

Spis treści

1. Geneza i metodyka tworzenia Strategii Karp 2020	15
2. Analiza sektora karpiego.....	28
3. Cele Strategii Karp 2020.....	36
4. Analiza SWOT sektora gospodarki karpiovej	39
5. Obszary strategicznego działania	44
6. Działania strategiczne i wstępna analiza możliwości ich finansowania	52
7. Analiza ryzyka.....	60
8. Rodzaje działań możliwych do podjęcia w trakcie realizacji celów strategii	62
9. Wsparcie priorytetów polskiej gospodarki karpiovej ze środków UE w nowej perspektywie finansowania 2014–2020.....	66
9.1. Ocena działań w ramach SPO 2004–2006 i PO Ryby 2007–2013 w podziale na wielkość przyznaných środków	66
9.1.1. Wstęp	66
9.1.2. Charakterystyka Sektorowego Programu Operacyjnego „Rybołówstwo i przetwórstwo ryb 2004–2006”	66
9.1.3. Podsumowanie działań skierowanych do gospodarstw karpiovejch w ramach Sektorowego Programu Operacyjnego „Rybołówstwo i przetwórstwo ryb 2004–2006”	71
9.1.4. Charakterystyka Programu Operacyjnego „Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i nadbrzeżnych obszarów rybackich 2007–2013”	71
9.1.5. Podsumowanie działań skierowanych do sektora karpiovejch w ramach Programu Operacyjnego „Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i nadbrzeżnych obszarów rybackich 2007–2013”	80
9.2. Propozycja finansowania polskiej gospodarki karpiovej ze środków UE na lata 2014–2020 ...	81
9.2.1. Wstęp	81
9.2.2. Projekt Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego 2014–2020 w kontekście możliwości finansowania gospodarki stawowej w Polsce	82
9.2.3. Oczekiwania hodowców odnośnie kierunków dofinansowywania gospodarki karpiovejch na podstawie badań ankietowych.....	84
9.2.4. Europejski Fundusz Morski i Rybacki jako odpowiedź na potrzeby hodowców karpia	92
9.2.5. Europejski Fundusz Morski i Rybacki jako narzędzie wspomagające osiągnięcie celów strategii.....	92
9.2.6. Propozycja finansowania polskiej gospodarki karpiovej ze środków UE na lata 2014–2020	93
10. Ocena efektów działań dotychczasowych strategii rybactwa	94
10.1. Sektorowy Program Operacyjny 2004–2006.....	96
10.2. Program Operacyjny „Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i nadbrzeżnych obszarów rybackich 2007–2013”	97
10.3. Nowy impuls dla strategii zrównoważonego rozwoju europejskiej akwakultury	101
10.4. Badania ankietowe na terenie 10 Lokalnych Grup Rybackich.....	104
10.5. Podsumowanie i wnioski	110
11. Ekonomika produkcji karpiovej.....	116
11.1. Wstęp	116
11.2. Metody intensyfikacji produkcji	116

11.3. Wszechstronna analiza kosztów produkcji i możliwości ich racjonalizacji.....	117
11.4. Potencjalne kierunki dywersyfikacji produkcji (gatunki konsumpcyjne, materiał zarybieniowy)	134
11.5. Opracowanie systemu obiektywnej wyceny szkód w gospodarstwach rybackich	135
11.6. Przekształcenia własnościowe w rybactwie stawowym.....	137
11.7. Podsumowanie	137
12. Rynek produktów stawowej gospodarki karpiovej	141
12.1. Wstęp	141
12.2. Ogólna charakterystyka rynku ryb	141
12.3. Chłonność krajowego rynku	142
12.4. Spożycie karpia.....	144
12.5. Ceny karpia.....	147
12.6. Organizacja sprzedaży i funkcjonowanie rynku ryb	149
12.7. Handel zagraniczny karpiami.....	156
12.8. Przetwórstwo ryb	161
12.9. Certyfikacja karpia.....	162
12.10. Organizacje samorządowe	166
12.11. Podsumowanie	169
13. Aktywne uczestnictwo zintegrowanej reprezentacji sektora gospodarki stawowej w tworzeniu i wdrażaniu rozwiązań prawnych dotyczących jego funkcjonowania.....	173
13.1. Wstęp	173
13.2. Aktualny stan rozwiązań prawnych dotyczących sektora gospodarki stawowej w Polsce	174
13.3. Plan tworzenia i wdrażania zagadnień prawnych dotyczących gospodarki stawowej	181
13.4. Zakończenie	181
14. Zdrowie ryb produkowanych w stawach karpiowych	183
14.1. Obiektywne uwarunkowania zagrożenia zdrowia karpia i innych ryb hodowanych w stawach karpiowych oraz możliwości zwalczania chorób ryb.....	183
14.2. Profilaktyka ogólna w produkcji stawowej.....	183
14.3. Zwalczanie chorób ryb metodami hodowlanymi i alopacyjnymi	185
14.4. Współpraca służb ichtiopatologicznych i hodowców w zakresie zapobiegania chorobom, diagnostyki i leczenia ryb	185
14.5. Wykaz i konsekwencje wystąpienia niektórych chorób karpia i innych ryb hodowanych w stawach karpiowych	187
14.6. Podstawowe cechy chorób karpia i innych ryb hodowanych w stawach karpiowych, powodujące masowe śnięcia ryb mające charakter kłęski żywiołowej	188
14.7. Analiza uwarunkowań i zagrożeń ze strony chorób ryb oraz oczekiwań wsparcia hodowli ryb w przypadku wystąpienia masowych śnięć ryb o charakterze kłęski żywiołowej – na podstawie ankiet uzyskanych z 10 Lokalnych Grup Rybackich	191
14.8. Podsumowanie, wnioski i główne cele w zakresie zdrowia ryb produkowanych w stawach karpiowych	197
15. Promocja karpia	199
15.1. Wstęp	199
15.2. Opinia hodowców karpia na temat przeprowadzonych działań promocyjnych	199
15.3. Cel i zakres tematyczny promocji karpia	204
15.4. Skuteczność promocji w różnych kanałach komunikacji.....	206

15.5. Oznakowanie miejsc sprzedaży	210
15.6. Odbiorcy promocji – grupa docelowa	211
15.7. Konkluzje – strategia promocji karpia do 2020 roku.....	213
16. Badania naukowe dotyczące stawowej produkcji karpiowej oraz edukacja zawodowa i kształcenie ustawiczne w zakresie produkcji karpiowej	215
16.1. Wsparcie naukowe badań dotyczących stawowej produkcji karpiowej	215
16.1.1. Wprowadzenie	215
16.1.2. Charakterystyka jednostek naukowych realizujących badania w zakresie gospodarki stawowej ze szczególnym uwzględnieniem produkcji karpia	216
16.1.3. Zdefiniowanie oczekiwanego przez praktykę zakresu badań o charakterze aplikacyjnym i wdrożeniowym	220
16.2. Edukacja zawodowa i kształcenie ustawiczne w zakresie produkcji karpiowej	225
16.2.1. Wprowadzenie	225
16.2.2. Stan rybackiego szkolnictwa zawodowego w zakresie gospodarki stawowej na poziomie zasadniczym, średnim i wyższym	226
16.2.3. Analiza możliwości utrzymania tradycyjnych form kształcenia w zakresie rybactwa stawowego na poziomie średnim i wyższym	228
16.2.4. Propozycje nowych rozwiązań w systemie kształcenia	233
17. Wielofunkcyjna i zintegrowana rola stawowej gospodarki karpiowej	236
17.1. Rola stawowej gospodarki karpiowej w ekonomiczno-społecznym rozwoju regionów oraz znaczenie obiektów stawowych na terenach użytkowanych rolniczo.	236
17.2. Rola obiektów stawowych w systemie gospodarki wodnej oraz jej wpływ na poprawę jakości wody.	247
17.3. Ochrona i kształtowanie różnorodności biologicznej na obszarach obiektów stawowych i terenach przyległych	251
17.3. Upowszechnianie wielofunkcyjnej roli gospodarki stawowej.....	257
17.4. Główne cele do realizacji w ramach Strategii Karp 2020 w zakresie wielofunkcyjnej i zintegrowanej roli stawowej gospodarki karpiowej.	261

1. Geneza i metodyka tworzenia Strategii Karp 2020

W połowie czerwca 2010 r. w Rytwianach odbyło się zebranie Oddziału Zaklików Polskiego Towarzystwa Rybackiego. Jednym z gości spotkania był prof. dr hab. Ryszard Wojda z Pracowni Ichtiobiologii i Rybactwa Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, który przedstawił referat zatytułowany „Strategia rozwoju stawowej gospodarki karpiovej”. Główny wniosek płynący z tego wystąpienia był taki, że branża karpiova działa obecnie „akcyjnie i dorywczo”. Każdy hodowca boryka się samotnie z bieżącymi problemami, a w sektorze brak jest spójnego perspektywicznego spojrzenia. Dlatego też zaapelował o mobilizację środowiska rybackiego w celu stworzenia strategii, która zawierałaby cele i priorytety dla stawowej gospodarki karpiovej na nadchodzącą przyszłość.

Fotografia 2. Spotkanie rybackie – czerwiec 2010 r.

Wiosną 2011 r. koncepcja prof. dr hab. Ryszarda Wojdy zyskała poparcie prof. dr hab. Bogusława Zdanowskiego, dr inż. Zygmunta Okoniewskiego i dr Jana Żelaznego. Wyrażając zaniepokojenie obecną sytuacją branży karpiańskiej, wszystkie wymienione powyżej osoby podpisały list intencyjny, w którym opowiedziano się za koniecznością opracowania strategii dla rozwoju gospodarki karpiovej. Dokument taki byłby przydatny zarówno dla rybaków jak i administracji różnych szczebli odpowiedzialnej za produkcję rybacką w naszym kraju. Jednocześnie sygnatariusze listu zaprosili szerokie grono osób z instytucji i organizacji związanych z branżą, w tym z Lokalnych Grup Rybackich (LGR) południowej Polski, do wzięcia udziału w procesie tworzenia strategii.

Po krótkich przygotowaniach, 6 czerwca 2011 r. w Pracowni Ichtiobiologii i Rybactwa Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie odbyło się pierwsze oficjalne spotkanie w sprawie przygotowania strategii. Wzięło w nim udział piętnastu przedstawicieli z 11 instytucji naukowych i stowarzyszeń:

- Instytutu Rybactwa Śródlądowego w Olsztynie,
- Instytutu Technologiczno-Przemysłowego w Falentach,
- Lokalnych Grup Rybackich: „Dorzecze Soły i Wieprzówki”, „Partnerstwo Doliny Baryczy”, „Świętokrzyski Karp” i „Żabi Kraj”,

- Polskiego Towarzystwa Rybackiego,
- Towarzystwa Promocji Ryb „Pan Karp”,
- Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie,
- Zakładu Ichtiobiologii i Gospodarki Rybackiej PAN w Gołyszach,
- Związku Producentów Ryb.

W trakcie spotkania wybrano zespół koordynujący prace przygotowawcze do opracowania strategii. W jego skład weszli: prof. dr hab. Jadwiga Seremak-Bulge, dr inż. Zygmunt Okoniewski, Waclaw Szczoczarz, dr inż. Jerzy Śliwiński, dr inż. Mirosław Cieśla. Ustalono również główne obszary/bloki tematyczne, jakie winny być uwzględnione podczas opracowywania strategii.

Miesiąc później, w lipcu 2011 r. w Rytwianach, reprezentanci LGR Dorzecze Soły i Wieprzówki, Między Nidą a Pilicą, Opolszczyzna, Partnerstwo dla Doliny Baryczy, Świętokrzyski Karp i Żabi Kraj spotkali się z członkami zespołu koordynującego oraz ekspertami wspierającymi przyszłą strategię dla produkcji karpia. Najważniejszym ustaleniem spotkania była deklaracja formalnego współdziałania LGR Polski południowej w procesie tworzenia strategii w ramach współpracy międzyregionalnej pomiędzy LGR. Liderem projektu została LGR Świętokrzyski Karp, zaś sam projekt zyskał oficjalną nazwę „Strategia Karp 2020”, w skrócie określany mianem „Strategii”. W trakcie dwudniowych obrad uzgodniono, że o planowanych pracach zmierzających do powstania Strategii powiadomiona zostanie administracja rządowa. Ponadto zdecydowano, że Strategia będzie szeroko promowana i upowszechniana wśród różnego rodzaju interesariuszy mających tak bezpośredni, jak i pośredni wpływ na kształtowanie uwarunkowań dla stawowej produkcji karpia. W trakcie spotkania postanowiono również uruchomić specjalny portal internetowy dla Strategii Karp 2020, który umożliwi promocję przedsięwzięcia, konsultacje z producentami karpia, wymianę materiałów pomiędzy ekspertami i producentami oraz koordynację działań organizacyjnych.

Fotografia 3. Przedstawiciele LGR ustalają szczegóły współpracy – Pustelnia Złotego Lasu, lipiec 2011 r.

Do października 2012 r. koordynator projektu – LGR Świętokrzyski Karp, zyskał akceptację samorządów wojewódzkich w sprawie finansowania Strategii oraz sfinalizował zawarcie porozumienia pomiędzy dwunastoma LGR południa kraju bezpośrednio zaangażowanymi w proces jej powstawania. Stworzona w ten sposób inicjatywa objęła swoim zasięgiem 411 podmiotów gospodarujących na powierzchni ponad 18 tys. ha stawów, co stanowi około jednej trzeciej powierzchni wszystkich obiektów tego typu w kraju. W tabeli 1 przedstawiono Lokalne Grupy Rybackie, które weszły w skład konsorcjum realizującego Strategię Karp 2020. Pierwsze dziesięć LGR uczestniczyło w pełni w przygotowaniu Strategii, natomiast dwie ostatnie partycypowały w jej kosztach ogólnych.

Tabela 1. Wykaz Lokalnych Grup Rybackich uczestniczących w przygotowaniu Strategii Karp 2020, liczba i sumaryczna powierzchnia stawów karpiovych na terenach poszczególnych LGR oraz liczba uczestników biorących udział w konsultacjach z ekspertami.

Nazwa Lokalnej Grupy Rybackiej	Powierzchnia stawów (ha)	Liczba gospodarstw	Liczba uczestników
Lokalna Grupa Rybacka Bielska Kraina	1000	170	19
Lokalna Grupa Rybacka Dolnośląska Kraina Karpia	1687	16	23
Lokalna Grupa Rybacka Jędrzejowska Ryba	680	18	15
Krośnieńsko-Gubińska Grupa Rybacka	700	16	20
Lokalna Grupa Rybacka Między Nidą a Pilicą	764	12	30
Lokalna Grupa Rybacka Opolszczyzna	2300	40	31
Lokalna Grupa Rybacka Puszczy Sandomierskiej	997	4	2
Lokalna Grupa Rybacka Starzawa	821	5	2
Lokalna Grupa Rybacka Świętokrzyski Karp	1327	25	42
Lokalna Grupa Rybacka Żabi Kraj	2500	52	55
Lokalna Grupa Rybacka Dorzecze Soły i Wieprzówki	1400	12	0
Stowarzyszenie Dolina Karpia	4000	41	0
Razem:	18176	411	241

W dniach 9–10 października 2012 r. w Rytwianach odbyło się spotkanie przedstawicieli LGR z ekspertami odpowiedzialnymi za przygotowanie poszczególnych bloków tematycznych Strategii. W tabeli 2 przedstawiono bloki tematyczne oraz ekspertów odpowiedzialnych za ich realizację.

Jednym z najważniejszych tematów była sprawa trybu oraz terminów konsultacji z producentami karpia. Obecni zwrócili uwagę, że z dotychczasowej praktyki wynika, iż środowisko rybackie jako całość, nie tylko karpiarze, jest mało aktywne w udzielaniu informacji na temat swojej działalności. Z tego też względu zdecydowano, że zbieranie informacji i opinii producentów karpia w zakresie poszczególnych bloków tematycznych Strategii odbywać się będzie metodą bezpośrednich konsultacji i ankietyzacji podczas spotkań w poszczególnych LGR.

Tabela 2. Bloki tematyczne oraz wykaz ekspertów realizujących poszczególne zagadnienia strategii dla stawowej produkcji karpia

Blok tematyczny	Nazwisko eksperta
Wsparcie priorytetów polskiej gospodarki karpiowej ze środków UE w nowej perspektywie finansowania 2014–2020	dr inż. Andrzej Lirski
Ocena efektów działań dotychczasowych strategii rybactwa	mgr inż. Lech Szarowski
Ekonomika produkcji karpiowej	dr hab. Konrad Turkowski
Rynek produktów stawowej gospodarki karpiowej	prof. dr hab. Jadwiga Seremak-Bulge
Aktywne uczestnictwo zintegrowanej reprezentacji sektora gospodarki stawowej w tworzeniu i wdrażaniu rozwiązań prawnych dotyczących jego funkcjonowania	dr inż. Henryk Białowus
Zdrowie ryb produkowanych w stawach karpiowych	dr Jan Żelazny
Promocja karpia	mgr inż. Zbigniew Szczepański
Badania naukowe dotyczące stawowej produkcji karpiowej oraz edukacja zawodowa i kształcenie ustawiczne w zakresie produkcji karpiowej	dr inż. Jerzy Śliwiński
Wielofunkcyjna i zintegrowana rola stawowej gospodarki karpiowej	dr inż. Mirosław Cieśla

Każdy z ekspertów przygotował autorski zestaw pytań dotyczący najistotniejszych jego zdaniem zagadnień w obrębie własnego bloku tematycznego. Pytania te, w postaci zbiorczej ankiety, przesłane zostały do poszczególnych LGR oraz zamieszczone na stronie internetowej Strategii. Zastosowano kilka rodzajów pytań ankietowych:

- zamknięte,
- półotwarte z możliwością jednokrotnego wyboru,
- półotwarte z możliwością wielokrotnego wyboru,
- pytania otwarte.

Ankiety były anonimowe, określały jedynie przynależność do konkretnej LGR. W okresie od 29 listopada 2012 r. do 18 lutego 2013 r. zorganizowano 10 spotkań, każde trwające 2 – 3 dni, w których uczestniczyły łącznie 274 osoby. Konsultacje budziły zainteresowanie nie tylko wśród rybaków, ale również przedstawicieli służby weterynaryjnej i władz samorządowych różnych szczebli.

Fotografia 4. Spotkanie inauguracyjne – październik 2012 r

Fotografia 5. Spotkanie konsultacyjne w PAN Gołysz – listopad 2012 r.

Fotografia 6. Konsultacje rybaków z ekspertami w Opolu – styczeń 2013 r.

Fotografia 7. Konsultacje w Rytwianach – luty 2013 r.

W trakcie konsultacji z hodowcami szczegółowo omawiano wszystkie pytania ankiety celem doprecyzowania ich intencji. Dzięki bezpośredniemu kontaktowi eksperci mieli możliwość poznania opinii przedstawicieli branży rybackiej na temat ich priorytetów oraz wizji przyszłości gospodarki karpiowej. Część pytań ankiety wypełniana była na bieżąco w trakcie spotkań. Inne, zwłaszcza zagadnienia ekonomiczne, wymagały podania bardziej szczegółowych danych i wypełniane były w domu. Ankiety hodowcy przesyłali do biur poszczególnych LGR, skąd odsyłano je ekspertom.

W tabeli 3. przedstawiono liczbę ankiet uzyskanych z LGR, które w całości realizowały Strategię.

Tabela 3. Zestawienie liczbowe ankiet uzyskanych z poszczególnych LGR, z których producenci uczestniczyli w przygotowaniu Strategii Karp 2020.

Nazwa Lokalnej Grupy Rybackiej	Liczba uzyskanych ankiet
Lokalna Grupa Rybacka Bielska Kraina	23
Lokalna Grupa Rybacka Dolnośląska Kraina Karpia	4
Lokalna Grupa Rybacka Jędrzejowska Ryba	18
Krośnieńsko-Gubińska Grupa Rybacka	5
Lokalna Grupa Rybacka Między Nidą a Pilicą	12
Lokalna Grupa Rybacka Opolszczyzna	19
Lokalna Grupa Rybacka Puszczy Sandomierskiej	2
Lokalna Grupa Rybacka Starzawa	1
Lokalna Grupa Rybacka Świętokrzyski Karp	11
Lokalna Grupa Rybacka Żabi Kraj	3
NN	6
Razem	104

Uzyskane wyniki ankietyzacji opracowano przy użyciu programu Excel. Analizując ankietę wyliczono średni procent odpowiedzi na dane pytanie lub jego warianty dla poszczególnych LGR oraz wartości średnie dla pytania lub jego wariantów dla wszystkich LGR łącznie. W przypadku ewidentnych błędów logicznych np. respondent odpowiedział negatywnie na zapytanie, czy będzie korzystał w przyszłości ze środków unijnych, po czym w kolejnych pytaniach udzielał wyczerpujących odpowiedzi na temat zasad i priorytetów przyszłego korzystania z tych środków, odpowiedź zmieniano na pozytywną. Ponieważ kilku respondentów nie określiło w przesłanych ankietach swojej przynależności do określonej LGR, z konieczności utworzona została dodatkowa grupa określona jako „NN”. W przypadku braku w danym pytaniu jakiegokolwiek wskazania przez respondenta, dodawano do listy opcji możliwych do wyboru dodatkową grupę „brak odpowiedzi”. Odpowiedzi analizowane były z uwzględnieniem podziału gospodarstw na cztery klasy wielkości:

- obiekty o powierzchni poniżej 10 ha,
- obiekty o powierzchni 10,1 ha – 50 ha,
- obiekty o powierzchni 50,1 ha – 100 ha,
- obiekty o powierzchni ponad 100 ha.

Po dokonaniu analiz komplet zebranych danych został przekazany do koordynatora projektu Strategia Karp 2020 – LGR Świętokrzyski Karp.

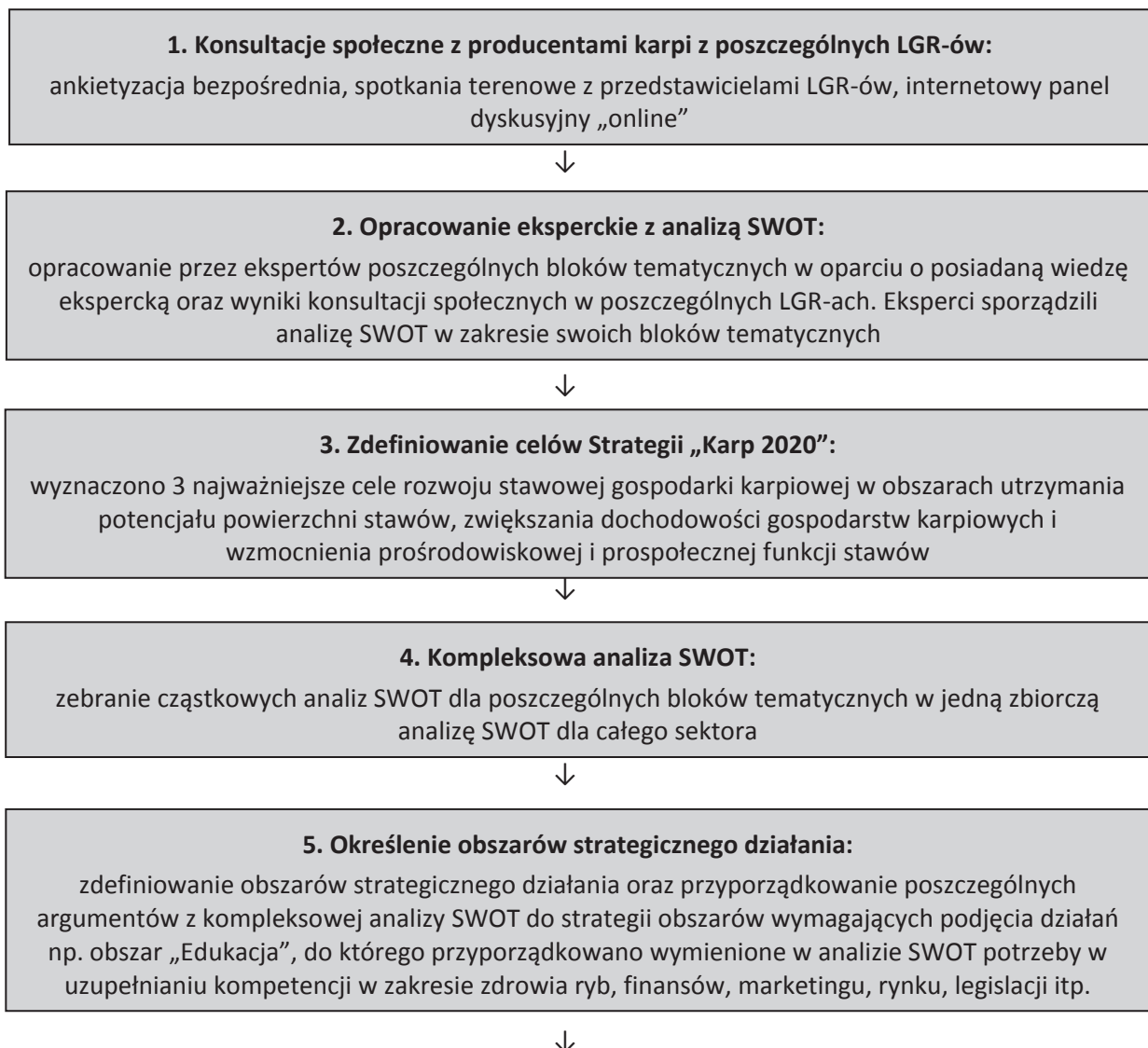
Wszyscy zainteresowani mieli możliwość wymiany poglądów i dyskusji odnośnie powstającej Strategii. Na specjalnie utworzonym forum internetowym począwszy od 20 marca 2013 r. zamieszczane były robocze wersje omówienia poszczególnych bloków tematycznych. W trakcie trwania konsultacji odnotowano łącznie 3816 wejść internautów oraz 112 wpisanych pytań, komentarzy i uwag. Po zakończeniu konsultacji ze środowiskiem rybackim, w okresie od 1 do 30 kwietnia 2013 r. dokonano kompleksowej analizy wyników,

przeprowadzono konsultacje pomiędzy ekspertami oraz prace redakcyjne celem wypracowania najważniejszych tez i wskazówek dla optymalizacji przyszłych działań w zakresie gospodarki karpiowej.

Fotografia 8. Jedno z wielu roboczych spotkań ekspertów – SGGW, kwiecień 2013 r.

Przygotowanie Strategii odbywało się „krok po kroku” według poniższego schematu:

6. Określenie działań strategicznych:

określenie i zdefiniowanie potrzeb i kierunków możliwych działań w poszczególnych obszarach strategicznego działania np. dla obszaru „Edukacja” zdefiniowane potrzeby i zakres działań to organizacja kursów i szkoleń dla producentów karpia z zakresu zdrowia ryb itp.

7. Analiza możliwości finansowania działań strategicznych:

poszukiwanie i analiza możliwych źródeł finansowania działań w poszczególnych obszarach strategicznego działania ze szczególnym uwzględnieniem nowego programu sektorowego EFMR 2014-2020 np. dla obszaru „Edukacja” zidentyfikowane działania strategiczne to organizacja kursów, które mogą zostać sfinansowane w ramach priorytetu 2 EFMR 2014-2020

8. Przeprowadzenie analizy ryzyka:

ujęto czynniki zagrożenia osiągnięcia celów strategii, które są niezależne od działań podejmowanych przez branżę. Uświadomienie zagrożeń powinno okazać się pomocne w trakcie planowania realizacji celów Strategii.

9. Określenie kluczowych działań:

dokonano kategoryzacji określonych wcześniej działań na cztery rodzaje:

- **działania kluczowe** - niezbędne do osiągnięcia celów strategii. Brak ich realizacji stanowić będzie realne zagrożenie dla dalszego istnienia stawowej gospodarki karpiowej. Ich zidentyfikowanie powinno także ukierunkować wspólne działania hodowców karpia oraz wszystkich organizacji ich zraszających.
- **działania innowacyjne i rozwojowe** – zawierają nowe działania, wspierające osiągnięcie celów strategii. Są to działania, których niezrealizowanie nie zagraża bezpośrednio realizacji celów strategii, jednak ich podjęcie może mieć duży wpływ na postęp w zbliżaniu się do wyznaczonych celów. Kategoria ta pozwala wyodrębnić zadania, które są nowatorskie, a tym samym wymagają większego wysiłku, aby je zrealizować.
- **działania i praktyki istniejące** – działania istniejące, wymagające kontynuacji lub wzmocnienia, które wspierają osiągnięcie celów strategii. Ich brak nie zagraża celom, jednak wprowadzenie tych aktywności w życie ułatwi realizację strategii.
- **działania sprzeczne z celami „Strategii”** – tę kategorię wprowadzono jako kontrolną, aby w trakcie weryfikacji działań wyłowić te, które mogą stać w sprzeczności z innymi, bądź nie do końca wpisują się w cele strategiczne

Zaproszenie do dyskusji dotyczącej przygotowania strategii na rzecz rozwoju stawowej produkcji karpiowej w latach 2014 - 2020

- i. Uwzględniając fakt, że spożycie ryb w naszym kraju jest znacznie poniżej średniej światowej i europejskiej
- ii. Pomimo niskiego spożycia Polska zmuszona jest importować połowę konsumowanych ryb
- iii. Produkcja ryb z połowów morskich, ze względu na coraz bardziej kurczące się zasoby, jest ograniczona i według światowej organizacji ds. Wyżywienia i Żywności (FAO) wzrost produkcji ryb możliwy będzie tylko dzięki rozwojowi akwakultury
- iv. Biorąc pod uwagę fakt, że Polska jest krajem o największej powierzchni stawów karpiowych oraz najwyższej produkcji karpia wśród wszystkich krajów UE
- v. Większość społeczeństwa nie zdaje sobie sprawy, że stawy karpiove pełnią wiele bardzo ważnych funkcji pozaprodukcyjnych, stanowią narodowe dziedzictwo oraz dorobek kulturowy naszego kraju
- vi. Osoby doceniające pro-środowiskową rolę stawów karpiowych często postrzegają produkcję karpia jako zagrożenie dla walorów przyrodniczych stawów
- vii. Produkcja karpia, najstarsza i najbardziej tradycyjna forma akwakultury w Polsce jest w bardzo trudnej sytuacji ekonomicznej, realnie zagrażającej jej dalszemu istnieniu
- viii. Potencjał produkcyjny stawów karpiowych jest obecnie nie w pełni wykorzystany ze względu na brak środków na utrzymanie i odnawianie zdolności hodowlano – produkcyjnych
- ix. Dużych możliwości intensyfikacji i/lub dywersyfikacji produkcji ryb w stawach karpiowych należy upatrywać w poszukiwaniu nowych gatunków lub nowych metod i technologii chowu
- x. Ogromne zagrożenie dla dalszej egzystencji stawowej produkcji karpiowej stanowią choroby karpia oraz straty generowane przez zwierzęta – szkodniki ryb
- xi. Uwzględniając fakt, w dotychczasowych programach operacyjnych rola akwakultury karpiowej była niewystarczająco doceniana

- xii. Dotychczas opracowane strategie dla stawowej produkcji karpia stanowiły raczej inwentaryzację stanu rzeczy, aniżeli faktyczne kierunki działań celem wypracowania programu rozwoju sektora
- xiii. Jednocześnie tak specyficzna, wielofunkcyjna i dotychczas w niewielkim stopniu wspomagana formuła produkcji, jaką jest produkcja karpia w stawach, sytuowana była przy podziale środków finansowych z tzw. środków unijnych z sektorami prowadzącymi chów bardzo intensywny lub takimi, które już otrzymały bardzo duże wsparcie finansowe
- xiv. Celem wypracowania wspólnej strategii dla stawowej produkcji karpiowej konieczna jest integracja wszystkich środowisk i organizacji z nią związanych

zwracamy się do Państwa z propozycją i prośbą wzięcia udziału w opracowaniu „**Strategii na rzecz rozwoju stawowej gospodarki karpiowej na lata 2014-2020**”, zwanej dalej „Strategią”.

Propozycje zagadnień do objęcia w trakcie przygotowywania Strategii”

1. Ocena efektów dotychczasowych działań wspierających stawową produkcję karpiową szczególnie w ramach SPO 2004-2006 i PO Ryby 2007-2013
 - Podział środków w poprzednich programach operacyjnych
 - Ocena efektów działań w podziale na wielkość przyznanych środków oraz uzyskanych efektów dla rybactwa (wartość produkcji z połowów i z akwakultury, jakie działania, jakimi kwotami zostały wsparte, które przyniosły efekt pozytywny, które wręcz odwrotnie, które wsparto zbyt małymi środkami)
 - Wykazanie konieczności większego wsparcia dla akwakultury karpiowej w ramach nowego okresu programowania na lata 2014-2020
2. Wielofunkcyjna i zintegrowana rola stawowej gospodarki karpiowej
 - Retencja wody
 - Oczyszczanie wód powierzchniowych poprzez retencjonowanie biogenów w łańcuchu przemian troficznych stawów karpiowych
 - Ochrona przeciwpowodziowa terenów przyległych, stabilizacja przepływów w ciekach
 - Ochrona przyrody

- Kształtowanie bioróżnorodności na terenach sąsiadujących
 - Kształtowanie mikroklimatu i wpływ na uprawy rolnicze na terenach przyległych
 - Rozwój ekonomiczno-społeczny regionów poprzez stymulowanie rozwoju turystyki i rekreacji
3. Ekonomia produkcji karpiowej
- Metody intensyfikacji produkcji i obniżania jej kosztów
 - Dywersyfikacja produkcji, w tym produkcja materiału zarybieniowego dla potrzeb rybactwa rekreacyjnego
 - Wsparcie z tzw. funduszy unijnych w ramach nowego Programu Operacyjnego po roku 2014
 - Promocja karpia jako zdrowej żywności, o walorach zbliżonych do ryb morskich, alternatywy dla zagrożonych i nadmiernie eksploatowanych zasobów morskich
 - Promocja spożycia karpia
4. Rynek karpia
- Promocja karpia jako produktu ze zrównoważonej akwakultury i podmiotu niezbędnego do utrzymania stawów karpiowych oraz ich wielofunkcyjnych walorów
 - Chłonność rynku karpia
 - Import i eksport karpia
 - Certyfikacja karpia
5. Zdrowie ryb produkowanych w stawach karpiowych
6. Wsparcie naukowe badań dotyczących stawowej produkcji karpiowej
- Wycena wielofunkcyjnej roli stawów
 - Opracowanie systemu obiektywnej wyceny szkód rybackich
 - Zapobieganie i zwalczanie chorób, głównie KHV
 - Badania wdrożeniowe dotyczące poszukiwania metod intensyfikacji produkcji w stawach karpiowych
 - Wypracowanie mechanizmów zapobiegających marnotrawieniu środków na prace nie mające przełożenia aplikacyjno-wdrożeniowego dla produkcji karpiowej
7. Edukacja zawodowa i kształcenie ustawiczne w zakresie produkcji karpiowej

DYREKTOR INSTYTUTU
prof. dr hab. Augustaw Zdanowski
INSTYTUT RYBACTWA ŚRÓDLĄDOWEGO
Im. Stanisław Sakowicza
10-719 Olsztyn-Kartowo
ul. Michała Ochapowskiego 10
tel. 048 89 524 21 71, fax 048 89 524 05 05
Region 15 00 00 00, 15 00 00 00 00 00

Proj. dr hab. Ryszard Wojda
KIEROWNIK
Zakładu Chorób/Ryb
Jan Zeldanz
dr n. wet. Jan Zeldanz

PAŃSTWOWY INSTYTUT WETERYNARYJNY-
PAŃSTWOWY INSTYTUT BADAWCZY
Zakład Chorób Ryb
ul. Partyzantów 57, 24-100 Puławy
Tel. (081) 889-30-00

Fotografia 9. List intencyjny w sprawie przygotowania strategii na rzecz rozwoju stawowej produkcji karpiowej w latach 2014-2020

Sygnatariusze Porozumienia z dnia 12.10.2011

w/s realizacji środka „Wsparcie na rzecz współpracy międzyregionalnej i międzynarodowej” objętego osią priorytetową 4 – Zrównoważony rozwój obszarów zależnych od rybactwa, zawartą w programie operacyjnym „Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i nadbrzeżnych obszarów rybackich 2007-2013” w ramach którego realizowane jest Wspólne Przedsięwzięcie KARP 2020

l.p.	Pieczęć Stowarzyszenia	Podpisy Zarządu (1 lub 2 osobowo)	
1	<p>STOWARZYSZENIE LOKALNA GRUPA RYBACKA „Zabi Kraj” 43-430 Skoczów, ul. Mickiewicza 9 tel./fax. 33 4874955, e-mail: biuro@zabikraj.pl NIP: 548-260-88-07, REGON: 241460516</p>	<p>PREZES ZARZĄDU Stowarzyszenia Lokalna Grupa Rybacka „Zabi Kraj” Stanisław Gabzdyl</p>	
2	<p>STOWARZYSZENIE LOKALNA GRUPA RYBACKA BIELSKA KRAINA 43-382 Bielsko-Biała ul. Tadeusza Regera 81 NIP 5472115960</p>	<p>Prezes Lokalnej Grupy Rybackiej Bielska Kraina Zdzisław Byłok</p> <p>Członek Zarządu Lokalnej Grupy Rybackiej Bielska Kraina Stanisław Gawlik</p>	
3	<p>STOWARZYSZENIE LOKALNA GRUPA RYBA „DORZECZE SOŁY I WIEPRZÓWKI” Rajsko, ul. Edukacyjna 9 32-600 Oświęcim NIP 549-239-05-40 REGON 1211507; KRS: 0000347585</p>	<p>PREZES ZARZĄDU Stanisław Zając</p> <p>WICEPREZES ZARZĄDU Stanisław Drabek</p>	
4	<p>Lokalna Grupa Rybacka „Opolszczyzna” Bieustrzynnik, ul. Poliwoźdzka 16 46-043 Dylaki NIP 9910458545, REGON 160293890 ING BANK SŁASKI 05 1050 1504 1000 0090 7131 4562</p>	<p>WICEPREZES LOKALNA GRUPA RYBACKA „OPOLSZCZYŻNA” Sławomir Boron</p>	
5	<p>STOWARZYSZENIE LGR Świątokrzyski Karp 136 Rytwiiany, Szczeka 50 35-17-12 575, tel. 606 499 449</p>	<p>STOWARZYSZENIE LGR Świątokrzyski Karp PREZES Wacław Szczoczarz</p> <p>Prezes Zarządu Wacław Szczoczarz</p> <p>Sekretarz Zarządu Grzegorz Piątkowski</p>	
6	<p>STOWARZYSZENIE DOLINA KARPIA 32-640 Zator, ul. Rynek 2 NIP 5492258697 R-120267925</p>	<p>PREZES ZARZĄDU Franciszek Sataciuk</p> <p>WICEPREZES ZARZĄDU Kazimierz Mostowik</p>	
7	<p>Lokalna Grupa Rybacka Jędrzejowska Ryba ul. Armii Krajowej 9 28-300 Jędrzejów tel./fax 41 386 10 51</p>	<p>PREZES ZARZĄDU Marian Frankiewicz</p> <p>Prezes Zarządu Marian Frankiewicz</p> <p>WICEPREZES ZARZĄDU Waldemar Woźniak</p> <p>Wiceprezes Zarządu Waldemar Woźniak</p>	

8	<p>Krośnieńsko-Gubińska Grupa Rybacka Osiecznica, ul. Krośnieńska 2 66-600 Krosno Odrzańskie KRS: 0000341112 NIP 9261653496, REGON 080402124</p>	<p><i>Alfred Rychliński</i> Wiceprezes KGGR Alfred Rychliński</p>	<p><i>Sebastian Bartczak</i> Skarbnik KGGR Sebastian Mariusz Bartczak</p>
9	<p>Stowarzyszenie Lokalna Grupa Rybacka DOLNOSŁĄSKA KRAINA KARPIA ul. Zeromskiego 1, 59-140 Chocianów NIP 502-009-35-62, Regon 021167548</p>	<p>PREZES ZARZĄDU <i>Anna Skrzypczak-Mospan</i> Anna Skrzypczak-Mospan</p>	<p>WICEPREZES ZARZĄDU <i>Anna Marzec</i> Anna Marzec</p>
10	<p>Stowarzyszenie „Lokalna Grupa Rybacka Puszczy Sandomierskiej” 39-460 Nowa Dęba, ul. Mikołaja Reja 3 NIP 8672207668, REGON 180530965 KRS 0000344668</p>	<p>PREZES ZARZĄDU <i>Wiesław Ordon</i> Prezes Zarządu Wiesław Ordon</p>	<p>WICEPREZES ZARZĄDU <i>Zofia Kruk</i> Wiceprezes Zarządu Zofia Kruk</p>
11	<p>LOKALNA GRUPA RYBACKA “ Między Nidą a Pilicą” os. Brożka 3, 29-100 Włoszczowa tel. 41 385 35 80, fax. 41 386 67 48 www.miedzynidaapilica.pl, NIP 609-005-46-74; REGON 260349280</p>	<p><i>Roman Mad</i> Roman Mad</p>	<p><i>Piotr Pica</i> Piotr Pica</p>
12	<p>LOKALNA GRUPA RYBACKA “STARZAWA” Stubno 69A 37-723 Stubno</p>	<p>WICEPREZES ZARZĄDU <i>Mieczysława Szpunar</i> Wiceprezes Zarządu Mieczysława Szpunar</p>	<p><i>Mieczysław Gilzyński</i> Członek Zarządu Mieczysław Gilzyński</p>

Fotografia 10. Sygnatariusze porozumienia w sprawie realizacji projektu Karp 2020

2. Analiza sektora karpiego

Od pierwszych lat XXI wieku produkcja karpia znajduje się w trendzie spadkowym, chociaż rozwój akwakultury jest jednym z deklarowanych celów strategii rozwoju branży rybackiej zarówno w Polsce jak i w całej Unii Europejskiej. Dotychczas branża karpia nie potrafiła skorzystać z potencjału rozwojowego rynku ryb słodkowodnych, mimo że karpie są najbardziej znanymi i rozpoznawalnymi przez polskich konsumentów rybami. Rynek karpia kurczy się, a ich udział w całkowitej sprzedaży ryb słodkowodnych zmalał w ostatnich latach do około 13–14,5%.

Jedną z głównych przyczyn stagnacji produkcji stawowej są narastające trudności ze sprzedażą karpia. Ich źródłem jest rozdrobnienie podaży, przy tradycyjnej organizacji sprzedaży karpia skoncentrowanej na karpie wigilijnym, z ubogą ofertą asortymentową i indywidulaną sprzedażą przez każde gospodarstwo. Przy braku współpracy w zakresie sprzedaży oraz braku powiązań w kanałach dostaw skutkuje to słabą pozycją negocjacyjną, wysokimi kosztami sprzedaży oraz ograniczonymi możliwościami zbytu.

Zmiany dokonujące się w otoczeniu rynkowym w postaci otwartości rynku, koncentracji handlu, czy ewolucji modeli konsumpcji sprawiają, że dotychczasowa forma sprzedaży karpia koncentrująca się na sprzedaży żywych ryb w okresie przedświątecznym wyczerpuje się. Karp sprzedawany tradycyjnie, traci dotychczasową pozycję rynkową w warunkach coraz bardziej nasyconego rynku i narastającej konkurencji ze strony innych artykułów, zwłaszcza łososi oferowanych we wciąż atrakcyjniejszej i bardziej zróżnicowanej formie oraz promocyjnych cenach. Problemem jest także niska konkurencyjność cenowo-kosztowa karpia krajowych w porównaniu z karpami produkowanymi w krajach ościennych.

Nie bez znaczenia jest również rosnąca wrażliwość (zwłaszcza młodego pokolenia Polaków) na ból i cierpienie zadawane zwierzętom użytkowym i manifestowanie niechęci do zabijania zwierząt. Rosnąca aktywność organizacji broniących zwierząt, czy też stojących 54w obronie środowiska naturalnego skutkuje coraz bardziej restrykcyjnymi przepisami odnośnie sprzedaży ryb żywych, a w przyszłości liczyć się trzeba nawet z możliwością jej zakazu. Jednocześnie społeczeństwo, w miarę wzrostu zamożności, przywiązuje coraz większą wagę do jakości życia. Stąd rosnące zainteresowanie żywnością zdrową wyprodukowaną w warunkach naturalnych oraz zwiększone zainteresowanie problemami ochrony środowiska.

Zwiększenie sprzedaży karpia przez poszerzenie oferty asortymentowej oraz zapewnienie jego obecności w sprzedaży detalicznej przez cały rok wymaga rozwoju przetwórstwa. Wobec niewielkiego jak dotąd zainteresowania przemysłu rybnego przetwarzaniem karpia zadania tego powinny podjąć się gospodarstwa karpie rozwijając wstępne przetwórstwo. Dobrym rozwiązaniem mogą być przetwórnice kontenerowe dla pojedynczych gospodarstw lub małe przetwórnice budowane przez grupy producenckie. W proces ten powinny włączyć się Lokalne Grupy Rybackie, z których część posiada pozytywne doświadczenia w zakresie podejmowania wspólnych działań w SPO Ryby 2007–2013.

W celu wzmocnienia identyfikowalności karpia jako polskiego produktu o wysokiej jakości i produkowanego ekstensywnie z poszanowaniem wymogów ochrony środowiska należy podjąć działania zmierzające do opracowania własnego systemu certyfikacji, który byłby wspólną inicjatywą rybaków, a w procesie uzgadniania zakresu certyfikacji uczestniczyłyby wszystkie organizacje rybackie, przetwórcy oraz sieci handlowe. Konieczna jest próba stworzenia systemu, który zostałby uznany za krajowy system jakości żywności prawnie uznany przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Stwarzałoby to szanse refundacji kosztów kontroli, certyfikacji i uczestnictwa w systemie ze środków unijnych. Taki system certyfikacji dawałby także szansę nakłonienia konsumentów wrażliwych na problemy ochrony środowiska i ekologii do poszukiwania polskich karpia gwarantowanej jakości.

W warunkach wolnego handlu nie jest możliwe administracyjne wstrzymanie importu karpia. Konieczne są jednak działania umożliwiające pełny monitoring jego wielkości oraz wypracowanie metod pozwalających na skuteczny proces identyfikacji krajowych ryb. Wprawdzie europejski rynek karpia jest ograniczony do Europy Środkowo-Wschodniej, należy jednak wykorzystać możliwości eksportu karpia do centrów polskiej emigracji.

Aktualna powierzchnia ewidencyjna tradycyjnych ziemnych stawów karpowych w Polsce wynosi 74 733 ha. W ostatnich czterech sezonach wykorzystywano do chowu ryb średnio 82,5% powierzchni ewidencyjnej, co pozwala szacować powierzchnię użytkową stawów na poziomie około 62 000 ha. Daje to naszemu krajowi pierwsze miejsce wśród krajów członkowskich Unii Europejskiej. Polska przez długie lata była też liderem w produkcji karpia konsumpcyjnych, jednak od kilku sezonów jest wyprzedzana przez Czechy. Od początku XXI wieku produkcja karpia towarowych zmalała z około 23 000 do 15 000 ton. Udział ryb dodatkowych, często bardzo poszukiwanych na rynku, produkowanych w stawach wspólnie z karpami od kilku lat nie przekracza 12%. Zdolności produkcyjne gospodarstw karpowych są ograniczane przez szereg istotnych czynników, wśród których należy wymienić środowiskowe, ekonomiczne oraz rynkowo-demograficzne. Braki wody dyspozycyjnej do napełniania stawów i uzupełniania jej ubytków w trakcie sezonu, presja zwierząt rybożernych, nieopanowany problem wielu jednostek chorobowych, rosnące koszty produkcji, zwiększające się obciążenia finansowe, rosnąca konkurencja karpia importowanych, zmieniające się preferencje konsumenckie oraz słabo rozwinięte przetwórstwo karpia to podstawowe trudności, z którymi boryka się sektor karpowy.

Akcesja Polski do Unii Europejskiej i dziewięć lat członkostwa w jej strukturach przyniosły nowe szanse modernizacji i rozwoju zarówno poszczególnych gospodarstw karpowych, jak i całej branży. W ramach dwóch programów operacyjnych, SPO 2004–2006 oraz PO Ryby 2007–2013 do sektora trafiły znaczące środki finansowe. Budżet pierwszego programu bez środków prywatnych wynosił 281,9 mln EUR, natomiast drugiego programu 978,8 mln EUR. Łącznie dało to potężny zastrzyk finansowy na restrukturyzację rybołówstwa bałtyckiego, przetwórstwa i akwakultury w wysokości około 5,1 mld zł. Do akwakultury trafiły znacząco niższe fundusze aniżeli do rybołówstwa bałtyckiego, co wynikało z przyjętych przez Polskę priorytetów. W Sektorowym Programie Operacyjnym 2004–2006 szczególnie istotne było uzyskanie równowagi między potencjałem połowowym a dostępnymi i odtwarzalnymi

zasobami ryb oraz modernizacją i odnową floty rybackiej. W PO Ryby 2007–2013 największe środki finansowe zostały przewidziane na działanie Lokalnych Grup Rybackich (32%) oraz na rzecz dostosowania floty do kwot połowowych (23%). Oś II, w ramach której można było realizować projekty z akwakultury (zarówno inwestycyjne jak i na działania wodnośrodowiskowe) otrzymała 20% budżetu. Należy jednak zwrócić uwagę na fakt, że znaczące środki w ramach tej Osi zostały skierowane na budowę i modernizację przetwórstwa ryb, głównie importowanych gatunków ryb morskich. Przyznane akwakulturze środki finansowe w pierwszym, zakończonym już Programie Operacyjnym zostały całkowicie wykorzystane. Gospodarstwa specjalizujące się w produkcji karpia pozyskały około 60% środków z działania „Chów i hodowla ryb”. Zakres wykonanych inwestycji był bardzo szeroki, od modernizacji i remontów gospodarstw do wyposażania obiektów w urządzenia poprawiające warunki chowu ryb. W drugim programie operacyjnym, dzięki większemu budżetowi oraz szerszej zakrojonej zakresowi działań operacyjnych, sektor uzyskał zwiększone możliwości modernizacji. Po alokacji środków finansowych programem wodnośrodowiskowym zostali objęci wszyscy zainteresowani hodowcy gospodarujący na około 50 000 ha stawów.

Ocena działalności LGR, mocno wspartych środkami unijnymi jest bardzo zróżnicowana. Wydaje się jednak, że po niezbędnych modyfikacjach idea budowy lokalnych społeczności rybackich nie powinna zostać zaprzeczona. Oprócz niewykorzystania środków finansowych w Osi IV, z której przesunięto 250 mln zł do Osi II i III, w pozostałych Osiach, ze środków których mogą korzystać gospodarstwa karpiove, nie tylko nie ma zagrożenia niewydania środków, lecz zgłaszane potrzeby przekraczają zaprojektowane limity.

W nadchodzącej przyszłości wzrost produkcji w akwakulturze ma się odbywać w sposób harmonijny, zrównoważony. Ma być opłacalny, ale nie może odbywać się kosztem dewastacji środowiska naturalnego i musi być też dobrze odbierany przez społeczeństwo. Starania Unii Europejskiej w kierunku stymulowania zrównoważonego rozwoju europejskiej akwakultury realizowane są w różnej formie. Jest to między innymi bezpośrednio wsparcie finansowe w postaci Europejskiego Funduszu Rybackiego na lata 2007–2013. Inną formą jest rezolucja Parlamentu Europejskiego (2009/2107/INI) z dnia 17 czerwca 2010 r. zatytułowana „Nowy impuls dla strategii zrównoważonego rozwoju akwakultury”. Na poziomie krajowym idea zrównoważonego rozwoju rybactwa, czy też szerszej całego sektora rolniczego, znalazła swoje odzwierciedlenie w „Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa na lata 2012–2020”.

Stawowa gospodarka karpiova, mająca na ziemiach Polski niemal tysiącletnią tradycję, jest bardzo dobrym przykładem zrównoważonej formy akwakultury. Oprócz dostarczania ryb do konsumpcji oraz materiału zarybieniowego cennych i zagrożonych gatunków ryb do wsiedlania do wód powierzchniowych, gospodarstwa karpiove dostarczają także szeregu innych usług publicznych. Najważniejsze z walorów pozaprodukcyjnych to retencja wody, poprawa jej jakości poprzez redukcję biogenów i zawiesiny, zapobieganie negatywnym skutkom zmian klimatycznych poprzez kształtowanie lokalnego mikroklimatu, ochrona przed lokalnymi powodziąmi, podtrzymywanie życia biologicznego w rzekach w okresie suszy dzięki

przeiękom wody ze stawów, kształtowanie siedlisk dla roślin i zwierząt oraz ochrona i wspieranie różnorodności biologicznej.

Ekstensywność chowu oraz rosnąca konkurencja produktów akwakultury z innych regionów świata – tańszych, ale o niższych standardach jakościowych i środowiskowych – sprawia że dynamika wzrostu przychodów ustępuje rosnącym szybko kosztom działania obiektów karpowych. Pociąga to za sobą spadek opłacalności produkcji i na tyle osłabia żywotność sektora, że zagraża jego trwałości. Dlatego niezbędne jest zdywersyfikowanie źródeł dochodów gospodarstw karpowych poprzez wdrażanie różnych form działalności okołoi pozarybackiej. Wielofunkcyjny charakter produkcji sprawia, że coraz więcej aktów prawnych w sposób bezpośredni lub pośredni wpływa na działalność branży. Dotyczy to w szczególności obciążeń związanych ze świadczeniem usług na rzecz środowiska naturalnego, które jest dobrem ogólnospołecznym. Ekonomiczna wartość pozaprodukcyjnych walorów stawów karpowych nie została dotychczas oszacowana i nie stanowi składowej ceny rynkowej karpia. Dlatego też konieczne jest, aby producenci karpia otrzymywali rekompensaty za tę część swojej działalności, która służy ochronie i wspieraniu różnorodności biologicznej naszego kraju, a także odszkodowania za ubytki ryb powodowane przez prawnie chronione gatunki rybożerne.

Akwakultura nie jest możliwa bez wody i prawa do jej dostępu. Stawy karpowe są użytkownikami, ale nie są konsumentami wody. Realnym zagrożeniem dla istnienia karpiarstwa oraz utrzymania i wzmacniania prośrodowiskowych funkcji stawowej gospodarki karpowej jest nieuwzględnienie interesów sektora karpowego w strategicznych dokumentach wdrażających w Polsce Ramową Dyrektywę Wodną to jest:

- projekcie Narodowej Strategii Gospodarowania Wodami 2030 (z uwzględnieniem etapu 2016),
- projekcie polityki wodnej państwa do roku 2030 (z uwzględnieniem etapu 2016).

Z uwagi na pozytywny wpływ na ilość retencjonowanej w kraju wody oraz jej jakość w rzekach, stawy typu karpowego powinny zostać uznane za systemowe narzędzia racjonalnej gospodarki wodnej kraju z pierwszeństwem dostępu do jej poboru. Świadomość wartości dodanej generowanej przez stawy karpowe na rzecz ogółu społeczeństwa, jaką jest ich funkcja przyrodnicza i kulturotwórcza jest znikoma. Dotychczas nie została przeprowadzona ekonomiczna wycena stawów typu karpowego jako trwałego elementu środowiska naturalnego oraz tradycyjnego krajobrazu Polski. Przeprowadzenie takiej wyceny stanowić będzie merytoryczne uzasadnienie konieczności wsparcia tradycyjnej gospodarki karpowej i jednocześnie służyć będzie jej promocji.

Gospodarka stawowa cechuje się wysokim ryzykiem funkcjonowania, które przejawia się w znacznie wyższym, niż w przypadku innych sektorów produkcji rolniczej prawdopodobieństwem wystąpienia szkód. Mogą być one powodowane przez zwierzęta, anomalie pogodowe i inne zdarzenia losowe, a także alternatywne formy działalności gospodarczej. Coraz częściej straty w produkcji rybackiej wynikają z konieczności dostosowania jej do wymogów ochrony środowiska, zwłaszcza ochrony obszarowej terenów,

na których występują obiekty stawowe. Z tych powodów istotne jest opracowanie systemu obiektywnej wyceny szkód i odszkodowań.

Gospodarka karpiowa, tak jak każda inna działalność komercyjna, wymaga dopływu środków finansowych. Pieniądze są niezbędne do prowadzenia bieżącej działalności, w tym zakupu pasz, paliw, wypłat wynagrodzeń, płatności zobowiązań finansowych, ale także realizacji inwestycji, takich jak budowa i modernizacja stawów, urządzeń i wyspecjalizowanej aparatury. Podstawę gospodarowania stanowią środki własne, a gwarancją ich posiadania jest zwrot poniesionych wydatków i uzyskiwanie nadwyżki finansowej potrzebnej do odtworzenia i modernizacji posiadanego majątku. Zapewnić je może odpowiednia opłacalność gospodarki karpiowej, charakteryzująca się co najmniej 10-procentowym wskaźnikiem rentowności. Realizacja powyższego celu wymaga dostosowania do posiadanego potencjału produkcyjnego, odpowiednio intensywności i dywersyfikacji produkcji stawowej, poszukiwania nowych źródeł przychodów oraz prowadzenia wszechstronnej analizy kosztów i ich efektywności. Niezbędne jest utrzymanie systemu rekompensat wodnośrodowiskowych, których celem jest rekompensowanie utraconych korzyści gospodarczych w wyniku stosowania w obiektach stawowych tradycyjnych metod produkcji wspomagających ochronę i poprawę stanu środowiska oraz zachowanie bioróżnorodności stawowej.

Straty powodowane przez choroby ryb są jednym z najistotniejszych czynników ograniczających wzrost produkcji karpia konsumpcyjnego. Zagrożenia ze strony niektórych chorób karpia i innych ryb hodowanych w stawach karpiowych (zakażenie herpeswirusem koi, wiosenna wiremia karpia) są istotne i stanowią realne zagrożenie dla bytu ekonomicznego gospodarstw karpiowych. Zachodzi więc potrzeba wsparcia finansowego produkcji rybackiej celem odbudowy potencjału produkcyjnego gospodarstw w sytuacji wystąpienia masowych, ponadnormatywnych śnięć ryb, mających charakter klęski żywiołowej. Wsparcie finansowe powinno obejmować pokrycie kosztów utylizacji śniętych ryb, dezynfekcji stawów, sprzętu rybackiego i środków transportu, kosztów zakupu materiału zarybieniowego, kosztów specjalistycznych konsultacji i badań ryb, kosztów szkoleń z zakresu profilaktyki i zwalczania chorób ryb, kosztów ugorowania stawów przez jeden rok, jako środka zwalczania szczególnie groźnych chorób karpia oraz kosztów realizacji programu nadzoru prowadzącego do osiągnięcia stref/obszarów wolnych od chorób podlegających obowiązkowi zwalczania. Prowadzenie powyższych działań w przypadku wystąpienia szczególnie groźnych chorób ryb zaleca w wielu swoich aktach prawnych także Unia Europejska, co ma duże znaczenie przy opracowywaniu i realizacji strategii rozwoju rybactwa, a nade wszystko utrzymania istniejącego potencjału. Należy podkreślić, że polskie rybactwo posiada wielu dobrze wyszkolonych hodowców ryb, którzy potrafią właściwie wykorzystać daną im szansę w prowadzeniu gospodarki rybackiej. Wsparciem dla tych działań będzie zwiększająca się w ostatnim czasie wśród lekarzy weterynarii liczba specjalistów od chorób ryb.

Obciążenia biurokratyczne i częste zmiany prawa są powszechnie krytykowane przez środowisko hodowców. Regulacje prawne dotyczące rybactwa stawowego są rozproszone oraz często zmieniane. Jest to główną przyczyną ich słabej znajomości wśród części rybaków.

Środowisko rybackie w większości uważa, że interesy branży nie są uwzględniane w trakcie opracowywania aktów prawnych, a nawet są przeciwstawiane priorytetom ochrony środowiska i gospodarki wodnej. Do chwili obecnej rybacy stawowi ponoszą całość kosztów utrzymania coraz liczniejszej populacji szkodników ryb. Zwierzęta te bytując na stawach, a jednocześnie objęte są częściową ochroną gatunkową. Jako zagrożenie rybacy postrzegają uznanie wód odprowadzanych z obiektów stawowych za ścieki, mimo że obecnie nie ponoszą z tego tytułu opłat, jeśli nie przekraczają ustanowionego limitu produkcji. Kolejnym zagrożeniem jest ewentualne wprowadzenie opłat za wodę pobieraną na potrzeby gospodarki karpiowej. Producenci karpia obawiają się także administracyjnego wprowadzenia zakazu sprzedaży ryb żywych. Zarówno producenci karpia, jak i przetwórstwo ryb nie są do tego przygotowani i wprowadzenie tego zakazu spowodowałoby załamanie sprzedaży.

Niewątpliwie słabością sektora karpiowego jest niska skuteczność w reprezentowaniu jego interesów. Główną przyczyną tego stanu należy upatrywać w niechęci do współpracy, słabości organizacyjnej, finansowej i kadrowej. Skuteczna obrona interesów sektora karpiowego wymaga stałej wspólnej platformy współdziałania wszystkich organizacji samorządowych zrzeszających rybaków stawowych, która zajęłaby jednolite stanowisko i reprezentowała całą branżę wobec organów państwa posiadających kompetencje prawodawcze. Niezbędne jest jasne określenie obszarów współpracy i koordynacji działań, a także zapewnienie finansowania na poziomie umożliwiającym profesjonalną realizację zadań. Szczególnie istotne jest ciągłe śledzenie aktów prawnych powstających zarówno na poziomie UE, jak i w Polsce, aktywne uczestnictwo w organizacjach europejskich oraz możliwość korzystania z dobrej jakości pomocy prawnej. Należy przekonać administrację krajową oraz UE o konieczności utrzymania tradycyjnej gospodarki stawowej jako trwałego elementu gospodarki rybackiej oraz kluczowego elementu w utrzymaniu bioróżnorodności.

Przyszłość sektora zależna będzie również od fachowości zarówno kadry zarządzającej gospodarstwami, jak i pracowników gospodarstw oraz innowacyjności gospodarowania.

Edukacja oraz badania naukowe w zakresie gospodarki stawowej są niezbędną bazą warunkującą prawidłowe funkcjonowanie i rozwój produkcji karpia w Polsce. Zapewniają jakościowy i innowacyjny rozwój branży w obszarze technologicznym, umożliwiają ciągły dopływ odpowiednio przygotowanych zawodowo kadr oraz poprawę warunków i efektywność pracy. Kształcenie zawodowe w zakresie rybactwa stawowego w powszechnej opinii środowiska rybackiego spełnia w swoich założeniach podstawowe wymagania jakościowe. Jednak szczególnie to realizowane w Polsce w formach szkolnych (na poziomie od zasadniczego do wyższego) oraz pozaszkolnych wymaga unowocześnienia. Chodzi tu nie tylko o treści programowe, ale też formy i zakres ich realizacji. Z pewnością, należy je doskonalić pod kątem atrakcyjności oraz efektów kształcenia, dążąc do przygotowania wartościowych absolwentów nie tylko dla rybactwa stawowego, ale również dla istniejącego rynku pracy. Konieczne jest również podjęcie starań o wzrost liczby potencjalnych kandydatów do szkół rybackich poprzez kampanie promocyjne, szczególnie na szczeblu lokalnym, wspierane przez resort rolnictwa, samorządy, organizacje producentów oraz stowarzyszenia absolwentów. Bez tych zabiegów szkolnictwo rybackie staje przed widmem

likwidacji. Od kilku lat nie ma skutecznych naborów uczniów. Także szkolnictwo wyższe stoi przed realną groźbą podobnego scenariusza. Celowość wspierania rozwoju i doskonalenia zawodowego w rybactwie śródlądowym, tak silnie akcentowana w nowej perspektywie finansowania przez EFMR jest uzasadniona. Jednak system kształcenia pozbawiony szkolnych form edukacji rybackiej będzie, co dostrzega praktyka rybacka, dalece niekompletny.

Badania naukowe w obszarze gospodarki stawowej, a szczególnie produkcji karpia tracą swoją tradycyjnie silną pozycję. Wynika to z kilku powodów. Przede wszystkim są to projekty długotrwałe, wymagające odpowiedniego zaplecza terenowego, znacznych nakładów finansowych, obarczone sporym ryzykiem ze względu na znaczny wpływ warunków środowiskowych. Środki przeznaczane na badania dotyczące rybactwa śródlądowego w ramach projektów realizowanych w ostatnich latach są znaczne, jednak tematów ściśle związanych z gospodarką stawową jest niewiele. Ma to związek ze zmianami profilu badań większości zespołów naukowych instytutów branżowych oraz uczelni. W efekcie, nowoczesne zaplecze badawcze oraz znaczny potencjał kadrowy polskich nauk rybackich jest w niewielkim stopniu wykorzystany jako źródło innowacji w sektorze. Dążenie do wykorzystania potencjału produkcyjnego gospodarki stawowej jako tradycyjnej i zrównoważonej formy akwakultury oraz dostarczenie merytorycznych argumentów wykazujących znaczenie stawów karpiowych w systemie ochrony przyrody stanowi dla środowiska naukowego nie tylko wyzwanie i obowiązek, ale również szansę uzyskania środków unijnych na realizację badań.

W gospodarce wolnorynkowej także producenci karpia w każdym sezonie testują prawdziwość hasła „nie sztuka wyprodukować, sztuka sprzedać”. Zarówno walory tradycyjnej hodowli stawowej, jak i karpia jako jej produktu nie zostały dotąd dostatecznie wypromowane. Istnieją zatem jednocześnie braki, jak i znaczne rezerwy w promowaniu ekologicznego wizerunku karpia wśród konsumentów ryb. Tego rodzaju działania należy kierować do ludzi młodych i kręgów opiniotwórczych, co byłoby doskonałym prognostykiem dla przyszłego rynku karpia i to nie tylko w Polsce. Duża wrażliwość społeczeństw Europy Zachodniej na kwestie ekologii stwarza również pewne szanse na promocję walorów karpia poza granicami naszego kraju. Szczególnie, że wśród niektórych społeczeństw funkcjonuje polska emigracja, która pełni rolę ambasadora spożywania karpia.

Inną kwestią jest zorganizowanie promocji karpia w sposób najbardziej efektywny. Warto skorzystać z wielu doświadczeń, które środowisko rybackie nabyło w ostatnich latach. Należy bezwzględnie przy tym pamiętać, że podstawowym celem promocji karpia jest podtrzymanie w społeczeństwie świątecznej konsumpcji karpia, a więc promocja karpia, jako niezbędnego dania w trakcie tradycyjnej polskiej wieczerzy wigilijnej.

W strategii zawarto uzyskane w trakcie konsultacji informacje na temat spojrzenia rybaków na najbardziej efektywne według nich formy i narzędzia promocji w przyszłym okresie programowania. Opinie te należy jednak podbudować wskazówkami specjalistów od marketingu i reklamy, choćby dlatego, że ich spojrzenie na problemy odznacza się większą znajomością rynku mediów i dużo większym dystansem do branżowych problemów.

Realizacja działań promocyjnych, w zależności od skali i stosowanych narzędzi, wymaga stosunkowo dużych środków finansowych. Stąd długofalowa promocja w skali ogólnopolskiej i regionalnej powinna być finansowana głównie ze środków UE i polskiego rządu, natomiast wszelka lokalna aktywność promocyjna powinna być współfinansowana przez producentów i samorządy terytorialne. W przypadku znaczących kampanii promocyjnych organizowanych przez administrację rządową, niezbędny wydaje się udział merytoryczny przedstawicieli ogólnopolskich organizacji rybackich w celu precyzyjnego określenia potrzeb branży.

Należy również zwrócić uwagę na konieczność wypracowania przez branżę spójnego przekazu do mediów, a dalej do konsumentów na temat tradycyjnych metod chowu karpia jako produktu spożywczego pochodzącego ze zrównoważonej akwakultury.

Przezwycięzenie kryzysu polskiego stawiarstwa wymaga podjęcia wielokierunkowych działań, wśród których na szczególną uwagę zasługują następujące:

- utrzymanie istniejącej powierzchni produkcyjnej stawów,
- zwiększenia dochodowości gospodarstw stawowych,
- wzmocnienie prośrodowiskowej i prospołecznej roli gospodarki karpiowej.

Ranking oczekiwań hodowców wyartykułowany w trakcie przeprowadzonych badań ankietowych w LGR dobrze wpisuje się w działania zaproponowane w Strategii Karp 2020. Producenci karpia oczekują głównie zwiększenia środków na inwestycje we własnym gospodarstwie, wsparcie promocji karpia, kontynuacji działań wodnośrodowiskowych, kontynuacji działania LGR, wsparcia budowy rynku rybnego. Według opinii hodowców optymalnym kierunkiem rozwoju gospodarstw karpiowych powinna być równowaga podziału środków unijnych pomiędzy działania inwestycyjne i rekompensaty wodnośrodowiskowe. Obecny kształt zapisów Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego może stanowić dobrą odpowiedź na realne potrzeby sektora. Fakt, że w ramach EFMR 2014–2020 akwakulturze po raz pierwszy poświęcono odrębny rozdział daje szansę racjonalnego wykorzystania przez branżę przyznanych środków finansowych.

3. Cele Strategii Karp 2020

1. Utrzymanie potencjału produkcyjnego gospodarki karpiowej na poziomie z 2013 r., to jest 60 000 ha powierzchni produkcyjnej, minimum 17 000 ton karpia handlowych oraz wzrost do co najmniej 20% udziału stawowych dodatkowych gatunków ryb.
2. Zwiększenie dochodowości gospodarstw karpiowych, poprzez zapewnienie minimalnej rentowności poziomie 10% w perspektywie lat 2014-2020.
3. Wzmocnienie prośrodowiskowych i prospołecznych funkcji gospodarki karpiowej poprzez opracowanie systemu wyceny wartości pozaprodukcyjnych stawów oraz zapisy umożliwiające określenie roli stawów karpiowych w dokumentach strategicznych dotyczących Ramowej Dyrektywy Wodnej: Narodowej Strategia Gospodarowania Wodami 2030, Projekcie Polityki Wodnej Państwa do 2030 roku, planach gospodarowania wodami dorzecza Wisły i Odry, warunkach korzystania z wód regionów wodnych.

CEL 1. Według aktualnych danych krajowa powierzchnia ewidencyjna stawów wynosi 74 733 ha¹. W powierzchni tej zawarte są nie tylko grunty pod zbiornikami wodnymi, lecz także grunty pod obiektem stawowym, między innymi tereny przyległe do stawów i rowy. Według badań statystyki publicznej średnie wykorzystanie powierzchni stawowych w ostatnich czterech sezonach wyniosło 82,5%², co pozwala określić aktualną powierzchnię produkcyjną (użytkową) stawów w Polsce na około 61 650 ha. Pomimo wyłączeń z produkcji znacznych powierzchni stawowych, Polska jest dysponentem największego areału czynnych stawów w Unii Europejskiej, który powinien zostać zachowany.

Pogarszający się bilans wodny czyni budowę nowych stawów przedsięwzięciem zbyt ryzykownym. Jednocześnie koszty budowy stawów są na tyle znaczące, że ponoszenie takich nakładów jest często nieracjonalne ekonomicznie. Celem strategicznym na rok 2020 jest utrzymanie obecnie istniejącego potencjału bez trwałego wyłączenia istniejących powierzchni stawowych z eksploatacji ze względu na ich bardzo dużą wartość produkcyjną i walory pozaprodukcyjne.

W ostatnich latach wielkość krajowego rynku karpia można oszacować na maksimum 17 000 – 20 000 ton. Celem strategicznym jest utrzymanie polskiej produkcji karpia handlowych na poziomie nie mniejszym niż 17 000 ton, co pozwoli na zachowanie rynku, zapewni dochód gospodarstwom rybackim oraz nie dopuści do degradacji stawów. Planowane działania promocyjne oraz w obszarze przetwórstwa dają szansę na zwiększenie produkcji karpia powyżej 20 000 ton. Posiadany areał stawów na poziomie 60 000 ha z łatwością umożliwi zaspokojenie potencjalnego, zwiększonego popytu na karpie.

¹ Dane Głównego Urzędu Geodezji i Kartografii, stan na 1 stycznia 2012 r.

² Lirski A., Myszkowski L. 2013 – Polska akwakultura w 2011 roku, na podstawie analiz kwestionariuszy RRW-22. Część 2. – Komun. Ryb. 1: 16-24.

W Polsce udział ryb dodatkowych w produkcji karpia nie przekracza 12% i oprócz Rumunii oraz Węgier jest bardzo zbliżony do wskaźnika w pozostałych krajach europejskich, w których chów ryb w tradycyjnych ziemnych stawach ma istotne znaczenie³.

Zmieniający się rynek ryb oczekuje atrakcyjnych smakowo nowych gatunków, w tym hodowanych w stawach ryb drapieżnych, między innymi sandaczy, szczupaków, sumów europejskich. Zwiększenie udziału ryb dodatkowych do co najmniej 20% nie tylko poszerzy ofertę handlową gospodarstw, lecz pozwoli także wykorzystać istniejącą naturalną bazę pokarmową stawów oraz stanowić będzie dodatkowe źródło dochodu dla producentów ryb.

CEL 2. Warunkiem funkcjonowania i rozwoju sektora rybackiego jest osiągnięcie dochodów akceptowanych przez producentów. Jest to możliwe przy odpowiednim poziomie rentowności. Rentowność produkcji karpia, mierzona stosunkiem uzyskanych dochodów do kosztów, charakteryzuje się ogromną zmiennością, która stanowi efekt zróżnicowania obiektów pod względem wielkości, warunków produkcji, form organizacyjnych i wielu innych czynników przedstawionych w prezentowanym opracowaniu.

Tradycyjna gospodarka karpiowa poprzez brak możliwości kontrolowania środowiska produkcji oraz silne wahania uwarunkowań rynkowych obarczona jest znaczącym ryzykiem biznesowym.

Dotychczasowe badania rentowności gospodarki karpiowej wykazały jej ujemną wartość w 2005 r. na poziomie $-2,98\%$ ⁴. W 2007 r. zarejestrowano znacznie lepszy wynik, na poziomie $6,95\%$ ⁵. Najlepszy odnotowany rezultat, na poziomie $11,13\%$ osiągnięto w 2010 r.⁶ W 2012 r. rentowność $9,14\%$ ⁷ uzyskano dzięki znaczącemu wpływowi rekompensat wodnośrodowiskowych na budżet gospodarstw karpiowych. Bez rekompensat wskaźnik ten w badanej grupie podmiotów wyniósłby $-22,9\%$.

Trwałość funkcjonowania gospodarstw karpiowych wymaga utrzymania w perspektywie lat 2014-2020 przeciętnej rentowności na poziomie minimum 10%. Ekonomicznie opłacalna produkcja ryb jest niezbędna do zachowania i wzmocnienia próśrodowiskowych i prospołecznych funkcji stawowej gospodarki karpiowej.

CEL 3. Stawowa gospodarka karpiowa, oprócz podstawowego wymiaru produkcyjnego i ekonomicznego, posiada także cenne walory próśrodowiskowe, o dużej wartości społecznej. Najważniejsze z nich to retencja wody, poprawa jej jakości, lokalne przeciwdziałanie negatywnym skutkom zmian klimatycznych, ochrona przyrody oraz

³ Lirski A. 2011 – Stan gospodarki karpiowej w Europie – W: Chów karpia w Europie. Stan obecny trudności, perspektywy, Wydawnictwo IRS, Olsztyn: 15-23.

⁴ Wołos A., Mickiewicz M., Lirski A., Myszkowski L. 2006 – Opłacalność śródlądowej produkcji rybackiej w 2005 roku – W: Rybactwo, wędkarstwo, ekorozwój (red. A. Wołos), Wydawnictwo IRS, Olsztyn: 39-52.

⁵ Wołos A., Lirski A., Czerwiński T., Turkowski K. 2008 – Sytuacja ekonomiczno-finansowa rybactwa śródlądowego w 2007 roku – W: Stan i uwarunkowania gospodarki rybackiej prowadzonej w wodach śródlądowych (red. M. Mickiewicz), Wydawnictwo IRS, Olsztyn: 39-46.

⁶ Wołos A., Lirski A., Czerwiński T. 2011 – Sytuacja ekonomiczno-finansowa rybactwa śródlądowego w 2010 roku – W: Zrównoważone korzystanie z zasobów rybackich na tle ich stanu w 2010 roku (red. M. Mickiewicz), Wydawnictwo IRS, Olsztyn: 55-63.

⁷ Wołos A., Lirski A., Czerwiński T. 2013 – Sytuacja ekonomiczno-finansowa rybactwa śródlądowego w 2011 roku (niepublikowane).

wzmacnianie biologicznej różnorodności środowiska naturalnego. Jednakże funkcje te są nie do spełnienia bez ekonomicznie opłacalnej produkcji ryb, do realizacji której absolutnie konieczny jest dostęp do wody o odpowiedniej jakości. Wzmocnienie próśrodowiskowych i prospołecznych funkcji stawów karpionych nie będzie możliwe bez zapewnienia niezbędnych zasobów wody. W interesie branży jest dopilnowanie, aby stawowa gospodarka karpionowa została włączona do systemu gospodarki wodnej Polski jako jej stały, strategiczny i pozytywny element. Realnym zagrożeniem jest brak zapisów zabezpieczających interesy stawów karpionych w podstawowych dokumentach wdrażających Ramową Dyrektywę Wodną w Polsce:

- projekcie Narodowej Strategii Gospodarowania Wodami 2030 (z uwzględnieniem etapu 2016),
- projekcie Polityki Wodnej Państwa do roku 2030 (z uwzględnieniem etapu 2016) oraz przygotowywanych przez organy administracji państwowej następujących dokumentów:
 - programu wodno-środowiskowego kraju z uwzględnieniem podziału na obszary dorzeczy,
 - planów gospodarowania wodami na obszarze dorzecza,
 - planów ochrony przeciwpowodziowej oraz przeciwdziałania skutkom suszy na obszarze kraju, z uwzględnieniem podziału na obszary dorzeczy,
 - planów ochrony przeciwpowodziowej regionu wodnego,
 - warunków korzystania z wód regionu wodnego,
 - warunków korzystania z wód zlewni.

Konieczna jest także ekonomiczna wycena pozaprodukcyjnych walorów stawowej gospodarki karpionowej. Badania takie dostarczą merytorycznych argumentów ukazujących próśrodowiskową rolę stawów i konieczność zabezpieczenia interesów branży w powstających aktach prawnych dotyczących gospodarki wodnej w Polsce.

Niewystarczająca jest także świadomość ogółu społeczeństwa o środowiskowej i kulturotwórczej roli stawowej gospodarki karpionowej. Niezbędne są szeroko zakrojone działania promujące te walory. Kształcenie poprzez udostępnianie stawów do zajęć edukacyjnych, bezpośredni kontakt ze środowiskiem naturalnym umożliwiający poznanie i zrozumienie natury, poznawanie stawów jako niezwykłego „teatru przyrody” to olbrzymia szansa ochrony interesów producentów karpia.

Brak skutecznych działań w przedstawionych powyżej obszarach zagraża dalszej egzystencji stawów.

4. Analiza SWOT sektora gospodarki karpowej

Mocne strony

- Znaczny niewykorzystany potencjał produkcyjny oraz pozaprodukcyjne walory stawów karpowych i związane z nimi pozytywne efekty zewnętrzne, w tym na rzecz środowiska i społeczeństwa
- Wielowiekowa tradycja hodowli i wysoka rozpoznawalność karpia przez konsumentów oraz uznawanie potraw z karpia jako typowych dla polskiej tradycji i sztuki kulinarnej
- Duża elastyczność sektora karpowego, polegająca na możliwości poszerzania asortymentu produkcji i wielokierunkowego integrowania z innymi formami działalności gospodarczej.
- Udokumentowany pozytywny wpływ stawów na jakość wody w zlewni, poprawę retencji i utrzymanie bioróżnorodności
- Pozytywny wpływ na stan lokalnego bezpieczeństwa przeciwpowodziowego bez potrzeby ponoszenia dodatkowych kosztów na ten cel przez budżet państwa
- Naukowo opracowane merytoryczne podstawy rybactwa karpowego
- Nowoczesne zaplecze laboratoryjne krajowych instytucji naukowych związanych z gospodarką stawową
- Nowoczesne zaplecze dydaktyczne uczelni oraz liczna kadra dydaktyczna na dobrym poziomie

Słabe strony

- Wysoka kapitałochłonność inwestycji, przy długim okresie zwrotu zaangażowanego kapitału, ze względu na długi cykl produkcji
- Wysoka zmienność wyników produkcyjnych w poszczególnych sezonach, spowodowana wpływem niezależnych od hodowców czynników środowiskowych
- Niedostatecznie rozwinięte przetwórstwo karpia
- Rozdrobnienie produkcji skutkujące słabą pozycją negocjacyjną producentów
- Postrzeganie innych hodowców jako konkurentów w dostępie do rynku zbytu, utrudniające wspólne organizowanie sprzedaży i podejmowanie działań promocyjnych
- Ograniczona chłonność rynku krajowego i brak ciągłości sprzedaży
- Ograniczone możliwości eksportu karpia na większość rynków europejskich
- Niska konkurencyjność cenowo-kosztowa w stosunku do karpia importowanych
- Dominacja żywych ryb w sprzedaży, uboga oferta handlowa, niedostosowana do wymagań konsumenta
- nierozwiązany problem chorób ryb i związanych z nimi wysokimi stratami finansowymi
- Brak ogólnopolskiej koordynacji działań lobbingskich, promocyjnych oraz niska skuteczność sektora karpowego w reprezentowaniu jego interesów

- Brak uznania pozaprodukcyjnych funkcji stawów karpowych
- Przecistawianie interesów gospodarki stawowej priorytetom ochrony środowiska i gospodarki wodnej
- Brak wspólnej platformy wymiany poglądów w relacjach hodowcy karp – służby ochrony środowiska wynikający z niedostatecznej świadomości znaczenia gospodarki karpowej jako elementu kluczowego w utrzymaniu bioróżnorodności
- Niedostateczny transfer wiedzy do praktyki rybackiej
- Rozproszenie oraz częste zmiany aktów prawnych dotyczących rybactwa i słaba ich znajomość wśród hodowców karp
- Niewystarczający zakres badań statystycznych dotyczących sektora gospodarki stawowej
- Słaba znajomość zagadnień ekonomicznych odnośnie prowadzenia gospodarstw rybackich
- Brak systemu identyfikacji i pochodzenia ryb
- Przedłużający się proces prywatyzacji i restrukturyzacji gospodarstw karpowych
- Zbyt łagodne prawo w przypadku kradzieży ryb
- Brak zainteresowania przemysłu farmaceutycznego produkcją leków dla ryb

Szanse

- Możliwość profesjonalnej promocji karp i budowy rynku rybnego przy wsparciu środkami unijnymi i krajowymi
- Wzrost zamożności konsumentów, upowszechnianie zdrowych modeli życia i postrzeganie ryb jako żywności działającej prozdrowotnie, produkowanej w warunkach ekologicznych
- Rozwój rynku usług turystycznych, w tym turystyki wędkarskiej w oparciu o wysokie walory estetyczne i środowiskowe obiektów karpowych
- Rosnące znaczenie zrównoważonej akwakultury, w tym tradycyjnych metod chowu i hodowli ryb w stawach
- Rozwój rynku i zwiększenie dostępności ryb świeżych, w tym karp
- Wykorzystanie możliwości wynikających z prowadzenia działalności marginalnej, lokalnej i ograniczonej oraz sprzedaży bezpośredniej
- Koncentracja podaży i poprawa pozycji negocjacyjnej producentów
- Możliwość podjęcia skutecznej konkurencji rynkowej, w sytuacji znacznego wzrostu cen innych gatunków ryb i żywności
- Dywersyfikacja dochodów gospodarstw karpowych
- Wprowadzenie odszkodowań za przerwy produkcyjne wynikające ze zdarzeń losowych prowadzących do ponadnormatywnych śnięć ryb
- Racjonalizacja kosztów i poprawa efektywności produkcji

- Poprawa współpracy samorządowych organizacji rybackich oraz kontynuacja działalności LGR w następnej perspektywie finansowej
- Systemowe włączenie stawów karpowych do krajowych planów związanych z retencją i ochroną przeciwpowodziową
- Wsparcie wspólnotowe innowacyjnego rozwoju gospodarstw karpowych
- Wprowadzenie odszkodowań za straty powodowane przez szkodniki ryb
- Wykorzystanie środków finansowych na badania oraz infrastrukturę badawczą
- Wdrożenie technologii chowu w stawach większej liczby gatunków ryb
- Nawiązanie współpracy hodowców karpów z podmiotami zajmującymi się ochroną przyrody i lobbowaniem na rzecz środowiska
- Rozwój badań naukowych w rybnictwie oraz szybkie wdrażanie wyników do praktyki
- Doświadczenie nabyte w pozyskiwaniu funduszy europejskich w poprzednich programach operacyjnych
- Przekonanie administracji krajowej o konieczności utrzymania tradycyjnej gospodarki stawowej jako trwałego elementu gospodarki rybackiej w Polsce.
- Możliwość certyfikacji karpów

Zagrożenia

- Rosnąca konkurencja o malejące zasoby wody
- Niekorzystne zmiany klimatu
- Odchodzenie od dobrej praktyki produkcyjnej w gospodarce karpowej
- Brak systemu wspierania zdolności retencyjnych stawów karpowych
- Mała innowacyjność sektora, unifikacja kierunków inwestowania w gospodarstwach karpowych
- Ryzyko przeinwestowania oraz niedostateczna świadomość beneficjentów o skutkach niewypełnienia zobowiązań zawartych w umowie o dofinansowanie
- Przedłużający się kryzys gospodarczy i pogarszająca się sytuacja dochodowa konsumentów
- Ryzyko ograniczenia wsparcia rybnictwa stawowego pod wpływem rosnących trudności budżetowych UE
- Obciążenie hodowców nadmiernymi kosztami utrzymania budowli i urządzeń hydrotechnicznych związanych z poborem, piętrzeniem, retencją i odprowadzaniem wód ze stawów
- Wzrost cen towarów i usług spowodowany wypłatą środków unijnych
- Rosnące obciążenie hodowców kosztami utrzymania bioróżnorodności, w tym szczególnie zwierząt chronionych bytujących na stawach karpowych.
- Rosnące straty powodowane chorobami ryb

- Niska konkurencyjność cenowo-kosztowa mięsa karpia w stosunku do innych źródeł białka zwierzęcego
- Wprowadzenie opłat za wodę pobieraną na potrzeby gospodarki karpiowej
- niespójne i niejasne przepisy prawne dotyczące wymagań weterynaryjnych, sanitarnych i fiskalnych
- Nieuwzględnianie interesów branży rybackiej w aktach prawnych
- Niski poziom wykształcenia rybackiego większości producentów ryb
- Niekorzystne zmiany w gospodarce wodnej kraju nieuwzględniające interesów gospodarki stawowej oraz ich pozytywnej ich roli w środowisku
- Brak jednolitego stanowiska sektora w kwestiach strategicznych dla funkcjonowania branży karpiowej
- Niedostatek środków na promocję ryb
- Brak aktualnych wiarygodnych danych o ilości dostępnej wody w zlewniach
- Brak wspólnej platformy wymiany poglądów między hodowcami karpia a środowiskiem ekologów
- Brak opracowań i działań promujących pozytywną rolę stawów i kreujących prośrodowiskowy wizerunek tradycyjnej gospodarki karpiowej
- Brak pełnej i trwałej kompensacji obciążeń powodowanych wprowadzaniem na stawach obszarowych form ochrony przyrody
- nierówne traktowanie producentów ryb w procesach legislacji w stosunku do innych interesariuszy
- Zachowawczość instytucji biorących udział w transferze funduszy UE skutkująca niewielką innowacyjnością sektora karpiowego
- Brak badań nad opracowaniem nowych rozwiązań technologicznych skierowanych na intensyfikację produkcji i racjonalne wykorzystanie zasobów wodnych
- Koncentrowanie się beneficjentów na przedsięwzięciach współfinansowanych ze środków unijnych
- Niedostatek instytucjonalnego wsparcia akwakultury ryb
- Możliwość wprowadzenia zakazu sprzedaży żywych ryb
- Ryzyko zwiększenia obciążeń podatkowych
- Losowe zanieczyszczenie wód zasilających gospodarstwa rybackie
- Nadmierne wymagania prawne odnośnie bezpieczeństwa żywności
- Odchodzenie od tradycji i konsumpcji karpia i rosnące zainteresowanie innymi gatunkami ryb zwłaszcza młodego wśród pokolenia
- Funkcjonowanie negatywnego stereotypu gospodarki karpiowej zużywającej duże ilości wody do relatywnie niewielkiej produkcji ryb

- Ograniczenie działalności obiektów doświadczalnych działających na rzecz rybactwa stawowego
- Nierównomierny dostęp gospodarstw rybackich do unijnych środków finansowych

5. Obszary strategicznego działania

Na podstawie analizy SWOT sporządzono listę Obszarów Strategicznego Działania, które grupują tezy zawarte w poszczególnych działach analizy SWOT w zbiory o wspólnym mianowniku.

Wiedza i edukacja

Szereg zagadnień podniesionych w analizie SWOT jako słabe strony sektora hodowców, bądź jego zagrożenia wskazują na niewystarczającą wiedzę w różnych dziedzinach:

- ekonomia, przedsiębiorczość

Trudności z oceną sytuacji ekonomicznej prowadzonego gospodarstwa karpiego powodują często podejmowanie nieracjonalnych decyzji gospodarczych. Ma to bezpośredni wpływ na kondycję ekonomiczną producentów. Popularna forma prowadzenia hodowli ryb jako „rolnik ryczałtowy” nie wymusza prowadzenia księgowości (a co za tym idzie prowadzi do nieznanomości pojęć ekonomicznych), nie wymaga kontroli kosztów i przychodów oraz zaciemnia obraz rentowności własnego gospodarstwa.

Jest to szczególnie ważne w kontekście sięgania po środki unijne na inwestycje i w skrajnych przypadkach może prowadzić do przeinwestowania.

- otoczenie prawne akwakultury

Niedostateczna znajomość przez hodowców regulacji prawnych dotyczących rybactwa stawowego jest potęgowana przez złożone i niekompatybilne uwarunkowania prawne w obszarze bezpieczeństwa żywności oraz fiskalnym.

Hodowcy planujący dywersyfikację dochodów poprzez przetwórstwo, czy różne formy usług turystycznych napotykają na barierę skomplikowanych przepisów. Ich nieznanomość ogranicza dostęp do dodatkowych dochodów, wykorzystania potencjalnych szans rozwoju, jak również naraża inwestujących na konsekwencje błędów (zwrot wsparcia, kary).

- technologia

Słaba kondycja finansowa sektora oraz stagnacja technologiczna w rybactwie stawowym utrudniają rozwijanie nowych form chowu karpia i lepszego wykorzystania potencjału stawów. Jednocześnie zmieniający się rynek stawia podwyższone wymagania odnośnie bezpieczeństwa żywności i identyfikowalności produktu oraz dobrostanu ryb. Wszystkie te obszary wymagają wiedzy i świadomości ze strony hodowców.

- pozyskiwanie funduszy UE

Stopień i tempo wykorzystania środków finansowych z obecnie funkcjonującego programu operacyjnego wskazują na dobre rozeznanie hodowców w zakresie ubiegania się o fundusze UE. Obawy natomiast dotyczą racjonalności dofinansowywanych inwestycji i zaspokajania rzeczywistych potrzeb gospodarstw. Niejednokrotnie wizja pozyskania 60% refundacji kosztów sprawia, że zrealizowana inwestycja stanowi raczej obciążenie dla gospodarstwa zamiast być bazą do dalszego rozwoju. Wiąże się to z brakami w wiedzy ekonomicznej.

Nierozłącznym elementem ubiegania się o środki unijne jest biznesplan. Opracowywanie biznesplanu jest istotnym elementem działalności gospodarczej, stąd wzmocnienia wymaga wiedza hodowców na ten temat.

- marketing

Bardzo często gospodarstwa rybackie nie mają wiedzy na temat tworzenia własnej marki, jej wartości, jak również mechanizmów rynkowych i marketingowych. Karp jako gatunek lokalny wymaga aktywnego wzmocnienia wizerunku „polskości”, czy wręcz prezentowania pochodzenia z konkretnego gospodarstwa.

Źródła dochodu gospodarstw stawowych

Sama hodowla karpia w dzisiejszej rzeczywistości rynkowej nie gwarantuje utrzymania rentowności gospodarstwa. Zasadne jest poszukiwanie dodatkowych źródeł dochodu, które związane są bądź z samym produktem, bądź z możliwościami jakie stwarza usytuowanie stawów.

Wśród licznych potencjalnych możliwości zróżnicowania dochodów można wymienić:

- tworzenie wartości dodanej poprzez przetwórstwo ryb,
- szeroko rozumiane usługi turystyczne,
- produkcję ryb na potrzeby wędkarstwa,
- produkcję ryb ozdobnych.

Ryzyko prowadzenia hodowli ryb

Stawowa produkcja karpia prowadzona według tradycyjnej technologii obarczona jest szeregiem zagrożeń, do których można zaliczyć:

- zmniejszające się zasoby wody dyspozycyjnej, w tym konkurencję z innymi podmiotami w okresie letnim o wodę do utrzymania napełnienia mis stawowych
- choroby ryb i ryzyko wysokich strat; stawy ziemne są urządzeniami o ograniczonych możliwościach dezynfekcji, prowadzenia skutecznej terapii ryb oraz eliminacji ognisk chorobowych
- brak odszkodowań w przypadku konieczności uboju ryb w sytuacji zwalczania choroby zakaźnej w postaci zwrotu kosztów utylizacji oraz dofinansowania kosztów na ponowne zarybienie ze źródeł Inspekcji Weterynaryjnej i/lub LGR
- kryzys finansowy skutkujący spadkiem popytu na ryby
- przenoszenie na hodowców kosztów utrzymania budowli i urządzeń hydrotechnicznych związanych z poborem, piętrzeniem, retencją i odprowadzeniem wód ze stawów
- zagrożenie wprowadzeniem nowych regulacji prawnych skutkujących obciążeniami finansowymi, m.in. obowiązek opłat za wodę pobieraną przez stawy karpiove
- wzrost podatków i innych obciążeń fiskalnych
- uzależnienie produkcji od warunków pogodowych i klimatycznych
- długi pełny cykl produkcyjny trwający trzy lata

- wysokie ryzyko produkcji związane z ekspansją zwierząt rybożernych, szczególnie kormoranów, wydr i czapli
- złożone i niekompatybilne regulacje prawne w obszarze bezpieczeństwa żywności podnoszące ryzyko restrykcji ze strony administracji, możliwość popełnienia błędu przez hodowców
- wzmożone przerzuty ryb, zarówno z zagranicy, jak i wewnątrz kraju
- ryzyko zawleczenia chorób poprzez zarybianie powierzchniowych wód płynących materiałem pochodzącym z różnych źródeł
- zanieczyszczenia wód powierzchniowych zasilających stawy
- kradzieże ryb
- ryzyko ograniczania sprzedaży żywych karp, włącznie z administracyjnym zakazem sprzedaży

Współpraca pomiędzy hodowcami

Brak jednolitej reprezentacji branży rybackiej skutkuje osłabieniem pozycji sektora w szerokim zakresie:

- uchwalanie nowych aktów prawnych
- rozdrobniona produkcja i sprzedaż karp skutkuje słabą pozycją negocjacyjną producentów
- brak spójnego wizerunku karpia (wysyłanie przez środowiska rybackie różnych, często wykluczających się komunikatów do mediów)
- brak ogólnopolskiej koordynacji różnych działań promocyjnych przez różne części środowiska rybackiego

Sprzedaż karp/Formy sprzedaży karp

Skoncentrowana w krótkim okresie sprzedaż karp oraz przeważająca forma jego zbytu w postaci żywej stanowi zarówno źródło przewagi konkurencyjnej, jak i potencjalnych zagrożeń:

- słabo rozwinięte przetwórstwo ryb słodkowodnych, w tym zwłaszcza karp, uboga oferta handlowa, niedostosowanie oferty do wymagań konsumentów, złożone i niekompatybilne uwarunkowania prawne w obszarze bezpieczeństwa żywności oraz fiskalnym w aspekcie tworzenia produktów z karp, rozwijania form przetwórstwa; karpie jako trudne w obróbce, zbyt drogie w przetwórstwie
- koncentracja sprzedaży w bardzo krótkim czasie – sprzedaż grudniowa jako główny element strategii sprzedaży karp i brak jej ciągłości w pozostałych miesiącach. Sprzedaż w sezonie letnim ma marginalne znaczenie ze względów ekonomicznych (utrata masy przy odpijaniu ryb w wysokich temperaturach)
- dominacja żywych ryb w sprzedaży
- szansa na wzrost sprzedaży związana z ogólnym wzrostem konsumpcji ryb jako symbolu zdrowego stylu życia, zmianą zachowań konsumenckich młodego pokolenia oraz rozwijający się rynek ryb i zwiększenie dostępności ryb świeżych
- szansa na wzrost sprzedaży w związku z rosnącą świadomością ekologiczną Polaków

- odchodzenie młodego pokolenia od tradycji konsumpcji karpia, rosnące zainteresowanie nowymi gatunkami ryb, rosnąca wrażliwość młodego pokolenia na cierpienia zadawane zwierzętom
- niska konkurencyjność cenowo-kosztowa w stosunku do karpia importowanego i rosnący import
- zwiększenie aktywności zawodowej kobiet i rosnące zainteresowanie żywnością wygodną, ułatwiającą przygotowanie posiłku
- mała atrakcyjność na rynkach zewnętrznych, w tym w większości krajów Unii Europejskiej
- karp jako produkt lokalny, możliwość rozwoju sprzedaży bezpośredniej oraz MLO (działalność marginalna, lokalna i ograniczona) jako dochód w postaci wartości dodanej; wysokie nakłady inwestycyjne związane ze stworzeniem punktu sprzedaży bezpośredniej, bądź założeniem działalności MLO (infrastruktura oraz stworzenie dokumentacji HACCP); stosunkowo wysokie koszty operacyjne prowadzenia sprzedaży bezpośredniej (koszty osobowe, koszty utylizacji odpadów oraz koszty prowadzenia dokumentacji) oraz działalności MLO; ze względu na specyfikę sprzedaży karpia (kilkanaście dni w roku) niewykorzystanie powstałej infrastruktury przez pozostałe 11 miesięcy; limit 150 kg produktów tygodniowo, które można sprzedać wyprodukowanych w ramach MLO do sklepów i gastronomii powoduje, że często inwestycja w stworzenie takiej działalności to zbyt duże nakłady w stosunku do możliwych osiągniętych korzyści

Wizerunek karpia, czyli świadomość społeczna o gospodarce stawowej

Postrzeganie karpia przez konsumentów determinuje jego sprzedaż, co w sposób jednoznaczny wpływa na sytuację ekonomiczną hodowców. Z tego względu na uwagę zasługuje zarówno ugruntowany wizerunek, jak i nowe trendy jemu zagrażające:

- wielowiekowa tradycja hodowli i wigilijnej konsumpcji karpia; utrzymanie sprzedaży grudniowej jako głównego elementu wizerunku karpia
- niedostateczna świadomość społeczna roli gospodarki stawowej w utrzymaniu bioróżnorodności
- wizerunek produktu lokalnego
- rodzinny charakter gospodarstw
- utrzymanie wizerunku karpia jako produktu ekologicznego; rosnąca świadomość ekologiczna społeczeństwa, zrównoważona, tradycyjna produkcja, „slow food”
- możliwość zaprezentowania i potwierdzenia walorów karpia w postaci wiarygodnych certyfikatów
- negatywny wizerunek: karpia jako surowca trudnego w obróbce

Produkcja karpia

Wszystkie czynniki, zarówno pozwalające na rozwój, jak i ograniczające produkcję karpia mają bezpośredni wpływ na przyszłość funkcjonowania gospodarstw stawowych.

- Bariery w rozwoju produkcji:

- wysoka kapitałochłonność inwestycji, fundusze UE jako szansa na doinwestowanie gospodarstw (unowocześnienie i rozwój), zafałszowany obraz ryzyka inwestycyjnego w przypadku korzystania z funduszy UE
- przenoszenie na hodowców kosztów utrzymania budowli i urządzeń hydrotechnicznych związanych z poborem, piętrzeniem, retencją i odprowadzeniem wód ze stawów
- uzależnienie produkcji od warunków pogodowych i klimatycznych
- długi cykl produkcyjny, trzy lata; zrównoważona, tradycyjna forma produkcji
- złożone i niekompatybilne uwarunkowania prawne w obszarze bezpieczeństwa żywności oraz fiskalnym jako bariera w rozwoju produkcji oraz możliwości zbytu ryb
- przedłużający się proces restrukturyzacji gospodarstw karpowych
- zmniejszające się zasoby wody dyspozycyjnej na potrzeby stawów
- Szanse na rozwój produkcji i poprawę efektywności:
 - poprawa technicznego wyposażenia gospodarstw, w tym przechowywania i transportu ryb
 - założenie w Polityce Wodnej Państwa do 2030 r. zróżnicowanych poziomów intensywności produkcji
 - preferowanie przez Komisję Europejską zrównoważonej akwakultury, w tym tradycyjnych metod chowu i hodowli ryb w stawach
 - usprawnienie procesu spełniania wymogów formalno-prawnych w zakresie funkcjonowania gospodarstw karpowych
 - poprawienie sytuacji zdrowotnej ryb
 - sporządzenie aktualnych bilansów wodnych zlewni, uzupełnienie Katastru Wodnego, zewidencjonowanie wszystkich użytkowników wody w celu racjonalnego gospodarowania jej zasobami

Lobbing

Szczególną formą współpracy między hodowcami jest wspólna reprezentacja interesów sektora. Brak takiej współpracy stanowi bardzo duże zagrożenie w wielu wymiarach, natomiast współdziałanie jest nieodzownym elementem osiągnięcia sukcesu zarówno poszczególnych gospodarstw jak i całej branży.

- Zagrożenia:
 - brak jednolitej reprezentacji branży rybackiej podczas uchwalania nowych aktów prawnych, skutkujący nieuwzględnieniem jej interesów. Niespójne i niejasne przepisy prawne dotyczące wymagań weterynaryjnych, sanitarnych i fiskalnych
 - brak państwowej polityki promocji spożywania karpia prowadzonej we współpracy ze środowiskami rybackimi
 - brak dostatecznego wpływu branży na alokację unijnych funduszy rybackich
 - niewielkie znaczenie gospodarki stawowej w sektorze produkcji żywności, co wiąże się z małą siłą oddziaływania na decydentów

- tworzenie bezpodstawnego wizerunku gospodarki karpiowej jako jednego z największych konsumentów wód, zużywającego duże ilości wody do wyprodukowania niewielkiej ilości ryb
- wprowadzenie obowiązku opłat za wodę pobieraną na potrzeby stawów karpiowych
- Szanse:
 - rosnąca w społeczeństwie świadomość konieczności stosowania odszkodowań za straty w gospodarce stawowej spowodowane przez szkodniki ryb
 - wprowadzenie systemu identyfikowalności ryb, produktów rybołówstwa i akwakultury słodkowodnej
 - uszczelnienie systemu odprowadzania podatku dochodowego oraz VAT przez importerów karpia
 - uwzględnienie specyfiki chowu karpia w dokumentach strategicznych UE dotyczących akwakultury
 - usprawnienie procedur formalno-prawnych w zakresie funkcjonowania gospodarstw karpiowych
 - poprawienie stanu zdrowotnego ryb w obiektach stawowych
 - włączenie stawów karpiowych do krajowego programu retencji wód

Środowisko

Stawy karpiove należy rozpatrywać jako cenny element przyrody, zatem produkcja w nich podlega licznym obostrzeniom prawnym określającym korzystanie ze środowiska.

- Funkcjonowanie w środowisku naturalnym w warunkach:
 - ograniczonych zasobów wody dyspozycyjnej i braku aktualnych wiarygodnych danych o ilości dostępnej wody w zlewniach
 - zróżnicowanej jakości wody pobieranej do napełniania stawów
 - pozytywnego oddziaływania stawów na retencję wód, spełnianie funkcji przeciwpowodziowych, przeciwpożarowych, ekologicznych, zasługujących na szczególną uwagę i ochronę
 - wysokiego ryzyka produkcji związanego z ekspansją zwierząt rybożernych
- Postrzeganie stawów w kontekście środowiska:
 - brak upowszechniania informacji dotyczących pozytywnej roli stawów w regulowaniu stosunków wodnych w ciekach
 - brak świadomości społecznej o roli gospodarki karpiowej w utrzymaniu próśrodowiskowych walorów stawów
 - brak wspólnej platformy wymiany poglądów w relacjach hodowcy karpia – ekolodzy
 - brak wiedzy w społeczeństwie na temat tradycyjnego chowu karpia, który jest połączeniem działalności gospodarczej człowieka i formy aktywnej ochrony przyrody
 - postrzeganie przyrodniczych walorów stawów karpiowych w oderwaniu od produkcji rybackiej lub nawet przeciwstawianie chowu ryb ochronie środowiska
 - brak badań naukowych dokumentujących i potwierdzających ekonomiczną wartość wielofunkcyjnego charakteru stawów karpiowych i ich pozytywna rolę w środowisku

- tworzenie bezpodstawnego wizerunku gospodarki karpiovej jako jednego z największych konsumentów wód, zużywającego dużych ilości wody do wyprodukowania niewielkiej ilości ryb
- rosnąca w społeczeństwie świadomość konieczności stosowania odszkodowań za straty w gospodarce stawowej spowodowane przez szkodniki ryb
- Uwarunkowania legislacyjne związane z ochroną środowiska:
 - wydawanie nowych pozwoleń wodnoprawnych bez uwzględniania potrzeb funkcjonujących stawów karpiowych
 - przedmiotowe traktowanie gospodarki karpiovej w ustawodawstwie odnoszącym się do ochrony przyrody
 - nierówne traktowanie interesów producentów ryb w procesach legislacji w stosunku do innych interesariuszy
 - obciążanie hodowców wzrastającymi kosztami bytowania zwierząt chronionych na stawach karpiowych; brak odszkodowań za straty
 - uwzględnienie specyfiki chowu karpia w dokumentach strategicznych dotyczących akwakultury w UE w kontekście walorów środowiskowych

Nauka/Innowacyjność

Gospodarka stawowa, podobnie jak inne dziedziny akwakultury potrzebuje silnego wsparcia ze strony nauki. Poniżej wymieniono obecne niedostatki wiedzy, niedoskonałości systemu wdrażania wyników badań do praktyki oraz oczekiwania hodowców:

- brak badań dokumentujących i potwierdzających ekonomiczną wartość wielofunkcyjnego charakteru stawów karpiowych i ich pozytywną rolę w środowisku
- słaba więź naukowców z praktyką
- zmniejszająca się liczba naukowców specjalizujących się w badaniach gospodarki stawowej
- preferowanie badań podstawowych w procesie przyznawania środków finansowych w formie grantów
- ograniczanie działalności i likwidowanie obiektów doświadczalnych pracujących na rzecz rybactwa stawowego
- ograniczenie badań dotyczącymi rozwiązań technologicznych skierowanych na intensyfikację produkcji i racjonalne wykorzystanie zasobów wodnych
- wdrażanie biotechnologii chowu większej liczby gatunków ryb
- brak zainteresowania firm farmaceutycznych w opracowaniu nowych leków dla ryb i ich produkcji ze względu na wielkość sektora rybackiego
- ograniczona lista prawnie dopuszczonych środków leczniczych i dezynfekcyjnych dla ryb
- brak opracowanej i dopuszczonej prawnie, a jednocześnie nie wzbudzającej nadmiernych negatywnych emocji metody uśmiercania ryb w miejscu sprzedaży

Konkurencyjność

Gospodarstwa karpiove, działając w normalnych warunkach rynkowych, muszą wzmocnić swoją konkurencyjność. Jest to niezbędny warunek utrzymania się na rynku oraz poprawy swojej pozycji względem innych podmiotów rynkowych.

- Czynniki obniżające konkurencyjność gospodarstw karpiowych:
 - obciążanie hodowców rosnącymi kosztami utrzymania zwierząt chronionych bytujących na stawach karpiowych
 - brak kompensacji finansowej strat powodowanych w stawach przez zwierzęta chronione lub wynikających z obciążeń powodowanych wprowadzaniem na stawach różnego rodzaju form ochrony środowiska
 - mała atrakcyjność karpia na rynkach zewnętrznych, w tym w większości krajów Unii Europejskiej
 - uzależnienie produkcji od warunków pogodowych i klimatycznych
 - długi cykl produkcyjny
 - preferowanie przez konsumentów wysoko przetworzonych produktów rybnych
 - złożone i niekompatybilne uwarunkowania prawne w obszarze bezpieczeństwa żywności oraz fiskalnym jako bariera w rozwoju produkcji oraz możliwości zbytu ryb
 - postrzeganie gospodarki karpiowej jako konserwatywnej działalności rolniczej, wytwarzającej produkt spożywany przez jeden dzień w roku ze względu na tradycje
 - uzależnienie egzystencji gospodarstw od dostępu do rekompensat wodnośrodowiskowych
 - ograniczenie dostępu do środków finansowych dostępnych w ramach LGR dla gospodarstw, które leżą poza ich obszarem
- Czynniki poprawiające konkurencyjność gospodarstw karpiowych:
 - certyfikowana produkcja, w tym ekologiczna
 - możliwość prowadzenia produkcji na zróżnicowanych poziomach intensyfikacji
 - dywersyfikacja działalności gospodarstwa rybackiego
 - umiarkowany koszt siły roboczej w niektórych regionach kraju, łatwa do zrealizowania możliwość zatrudnienia dodatkowych pracowników
 - niskie zapotrzebowanie na energię (niskie zużycie paliw i energii elektrycznej) w porównaniu z innymi działami produkcji zwierzęcej
 - rodzinny charakter wielu gospodarstw
 - możliwość wykorzystania rezerw produkcyjnych
 - rozszerzenie zakresu sprzedaży bezpośredniej i lepsze wykorzystanie możliwości prowadzenia działalności marginalnej, lokalnej i ograniczonej
 - wykorzystanie zakładów przetwórczych specjalizujących się w przetwórstwie ryb morskich w celu obróbki karpia w okresie przedświątecznym
 - uwzględnienie specyfiki chowu karpia w dokumentach strategicznych UE dotyczących akwakultury

6. Działania strategiczne i wstępna analiza możliwości ich finansowania

OBSZARY STRATEGICZNEGO DZIAŁANIA	DZIAŁANIA STRATEGICZNE	ANALIZA MOŻLIWOŚCI FINANSOWANIA DZIAŁAŃ STRATEGICZNYCH
Wiedza i edukacja	<ul style="list-style-type: none"> • Szkolenia, kształcenie, kursy, warsztaty, kursy online w zakresie podstaw ekonomiki, sporządzania biznesplanów oraz oceny rentowności planowanych inwestycji w zakresie rybactwa, jak i planowanej działalności pozarybackiej • Szkolenia, kształcenie, kursy, warsztaty, kursy online w zakresie legislacji dotyczącej m.in. zagadnień fiskalnych, bezpieczeństwa żywności, ochrony zdrowia ryb, dobrostanu ryb, ochrony środowiska, prawa budowlanego • Szkolenia, kształcenie, kursy, warsztaty, kursy online w zakresie planowania produkcji, zabezpieczenia surowca rybnego, karmienia ryb, wylęgania i podchodu nowych perspektywicznych gatunków ryb, technik recyrkulacji, technik oczyszczania wody i innych • Opracowania praktyczne/instrukcje wdrożeniowe w zakresie powyższych zagadnień. • Międzynarodowa wymiana doświadczeń 	<ul style="list-style-type: none"> • Europejski Fundusz Morski i Rybacki (EFMR), usługi z zakresu zarządzania, zastępstw i doradztwa dla gospodarstw akwakultury • EFMR, promowanie kapitału ludzkiego i tworzenie sieci kontaktów • EFMR, usługi z zakresu zarządzania, zastępstw i doradztwa dla gospodarstw akwakultury • EFMR, promowanie kapitału ludzkiego i tworzenie sieci kontaktów • EFMR, usługi z zakresu zarządzania, zastępstw i doradztwa dla gospodarstw akwakultury • EFMR, promowanie kapitału ludzkiego i tworzenie sieci kontaktów • EFMR, innowacje • EFMR, promowanie kapitału ludzkiego i tworzenie sieci kontaktów
Źródła dochodu gospodarstw stawowych	<p>- wartość dodana z przetwórstwa ryb (karpia):</p> <ul style="list-style-type: none"> • Podjęcie współpracy z zakładami przetwórczymi • Inwestycje w budowę przetwórczą przez kilka/kilkanaście gospodarstw rybackich • Inwestycje w budowę własnej infrastruktury do przetwórstwa: punkty sprzedaży bezpośredniej, MLO • Inwestycje w budowę punktów sprzedaży detalicznej 	<p>Nie dotyczy</p> <ul style="list-style-type: none"> • EFMR, przetwarzanie produktów rybołówstwa i akwakultury • EFMR Tytuł V Rozdział III (art. 58–67) • EFMR, przetwarzanie produktów rybołówstwa i akwakultury, • EFMR, nowe formy dochodów i wartość dodana • EFMR, nowe formy dochodów i wartość dodana

	<p>- usługi dodatkowe związane z działalnością rybacką:</p> <ul style="list-style-type: none"> • łowisko specjalne • Gastronomia • Baza turystyczna, noclegowa • „Akwaturystyka” • Usługi edukacyjne • Muzea rybackie, izby rybackie <p>- inne możliwości dywersyfikacji dochodów:</p> <ul style="list-style-type: none"> • produkcja poszukiwanych na rynku gatunków ryb konsumpcyjnych w polikulturze z karpem • produkcja materiału zarybieniowego na potrzeby wód otwartych w danej zlewni • serwis dla posiadaczy „oczek wodnych” i małych przydomowych stawów (sprzedaż materiału obsadowego, ryb ornamentowych, usługi w zakresie utrzymania stawu w odpowiednim stanie technicznym, przewóz ryb, odłów ryb ze stawu, wykaszanie roślinności, sprzedaż sprzętu, projektowanie stawu i jego budowa, etc.) • usługi transportowe, wynajem sprzętu 	<ul style="list-style-type: none"> • EFMR, nowe formy dochodów i wartość dodana • EFMR, nowe formy dochodów i wartość dodana • EFMR, nowe formy dochodów i wartość dodana • EFMR, nowe formy dochodów i wartość dodana • EFMR, nowe formy dochodów i wartość dodana • EFMR, nowe formy dochodów i wartość dodana <ul style="list-style-type: none"> • EFMR, innowacje • EFMR, innowacje • EFMR, nowe formy dochodów i wartość dodana <ul style="list-style-type: none"> • EFMR, nowe formy dochodów i wartość dodana
<p>Ryzyko prowadzenia hodowli ryb</p>	<p>- ograniczenie zasobów wodnych dla stawów rybnych (deficyty wody)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sporządzenie aktualnych bilansów wody w zlewniach rzek jako bazy do ewentualnej weryfikacji wydanych pozwoleń wodnoprawnych i wydawania nowych pozwoleń • Opracowanie strategii gospodarowania wodą w zlewniach rzek uwzględniające potrzeby poszczególnych gospodarstw (i innych użytkowników wody) • Uwzględnienie i zabezpieczenie interesów i specyfiki stawów karpiowych w planach przestrzennego zagospodarowania terenu w celu zagwarantowania prawidłowego funkcjonowania stawów • Interwencyjne stosowanie karmienia granulatami w przypadku pogorszenia warunków tlenowych • Zmniejszenie stopnia intensyfikacji produkcji 	<ul style="list-style-type: none"> • EFMR, nowe formy dochodów i wartość dodana • EFMR, innowacje • EFMR, innowacje • EFMR, zwiększenie potencjału terenów hodowli w ramach akwakultury • Nie dotyczy • Nie dotyczy

<ul style="list-style-type: none"> Zmniejszenie przesiąków przez groble oraz ograniczenie transpiracji poprzez redukcję roślinności. 	EFMR, promowanie akwakultury oferującej wysoki poziom ochrony środowiska
<ul style="list-style-type: none"> - strategii spowodowane chorobami ryb 	
<ul style="list-style-type: none"> Ograniczenie przerzutów ryb do niezbędnego minimum 	Nie dotyczy
<ul style="list-style-type: none"> Dostępny publicznie aktualny rejestr gospodarstw, w których stwierdzono wystąpienie choroby zakaźnej (KHV), prowadzony przez Główny Inspektorat Weterynarii 	<ul style="list-style-type: none"> EFMR, innowacje
<ul style="list-style-type: none"> Wprowadzenie technicznych środków ograniczających ryzyko wprowadzenia patogenów na teren hodowli (miejsca rozładunku ryb zabezpieczone tak, aby woda z basenów nie dostała się do cieku zasilającego stawy, dezynfekcja środków transportu i sprzętu rybackiego, etc.) 	<ul style="list-style-type: none"> EFMR, promowanie akwakultury oferującej wysoki poziom ochrony zdrowia ryb
<ul style="list-style-type: none"> Inwestycje w system unieszkodliwiania patogenów w ściekach z zakładów przetwórczych, aby mogły one wykorzystywać jako surowiec ryby, u których stwierdzono obecność patogenów, a nie wykazują objawów chorobowych obniżających jakość mięsa. Obecnie brak jest zakładów przetwórczych spełniających ten wymóg 	Brak rozpoznanych źródeł dofinansowania
<ul style="list-style-type: none"> Zwiększenie udziału gatunków ryb odpornych na choroby zakaźne w gospodarstwach karpiovych 	<ul style="list-style-type: none"> EFMR, nowe formy dochodów i wartość dodana
<ul style="list-style-type: none"> Wprowadzenie linii tarlaków karpia, których potomstwo wykazuje większą odporność na choroby zakaźne 	<ul style="list-style-type: none"> EFMR, środki dotyczące zdrowia i dobrostanu zwierząt
<ul style="list-style-type: none"> Poprawa warunków sanitarnych stawów, m.in. poprzez regularne stosowanie wapna palonego lub hydratyzowanego 	<ul style="list-style-type: none"> EFMR, akwakultura świadcząca usługi w zakresie ochrony środowiska (przy założeniu pozostawienia wymogu dotyczącego wapnowania)
<ul style="list-style-type: none"> Stworzenie systemu ubezpieczeń gospodarstw rybackich m.in. od strat powodowanych przez choroby ryb 	<ul style="list-style-type: none"> EFMR, ubezpieczenie zasobów akwakultury
<ul style="list-style-type: none"> Pokrycie kosztów utylizacji śniętych ryb, dezynfekcji stawów, sprzętu rybackiego i środków transportu, kosztów zakupu materiału zarybieniowego na pierwsze zarybienie, oraz kosztów realizacji programu nadzoru dla osiągnięcia stref wolnych od chorób podlegających obowiązkowi zwalczania 	EFMR, środki dotyczące zdrowia i dobrostanu zwierząt

<p>- ryzyko wprowadzenia opłat za korzystanie ze środowiska (opłat za wodę i opłat za zrzut ścieków)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Konieczność wyliczenia wartości pozaprodukcyjnych walorów stawów, jako zrównoważenie obciążenia środowiska przez działalność hodowlaną • Opracowanie metod powiększających retencję biogenów. • Wsparcie systemów prowadzących do oszczędzania wody przez jej ponowne wykorzystanie 		<ul style="list-style-type: none"> • EFMR, innowacje • EFMR, innowacje • EFMR, promowanie kapitału ludzkiego i tworzenie sieci kontaktów
<p>- straty powodowane przez zwierzęta rybożerne</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zmiana ustawodawstwa w zakresie możliwości regulacji wielkości populacji kormorana, wydry, czapli • Wprowadzenie odszkodowań za straty powodowane przez zwierzęta chronione • Wprowadzenie technicznych środków ochrony przed zwierzętami rybożernymi (armatki hukowe, laser, flary, etc.) 	<p>Nie dotyczy</p> <ul style="list-style-type: none"> • Fundusze w dyspozycji Ministerstwa Środowiska • EFMR, promowanie akwakultury oferującej wysoki poziom ochrony środowiska 	
<p>- ryzyko związane z korzystaniem z funduszy UE (przeinwestowanie, windykacja, inwestycje niepotrzebne i nieefektywne, etc.)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Poprawa stanu wiedzy hodowców w zakresie ekonomiki prowadzenia działalności • Poprawa stanu wiedzy na temat konsekwencji przekroczenia procedur dotyczących aplikowania i rozliczania dofinansowanych projektów • Stworzenie przejrzystego systemu aplikowania i rozliczania wniosków, zawierający m.in. kompletną informację odnośnie wymaganych załączników • Zmniejszenie obciążeń biurokratycznych związanych z aplikowaniem o fundusze UE • Pogłębienie wiedzy hodowców w zakresie nowych metod produkcji poszczególnych gatunków ryb oraz analiz rynkowych w celu określenia kierunków rozwoju gospodarstwa • Określenie maksymalnej kwoty dofinansowania dla poszczególnych kategorii operacji oraz stworzenia systemu merytorycznej weryfikacji wniosków w celu ograniczenia ryzyka poniesienia nadmiernych, nieuzasadnionych nakładów inwestycyjnych w stosunku do oczekiwanych efektów ekonomicznych 	<ul style="list-style-type: none"> • EFMR, promowanie kapitału ludzkiego i tworzenie sieci kontaktów • EFMR, promowanie kapitału ludzkiego i tworzenie sieci kontaktów • EFMR „Pomoc techniczna” • EFMR „Pomoc techniczna” • EFMR, promowanie kapitału ludzkiego i tworzenie sieci kontaktów • EFMR „Pomoc techniczna” 	

<p>Współpraca pomiędzy hodowcami</p>	<p>- ryzyko związane z długim cyklem produkcyjnym</p> <ul style="list-style-type: none"> • Rozpowszechnienie podchodu wczesnych stadiów rozwojowych karpia i tym samym skrócenie cyklu produkcyjnego do 2 lat • Wylansowanie produktu w postaci fileta z karpia o masie fileta około 200 g, co pozwala skrócić cykl produkcji karpia do dwóch sezonów • Wprowadzenie w szerszym zakresie pasz w pełni zbilansowanych • Konsolidacja branży w celu obrony interesów hodowców karpia oraz wypracowania ujednoliconego stanowiska sektora • Korzystanie z opracowań, analiz eksperckich w zakresie planowanych przedsięwzięć, konsultowanych dokumentów, aktów prawnych w celu ograniczenia ryzyka podejmowanych decyzji • Wykorzystanie pozytywnego dorobku LGR do tworzenia „małych ojczyzn”, umacniania patriotyzmu lokalnego oraz integracji środowiska rybackiego • Wypracowanie kierunków wspólnych działań promocyjnych • Profesjonalizacja lobbingu branżowego prowadzonego przez organizacje rybackie i środowiska hodowców karpia w celu obrony interesów sektora (opiniowaniu, konsultowaniu, tworzeniu aktów prawnych różnej rangi oraz programów i strategii rozwoju) • Rozwój organizacji producentów karpia w Polsce • Wypracowanie spójnego przekazu do mediów, szczególnie w okresie sprzedaży grudniowej • Podjęcie szerszej współpracy z zakładami przetwórczymi • Inwestycje w budowę przetwórczy przez kilka/kilkanaście gospodarstw rybackich • Inwestycje w budowę własnej infrastruktury przetwórstwa, w tym punkty sprzedaży bezpośredniej, MLO • Inwestycje w budowę punktów sprzedaży detalicznej, rozwój sprzedaży detalicznej bezpośrednio przez gospodarstwa rybackie 	<ul style="list-style-type: none"> • EFMR, promowanie kapitału ludzkiego i tworzenie sieci kontaktów. • EFMR, innowacje Nie dotyczy • EFMR, promowanie kapitału ludzkiego i tworzenie sieci kontaktów • EFMR, innowacje • EFMR Tytuł V Rozdział III • EFMR, promowanie kapitału ludzkiego i tworzenie sieci kontaktów • EFMR, promowanie kapitału ludzkiego i tworzenie sieci kontaktów • EFMR, środki dotyczące wprowadzania do obrotu • EFMR, środki dotyczące wprowadzania do obrotu Nie dotyczy • EFMR, przetwarzanie produktów rybołówstwa i akwakultury • EFMR Tytuł V Rozdział III • EFMR, przetwarzanie produktów rybołówstwa i akwakultury • EFMR, nowe formy dochodów i wartość dodana • EFMR, nowe formy dochodów i wartość dodana
<p>Sprzedaż karpia/ Formy sprzedaży karpia</p>		

	<ul style="list-style-type: none"> • Rozwój współpracy gospodarstw w zakresie wspólnej sprzedaży, logistyki dostaw, szczególnie w trakcie sprzedaży grudniowej • Działania na rzecz utrzymania sprzedaży żywych ryb (lobbying) • Wprowadzenie atrakcyjnych form sprzedaży np.: wybór żywej ryby i jej przygotowanie zgodnie z oczekiwaniami klientów • Rozwinięcie sprzedaży karpia pakowanego o przedłużonym okresie trwałości (MAP) • Poszerzenie oferty niekonwencjonalnych produktów z karpia (wędliny, gotowe dania do mikrofali, etc.) • Ograniczenie negatywnego wpływu importu karpia na rynek krajowy (legislacja, certyfikacja) • Wykorzystanie wszystkich kanałów dystrybucji w celu dotarcia do konsumenta • Przeciwdziałanie zmniejszeniu podaży karpia na rynek krajowy • Budowa rynków lokalnych, również przy wsparciu LGR • Rozwój sprzedaży grudniowej i jej wzmocnienie poprzez rozszerzenie oferty produktów z karpia, sieci dystrybucji, poprawę logistyki, współdziałanie w oznakowaniu miejsc sprzedaży, etc. 	<ul style="list-style-type: none"> • EFMR Tytuł V Rozdział III • EFMR, środki dotyczące wprowadzania do obrotu. • EFMR, innowacje • EFMR, nowe formy dochodów i wartość dodana • EFMR, innowacje • EFMR, środki dotyczące wprowadzania do obrotu • EFMR, nowe formy dochodów i wartość dodana • EFMR, środki dotyczące wprowadzania do obrotu • EFMR Tytuł V Rozdział III • EFMR, środki dotyczące wprowadzania do obrotu
Wizerunek karpia/ Świadomość społeczna o hodowli karpia	<ul style="list-style-type: none"> • Spójny przekaz medialny, szczególnie w okresie sprzedaży grudniowej • Wypracowanie kierunków wspólnych działań promocyjnych • Upowszechnienie uzasadnienia ceny karpia zawierającej wartości konsumpcyjne, ekologiczne i kulturowe • Kształtowanie pozytywnego wizerunku karpia poprzez kampanie promocyjne • Kształtowanie pozytywnego wizerunku karpia poprzez działania lokalne – stworzenie widocznej sieci punktów sprzedaży ryb bezpośrednio w gospodarstwach rybackich • Ugruntowanie wizerunku karpia jako produktu regionalnego i lokalnego (nie anonimowego), czyli zakupy w najbliższym gospodarstwie • Popularyzacja gospodarki karpiowej wśród turystów i potencjalnych konsumentów (obserwacja odłowów ryb, ścieżki edukacyjne, zakup ryb w trakcie odłowów) 	<ul style="list-style-type: none"> • EFMR, środki dotyczące wprowadzania do obrotu • EFMR, środki dotyczące wprowadzania do obrotu • EFMR, środki dotyczące wprowadzania do obrotu • EFMR, środki dotyczące wprowadzania do obrotu • EFMR, środki dotyczące wprowadzania do obrotu • EFMR, środki dotyczące wprowadzania do obrotu • EFMR, środki dotyczące wprowadzania do obrotu • EFMR, środki dotyczące wprowadzania do obrotu • EFMR, nowe formy dochodów i wartość dodana • EFMR, środki dotyczące wprowadzania do obrotu • EFMR Tytuł V Rozdział III • EFMR, nowe formy dochodów i wartość dodana

Produkcja karpia	<ul style="list-style-type: none"> • Modernizacja i konserwacja stawów - odmulanie dna stawów, doprowadzalników, odprowadzalników, ograniczenie wierzchowin i wypłyceń • Inwestycje w urządzenia, sprzęt do produkcji karpia, transportu • Zachowanie potencjału produkcyjnego stawów, przeciwdziałanie zmniejszaniu się ich powierzchni • Wdrażanie do praktyki osiągnięć nauki z zakresu technologii produkcji, nowych technologii chowu ryb, chów nowych gatunków ryb, ograniczanie negatywnego wpływu na środowisko, technologie redukujące energochłonność działalności • Możliwość prowadzenia produkcji przy różnych poziomach intensyfikacji • Unowocześnienie infrastruktury gospodarstw rybackich 	<ul style="list-style-type: none"> • EFMR, promowanie akwakultury oferującej wysoki poziom ochrony środowiska • EFMR, promowanie akwakultury oferującej wysoki poziom ochrony środowiska • EFMR, środki dotyczące wprowadzania do obrotu • EFMR, innowacje
Lobbing	<ul style="list-style-type: none"> • Konieczność powołania wspólnej platformy reprezentacji środowiska • Konieczność stworzenia europejskiego lobbyngu na rzecz sektora karpiego • Profesjonalny monitoring aktów prawnych dotyczący karpiarstwa i akwakultury, umożliwiający skuteczną reakcję i zapobieganie niekorzystnym zapisom prawnym 	<ul style="list-style-type: none"> • Nie dotyczy • EFMR, promowanie akwakultury oferującej wysoki poziom ochrony środowiska • EFMR, środki dotyczące wprowadzania do obrotu • EFMR, środki dotyczące wprowadzania do obrotu • EFMR, innowacje • EFMR, środki dotyczące wprowadzania do obrotu.
Środowisko	<ul style="list-style-type: none"> • Kontynuacja systemu rekompensat wodnośrodowiskowych • Wycena pozaprodukcyjnych walorów stawów karpioowych • Opracowanie metod zwiększania retencji biogenów w stawach • Zwidencjonowanie powierzchni stawowych usytuowanych w obszarach Natura 2000 i ocena wpływu tego usytuowania na funkcjonowanie gospodarstwa • Włączenie stawów karpioowych w system małej retencji • Opracowanie i wdrożenie systemu odszkodowań za szkody spowodowane przez szkodniki ryb • Opracowanie bilansu biogenów dla stawów karpioowych celem określenia ich wpływu na jakość wód 	<ul style="list-style-type: none"> • EFMR, akwakultura świadcząca usługi w zakresie ochrony środowiska • EFMR, innowacje • EFMR, innowacje • EFMR, innowacje • EFMR, innowacje • EFMR, innowacje • EFMR, innowacje • EFMR, innowacje

Nauka/ Innowacyjność	<ul style="list-style-type: none"> Prace selekcyjne nad karpem m.in. w kierunku uzyskania linii osobników odpornych na KHV Opracowanie praktycznych rozwiązań w zakresie redukcji strat spowodowanych przez choroby ryb (szczepionki, leki, środki podnoszące odporność, zabiegi hodowlane, pasze lecznicze, etc) Wdrażanie do praktyki osiągnięć nauki z zakresu technologii produkcji, chów nowych gatunków ryb, ograniczanie negatywnego wpływu na środowisko, profilaktyki i zwalczania chorób ryb Opracowanie analiz, ekspertyz z zakresu ochrony środowiska, nowych technologii, ekonomiki i organizacji produkcji, rynku rybnego, preferencji konsumentów i innych wymienionych w poszczególnych obszarach 	<ul style="list-style-type: none"> EFMR, środki dotyczące zdrowia i dobrostanu zwierząt EFMR, środki dotyczące zdrowia i dobrostanu zwierząt EFMR, innowacje EFMR, innowacje
Konkurencyjność	<ul style="list-style-type: none"> Opracowanie i wdrożenie systemu odszkodowań za straty powodowane przez zwierzęta rybożerne bytujące w stawach Możliwość prowadzenia produkcji przy różnych poziomach intensyfikacji Zmniejszenie ryzyka ekonomicznego produkcji karpia poprzez dywersyfikację źródeł dochodów Ograniczenie obciążeń biurokratycznych dla gospodarstw stawowych Poszerzenie oferty produktów z karpia Rozwój sprzedaży detalicznej ryb w gospodarstwach rybackich. Kontynuacja pozyskania środków unijnych na inwestycje związane z produkcją ryb Wykorzystanie możliwości współfinansowania działalności rybackiej z innych źródeł niż EFMR Utrzymanie tradycyjnego statusu karpia jako nieodłącznego elementu Wigilii Utrzymanie pozytywnego wizerunku rynkowego polskiego karpia jako produktu ekologicznego Eksport karpia podążający za emigracją Polaków Promowanie oryginalnego wizerunku karpia poprzez m.in.: podkreślanie pochodzenia lokalnego, możliwości kulinarne wykorzystania różnych elementów ryb, karp jako <i>slow food</i> 	<ul style="list-style-type: none"> Fundusze w dyspozycji Ministerstwa Środowiska Nie dotyczy EFMR, nowe formy dochodów i wartość dodana EFMR, środki dotyczące wprowadzania do obrotu EFMR, innowacje EFMR, nowe formy dochodów i wartość dodana EFMR, promowanie akwakultury oferującej wysoki poziom ochrony środowiska Nie rozpoznano innych źródeł dofinansowania EFMR, środki dotyczące wprowadzania do obrotu EFMR, środki dotyczące wprowadzania do obrotu Nie dotyczy EFMR, promowanie kapitału ludzkiego i tworzenie sieci kontaktów

7. Analiza ryzyka

Analiza ryzyka ujmuje czynniki zagrażające osiągnięciu celów strategii, które są niezależne od działań podejmowanych przez branżę.

Cel strategiczny 1	
Utrzymanie potencjału produkcyjnego gospodarstwa karpiowej na poziomie z 2013 r. tj. 60 000 ha powierzchni produkcyjnej, minimum 17 000 ton karpia handlowego oraz 20-procentowy udział produkcji gatunków ryb dodatkowych produkowanych w stawach na cele konsumpcyjne	
Wskaźnik	Czynniki zagrażające osiągnięciu wskaźnika
Utrzymanie 60 000 ha powierzchni produkcyjnej	<ol style="list-style-type: none"> 1. Spadek rentowności produkcji stawowej 2. Nieuwzględnienie potrzeb gospodarstw karpiowych w polityce wodnej kraju 3. Wprowadzenie opłat za wodę 4. Zmiany klimatyczne skutkujące pogłębiającym się deficytem wody
Utrzymanie produkcji minimum 17 000 ton karpia handlowych	<ol style="list-style-type: none"> 1. Nadmierne podporządkowanie gospodarstwa stawowej celom ochrony przyrody i gospodarki wodnej 2. Administracyjny zakaz sprzedaży żywych karpia 3. Dewastujący krajową produkcję import żywych karpia 4. Rekompensaty skutkujące zmniejszeniem produkcji przez część hodowców 5. Nieopanowanie problemu nadmiernych strat ryb (choroby i presja zwierząt rybożernych)
Minimalny 20-procentowy udział w produkcji karpia towarowych konsumpcyjnych gatunków ryb dodatkowych	<ol style="list-style-type: none"> 1. Niedostateczny popyt na dodatkowe gatunki 2. Niska rentowność chowu stawowego 3. Nieopanowanie problemu nadmiernych strat ryb (choroby i presja zwierząt rybożernych)
Cel strategiczny 2	
Zwiększenie dochodowości gospodarstw karpiowych poprzez zapewnienie minimalnej rentowności⁸ na poziomie 10%	
Wskaźnik	Czynniki zagrażające osiągnięciu wskaźnika
Minimalna przeciętna rentowność na poziomie 10%	<ol style="list-style-type: none"> 1. Spadek cen karpia 2. Nadmierny wzrost kosztów produkcji i obciążeń podatkowych 3. Spadek popytu i nadmierny import 4. Wzrost obciążeń środowiskowych

⁸ Współczynnik rentowności (rentowność) = wynik finansowy brutto/koszty uzyskania przychodów w %.

Cel strategiczny 3

Wzmocnienie prośrodowiskowej i prospołecznej roli gospodarki karpiowej poprzez pojawienie się zapisów pozytywnie określających rolę stawów karpiowych w dokumentach strategicznych dotyczących Ramowej Dyrektywy Wodnej: Narodowej Strategia Gospodarowania Wodami 2030, projekcie Polityki Wodnej Państwa do 2030 roku, planach gospodarowania wodami dorzecza Wisły i Odry, warunkach korzystania z wód regionów wodnych oraz dzięki wycenienie pozaprodukcyjnych walorów stawów karpiowych

Wskaźnik	Czynniki zagrażające osiągnięciu wskaźnika
<ol style="list-style-type: none"> 1. Wycena pozaprodukcyjnych walorów stawów 2. Zapisy w dokumentach strategicznych dotyczących Ramowej Dyrektywy Wodnej 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Niedostatek merytorycznych opracowań dokumentujących pozaprodukcyjne walory stawów karpiowych 2. Wprowadzenie niekorzystnych zapisów wdrażających Ramową Dyrektywę Wodną 3. Brak aktywności branży rybackiej w procesie legislacyjnym 4. Nieskuteczny lobbying branży rybackiej 5. Niedocenianie pozytywnego wpływu gospodarki stawowej na środowisko

8. Rodzaje działań możliwych do podjęcia w trakcie realizacji celów strategii

Wypracowane działania zmierzające ku osiągnięciu celów strategii oraz zaspokojeniu potrzeb sektora zostały zweryfikowane według ich znaczenia i roli w osiągnięciu celów strategicznych.

1. Działania kluczowe – niezbędne do osiągnięcia celów strategii; brak ich realizacji stanowić będzie realne zagrożenie dla dalszego istnienia sektora. Ich zidentyfikowanie powinno także ukierunkować wspólne działania hodowców karpia oraz wszystkich organizacji ich zrzeszających.
2. Działania innowacyjne i rozwojowe – zawierają nowe działania wspierające osiągnięcie celów strategii. Są to działania, których niezrealizowanie nie zagraża bezpośrednio realizacji celów strategii, jednak ich podjęcie może mieć duży wpływ na postęp w zbliżaniu się do wyznaczonych celów. Kategoria ta pozwala wyodrębnić zadania, które są nowatorskie, a tym samym wymagają większego wysiłku, aby je zrealizować.
3. Działania istniejące, wymagające kontynuacji lub wzmocnienia, które wspierają osiągnięcie celów strategii. Ich brak nie zagraża celom, jednak wprowadzenie tych aktywności w życie ułatwi realizację strategii.
4. Działania bez przyszłości. Tę kategorię wprowadzono jako kontrolną, aby w trakcie weryfikacji działań wyłowić te, które mogą stać w sprzeczności z innymi, bądź nie do końca wpisują się w cele strategiczne.

Tabela 4. Rodzaje działań możliwych do podjęcia w trakcie realizacji celów strategii

<p>Działania kluczowe, niezbędne do osiągnięcia celów strategii</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Poprawa technologicznej efektywności produkcji 2. Utrzymanie rekompensat wodnośrodowiskowych 3. Inwestycje w budowę własnej infrastruktury do przetwórstwa (punkty sprzedaży bezpośredniej, MLO, sprzedaż detaliczna) na poziomie indywidualnych gospodarstw lub grup hodowców działających lokalnie oraz rozszerzenie współpracy z zakładami przetwórstwa rybnego 4. Dywersyfikacja dochodów z działalności pozarybnej w celu ograniczenia ryzyka ekonomicznego 5. Zagwarantowanie w strategiach gospodarowania wodą w zlewniach rzek potrzeb gospodarstw karpiowych i innych użytkowników wody. 6. Zabezpieczenie interesów i specyfiki stawów karpiowych w planach przestrzennego zagospodarowania terenu 7. Wzmocnienie sprzedaży grudniowej poprzez rozszerzenie oferty produktów z karpia, sieci dystrybucji, poprawę logistyki, działania PR, współdziałanie w oznakowaniu miejsc sprzedaży 8. Utrzymanie statusu karpia jako nieodłącznego elementu Wigilii 9. Organizacja wspólnej sprzedaży karpia i współpraca gospodarstw w ramach różnych struktur organizacyjnych
<p>Działania innowacyjne i rozwojowe, nowe działania wspierające osiągnięcie celów strategii</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wsparcie finansowe w sytuacji wystąpienia wysokich, ponadnormatywnych śnięć ryb 2. Konsolidacja branży i utworzenie wspólnej platformy obrony interesów hodowców karpia oraz profesjonalny monitoring aktów prawnych dotyczących karpiarstwa i akwakultury, umożliwiający skuteczną reakcję na niekorzystne zapisy prawne 3. Stworzenie mechanizmów umożliwiających skuteczny udział hodowców w opiniowaniu, konsultowaniu, tworzeniu nowych aktów prawnych różnej rangi oraz strategii rozwoju 4. Rozwój sprzedaży detalicznej przez gospodarstwa rybne oraz wprowadzenie atrakcyjnych form sprzedaży, np.: wybór żywej ryby i jej przygotowanie zgodnie z oczekiwaniami klientów 5. Współpraca branżowa na poziomie ponadnarodowym oraz europejski lobbying na rzecz sektora karpiowego 6. Wyliczenie wartości pozaprodukcyjnych walorów stawów jako zrównoważenie obciążenia środowiska przez działalność hodowlaną 7. Opracowanie metod zwiększenia kumulacji ładunków biogenów w stawach, co może ograniczyć ewentualne opłaty za korzystanie ze środowiska 8. Wsparcie systemów prowadzących do oszczędzania wody przez jej ponowne wykorzystanie 9. Zmiana ustawodawstwa w zakresie możliwości regulacji wielkości populacji karmoranów, wydr, czapli, bobrów 10. Profesjonalny monitoring aktów prawnych dotyczący karpiarstwa i akwakultury, umożliwiający skuteczną reakcję i zapobieganie niekorzystnym zapisom prawnym 11. Opracowanie praktycznych rozwiązań w zakresie redukcji strat spowodowanych przez choroby ryb (szczepionki, leki, środki podnoszące odporność, zabiegi hodowlane, pasze lecznicze, etc.) 12. Racjonalne i efektywne wykorzystanie środków unijnych na inwestycje poprzez określenie maksymalnej kwoty

	<p>dofinansowania dla poszczególnych kategorii operacji w celu zniwelowania ryzyka poniesienia nadmiernych, nieuzasadnionych ekonomicznie nakładów inwestycyjnych</p> <ol style="list-style-type: none"> 13. Stosowanie technologii umożliwiających skrócenie cyklu produkcji karpia handlowych do dwóch lat 14. Sporządzanie opracowań, analiz eksperckich w zakresie konsultowanych dokumentów, aktów prawnych, do wypracowania jednolitego stanowiska sektora 15. Spójny przekaz medialny, szczególnie w okresie sprzedaży grudniowej 16. Działania na rzecz utrzymania sprzedaży żywych ryb (lobbying) 17. Rozwinięcie sprzedaży karpia pakowanych o przedłużonym okresie trwałości (MAP) 18. Upowszechnienie uzasadnienia ceny karpia poprzez propagowanie jego wartości żywieniowej, ekologicznej i dziedzictwa kulturowego 19. Kształtowanie pozytywnego wizerunku karpia poprzez działania lokalne – stworzenie widocznej sieci punktów sprzedaży ryb bezpośrednio w gospodarstwach rybackich 20. Popularyzacja zasad gospodarzki karpiowej wśród turystów i potencjalnych konsumentów (obserwacja odłowów ryb, ścieżki edukacyjne, zakup ryb w trakcie odłowów) 21. Modernizacja i konserwacja stawów – odmulanie dna stawów, doprowadzalników, odprowadzalników, ograniczenie wierzchowin i wypyteń 22. Zewidencjonowanie powierzchni stawowych usytuowanych w obszarach Natura 2000 i ocena wpływu tego usytuowania na funkcjonowanie gospodarstwa 23. Włączenie stawów karpiowych do systemu małej retencji wody 24. Opracowanie bilansu biogenów w funkcjonowaniu stawów karpiowych w celu kompleksowego określenia wpływu stawów na środowisko 25. Prace selekcyjne nad karpkiem, m.in. w kierunku uzyskania linii odpornych na KHV 26. Opracowanie analiz, ekspertyz z zakresu ochrony środowiska, nowych technologii, ekonomiki i organizacji produkcji, rynku rybnego, preferencji konsumentkich i innych wymienionych w poszczególnych obszarach 27. Eksport karpia podążający za emigracją Polaków 28. Promowanie oryginalnego wizerunku karpia poprzez m.in.: podkreślanie pochodzenia lokalnego, możliwości kulinarne wykorzystania różnych elementów ryb, karp jako <i>slow food</i> 29. Produkcja w polikulturze z karpami poszukiwanych na rynku gatunków ryb konsumpcyjnych oraz materiału zarybieniowego gatunków cennych i zagrożonych na potrzeby wód otwartych w danej zlewni
<p>Istniejące działania i praktyki, które należy kontynuować, działania wspierające osiągnięcie</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kształtowanie pozytywnego wizerunku polskiego karpia, w tym także poprzez działania lokalne i stworzenie widocznej sieci punktów sprzedaży ryb bezpośrednio w gospodarstwach rybackich 2. Zmniejszenie przesiąków przez groble oraz ograniczenie transpiracji poprzez redukcję roślinności 3. Ograniczenie przerzutów ryb do niezbędnego minimum

<p>celów strategii</p>	<p>4. Szkolenia, kształcenie, kursy, warsztaty, kursy online w zakresie m.in: podstaw ekonomiki produkcji i organizacji gospodarstw rybackich, uwarunkowań prawnych i rynkowych, technologii produkcji Poprawa warunków sanitarnych stawów poprzez regularne stosowanie wapna palonego lub hydratyzowanego oraz wprowadzenie technicznych środków ograniczających ryzyko wprowadzenia patogenów na teren hodowli. Wprowadzenie rekompensat za straty powodowane przez zwierzęta chronione</p> <p>5. Wprowadzenie technicznych środków ochrony przed zwierzętami rybożernymi (armatki hukowe, laser, flary, etc.)</p> <p>6. Stworzenie przejrzystego systemu aplikowania i rozliczania wniosków, zawierający m.in. kompletną informację odnośnie wymaganych załączników oraz zmniejszenie obciążeń biurokratycznych związanych z aplikowaniem o fundusze UE.</p> <p>7. Wprowadzenie w szerszym zakresie pasz w pełni zbilansowanych</p> <p>8. Wykorzystanie LGR do stworzenia „małych ojczyzn”, patriotyzmu lokalnego oraz ścisłej współpracy hodowców</p> <p>9. Wypracowanie wspólnych kierunków działań promocyjnych</p> <p>10. Ograniczenie negatywnego wpływu importu karpia (legislacja, certyfikacja)</p> <p>11. Inwestycje w urządzenia, sprzęt do hodowli ryb, transportu, etc. oraz unowocześnienie infrastruktury gospodarstw rybackich</p> <p>12. Wdrażanie do praktyki osiągnięć nauki z zakresu m.in.: technologii produkcji, nowych technologii chowu ryb, chów nowych gatunków ryb, ograniczanie negatywnego wpływu na środowisko, technologie redukujące energochłonność działalności oraz opracowanie instrukcji wdrożeniowych dla nowych rozwiązań</p>
<p>Działania bez przyszłości, działania sprzeczne z celami strategicznymi, wykluczające inne działania</p>	<p>1. Zmniejszenie stopnia intensyfikacji produkcji</p>

Andrzej Lirski

9. Wsparcie priorytetów polskiej gospodarki karpiowej ze środków UE w nowej perspektywie finansowania 2014–2020

9.1. Ocena działań w ramach SPO 2004–2006 i PO Ryby 2007–2013 w podziale na wielkość przyznanych środków

9.1.1. Wstęp

Akcesja Polski do Unii Europejskiej i dziewięć lat członkostwa w jej strukturach przyniosły nowe szanse modernizacji i rozwoju całej branży rybackiej. Dotyczy to szeroko rozumianych dziedzin rybactwa i rybołówstwa takich jak akwakultura, rybołówstwo bałtyckie, jeziorowe, przetwórstwo ryb, rynek ryb, promocja ryb, ochrona środowiska wodnego oraz rozwój obszarów zależnych od rybactwa.

W 2009 r. sfinalizowane zostały działania i rozliczenia finansowe w ramach Sektorowego Programu Operacyjnego „Rybołówstwo i przetwórstwo ryb 2004–2006”, obecnie kończy się Program Operacyjny „Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i nadbrzeżnych obszarów rybackich 2007-2013”. Obydwa programy wzajemnie się przenikają, program z lat 2007–2013 jest kontynuacją poprzedniego. Doświadczenia zdobyte w trakcie działania obu programów będą pomocne przy uzgadnianiu podziału środków finansowych w ramach nowego Programu Operacyjnego „Europejski Fundusz Morski i Rybacki 2014–2020”.

9.1.2. Charakterystyka Sektorowego Programu Operacyjnego „Rybołówstwo i przetwórstwo ryb 2004–2006”.

Głównym celem polskiej polityki rybackiej zdefiniowanym w Programie była realizacja racjonalnej gospodarki żywymi zasobami wód oraz podniesienie konkurencyjności polskiego rybactwa i przetwórstwa rybnego. Według przyjętych założeń produkty rybołówstwa oraz chowu i hodowli ryb, a także produkty przetwórstwa powinny odpowiadać zapotrzebowaniu rynku krajowego pod względem ceny i jakości, jak również powinny być konkurencyjne na rynkach zagranicznych. Jak wynika z opisu Programu, pomoc finansowa miała obejmować niemal całą problematykę rybołówstwa morskiego i działalności rybackiej na śródlądziu. Jednak analiza dokumentów oraz rozdysponowanie środków wskazuje, że szczególnie istotne było uzyskanie równowagi między nakładem połowowym a dostępnymi i odtwarzalnymi zasobami ryb oraz modernizacją i odnową floty rybackiej.

W ramach Sektorowego Programu Operacyjnego „Rybołówstwo i Przetwórstwo Ryb 2004–2006” wyróżniono pięć priorytetów:

Priorytet 1 – dostosowanie nakładu połowowego do zasobów,

Priorytet 2 – odnowa i modernizacja floty rybackiej,

Priorytet 3 – ochrona i rozwój zasobów wód, chów i hodowla ryb, rybackie urządzenia portowe, przetwórstwo i rynek rybny, rybołówstwo śródlądowe,

Priorytet 4 – inne działania,

Priorytet 5 – pomoc techniczna.

Podział środków finansowych (w euro) według założeń programu dla poszczególnych priorytetów przedstawia tabela 5.

Tabela 5. Zestawienie finansowe dla Sektorowego Programu Operacyjnego „Rybołówstwo i przetwórstwo ryb 2004–2006” zgodna z uzupełnieniem z 2004 r. (bez środków prywatnych)

Działania	Wkład wspólnotowy [€]	Wkład krajowy [€]	Ogółem [€]	Udział [%]
Priorytet 1	83 511 863	27 837 287	111 349 150	39,5
Priorytet 2	21 023 361	3 051 777	24 075 138	8,5
Priorytet 3	54 917 414	21 873 126	76 790 540	27,2
Priorytet 4	39 960 426	26 544 514	66 504 940	23,5
Priorytet 5	2 419 000	806 000	3 225 000	1,2
Razem Program	201 832 064	80 112 704	281 944 768	100,0

Źródło: Uzupełnienie Sektorowego Programu Operacyjnego „Rybołówstwo i przetwórstwo Ryb 2004–2006”.

Największe środki finansowe zostały przeznaczone na realizację priorytetu 1, co wiązało się przyjętą przez Polskę strategią redukcji nakładu połowowego na Bałtyku.

Główne możliwości finansowania sektora karpiego zostały zawarte w priorytecie 3, na który według założeń przeznaczono **27,2%** środków finansowych w ramach Programu Operacyjnego. Należy jednak zwrócić uwagę na fakt, że zgodnie z założeniami był to priorytet bardzo pojemny, w którym znalazły się wspólnie akwakultura (w tym chów karpia), rybactwo, przetwórstwo, rynek rybny oraz modernizacja portów.

Możliwości zwiększenia rentowności i innowacyjności akwakultury, w tym karpia tkwiły także w priorytecie 4, działaniu 4.6. „Działania innowacyjne i inne”. Ta sfera aktywności cieszyła się dużym zainteresowaniem jednostek naukowych, do których to działanie było skierowane. Celem realizowanych projektów było zwiększenie efektywności i konkurencyjności sektora, wprowadzanie nowych technologii oraz poprawa ochrony środowiska.

W strategicznym dla podsektora karpiego priorytecie 3 – „Ochrona i rozwój zasobów wód, chów i hodowla ryb, rybackie urządzenia portowe, przetwórstwo i rynek rybny, rybołówstwo śródlądowe” na ogólną sumę **76 790 540 €** zaplanowano:

- na działanie 3.1 (ochrona i rozwój zasobów wodnych) – 11 868 026 € (**15,4%**),
- na działanie 3.2. (chów i hodowla ryb) – 16 389 179 € (**21,3%**),
- na działanie 3.3. (rybacka infrastruktura portowa) – 28 723 291 € (**37,4%**),
- na działanie 3.4. (przetwórstwo i rynek rybny) – 19 553 987 € (**25,5%**),
- na działanie 3.5. (rybołówstwo śródlądowe) – 256 057 € (**0,4%**).

Oprócz publicznych środków wspólnotowych i krajowych budżet Programu zasilany był też środkami prywatnymi. W przypadku niektórych operacji, w tym w działaniu 3.2. „Chów i hodowla ryb” udział środków prywatnych w całości środków wynosił 60%, gdyż refundacja

kosztów kwalifikowalnych w poprzednim programie została zaprojektowana na poziomie 40%.

Wielkość budżetu po uwzględnieniu środków prywatnych ilustruje tabela 6.

Tabela 6. Tabela finansowa dla Sektorowego Programu Operacyjnego „Rybołówstwo i przetwórstwo ryb 2004–2006” zgodna z uzupełnieniem z 2004 r.

Działania	Wkład wspólnotowy [€]	Wkład krajowy [€]	Środki prywatne [€]	Ogółem [€]	Udział [%]
Priorytet 1	83 511 863	27 837 287	0	111 349 150	29,8
Priorytet 2	21 023 361	3 051 777	35 943 166	60 018 304	16,1
Priorytet 3	54 917 414	21 873 126	51 024 168	127 814 708	34,2
Priorytet 4	39 960 426	26 544 514	4 747 209	71 252 149	19,1
Priorytet 5	2 419 000	806 000	0	3 225 000	0,8
Razem:	201 832 064	80 112 704	91 714 543	373 659 311	100,0

Źródło: Uzupełnienie Sektorowego Programu Operacyjnego „Rybołówstwo i przetwórstwo Ryb 2004–2006” (modyfikacja).

Priorytet 3 według przyjętych planów zawierał największy udział środków prywatnych, aż 55,6% całości kapitału prywatnego zaangażowanego w SPO 2004–2006. Włączenie wkładu finansowego beneficjentów w realizację projektów spowodowało, że priorytet ten stał się najbardziej zasobny finansowo (tab. 6).

Po uwzględnieniu wkładu prywatnego planowana wielkość środków w ramach priorytetu 3 wzrosła o **51 024 168 €**.

W ramach tego priorytetu na ogólną sumę **127 814 708 €** zaplanowano:

- na działanie 3.1 (ochrona i rozwój zasobów wodnych) – 11 868 026 € (**9,3%**),
- na działanie 3.2. (chów i hodowla ryb) – 30 630 812 € (**24,0%**),
- na działanie 3.3. (rybacka infrastruktura portowa) – 36 044 388 € (**28,2%**),
- na działanie 3.4. (przetwórstwo i rynek rybny) – **48 715 425 € (38,1%)**,
- na działanie 3.5. (rybołówstwo śródlądowe) – **556 057 € (0,4%)**.

Działanie 3.2. umożliwiło dofinansowanie następujących inwestycji:

- Budowę, odbudowę, rozbudowę, przebudowę, adaptację, remont, wyposażenie obiektów chowu lub hodowli ryb lub innych organizmów wodnych, z wyłączeniem ryb akwariowych,
- Zakup i naprawę urządzeń technicznych dla potrzeb akwakultury,
- Zakup materiału obsadowego dla obiektów chowu i hodowli ryb i innych organizmów wodnych,
- Zakup środków transportu wewnętrznego, specjalistycznych środków transportu zewnętrznego oraz urządzeń i instalacji bezpośrednio związanych z chowem lub hodowlą ryb.

Nabór wniosków na dofinansowanie w ramach działania „Chów i hodowla ryb” rozpoczął się 2 sierpnia 2004 r., zakończył 19 stycznia 2009 r. W trakcie działania Programu w ramach działania odnotowano następujące wskaźniki:

- Złożone wnioski o dofinansowanie – 459 na kwotę 133 226 028,83 zł,
- Podpisane umowy – 288 umów na kwotę 70 943 112,72 zł,
- Złożone wnioski o płatność – 348 wniosków o płatność na kwotę 69 331 876,72 zł,
- Zrealizowane płatności – 344 płatności na kwotę 67 529 552,79 zł.

Tabela 7 ilustruje liczbę i wykorzystanie środków finansowych w ramach działania 3.2. w poszczególnych województwach

Tabela 7. Liczba projektów zrealizowanych w ramach działania 3.2.

Oddział Regionalny	liczba projektów	% projektów	kwota wypłacona [zł]	% kwoty
Dolnośląski	11	3,9	2 787 159,00	4,1
Kujawsko-Pomorski	10	3,5	345 041,10	0,5
Lubelski	6	2,1	235 151,20	0,3
Lubuski	5	1,8	474 966,39	0,7
Łódzki	9	3,2	1 806 266,70	2,7
Małopolski	13	4,6	1 915 396,30	2,8
Mazowiecki	28	9,9	7 254 885,16	10,7
Opolski	12	4,2	2 659 544,00	3,9
Podkarpacki	17	6,0	2 665 082,20	3,9
Podlaski	8	2,8	1 302 824,40	1,9
Pomorski	29	10,2	6 660 249,52	9,9
Śląski	19	6,7	3 137 153,00	4,6
Świętokrzyski	34	12,0	6 501 407,71	9,6
Warmińsko-Mazurski	21	7,4	7 023 919,65	10,4
Wielkopolski	41	14,5	12 365 761,18	18,3
Zachodniopomorski	20	7,1	10 394 745,28	15,4
Razem:	283	100,0	67 529 552,79 zł	100,0

Źródło: Sprawozdanie końcowe ARiMR z realizacji działania w ramach SPO 2004–2006.

Średnia wartość jednego projektu wyniosła około 239 000 zł, przy dużych różnicach wartości poszczególnych projektów, od inwestycji niewielkich tanich po duże i kosztowne. Najwięcej inwestycji zarówno pod względem ilości, jak i wartości zrealizowano w województwie wielkopolskim. Wielkość powierzchni stawowych w poszczególnych województwach nie odzwierciedla proporcji rozdziału środków finansowych, gdyż na przykład województwo lubelskie, znajdujące się na drugim miejscu w kraju pod względem wielkości powierzchni stawowych uplasowało się na ostatniej pozycji w wypłaconej kwocie w ramach działania 3.2. Województwo pomorskie, w którym chów karpia ma marginalne znaczenie, jest potentatem w produkcji pstrąga tęczowego, a większość realizowanych inwestycji dotyczyła tego gatunku.

W sumie na inwestycje do sektora akwakultury w ramach Programu trafiło około 67,5 mln zł.

Liczbę zrealizowanych inwestycji z działania 3.2. przedstawia tabela 8.

Tabela 8. Rodzaje inwestycji zrealizowane w ramach działania 3.2.

Rodzaj inwestycji	Liczba	%
Modernizacja gospodarstw rybackich	193	68,2
Zakup specjalistycznych środków do przewozu ryb	47	16,6
Budowa nowych obiektów stawowych	43	15,2
Razem:	283	100,0

Źródło: Sprawozdanie końcowe ARiMR z realizacji działania w ramach SPO 2004–2006.

Podział środków finansowych pomiędzy gospodarstwa różnych typów przedstawia tabela 9.

Tabela 9. Podział przedsiębiorstw akwakultury ze względu na główny chowany gatunek, do których trafiły środki finansowe w ramach działania 3.2.

Lp.	Główny chowany gatunek	%
1	karp	60,7
2	pstrąg tęczowy	20,1
3	inne (jesiotry, barramundi, mat. Zarybieniowy, raki)	19,2
4	Razem:	100,0

Źródło: Sprawozdanie końcowe ARiMR z realizacji działania w ramach SPO 2004–2006.

W ramach modernizacji stawów przeprowadzono głównie pogłębienie i odmulenie stawów, doprowadzalników i odprowadzalników wody, remonty urządzeń piętrzących wodę, przebudowę odłówek, magazynów i płuczek. Budowa nowych gospodarstw dotyczyła głównie gospodarstw pstrągowych, a w nich stawów towarowych i narybkowych. Bardzo popularnym działaniem był zakup środków transportu wraz z basenami izotermicznymi do przewozu ryb żywych. Wymienione kierunki inwestowania wskazywały główne potrzeby inwestycyjne gospodarstw, czyli dążność do utrzymywania w dobrej kondycji stawów karpionych oraz wymiany przestarzałych, niespełniających unijnych wymogów środków transportu (samochodów). Wymienione działania miały wpływ na wzrost przychodów gospodarstw oraz na poprawę warunków chowu i przetrzymywania ryb oraz ich transportu.

Wykorzystanie limitu finansowego w działaniu 3.2. „Chów i hodowla ryb”

Według danych Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi, wartość 459 wniosków złożonych w ramach działania 3.2., na dzień 18 września 2009 r. wynosiła 159,38% limitu finansowego, natomiast na etapie płatności wykorzystanie limitu wyniosło 99,7%, co oznacza prawie pełne wykorzystanie środków.

Wykorzystanie limitu finansowego w działaniu 4.6. „Działania innowacyjne i inne”

W działaniu 4.6. środki finansowe wykorzystano w pełni, gdyż na 44 projekty wykorzystano 50,7 mln zł. Wykonawcami projektów innowacyjnych były głównie instytuty badawcze, które wykorzystywały około 90% środków z tego działania. Projekty dotyczące akwakultury i zasobów wód śródlądowych dotyczyły 20 wniosków o wartości około 26,4 mln zł (52,1% wartości środków). W projektach dotyczących wód śródlądowych przeważały prace dotyczące

opracowania nowych technik i technologii w chowie i hodowli ryb, ochrony środowiska oraz jakości produktów rybnych i ochrony zdrowia.

9.1.3. Podsumowanie działań skierowanych do gospodarstw karpionych w ramach Sektorowego Programu Operacyjnego „Rybołówstwo i przetwórstwo ryb 2004–2006”

Przyznane akwakulturze w pierwszym Programie Operacyjnym środki finansowe zostały w całości wykorzystane. Gospodarstwa, w których karp był podstawowym gatunkiem pozyskały około 60% funduszy z działania „Chów i hodowla ryb”. Wśród wykonanych przedsięwzięć przeważały inwestycje modernizacyjne i remontowe, zarówno stawów jak i obiektów towarzyszących (basenów, płuczek). Gospodarstwa zostały także wyposażone w urządzenia i systemy poprawiające warunki chowu ryb (między innymi systemy natleniające wodę, aeratory, kosiarki wodne, agregaty prądotwórcze). Szczególnie ważne dla gospodarstw karpionych było rozpoczęcie wymiany wykorzystywanego dotychczas przestarzałego i niespełniającego dzisiejszych standardów taboru samochodowego na nowoczesny i dostosowany do specyfiki przewozu ryb. Rozpoczął się również proces wymiany basenów transportowych na izotermiczne, spełniające wymogi weterynaryjne, w tym dotyczące dobrostanu ryb.

Wprowadzaniu pierwszego programu towarzyszyły obawy, że niektóre inwestycje w chów i hodowlę ryb, w tym karpi mogą spowodować ryzyko powstania nadmiernych zdolności produkcyjnych. Efekt taki nie wystąpił, gdyż wzrost produkcji w akwakulturze ze względu na specyfikę (warunki klimatyczno-wodne, presja zwierząt rybożernych, choroby ryb) ma charakter złożony.

Specyfika zrealizowanych działań powoduje, że efekty przeprowadzonych inwestycji na poprawę rentowności chowu ryb będą widoczne raczej w dłuższej perspektywie. Działania te powinny być kontynuowane, aby utrzymać posiadany potencjał produkcyjny

Możliwość uzyskania środków unijnych przyspieszyła także porządkowanie w gospodarstwach stawowych obowiązkowej dokumentacji rybackiej, w tym prawidłowej klasyfikacji gruntów, a także uzyskiwania pozwoleń wodnoprawnych, wypełniania obowiązku sprawozdawczego, czy rejestracji działalności u Powiatowych Lekarzy Weterynarii. Hodowcy nabywali również doświadczenia w wypełnianiu i składaniu wniosków o dofinansowanie. Także pracownicy Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa poznawali nowy, różniący się od konwencjonalnego rolnictwa sektor karpiony.

Ważnym aspektem uczestnictwa w pierwszym Programie Operacyjnym było zainicjowanie dyskusji w środowisku hodowców na temat potrzeb inwestycyjnych i strategii rozwoju sektora.

9.1.4. Charakterystyka Programu Operacyjnego „Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i nadbrzeżnych obszarów rybackich 2007–2013”

Według założeń zawartych w Programie Operacyjnym 2007–2013 rozwój sektora rybołówstwa i akwakultury powinny umożliwiać cztery cele ogólne:

Cel 1. Poprawa konkurencyjności i zrównoważenia podstawowego sektora rybackiego,

Cel 2. Zwiększenie i rozwój potencjału rynkowego sektora rybackiego,

Cel 3. Propagowanie zrównoważonego rozwoju oraz poprawa jakości życia i stanu środowiska na obszarach rybackich,

Cel 4. Wdrożenie skutecznego sposobu zarządzania i kontroli Programu Operacyjnego oraz poprawa ogólnego potencjału administracyjnego do wdrażania Wspólnej Polityki Rybackiej.

Na cały Program Operacyjny przeznaczono 978 790 098,64 €, z czego wkład z Europejskiego Funduszu Rybackiego wyniósł 734 092 573,98 €, wkład krajowy 244 697 524,66 €.

Tabela 10. Plan finansowy PO Ryby według Osi (w euro)

Oś	Wkład EFR	Wkład krajowy	Wydatki publiczne ogółem	Udział (w %)
Oś I – Środki na rzecz dostosowania floty	168 841 292,02	56 280 430,67	225 121 722,69	23
Oś II – Akwakultura, rybołówstwo śródlądowe, przetwórstwo i obrót produktami rybołówstwa i akwakultury	146 818 514,80	48 939 504,93	195 758 019,73	20
Oś III – Środki służące wspólnemu interesowi	146 818 514,80	48 939 504,93	195 758 019,73	20
Oś IV – Zrównoważony rozwój obszarów zależnych od rybactwa	234 909 623,67	78 303 207,89	313 212 831,56	32
Oś V – Pomoc techniczna	36 704 628,69	12 234 876,24	48 939 504,93	5
Łącznie:	734 092 573,98	244 697 524,66	978 790 098,64	100

Największe środki finansowe zostały zaprojektowane na działanie Lokalnych Grup Rybackich (Oś IV). Podobnie jak w poprzednim Programie, przetwórstwo ryb usytuowano wspólnie z akwakulturą i rybołówstwem śródlądowym.

Na podstawie rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi dokonano alokacji środków w ramach pięciu środków, w tym w ramach Osi II. Środki na rzecz zdrowia zwierząt i środki na rybołówstwo śródlądowe przesunięto na działania wodnośrodowiskowe. Ostatnie wymienione działania zostały również zasilone dzięki alokacji środków z Osi I.

Wykorzystanie wybranych środków finansowych z Programu Operacyjnego 2007–2013

Aktualne wykorzystanie środków w ramach Osi II przedstawia tabela 11.

Tabela 11. Wykorzystanie środków w ramach Osi II

Środek	Limit finansowy [zł]	Wartość zakontraktowanych projektów (czynne) [zł]	% wartość/limitu	Zrealizowane płatności [zł]	% zrealizowane/wartość
2.1. Inwestycje w chów i hodowlę ryb	209 237 982	201 650 131	96,4	170 635 685	84,6
2.2. Działania wodnośrodowiskowe	241 778 358	283 332 449	117,2	276 532 780	97,6
2.3. Środki na rzecz zdrowia zwierząt	0	0	0,0	0	0,0
2.4. Rybołówstwo śródlądowe	13 201 555	10 611 289	80,4	9 239 824	87,1
2.5. Inwestycje w zakresie przetwórstwa i obrotu	439 476 318	439 118 603	99,9	326 695 836	74,4
Razem	903 694 213	934 712 472	103,4	783 104 125	83,8

Źródło: Dane Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, luty 2013 r.

Główne możliwości finansowania gospodarstw karpowych zostały zawarte w środku 2.1. „Inwestycje w chów i hodowlę ryb”, jednak sposobność inwestowania w przerób ryb dawał również środek 2.5. „Inwestycje w zakresie przetwórstwa i obrotu”. Środki na rzecz zdrowia zwierząt (2.3.) nie zostały uruchomione i zostały przesunięte na wzmocnienie budżetu działań wodnośrodowiskowych (2.2.).

Według założeń Programu Operacyjnego 2007–2013 działania prowadzone w celu wdrożenia środka 2.1. miały dotyczyć w szczególności:

- rozwoju i modernizacji obiektów akwakultury,
- produkcji ryb wysokiej jakości i wartości, z dobrymi perspektywami rynkowymi poprzez dywersyfikację w kierunku nowych gatunków (jesiotr, węgorz) oraz wprowadzenie nowych technologii,
- rozwoju akwakultury utrzymującej właściwą równowagę pomiędzy akwakulturą tradycyjną i produkcją intensywną lub półintensywną,
- wspierania rekultywacji stawów, jednak pomoc miała być ograniczona do przypadków, w których relacja kosztów do korzyści będzie uzasadniona z ekonomicznego punktu widzenia, a działania będą korzystne dla środowiska i retencji wód.

Według informacji Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa z lutego 2013 r. środek ten cieszył się ogromnym zainteresowaniem, o czym świadczy liczba złożonych wniosków. Złożono 522 wnioski na kwotę 440,4 mln zł, co stanowiło 206,9% alokacji dostępnych środków. Ponieważ limit finansowy na rzecz tego działania wynosił 209,2 mln zł, zakontraktowano 282 umowy na kwotę 201,7 mln zł (tab. 11). Wśród 215 podmiotów

otrzymujących pomoc, $\frac{3}{4}$ stanowiły osoby fizyczne (133 beneficjentów), dalej zaś plasowały się: przedsiębiorstwa (39), osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą (33), wspólnicy spółki cywilnej (6), „inne” (4). Pozostała kwota 7,35 mln zł została prawdopodobnie całkowicie wykorzystana w ogłoszonym naborze, w którym istniała możliwość dofinansowania zakupu i instalacji urządzeń napowietrzających i natleniających.

Tabela 12 przedstawia wielkość zakontraktowanych i wypłaconych kwot w podziale na poszczególne województwa.

Tabela 12. Wartość zakontraktowanych projektów i zrealizowanych płatności w ramach środka 2.1.

Województwo	Kwota zakontraktowana [zł]	%	Kwota wypłacona [zł]	%
dolnośląskie	5 690 203,80	2,8	5 353 124,86	3,1
kujawsko-pomorskie	1 927 722,00	1,0	1 408 378,20	0,8
lubelskie	3 855 484,20	1,9	3 655 194,77	2,1
lubuskie	1 516 988,40	0,8	1 506 474,60	0,9
łódzkie	6 297 054,40	3,1	6 004 900,71	3,5
małopolskie	9 017 472,60	4,5	8 813 376,60	5,2
mazowieckie	29 630 400,60	14,7	29 098 942,57	17,1
opolskie	1 848 781,80	0,9	1 720 148,70	1,0
podkarpackie	3 215 938,80	1,6	2 550 294,63	1,5
podlaskie	9 620 490,60	4,8	5 610 235,20	3,3
pomorskie	22 461 771,20	11,1	18 557 804,01	10,9
śląskie	16 388 926,80	8,1	11 574 354,46	6,8
świętokrzyskie	19 867 095,00	9,9	12 210 627,12	7,2
warmińsko-mazurskie	29 209 318,20	14,5	23 895 909,32	14,0
wielkopolskie	30 042 389,80	14,9	27 594 988,68	16,2
zachodniopomorskie	11 084 133,00	5,5	11 080 930,20	6,5
Razem:	201 674 171,20	100,0	170 635 684,63	100,0

Źródło: Dane Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, luty 2013 r.

Najwięcej operacji w ramach środka 2.1. realizowanych było w województwach wielkopolskim, mazowieckim i warmińsko-mazurskim (łącznie 44,1%). Najmniejszy udział w wykorzystaniu środków (na poziomie około 1%) miały województwa opolskie, lubuskie i kujawsko-pomorskie.

Tabela 13. Wartość zakontraktowanych projektów w ramach środka 2.1.

Przedział	Kwota zakontraktowana	Liczba umów	% liczby operacji
do 100 tys.	3 595 320,00 zł	60	21,3
100–200 tys.	8 630 802,20 zł	62	22,0
200–300 tys.	8 358 150,40 zł	34	12,0
300–400 tys.	7 239 237,40 zł	21	7,5
400–500 tys.	10 346 730,00 zł	23	8,2
0,5–1,0 mln	25 078 135,20 zł	37	13,0
1,0–2,0 mln	37 116 748,20 zł	24	8,5
2,0–5,0 mln	41 406 204,00 zł	14	5,0
pow. 5 mln	59 902 843,80 zł	7	2,5
Razem:	201 674 171,20 zł	282	100,0

Źródło: Dane Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, luty 2013 r.

Wśród wdrażanych operacji w ramach środka 2.1. dominują projekty o stosunkowo niewielkiej wartości finansowej. W grupie projektów o wartości nieprzekraczającej 300 000 zł znalazło się ponad 50% umów. Z kolei najdroższe wnioski dotyczyły 16% beneficjentów, którzy zakontraktowali projekty o wartości niemal 69% całości kwoty z działania 2.1.

Najwięcej operacji dotyczyło modernizacji stawów/obiektów chowu (155), zakupu maszyn i urządzeń technicznych (119), zakupu środków transportu (73), budowy stawów bądź nowych obiektów chowu (29). Zakup materiału obsadowego zrealizowało 9 beneficjentów. Należy zwrócić uwagę na fakt, że operacje realizowane w ramach jednego projektu mogą dotyczyć równocześnie kilku inwestycji.

Wśród gospodarstw występujących o wsparcie finansowe w ramach środka 2.1. przeważały gospodarstwa, w których dominowała produkcja karpia (56% gospodarstw), pstrągowe zajęły drugie miejsce (27% gospodarstw), „mieszane” trzecie (17% gospodarstw). Jako „mieszane” zakwalifikowano gospodarstwa bez dominacji wymienionych powyżej gatunków, lub też gospodarstwa specjalizujące się w chowie innych gatunków – jesiotrów, sumów afrykańskich czy też tilapii.

Środek 2.2. Działania wodnośrodowiskowe

Rekompensowanie kosztów działań wodnośrodowiskowych nie występowało w poprzednim Sektorowym Programie Operacyjnym 2004–2006. Według założeń Programu Operacyjnego środek ten ma zrekompensować producentom stosowanie tradycyjnych metod produkcji wspomagających ochronę i poprawę stanu środowiska oraz zachowanie bioróżnorodności. Celem jest również promocja praktyk ekologicznych.

Ostateczna kwota limitu finansowego w ramach środka 2.2. wynosi 331 mln zł (według stanu na dzień 31 grudnia 2012 r.) przy początkowym zatwierdzonym limicie 241,8 mln zł. Podwyższenie limitu o około 89 mln zł, czyli o około 27% było możliwe po wyrażeniu zgody przez Ministerstwo Finansów na przyznanie pomocy do wysokości 90 mln złotych ponad dotychczasowy limit finansowy.

Nabory odbyły się w czterech transzach (tab. 14). W ramach pierwszego naboru rekompensatami objęto 18 700 ha stawów, w drugim do programu przystąpili hodowcy użytkujący około 29 000 ha powierzchni ewidencyjnej stawów. W trzecim naborze istniała możliwość uzupełnienia wymogów z Pakietu II przez hodowców już uczestniczących w Programie. Rezultaty ostatniego, czwartego z rzędu naboru nie są jeszcze znane, gdyż w trakcie pisania niniejszego rozdziału nabór jeszcze trwał.

Ocenia się, że do programu wodnośrodowiskowego przystąpili hodowcy użytkujący łącznie około 50 000 ha powierzchni ewidencyjnej stawów, co stanowi około 67% powierzchni stawów według zestawień geodezyjnych na dzień 1 stycznia 2012 r.

Tabela 14. Charakterystyka naborów w ramach środka 2.2.

Nabór	Wnioski o dofinansowanie		Podpisane umowy		Zrealizowane płatności
	Liczba	kwota (mln zł)	Liczba	kwota (mln zł)	kwota (mln zł)
1. od 7 września 2009 r. do 24 maja 2010 r.	697	441,4	206	126,5	120,8*
2. od 25 lipca 2012 r. 23 sierpnia 2012 r.	420	139,2	370	119,1	118,9
3. od 12 do 25 września 2012 r.	321	46,8	289	37,8	36,8
4. od 5 do 18 marca 2013 **	203	47,4	0	0	0

* w ramach 120,8 mln zł zrealizowanych płatności, 71 mln stanowią płatności dla beneficjentów, którzy wyrazili zgodę na zawarcie aneksów umożliwiających jednorazową wypłatę środków za cały pozostały trzyletni okres zobowiązań,

** – stan na 10 kwietnia 2013 r.

Źródło: Dane Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, luty 2013 r.

Tabela 15. Charakterystyka geograficzna działania 2.2. (bez naboru czwartego)

Lp.	Województwo	Liczba umów (czynnych)	Liczba beneficjentów	% beneficjentów
1	dolnośląskie	33	24	5,1
2	kujawsko-pomorskie	26	20	4,3
3	lubelskie	124	55	11,7
4	lubuskie	55	34	7,2
5	łódzkie	70	40	8,5
6	małopolskie	28	13	2,8
7	mazowieckie	69	35	7,5
8	opolskie	56	31	6,6
9	podkarpackie	26	15	3,2
10	podlaskie	28	7	1,5
11	pomorskie	1	1	0,2
12	śląskie	88	48	10,2
13	świętokrzyskie	54	34	7,2
14	warmińsko-mazurskie	61	32	6,8
15	wielkopolskie	108	52	11,1
16	zachodniopomorskie	39	28	6,0
Razem:		866	469	100,0

Źródło: Dane Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, luty 2013 r.

Największą liczbę beneficjentów programu wodnośrodowiskowego odnotowano w województwach lubelskim, wielkopolskim i śląskim, a najmniejszą w pomorskim (tab. 15). Podział ten jest zgodny z rzeczywistym rozkładem powierzchni stawów karpowych w poszczególnych województwach.

W ramach środka 2.2. podpisano też sześć umów na kwotę 1,9 mln zł na realizację ochrony zasobów genetycznych ryb w celu zachowania oryginalnych czystych linii ryb hodowlanych i populacji zagrożonych ryb dziko żyjących. Ochroną zostały objęte również linie hodowlane karpia.

Środek 2.5. Inwestycje w zakresie przetwórstwa i obrotu

Środek ten ma służyć modernizacji sektora przetwórczego. Założono szeroko zakrojone cele, między innymi:

- wzrost potencjału przemysłu przetwórczego poprzez rozbudowę istniejących obiektów lub budowę nowych,
- poprawę jakości i konkurencyjności przetwarzanych i wprowadzanych do obrotu produktów rybnych poprzez inwestycje w nowe technologie, nowe wyposażenie i innowacyjne metody produkcji, w tym zarządzanie jakością, bezpieczeństwo żywności i certyfikacja procesów,
- wspieranie inwestycji mających na celu ograniczenie negatywnego wpływu produkcji na środowisko.

Na środek 2.5. przeznaczono około 439,5 mln zł, co stanowiło 48,6% środków w ramach Osi II. Inwestycje zostały przeprowadzone głównie w przemyśle przetwórczym. Według stanu na koniec marca 2013 r. (dane ARiMR) w ramach środka 2.5. gospodarstwa rybackie (wszystkich typów) złożyły 19 wniosków na ogólną sumę około 17 mln zł. Zakontraktowano 8 wniosków na 4,735 mln zł., z czego 4 wnioski o wartości około 2 mln zł zostały już rozliczone, a 2 na kwotę około 0,88 mln zł znajdują się w trakcie realizacji. Z dofinansowania zrezygnowało w trakcie realizacji operacji dwóch wnioskodawców.

Oś priorytetowa III – Środki służące wspólnemu interesowi

W założonych celach tej Osi znalazły się również zapisy dotyczące sektora akwakultury, w tym do wykorzystania przez sektor karpowy. Wśród nich należy wymienić:

- poprawienie organizacji sektora, szczególnie organizacji rynku, lecz także kwalifikacji zawodowych i innowacyjności w sektorze rybackim. Wspierane powinny być również partnerstwa z nauką,
- zapewnienie zrównoważenia zasobów naturalnych,
- rozpowszechnianie nowo nabytej wiedzy dotyczącej sektora rybackiego,
- promocję produktów rybactwa.

Wielkość limitów finansowych, wartość projektów i zrealizowane płatności przedstawia tabela 16.

Tabela 16. Charakterystyka finansowa Osi III

Środek	Limit finansowy [zł]	Wartość zakontraktowanych projektów (czynne)	% Wartość / limit	Zrealizowane płatności	% Zrealizowane / wartość
3.1. Działania wspólne	97 409 701	74 637 814	76,6	48 241 833	64,6
3.2. Ochrona i rozwój fauny i flory wodnej	67 347 067	65 366 092	97,1	32 692 752	50,0
3.3. Inwestycje w portach miejscach wyładunku i przystaniach	588 844 638	589 562 351	100,1	483 678 239	82,0
3.4. Rozwój nowych rynków i kampanie promocyjne	57 363 082	53 106 099	92,6	45 258 373	85,2
3.5. Pprojekty pilotażowe	64 095 317	65 311 410	101,9	25 568 636	39,1
3.6. Modyfikacja w celu zmiany przeznaczenia statków rybackich	0	0	0,0	0	0,0
Razem:	875 059 805	847 983 766	96,9	635 439 833	74,9

Źródło: Dane Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, luty 2013 r.

W ramach środków 3.4. możliwe było prowadzenie kampanii reklamowych różnych gatunków ryb, w tym karpia.

Oś priorytetowa IV – Zrównoważony rozwój obszarów zależnych od rybactwa

W realizowanym obecnie programie zostało zaprojektowane nowe, niewystępujące w SPO 2004–2006 działanie o nazwie „Zrównoważony rozwój obszarów zależnych od rybactwa”⁹. Cechą odróżniającą je od pozostałych jest wymiar terytorialny i założony cel uzupełniania pozostałych działań sektorowych. Finansowanie działań w ramach Lokalnych Grup Rybackich odbywa się poprzez Urzędy Marszałkowskie, a nie jak w innych Osiach poprzez Agencję Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa.

Głównymi celami, jakie założono w ramach tej Osi były:

- minimalizacja zaniku sektora rybackiego,
- rekonwersja obszarów dotkniętych zmianami w sektorze,
- poprawa jakości życia w społecznościach rybackich.

Wsparcie finansowe w ramach tej Osi mogło obejmować:

- zakładanie Lokalnych Grup Rybackich (LGR),
- wdrażanie Lokalnych Strategii Rozwoju Obszarów Rybackich,
- podejmowanie projektów współpracy przez LGR.

Na działania w ramach tej Osi Polska przeznaczyła 32% środków Europejskiego Funduszu Rybackiego. Zainteresowanie Osią IV przerosło oczekiwania i przyjęty na 2013 r. wskaźnik osiągnięcia liczby Lokalnych Grup Rybackich na poziomie 87% został uzyskany już po

⁹ Stosunkowo słaba znajomość problematyki funkcjonowania osi 4, skłania do szerszego przedstawienia w niniejszym opracowaniu zasad jej funkcjonowania.

I naborze w 2010 r. W ramach dwóch konkursów ogłoszonych przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi zostało wybranych 48 LGR działających na terenie szesnastu województw.

Lokalne Grupy Rybackie stworzyły duże możliwości wsparcia finansowania działalności sektora karpiego. Możliwe formy wsparcia są zróżnicowane i mogą być kierowane następującymi drogami:

1. Bezpośrednio, inwestycje mogły być skierowane na działalność związaną z chowem i hodowlą ryb:

a) Sprzedaż bezpośrednia, w ramach której może być współfinansowany zakup samochodów z basenami do przewozu ryb, basenów do sprzedaży ryb, wykonanie płuczki, wykonanie „małej przetwórni ryb”. Przy tych zakupach przysługuje dofinansowanie w wysokości 60%. Zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z października 2009 r. wysokość limitu w okresie realizacji programu wynosi 600 tys. zł na jednego beneficjenta, przy założeniu, że pomoc na jedną operację nie może przekraczać 300 tys. zł,

b) rekompensowanie strat spowodowanych chorobami ryb o znamionach klęski żywiołowej – dofinansowanie w wysokości 85%,

c) działania dotyczące ochrony przyrody – dofinansowanie w wysokości 85%, d) realizacja programu małej retencji (udrażnianie doprowadzalników do stawów) – dofinansowanie w wysokości 85%.

Zgodnie z cytowanym powyżej Rozporządzeniem wysokość limitu w działaniach opisanych w punktach b, c i d w okresie realizacji programu wynosi 2 mln zł na jednego beneficjenta, przy zastrzeżeniu, że pomoc na jedną operację nie może przekraczać 1 mln zł.

2. Pośrednio, gdy hodowca/rybak zamierzał poszerzyć lub założyć nową działalność gospodarczą i w ramach tej działalności występować o środki finansowe na zróżnicowane działania) np.:

- zakup koparki, budowę magazynu paszowego (katalog otwarty) – dofinansowanie w wysokości 60%. Wysokość limitu w okresie realizacji programu wynosi 900 tys. zł na jednego beneficjenta, pod warunkiem, że pomoc na jedną operację nie może przekraczać 450 tys. zł,
- budowa izby rybackiej, łowisk wędkarskich – dofinansowanie w wysokości 85%. Wysokość limitu w okresie realizacji programu wynosi 3 mln zł na jednego beneficjenta, przy założeniu, że pomoc na jedną operację nie może przekraczać 1,5 mln zł. Nowelizacja rozporządzenia wprowadziła wymóg braku dochodowości operacji,
- budowa „małej przetwórni ryb” (w ramach MLO) – dofinansowanie w wysokości 60%. Wysokość limitu w okresie realizacji programu wynosi 600 tys. zł na jednego beneficjenta, z zastrzeżeniem, że pomoc na jedną operację nie może przekraczać 300 tys. zł.

3. Poprzez działania wspólne w postaci wsparcia obszarów akwakultury dzięki projektom współpracy między LGR. W ramach tych działań możliwe jest organizowanie szkoleń, wyjazdów studyjnych, rybackich imprez terenowych, wydawanie publikacji i filmów

o tematyce rybackiej. Poziom wsparcia projektów jest ograniczony do 5% budżetu LGR. Mogą być również przeprowadzane szkolenia dla rybaków z funduszy szkolenia LGR-ów.

Efekty działania poszczególnych LGR w Polsce są bardzo zróżnicowane i wymagają dogłębnej analizy. Obawy niewykorzystania zaplanowanego dla Osi IV budżetu spowodowały, że 16 kwietnia 2013 r. Komitet Monitorujący podjął uchwałę o alokacji 250 mln zł z Osi IV do Osi II (akwakultura, rybołówstwo śródlądowe, przetwórstwo i obrót produktami rybołówstwa i akwakultury) oraz do Osi III (środki służące wspólnemu interesowi).

9.1.5. Podsumowanie działań skierowanych do sektora karpiego w ramach Programu Operacyjnego „Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i nadbrzeżnych obszarów rybackich 2007–2013”

W porównaniu z poprzednim programem sektor uzyskał nie tylko istotnie większy budżet, lecz także znacznie szerszy zakres rzeczowy przeprowadzanych inwestycji. Doświadczenia zdobyte w poprzednim programie usprawniły składanie wniosków o dofinansowanie po ogłoszeniu naborów, co w efekcie przyczyniło się do bardzo szybkiego wyczerpania limitu środków finansowych. Niebagatelne znaczenie, bezpośrednio wpływające na popularność programu miało zwiększenie poziomu wsparcia finansowego w obecnym programie do 60%, podczas gdy w poprzednim wynosiło ono 40% kosztów kwalifikowalnych. Ważna była również możliwość korzystania z zaliczek w trakcie realizacji inwestycji.

Ocena wpływu przeprowadzonych inwestycji na wzrost potencjału produkcyjnego gospodarstw karpionych jest utrudniona, gdyż ponadnormatywne ubytki obsad ryb stawowych w wyniku presji zwierząt rybożernych i chorób ryb częściowo niwelują pozytywne efekty wsparcia. Jest jednak bezsporne, że modernizacja i rozbudowa istniejących obiektów akwakultury, budowa stawów, wylęgarni i podchowalni zapobiegły dalszej degradacji stawów i stworzyły podstawy do wzrostu produkcji.

Niezwykle ważne jest, że realizowane działania, w tym zakup samochodów wraz z basenami do transportu ryb, budowa punktów sprzedaży ryb, odmulanie dna stawowego, budowa odłówek i płuczek pozwalają dostosować się gospodarstwom karpionym do zaostrożonych wymogów z zakresu dobrostanu, bezpieczeństwa żywności oraz ochrony środowiska.

Dzięki programowi operacyjnemu kontynuowane było niezmiernie istotne dla branży porządkowanie klasyfikacji gruntów, obowiązków weterynaryjnych i sprawozdawczych. Działania te umożliwiają demonstrowanie rzeczywistego dużego potencjału chowu stawowego, co będzie podstawą przy ustalaniu przyszłego budżetu dla akwakultury zarówno na forum Komisji Europejskiej jak i w trakcie negocjacji krajowych.

Ocena dotychczasowej działalności Lokalnych Grup Rybackich jest w środowisku hodowców bardzo zróżnicowana. Pomimo wielu krytycznych uwag, grupy te zaczęły spełniać niezwykle istotną rolę, mało zauważalną i często niedocenianą w początkach działalności. Zapoczątkowały mianowicie złożony i oczekiwany przez większość rybaków śródlądowych proces integracji środowiska i budowę „małych ojczyzn”, co przy deficycie umiejętności wspólnego działania branży jest sprawą nie do przecenienia. Odnotowano szereg

pozytywnych przykładów działań poszczególnych LGR-ów, w których zaangażowanie rybaków i ciekawe wspólne inicjatywy zaowocowały postępowaniem w przywracaniu znaczenia sektora rybackiego w swoim terenie.

Lokalne Grupy Rybackie po niezbędnych modyfikacjach zasad działania związanych z nowymi założeniami EFMR 2014–2020 i wykorzystaniu własnych – zarówno pozytywnych, jak i negatywnych – doświadczeń, mogą stać się ośrodkami, wokół których koncentrować się będą lokalne aktywności rybackie. W tym również rozwój wspólnej sprzedaży na lokalnych rynkach i profesjonalnego przetwórstwa ryb.

Doświadczenia zdobyte w trakcie wdrażania obecnie funkcjonującego programu sugerują zwiększenie w przyszłym programie operacyjnym wielkości puli środków finansowych na działania inwestycyjne, co ułatwi pełniejsze wykorzystanie potencjału tkwiącego w akwakulturze. Postulat zwiększenia środków dotyczy również działań wodnośrodowiskowych, gdzie mamy do czynienia z bardzo dużymi oczekiwaniami sektora. Istnieje również potrzeba modyfikacji programu wodnośrodowiskowego w kierunku jego uproszczenia i zwiększenia przejrzystości.

Efekty przeprowadzonych dotychczas naborów wniosków wskazują, że nieodzowne powinno być wprowadzenie limitów finansowych na poszczególne inwestycje. Będzie to miało na celu zagwarantowanie realizacji dzięki unijnym środkom finansowym założonych wskaźników, co można uzyskać poprzez ograniczenie finansowania nieefektywnych przedsięwzięć. Dotyczy to między innymi budowy pojedynczych, niewielkich i niezwykle kosztownych stawów niespełniających kryterium racjonalności wydatków.

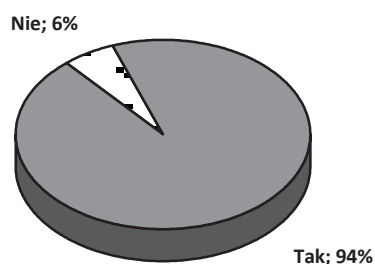
9.2. Propozycja finansowania polskiej gospodarki karpowej ze środków UE na lata 2014–2020

9.2.1. Wstęp

Możliwość korzystania z propozycji finansowych zawartych w przyszłym programie operacyjnym na lata 2014–2020 jest traktowana przez użytkowników stawów karpowych jako znacząca szansa modernizacji i rozwoju nie tylko własnych gospodarstw, lecz także rozwiązania problemów utrudniających działalność całej branży.

Wyniki badań ankietowych przeprowadzonych w dziesięciu Lokalnych Grupach potwierdzają bardzo duże zainteresowanie hodowców zrealizowaniem w latach 2014–2020 inwestycji rybackich wspartych finansowo środkami unijnymi (rys. 1).

Rys. 1. Czy w Pana/Pani gospodarstwie planowane jest przeprowadzenie w latach 2014–2020 inwestycji z udziałem środków unijnych?

W opracowaniu przedstawiono wyniki badań ankietowych na temat oczekiwań wobec nowego programu operacyjnego na lata 2014–2020, możliwości finansowe i merytoryczne dla gospodarki karpiowej tkwiące w Europejskim Funduszu Morskim i Rybackim 2014–2020, możliwości wsparcia celów opracowanej Strategii Karp 2020 w ramach EFMR oraz propozycje finansowania sektora.

9.2.2. Projekt Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego 2014–2020 w kontekście możliwości finansowania gospodarki stawowej w Polsce¹⁰

Możliwości wsparcia dla gospodarstw stawowych, które stwarza Europejski Fundusz Morski i Rybacki 2014–2020 (EFMR) mają znacznie szerszy zakres niż obecnie funkcjonujący Europejski Fundusz Rybacki 2007–2013. Dwa główne cele, na których oparte są wspierane działania, to wzrost wartości dodanej oraz zwiększenie produkcji akwakultury wewnątrz Unii Europejskiej. Dotychczasowy fundusz był rozliczany na podstawie wydanych przez dany kraj kwot, natomiast fundusz na lata 2014–2020 będzie się opierał o realizację zaplanowanych wskaźników, które każde państwo członkowskie będzie musiało zawrzeć w swoim planie wieloletnim.

Warto zauważyć, że w funduszu na lata 2014–2020 akwakulturze zagwarantowano oddzielny rozdział. W obecnym funduszu, w ramach Osi II łącznie umieszczono działania dedykowane hodowli ryb wraz z ich przetwórstwem. Rozgraniczenie tych dwóch form działalności w nadchodzącym programie świadczy o randze, jaką przykłada się obecnie do akwakultury jako formy zaopatrzenia europejskiego społeczeństwa w ryby i owoce morza.

W ramach katalogu działań wspieranych przez EFMR według założeń znajdują się:

- innowacje ukierunkowane na praktyczne wdrażanie wyników w praktyce,

¹⁰ Na podstawie rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego [uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1198/2006 i rozporządzenie Rady (WE) nr 861/2006 oraz rozporządzenie Rady nr XXX/2011 w sprawie zintegrowanej polityki morskiej] z dnia 29 października 2012 r.

- inwestycje w chów i hodowlę polegające m.in. na modernizacji gospodarstw, poprawie bezpieczeństwa pracy, zabezpieczeniu stawów przed zwierzętami rybożernymi czy odmulaniu stawów,
- rozwój nowych form dochodu, takich jak sprzedaż bezpośrednia i usługi turystyczne,
- usługi doradcze w szerokim zakresie,
- kapitał ludzki, czyli szkolenia,
- zwiększenie potencjału terenów hodowli, czyli tworzenie specjalnych stref pod budowę obiektów akwakultury,
- akwakultura ekologiczna,
- akwakultura świadcząca usługi dla środowiska, zawierająca zapisy analogiczne do działań wodnośrodowiskowych,
- zdrowie i dobrostan zwierząt akwakultury ze szczególnym uwzględnieniem wdrażania programów zwalczania chorób zakaźnych ryb oraz prace nad stworzeniem leków dla ryb,
- ubezpieczenie ryb, wsparcie oferowane jako dopłata do systemu ubezpieczenia zasobów ryb w gospodarstwie tak, aby usługa ta była osiągalna ekonomicznie dla hodowców. Jest to szczególnie interesujące w kontekście ubezpieczenia od chorób ryb,
- wsparcie dla organizacji producentów,
- promocja ryb,
- wsparcie Lokalnych Grup Rybackich w nowym wymiarze.

Założenia programu przewidują podejście wielofunduszowe. Przewiduje się w związku z tym przekonstruowanie obecnie funkcjonujących grup i połączenie ich z Lokalnymi Grupami Działania. Nowe struktury będą korzystać ze zróżnicowanych funduszy, przy czym EFMR będzie jednym ze źródeł finansowania. Tego typu podejście zakłada, że środki funduszu rybackiego będą jednoznacznie wykorzystywane na działania związane z sektorem.

Całościowy budżet Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego według ostatnich założeń będzie wynosił około 6,5 mld €, co oznacza 71-procentowy wzrost w porównaniu do budżetu EFR 2007–2013, gdzie znalazło się 3,8 mld €. Należy jednak zwrócić uwagę na fakt, że rozszerzeniu ulegnie zakres działalności nadchodzącego funduszu o działania w przedmiocie zintegrowanej polityki morskiej, gromadzenia danych oraz kontroli i egzekwowania. Zakłada się, że na wsparcie zrównoważonego rozwoju rybołówstwa, akwakultury i obszarów rybackich przeznaczona zostanie prawdopodobnie nie mniej niż 4,535 mld €. Wielkość budżetu, który przypadnie Polsce określona zostanie w trwających jeszcze negocjacjach (stan kwiecień 2013 r.).

Poziom dofinansowania ustalony został na nie więcej niż 50% kosztów kwalifikowanych.

9.2.3. Oczekiwania hodowców odnośnie kierunków dofinansowywania gospodarki karpiowej na podstawie badań ankietowych

Badania opierały się na zbiorze podmiotów prowadzących chów i hodowlę karpia na terenie dziesięciu Lokalnych Grup Rybackich, przy użyciu specjalnie zaprojektowanych kwestionariuszy. Celem było określenie priorytetowych dla hodowców działań i kierunków rozwoju ich gospodarstw, które powinny być pomocne w tworzeniu Strategii Karp 2020. Zainteresowanie inwestowaniem było bardzo wysokie i uzależnione od wielkości gospodarstw, co ilustruje tabela 17.

Nieznacznie niższą chęć przeprowadzania wspieranych funduszami europejskimi inwestycji należy odnotować w grupie gospodarstw najmniejszych (do 10 ha), jednak analiza szczegółowa wskazuje, że niektóre działania strategiczne, typu odmulenie dna stawowego są istotne dla wszystkich hodowców niezależnie od wielkości przedsiębiorstwa. W grupie gospodarstw do 10 ha odmulenie dna przy poziomie dofinansowania 60% zamierzało przeprowadzić 66,7% respondentów, przy 40-procentowym dofinansowaniu 38,9%, podczas gdy w grupie gospodarstw największych o powierzchniach stawowych ponad 100 ha odsetek ten wynosił odpowiednio 63,2% i 36,8%.

Tabela 17. Zainteresowanie gospodarstw karpiowych przeprowadzeniem inwestycji wspieranych finansowo środkami unijnymi

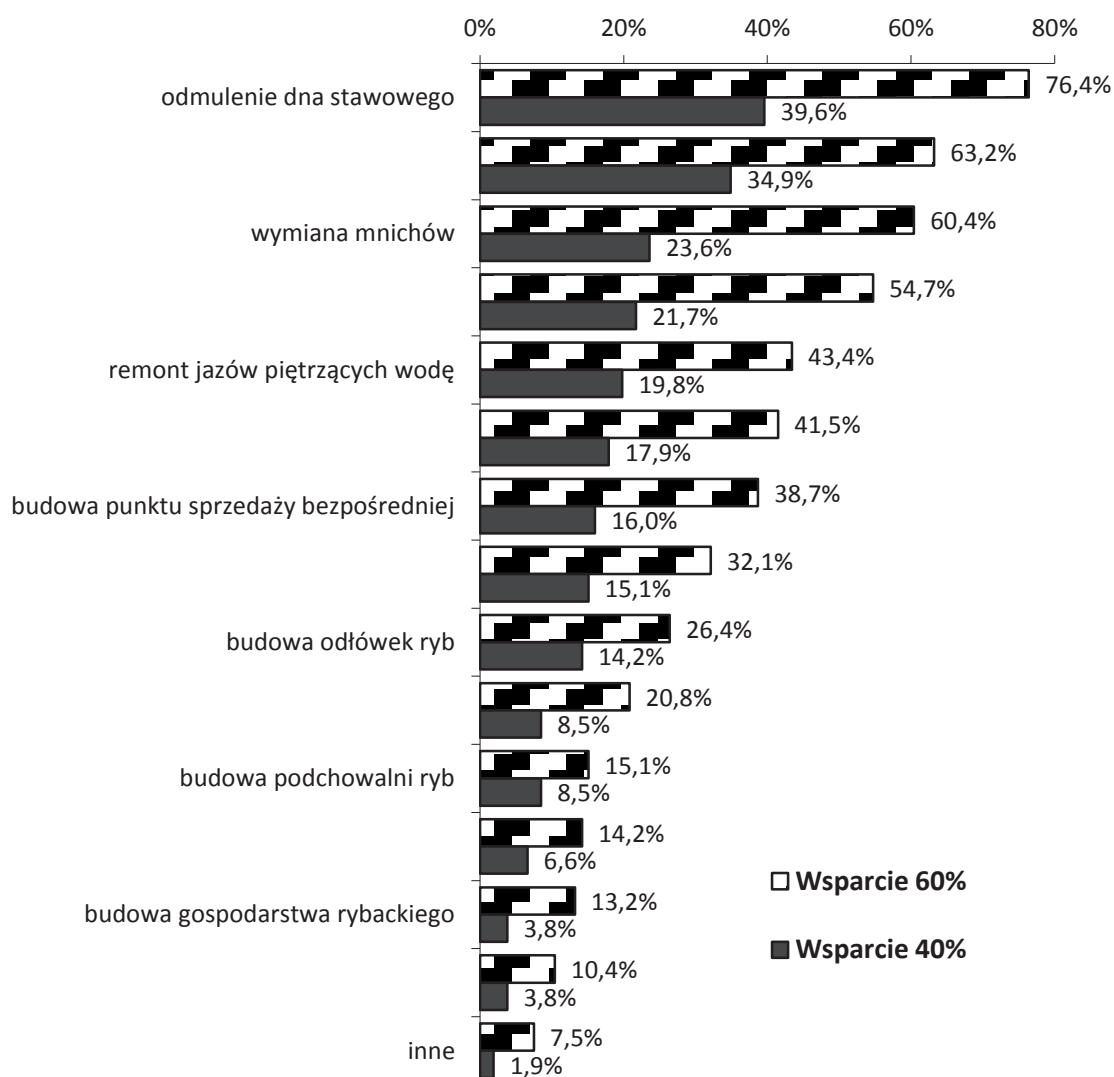
Czy w Pana/Pani gospodarstwie planowane jest przeprowadzenie w latach 2014–2020 inwestycji z udziałem środków unijnych?	TAK [%]	NIE [%]
wielkość gospodarstwa do 10,0 ha	88,9	11,1
10,1–50,0 ha	97,4	2,6
50,1–100,0 ha	100,0	0
ponad 100,1 ha	94,7	5,3

źródło: badania ankietowe wykonane w LGR od stycznia do marca 2013 r.

Zainteresowanie inwestowaniem wśród niemal wszystkich członków LGR było bliskie 100%, pojedyncze przeciwne głosy odnotowano w LGR Jędrzejowska Ryba, Między Nidą a Pilicą oraz Opolszczyzna.

Zainteresowanie poszczególnymi rodzajami inwestycji przy refundacji kosztów kwalifikowanych na poziomie 60% oraz na poziomie 40% obrazuje rysunek 2. Uczestnicy badania wybierali najbardziej istotne z ich punktu widzenia inwestycje, które byłyby przeprowadzane przy wsparciu finansowym w ramach przyszłego Programu Operacyjnego na lata 2014–2020.

Rys. 2. Ranking istotnych dla gospodarstw karpowych inwestycji przy dwóch poziomach dofinansowania (procent odpowiedzi)

Kolejność selekcji inwestycji była identyczna, niezależnie od poziomu dofinansowania kosztów kwalifikowalnych, co wskazuje, jak istotne są możliwości modernizacji gospodarstwa oraz przywrócenia stawów do pełnej użyteczności technicznej (odmulenie dna i wymiana mnichów). Bardzo popularna jest również opcja zakupu środka transportu (samochodów) i basenów do przewozu ryb żywych. Nowe technologie chowu ryb w systemach recyrkulacyjnych były mało popularne wśród ankietowanych. Jak wykazały ostatnie badania, w wybranej grupie gospodarstw karpowych przychody z przetwórstwa stanowiły jedynie 0,17% ogólnych przychodów (Wołos i inn. 2013). Znaczny odsetek ankietowanych zamierza zainwestować w budowę punktów sprzedaży bezpośredniej, o połowę mniej w budowę przetwórnicy ryb. Wybór ten dobrze świadczy o rozeznaniu hodowców w aktualnych trendach rynkowych polegających na rozszerzaniu oferty handlowej o produkty z przetworzonego karpia. Tańsza w realizacji działalność lokalna, marginalna i ograniczona (MLO) doskonale się w tę ofertę wpisuje. Budowa bardziej kosztownej przetwórnicy ryb bez zabezpieczenia

dostatecznych ilości surowca rybnego i współpracy kilku/kilkunastu gospodarstw może być przedsięwzięciem nieracjonalnym ekonomicznie. Wyspecjalizowaną działalnością wylęgarniczą i podchowową wymagającą budowy obiektów z systemami recyrkulacyjnymi zainteresowanych było około 15% ankietowanych przy zapewnieniu 60-procentowego dofinansowania. Niższy poziom zwrotu kosztów kwalifikowanych spowodował spadek zainteresowania tego typu inwestycją do około 7-8% ankietowanych. Wydaje się, że wskaźnik 10-12% wyznacza realistyczne zapotrzebowanie krajowe na około 100 stałych wylęgarni dla gospodarstw karpowych. Zmniejszenie poziomu dofinansowania o 20%, do poziomu 40% zmniejszało chęć do inwestowania, co należy traktować jako naturalną reakcję ankietowanych. Proponowany aktualnie w EFMR 2014–2020 poziom wsparcia w wysokości 50% można uznać za propozycję kompromisową.

W pytaniu otwartym, w którym ankietowani mogli zgłaszać preferowane przez nich inwestycje, wymieniono jedynie działania już zaproponowane w ankiecie. Ranking popularności poszczególnych rodzajów inwestycji był bardzo zbliżony w poszczególnych Lokalnych Grupach Rybackich.

Zsumowanie wyboru rodzaju inwestycji przez ankietowanych hodowców, przy dwóch poziomach dofinansowania 40% i 60% pozwala utworzyć listę oczekiwanego wsparcia w przyszłym Programie Operacyjnym.

Tabela 18. Ranking popularności inwestycji według ankietowanych hodowców

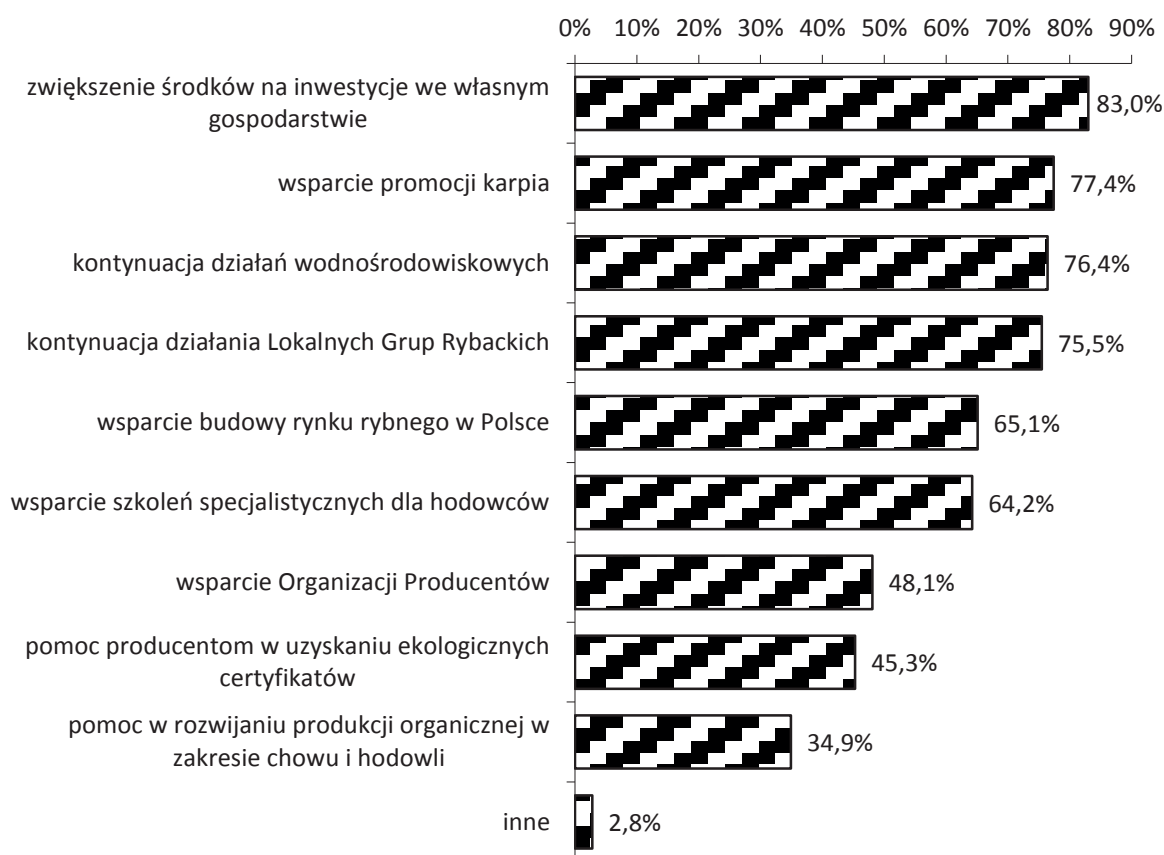
Rodzaj inwestycji	Suma odpowiedzi „TAK” z wariantu 40 i 60% dofinansowania (liczba odpowiedzi)
1. modernizacja gospodarstwa	118
2. odmulenie dna stawowego	109
3. zakup środków transportu	87
4. zakup basenów transportowych	77
5. remont jazów piętrzących wodę	77
6. wymiana mnichów	62
7. budowa punktu sprzedaży bezpośredniej	61
8. budowa odłówek ryb	49
9. remont odłówek ryb	44
10. budowa przetwórni ryb	31
11/12. budowa podchowalni ryb	20
11/12. budowa obiektu z wodą recyrkulowaną do chowu	20
13. budowa gospodarstwa rybackiego	18
14. inne	17
15. budowa wylęgarni ryb	15

Uwaga: Suma odpowiedzi jest większa niż liczba ankietowanych, ponieważ możliwy był wybór więcej niż jednej opcji.

Powyższy ranking oczekiwań ankietowanych hodowców prawidłowo, jak się wydaje, oddaje zapotrzebowanie na środki finansowe w przyszłym programie unijnym, co powinno być pomocne przy konstruowaniu krajowego budżetu dla akwakultury na lata 2014–2020.

Potwierdzeniem zaprezentowanych powyżej wyborów jest analiza odpowiedzi ankietowanych na pytanie o przyszły program operacyjny (rys. 3).

Rys. 3. Oczekiwania wobec nowego programu operacyjnego (procent odpowiedzi)

Potwierdziło się artykułowane przez hodowców w trakcie spotkań w LGR ich oczekiwanie zarówno na środki finansowe niezbędne do przeprowadzenia inwestycji we własnym gospodarstwie jak i na działania wodnośrodowiskowe. Różnica odpowiedzi pomiędzy oczekiwanymi środkami na oba te działania jest niewielka, zaledwie kilka punktów procentowych.

Odnotowano duże poparcie dla kontynuacji działania Lokalnych Grup Rybackich w przyszłym okresie programowania. Przy średnim poparciu wszystkich ankietowanych na poziomie 75,5% najwyższą akceptację dla wspomnianej kontynuacji deklarowało z gospodarstw o powierzchni do 50 ha, gdzie wsparcie wynosiło 89,5%, najniższy odsetek odnotowano w grupie ponad 100 ha, gdzie poparcie deklarowało 57,9% hodowców.

Istnieje również duże zapotrzebowanie na promocję karpia (wsparcie na poziomie około 80% we wszystkich klasach wielkości gospodarstw), jak również poparcie dla idei budowy rynku rybnego. Zainteresowanie budową rynku rybnego rośnie wraz z wielkością gospodarstwa, od 58,3% w grupie gospodarstw najmniejszych do 84,2% w grupie ponad 100 ha.

Widoczne jest również oczekiwanie utworzenia organizacji producentów ryb zbliżone we wszystkich klasach wielkości gospodarstw, jak również wsparcia szkoleń specjalistycznych dla hodowców. W porównaniu z wymienionymi powyżej działaniami mniejsze zainteresowanie

ankietowanych wzbudza certyfikowanie produkcji karpia. Pomocą w rozwijaniu produkcji organicznej karpia zainteresowana jest blisko połowa gospodarstw największych; w pozostałych klasach wielkości zainteresowanie jest niższe. Najniższe zaciekawienie możliwością pomocy w uzyskiwaniu ekologicznych certyfikatów, na poziomie 36,1% zadeklarowali użytkownicy najmniejszych powierzchni stawowych, natomiast w gospodarstwach największych odsetek ten wzrósł do 52,6%.

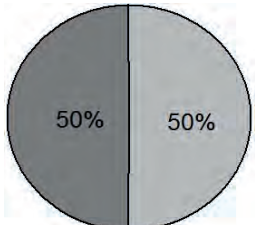
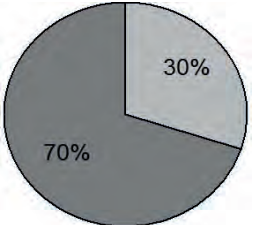
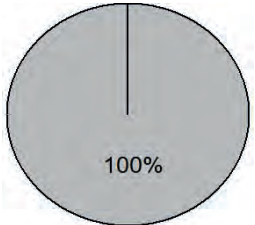
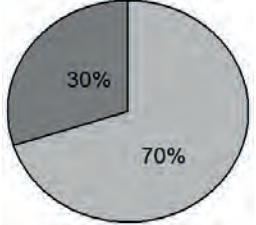
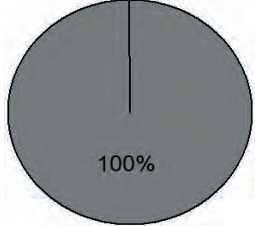
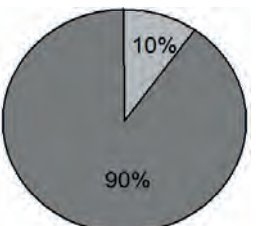
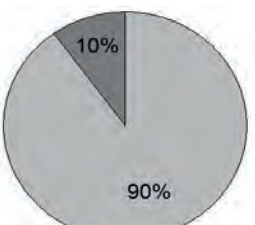
Dyskusje w środowisku hodowców karpia, słyszalne także w trakcie spotkań zorganizowanych w Lokalnych Grupach Rybackich wskazują na szczególne emocje, które wzbudzają programy wodnośrodowiskowe. Jest to w pełni zrozumiałe, gdyż jak wskazują ostatnie niepublikowane jeszcze wyniki badań ankietowych średnia wysokość rekompensat w grupie 21 ankietowanych gospodarstw o łącznej powierzchni 14 018 ha stawowej wynosiła 1 118 zł/ha. Stawka ta stanowi równowartość zysku ze sprzedaży około 500 – 800 kg karpia handlowych. W budżetach wielu badanych gospodarstw rekompensaty decydowały o zysku, bądź stracie. Bez rekompensat jedynie 1/3 gospodarstw osiągnęła dodatni wynik finansowy z działalności, natomiast po uzyskaniu rekompensat tylko trzy zanotowały stratę.

Z powyższych względów poznanie opinii członków Lokalnych Grup Rybackich na temat udziału rekompensat wodnośrodowiskowych w nowym Programie Operacyjnym jest niezmiernie istotne. Przeprowadzona ankietyzacja umożliwiła odpowiedź na powyższe pytanie.

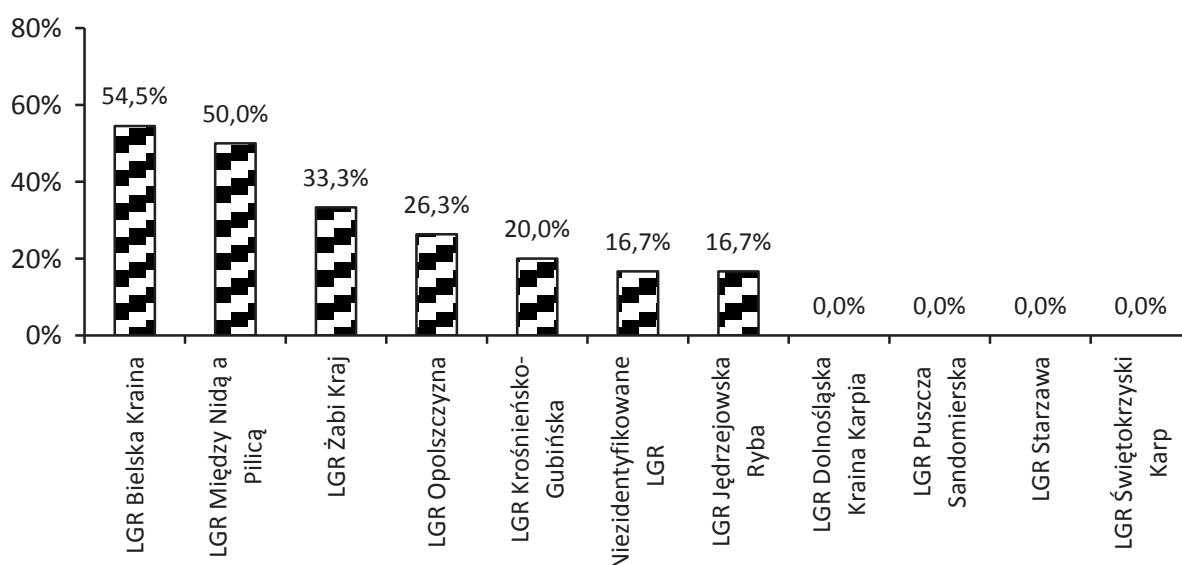
Najwięcej zwolenników zyskał równy podział budżetu przeznaczanego dla sektora pomiędzy inwestycje a działania środowiskowe (41,3% odpowiedzi), drugie miejsce w rankingu zdobył wariant, w którym większość środków byłaby przeznaczona na działania inwestycyjne (30,7% odpowiedzi), natomiast trzecie miejsce (27,9% odpowiedzi) wariant z większościowym udziałem działań środowiskowych.

W poszczególnych LGR odnotowano duże różnice w wyborze poszczególnych wariantów odpowiedzi, co ilustrują rysunki 4–7.

Rys. 4. Wybór poszczególnych wariantów podziału środków finansowych w najbliższym Programie Operacyjnym (% odpowiedzi)

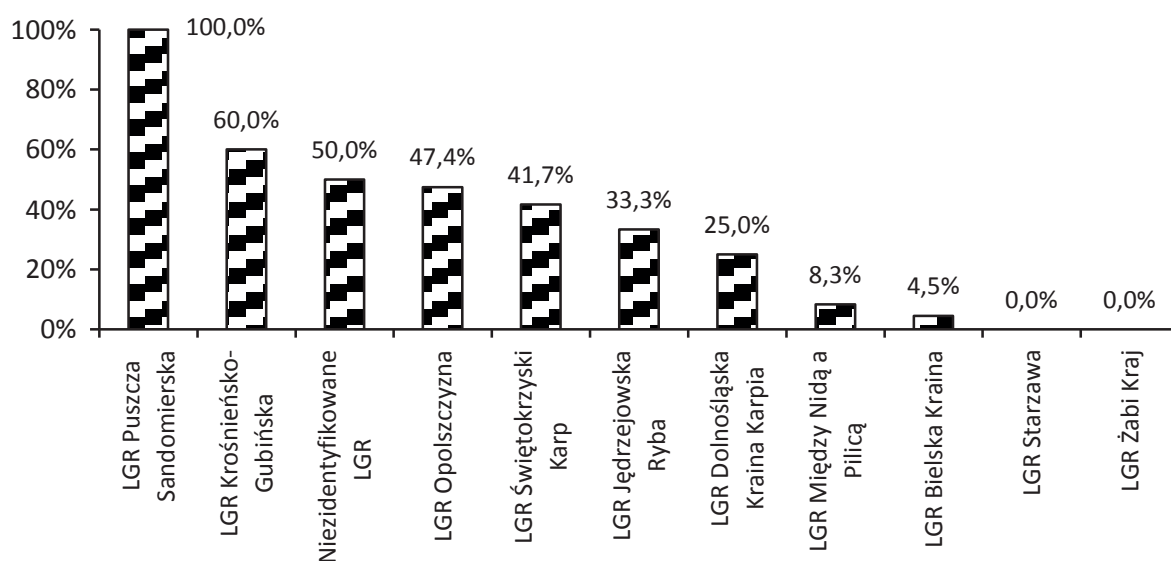
Proporcje podziału środków	% odpowiedzi we wszystkich ankietach	Proporcje podziału środków	% odpowiedzi we wszystkich ankietach
	41,30%		17,30%
	16,30%		14,40%
	8,70%		1,90%
Proporcje podziału środków	% odpowiedzi we wszystkich ankietach	Proporcje podziału środków	% odpowiedzi we wszystkich ankietach
	0,00%	inne (własne propozycje podziału środków)	0,00%

Rys. 5. Wybór wariantu „dominacja inwestycyjne” [%]

W wariantcie „dominacja inwestycji” zawarte są następujące propozycje: 70% inwestycje + 30% środowiskowe, 90% inwestycje + 10% środowiskowe oraz 100% inwestycje. Największe zainteresowanie tym wariantem odnotowano wśród hodowców zrzeszonych w LGR Bielska Kraina i Między Nidą a Pilicą.

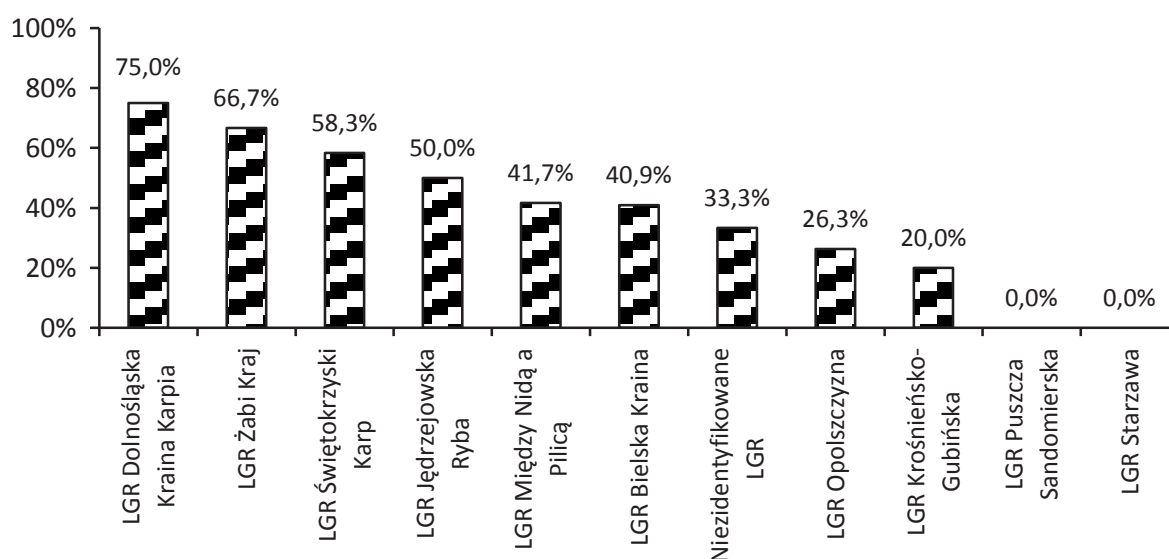
Rys. 6. Wybór wariantu „dominacja środowiskowe” [%]

W wariantcie „dominacja środowiskowa” zawarte są następujące propozycje: 100% środowiskowe, 70% środowiskowe + 30% inwestycyjne.

Największe zainteresowanie tą propozycją odnotowano w LGR Puszczy Sandomierskiej i Krośnieńsko-Gubińskiej GR.

Rys. 7. Wybór wariantu „równy podział [%]

Największe zainteresowanie równym podziałem środków wykazano w LGR Dolnośląska Kraina Karpią, Żabi Kraj, Świętokrzyski Karp oraz Jędrzejowska Ryba.

Poglądy hodowców na proporcje podziału środków finansowych zmieniają się w zależności od wielkości gospodarstw stawowych.

Tabela 19. Zainteresowanie równym podziałem środków finansowych w różnych klasach wielkości gospodarstw.

50% środowiskowe i 50% inwestycje	% odpowiedzi
wielkość do 10,0 ha	25,0
10,1–50,0 ha	52,6
50,1–100,0 ha	66,7
ponad 100,1 ha	31,6

Ponad 50% hodowców użytkujących stawy o powierzchni mieszczącej się w zakresie 10–100 ha wybrało wariant równego podziału środków. W grupie gospodarstw najmniejszych i największych zainteresowanie tym wariantem było niższe. Dla gospodarstw do 10 ha najbardziej atrakcyjny okazał się wariant „30% środowiskowe + 70% inwestycje”, który wskazało 27,8 % ankietowanych. W badanej grupie gospodarstw największych, wariant „30% inwestycje + 70% środowiskowe” wybrało 31,6% ankietowanych.

W odpowiedzi na jedno z pytań dotyczących zasadności kontynuacji działań wodnośrodowiskowych w przyszłym programie operacyjnym na lata 2007–2020, 55,6% ankietowanych, reprezentujących najmniejsze gospodarstwa poparło ich kontynuację, natomiast w pozostałych klasach wielkości odsetek ten rósł w miarę wzrostu powierzchni od 81,6% do 100,0%.

Rozkład głosów nie powinien być zaskoczeniem, gdyż gospodarstwa do 10 ha uzyskują z racji niewielkich powierzchni stosunkowo niskie wpływy z tytułu rekompensat wodnośrodowiskowych, w odróżnieniu od gospodarstw wielkopowierzchniowych, gdzie

wpływy z tytułu tych działań są wysokie, dlatego zainteresowanie ich pozyskaniem jest także znaczące.

Pomimo powyższych zastrzeżeń wydaje się, że wariant równego podziału środków na inwestycje i działania środowiskowe prawidłowo formułuje konieczność pogodzenia funkcji środowiskowych i rybackich, z niezbędnością rozwoju i wzrostu konkurencyjności tych gospodarstw. Wariant ten sprzyjać będzie też osiągnięciu celów strategii, to jest utrzymania potencjału stawów karpowych w Polsce, utrzymaniu/wzrostowi produkcji ryb stawowych, oraz zapewnienia rentowności produkcji.

9.2.4. Europejski Fundusz Morski i Rybacki jako odpowiedź na potrzeby hodowców karpia

Biorąc pod uwagę specyfikę branży hodowców karpia oraz ich oczekiwania wyrażone w badaniach ankietowych prowadzonych na terenie dziesięciu Lokalnych Grup Rybackich, najistotniejsze z wyżej wymienionych zakresów będą działania inwestycyjne we własnym gospodarstwie, wsparcie promocji karpia, kontynuacja działań wodnośrodowiskowych oraz kontynuacja działania Lokalnych Grup Rybackich. Ankietowani uznali, że optymalnym kierunkiem rozwoju ich gospodarstw jest równowaga w podziale środków unijnych pomiędzy działania inwestycyjne i rekompensaty wodnośrodowiskowe. Wydaje się, że obecny kształt zapisów Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego może być odpowiedzią na realne potrzeby sektora.

9.2.5. Europejski Fundusz Morski i Rybacki jako narzędzie wspomagające osiągnięcie celów strategii

Cel 1. Utrzymanie istniejącej powierzchni produkcyjnej stawów w Polsce wymaga działań zapobiegających ich degradacji. W ramach projektu EFMR 2014–2020 przewidziano dofinansowanie dla operacji polegających na usuwaniu mułu lub ewentualnie środki mające na celu zapobieganie odkładaniu się mułu. Dodatkowo zapisy nowego funduszu zakładają działania modernizacyjne, które mogą również być wykorzystywane dla utrzymania dobrego stanu technicznego stawów. Założony parametr odnośnie utrzymania produkcji karpia i zwiększenia produkcji ryb dodatkowych wymaga aktywności na poziomie rynku. W związku z tym dofinansowanie kampanii promocyjnych będzie czynnikiem niezbędnym do realizacji tego celu strategicznego. Dodatkowo wsparcie inwestycji mających na celu dywersyfikację produkcji akwakultury i hodowanych gatunków przybliży wypełnienie założenia wzrostu produkcji gatunków dodatkowych w stawach karpowych.

Cel 2. Zwiększenie dochodowości gospodarstw karpowych. Obserwowana obecnie niska rentowność produkcji w gospodarstwach karpowych wymaga podjęcia zdecydowanych działań naprawczych. Kluczowym elementem pozwalającym osiągnąć ten cel strategiczny będą zapisy projektu EFMR odnośnie promowania przedsiębiorczości w sektorze akwakultury, mówiące o dofinansowaniu podnoszenia wartości produktów akwakultury przez wspieranie przedsiębiorstw z sektora akwakultury w zakresie przetwarzania, wprowadzania do obrotu i bezpośredniej sprzedaży oraz dywersyfikacji dochodów

gospodarstw przez rozwój działalności dodatkowej poza sektorem akwakultury. Dodatkowo ważnym czynnikiem dla realizacji celu wzrostu dochodowości gospodarstw może być dofinansowanie na wdrożenie nowych produktów z karpia i ich wprowadzenie do obrotu.

Cel 3. Wzmocnienie prośrodowiskowych i prospołecznych funkcji gospodarki karpiowej poprzez pojawienie się zapisów pozytywnie określających rolę stawów karpiowych w dokumentach strategicznych wdrażających Ramową Dyrektywę Wodną, między innymi Narodowej Strategii Gospodarowania Wodami 2030, projektu Polityki Wodnej Państwa do 2030 roku, wymaga zintensyfikowanych działań lobbingowych ze strony branży. Warunkiem uzyskania efektów w tym zakresie jest skonsolidowanie działania całego sektora gospodarki stawowej i w efekcie przyjęcie jednolitego stanowiska. Wydaje się, że elementem sprzyjającym wypełnieniu tych założeń może być dofinansowanie skierowane na promowanie kapitału ludzkiego i tworzenia sieci kontaktów w sektorze akwakultury. Pozwoli to na wymianę doświadczeń oraz najlepszych praktyk, co ma znaczenie w kompletowaniu argumentacji dla obrony roli gospodarki karpiowej.

9.2.6. Propozycja finansowania polskiej gospodarki karpiowej ze środków UE na lata 2014–2020

Działania strategiczne i wstępne możliwości ich finansowania przedstawiono w tabeli, w 6 rozdziale.

Literatura:

1. Wołos A., Lirski A., Czerwiński T. 2012 Sytuacja ekonomiczno-finansowa rybactwa śródlądowego w 2012r. (w druku).

Lech Szarowski

10. Ocena efektów działań dotychczasowych strategii rybactwa

Wszystkie dotychczasowe programy i strategie dotyczące rybactwa karpiego konstruowano łącznie z rolnictwem, nawiązując do koncepcji wielofunkcyjności obszarów wiejskich. Wnioski wynikające z tych dokumentów są zbieżne z celami, które stawia sobie Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju – Polska 2030 – Trzecia Faza Nowoczesności.

Transformacje zachodzące na wsi mają bardzo dynamiczny charakter. Nasilenie zmian na obszarach wiejskich często jest bardziej intensywne od tych, które zachodzą w innych przestrzeniach. Dalej jednak obserwuje się duże dysproporcje w jakości życia między wsią a miastem. Na obszarach wiejskich występuje duże wewnętrzne zróżnicowanie w zależności od położenia geograficznego.

Niewielki udział akwakultury stawowej w gospodarce i sektorze rolno-spożywczym powodował, że interesy rybaków były traktowane w tych programach proporcjonalnie do znaczenia sektora. Cele wyznaczone przez tego rodzaju dokumenty są z reguły bardzo pojemne i odnoszą się także do rybaków. Hodowla ryb w stawach jest, co prawda, działalnością rolniczą, ale ryby nie są uznawane za zwierzęta gospodarskie. Powierzchnia gruntów pod stawami posiada specjalne oznaczenie w ewidencji gruntów, lecz to czy do nich odnoszą się przepisy dotyczące na przykład ochrony gruntów rolnych wzbudza pewne wątpliwości.

Branża rybacka na tle całości rolnictwa przeszła proces transformacji ustrojowej w niezłej kondycji, bez bankructw i upadłości. Niewielki udział w zdarzeniach gospodarczych powodował, że rybactwem zbytnio nie interesowano się. Odnosiło się to zarówno do czasów przed, jak i po transformacji. W niektórych okresach, przewrotnie, brak zainteresowania był dla branży bardzo korzystny. Aktualnie jednak wolny rynek, liberalizacja handlu, czy akcesja Polski do UE spowodowały, że rybactwo stanęło w obliczu wszystkich zjawisk właściwych dla tej sfery gospodarczej. Są to w równej mierze szanse, co zagrożenia.

Ogólne ramy przyszłej polityki kraju dotyczące sektora karpiego wyznacza przyjęta przez Rząd **Strategia Zrównoważonego Rozwoju Wsi Rolnictwa i Rybactwa 2012–2020**. Dokument ten koncentruje się na celu ogólnym, jakim jest „**poprawa jakości życia na obszarach wiejskich oraz efektywne wykorzystanie ich zasobów i potencjałów w tym rolnictwa i rybactwa dla zrównoważonego rozwoju kraju**”.

W dokumencie tym wyznaczono następujące cele :

- Wzrost jakości kapitału ludzkiego, społecznego, zatrudnienia i przedsiębiorczości na obszarach wiejskich
- Poprawa warunków życia na obszarach wiejskich oraz poprawa ich dostępności przestrzennej
- Bezpieczeństwo żywnościowe
- Wzrost produktywności i konkurencyjności sektora rolno-spożywczego

- Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu na obszarach wiejskich

Jak wynika z powyższego wyliczenia cele a także priorytety oraz kierunki interwencji są wyznaczone na poziomie ogólnym i uniwersalnym.

W dokumencie rybactwo powoływano w kontekstach takich jak:

- Ochrona bioróżnorodności jako przyczyna konfliktu między rozwojem a ochroną gatunków i siedlisk
- Dekapitalizacja części stawów
- Niskointensywny chów ryb w stawach
- Słabe zagospodarowanie ryb małowalnych
- Brak efektywnej informacji o walorach ekologicznych produkcji stawowej
- Mała skuteczność działań mających na celu redukcję kłusownictwa
- Choroby ryb (w tym KHV, VHS)
- Rozwój bazy genetycznej hodowli
- Konieczność wspierania różnych form organizacji i osiąganie korzyści związanych ze wspólnych działań

Pozostałe problemy związane z działaniami strategicznymi zawartymi w dokumencie, np. poprawa dostępu do dobrej infrastruktury drogowej, energetycznej, transportu zbiorowego, oświaty itp., dotyczą wszystkich mieszkańców obszarów wiejskich, w tym także rybaków.

Strategia Rozwoju Rybołówstwa 2007–2013 (SRR) była podstawowym dokumentem do utworzenia instrumentów wsparcia polskiego sektora rybackiego w postaci Programu Operacyjnego „Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i nadbrzeżnych obszarów rybackich 2007–2013”. SRR zakłada wspieranie wspólnej polityki rybołówstwa w celu optymalizacji eksploatacji potencjału produkcyjnego żywych zasobów morza. Wsparcie to ma zapewnić możliwości korzystania z nich przyszłym pokoleniom i przy jednoczesnym wsparciu działań na rzecz uzyskania trwałej równowagi pomiędzy zasobami a zdolnością połowową floty krajowej. Koncepcja ta jest wynikiem przyjęcia przez kraje członkowskie Unii, w tym i Polskę, zobowiązań podjętych na Światowym Szczycie w sprawie Zrównoważonego Rozwoju, który odbył się we wrześniu 2002 r. w Johannesburgu. Zobowiązanie stanowiło o utrzymaniu lub przywróceniu zasobów do poziomu umożliwiającego maksymalny podtrzymywany odłów do roku 2015.

W tym aspekcie przeważa jest przewaga podsektora morskiego w SRR 2007–2013 w stosunku do innych gałęzi sektora rybackiego.

Według Strategii Rozwoju Rybołówstwa 2007–2013 wsparcie dla akwakultury miało zapewnić:

- trwałość w sensie gospodarczym, środowiskowym, i społecznym,
- zrównoważony rozwój rybołówstwa śródlądowego,
- wzmacnianie konkurencyjności funkcjonujących struktur,

- rozwój żywotnych ekonomicznie przedsiębiorstw w sektorze,
- ochronę i poprawę środowiska i zasobów naturalnych związanych z sektorem,
- zrównoważony rozwój oraz poprawę jakości życia na obszarach gdzie prowadzona jest działalność sektora,
- propagowanie równości kobiet i mężczyzn w procesie rozwoju sektora.

By uzyskać akceptację UE, Strategia Rozwoju Rybactwa 2007–2013 musiała być spójna z założeniami strategicznymi Wspólnoty, zawartymi w Rozporządzeniu Rady 1198/2006 z dnia 27 lipca 2006 r. w sprawie Europejskiego Funduszu Rybackiego. Priorytety UE mają charakter uniwersalny, które trzeba transponować na priorytety krajowe. Dodatkowo priorytety Strategii muszą być realizowane zgodnie z przyjętą Strategią Rozwoju Kraju, z wiodącym w swoim znaczeniu dokumencie dotyczącym Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia. Celem przeniesienia na grunt krajowy założeń Rozporządzeniu Rady w sprawie Europejskiego Funduszu Rybackiego powołano w ramach Zespołu do spraw Krajowego Programu Rozwoju Wsi Grupę Roboczą do spraw Programu Operacyjnego Ryby 2007–2013 liczący 45 osób. W zespole reprezentowane było 16 urzędów różnego szczebla oraz 4 szkoły wyższe i instytuty. Szesnaście podmiotów reprezentowało sektor morski. Reprezentacja rybactwa śródlądowego była bardzo nieliczna, było to 7 stowarzyszeń i organizacji, przy czym jedna osoba reprezentowała czasem aż trzy podmioty. Ponieważ konstrukcja Programów Operacyjnych jest pochodną wielu kompromisów, nie zawsze unikalna specyfika polskiego sektora rybackiego i szeroka gama jego potrzeb mogły się wpisać bez reszty w ramy PO Ryby 2007–2013. Na przedstawicielach rybactwa, którzy pracowali nad dokumentem ciążyła olbrzymia presja. Była to presja wewnętrzna w obrębie Grupy Roboczej, a także presja wywierana przez środowisko rybaków. W związku z tym wygenerowany dokument nie mógł spełniać wszystkich oczekiwań. Z tego też względu ocena Strategii możliwa jest tylko poprzez ocenę Programu Operacyjnego jako całości.

Rybactwo jest w trakcie drugiego okresu programowania. Poniżej scharakteryzowano pobieżnie oba dotychczasowe Programy operacyjne.

10.1. Sektorowy Program Operacyjny 2004–2006

W SPO dominującą rolę odgrywały działania skierowane do rybołówstwa morskiego i przybrzeżnego. Szczególnie istotne w Programie było uzyskanie równowagi między nakładem połowowym a dostępnymi i odtwarzalnymi zasobami ryb oraz modernizacją i odnową floty rybackiej. Na realizację Programu przeznaczono 281 944 768 €. Główne możliwości finansowania dla sektora karpowego zostały zawarte w Priorytecie 3. W priorytecie znalazły się wspólnie akwakultura, rybactwo, przetwórstwo i rynek rybny a także modernizacja portów. W odniesieniu do wód śródlądowych przeważały działania dotyczące opracowania nowych technik i technologii w chowie i hodowli ryb, ochrony środowiska, jakości produktów rybnych i ochrony zdrowia ryb. Oprócz publicznych środków wspólnotowych i krajowych, budżet Programu zasilany był też środkami prywatnymi. W przypadku niektórych operacji, w tym w działaniu 3.2., refundacja kosztów wynosiła 40%.

Planowano, że priorytet 3. zawierał będzie największy udział środków prywatnych, ponad 55% całości kapitału prywatnego zaangażowanego w SPO 2004-2006. W rezultacie, po uwzględnieniu wkładu prywatnego, wielkość środków w ramach priorytetu 3. wyniosła **127 814 708 €**.

Działanie 3.2. umożliwiało dofinansowanie następujących inwestycji:

- Budowę, odbudowę, rozbudowę, przebudowę, adaptację, remont, wyposażenie obiektów chowu lub hodowli ryb lub innych organizmów wodnych
- Zakup i naprawę urządzeń technicznych dla potrzeb akwakultury
- Zakup materiału obsadowego dla obiektów chowu i hodowli ryb i innych organizmów wodnych
- Zakup środków transportu wewnętrznego, specjalistycznych środków transportu oraz urządzeń i instalacji bezpośrednio związanych z chowem lub hodowlą ryb

W ramach tego działania przeprowadzono głównie remonty mis stawowych i innych urządzeń wodnych.

Często wybieranym działaniem był zakup środków transportu i basenów do przewozu ryb.

W priorytecie 3. SPO razem z akwakulturą umieszczono rozwój przetwórstwa i inwestycje w infrastrukturę portową. Stworzono zatem duży potencjał przetwórczy. Przetwórstwo zwiększyło moce przerobowe do 400 tys. ton. Jednakże przetwórcie przerabiają głównie ryby z połowów morskich i morskiej akwakultury. W dużej mierze jest to surowiec importowany, a po przetworzeniu reeksportowany. W efekcie potencjał krajowego przetwórstwa daje raczej impuls rozwojowy skierowany poza granice kraju.

Możliwości zwiększenia rentowności i innowacyjności akwakultury, w tym karpia stwarzało działanie 4.6. – „Działania innowacyjne i inne”. Działanie to dotyczyło projektów, których celem było zwiększenie efektywności i konkurencyjności, wprowadzanie nowych technologii oraz technologii wpływających na ochronę środowiska. Działanie było skierowane głównie do jednostek naukowych, które wykorzystały około 90% środków z tego działania. W tym działaniu wszystkie środki zostały wykorzystane.

W ramach okresu programowania **2004–2006** środki finansowe zostały w całości wykorzystane. W priorytecie 1. szybko osiągnięto oczekiwaną redukcję floty bałtyckiej. Wcześniej niż planowano zdecydowano o zaprzestaniu naborów z obawy, że redukcja będzie zbyt duża.

SPO 2004–2006 pozwolił wielu beneficjentom uzyskać doświadczenie, które ułatwiło sprawne pozyskiwanie środków w czasie trwania PO Ryby 2007–2013.

10.2. Program Operacyjny „Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i nadbrzeżnych obszarów rybackich 2007–2013”

W Programie Operacyjnym Ryby 2007–2013 proporcja rozdziału środków także faworyzuje rybołówstwo morskie.

Według założeń zawartych w Programie Operacyjnym 2007–2013 w celu osiągnięcia rozwoju sektora rybołówstwa i akwakultury miały być realizowane cztery ogólne cele:

- Poprawa konkurencyjności i zrównoważenia podstawowego sektora rybackiego
- Zwiększenie i rozwój potencjału rynkowego sektora rybackiego
- Propagowanie zrównoważonego rozwoju oraz poprawa jakości życia i stanu środowiska na obszarach rybackich
- Wdrożenie skutecznego sposobu zarządzania i kontroli Programu Operacyjnego oraz poprawa ogólnego potencjału administracyjnego do wdrażania Wspólnej Polityki Rybackiej

Na cały Program Operacyjny przeznaczono 1 978 790 098,64 €, z tego wkład z Europejskiego Funduszu Rybackiego wyniósł 1 734 092 573 €, natomiast wkład krajowy 244 697 524 €.

Środek 2.1. Inwestycje w chów i hodowlę

Według założeń Programu Operacyjnego 2007–2013 działania prowadzone w celu wdrożenia tego środka miały dotyczyć w szczególności:

- rozwoju i modernizacji obiektów akwakultury,
- produkcji ryb z dobrymi perspektywami rynkowymi, poprzez dywersyfikację w kierunku nowych gatunków oraz wprowadzenie nowych technologii,
- rozwoju akwakultury utrzymującej właściwą równowagę pomiędzy akwakulturą tradycyjną i produkcją intensywną lub półintensywną,
- wspierania rekultywacji stawów, jednak pomoc ograniczona była do przypadków, w których zasadna będzie relacja kosztów, zaś działania będą korzystne dla środowiska i retencji wód.

Alokacja na środek 2.1. wynosi ok. 210 mln zł. Średnia wartość inwestycji wynosiła 710 tys. zł. O dofinansowanie wystąpiło 285 mikro, małych i średnich przedsiębiorstw według kryteriów zawartych w rozporządzeniu 1198/2006 i tylko 1 duże przedsiębiorstwo. Wyżej wzmiankowane rozporządzenie zobowiązuje do zapewnienia przez państwa członkowskie pierwszeństwa małym podmiotom.

Środek 2.2. Działania wodnośrodowiskowe

Według założeń Programu Operacyjnego środek ten ma zrekompensować producentom stosowanie tradycyjnych metod produkcji wspomagających ochronę i poprawę stanu środowiska oraz zachowanie bioróżnorodności.

Szacuje się, że do programu wodnośrodowiskowego przystąpili rybacy użytkujący ok. 50 tys. ha powierzchni stawów.

W ramach środka 2.2. realizowane są również działania związane z ochroną zasobów genetycznych ryb w celu zachowania oryginalnych czystych linii ryb hodowlanych i zagrożonych dziko żyjących populacji ryb, w tym karpia. Wdrożenie systemu rekompensat wywołało wiele emocji wśród producentów karpia. Środki pierwotnie przeznaczone na rekompensaty były niewystarczające, co sprawiło, że w pierwszym konkursie tylko niewielka część producentów mogła z nich skorzystać. Dzięki zwiększeniu puli środków w kolejnych konkursach niemal wszyscy producenci karpia mieli szansę skorzystać z rekompensat. Środki

przeznaczone na rekompensaty mają bardzo istotne znaczenie dla rentowności gospodarstw.

Środek 2.5. Inwestycje w zakresie przetwórstwa i obrotu

Na środek ten przeznaczono około 445 mln zł. Inwestycje mają zostać przeprowadzone głównie w przemyśle przetwórczym. Sposób finansowania w czasie trwania okresu programowania ulega zmianom. Na dzień 1 marca 2013 r. o dofinansowanie wystąpiło 237 małych i 43 duże przedsiębiorstwa wg kryteriów Rozporządzenia 1198/2006. Wartość średnia operacji to ok. 1,7 mln zł. Ministerstwo Rolnictwa aktualnie (22 marca 2013 r.) opracowało projekt zmieniający rozporządzenie w sprawie szczegółowego trybu przyznawania, wypłaty i zwracania pomocy finansowej dla Osi priorytetowej II.

Oś priorytetowa III. Środki służące wspólnemu interesowi

W założonych celach tej Osi znalazły się również zapisy dotyczące sektora akwakultury, w tym również podsektora karpiego. Wśród nich należy wymienić:

- poprawę organizacji sektora, szczególnie organizacji rynku, oraz kwalifikacji zawodowych i innowacyjności w sektorze rybackim,
- zapewnienie zrównoważenia zasobów naturalnych,
- rozpowszechnianie nowo nabytej wiedzy dotyczącej sektora rybackiego,
- promocja produktów rybactwa.

Oś priorytetowa IV – Zrównoważony rozwój obszarów zależnych od rybactwa

Główne cele tej Osi to :

- minimalizacja zaniku sektora rybackiego
- rekonwersja obszarów dotkniętych zmianami w sektorze
- poprawa jakości życia w społecznościach rybackich

Wsparcie finansowe w ramach tej Osi mogło obejmować:

- zakładanie Lokalnych Grup Rybackich (LGR)
- wdrażanie Lokalnych Strategii Rozwoju Obszarów Rybackich
- podejmowanie projektów współpracy przez LGR

Na działania w ramach tej Osi Polska przeznaczyła znaczącą część (32%) wszystkich środków PO Ryby 2007–2013. W ramach I i II konkursu, ogłoszonego przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, zostało wybranych 48 LGR działających na terenie wszystkich województw.

Tabela 20. Lokalne grupy rybackie z dominującym udziałem produkcji karpia

Nazwa LGR	Liczba mieszkańców	Budżet
Łowicka Grupa Rybacka	34 192	16 593 285
LGR Puszczy Sandomierskiej	54 229	11 326 044
Stowarzyszenie Dolina Karpia	55 308	17 726 961
Krośnieńsko-Gubińska Grupa Rybacka	56 729	11 909 257
LGR Starzawa	59 918	12 965 789
LGR Między Nidą a Pilicą	63 068	15 073 252
Łużycka Lokalna Grupa Rybacka	64 269	14 114 862
LGR Warta-Noteć	64 341	14 338 479
LGR Nadnotecka Grupa Rybacka	77 448	26 675 603
LGR Dolnośląska Kraina Karpia	89 582	19 859 266
LGR Żabi Kraj	89 741	43 117 721
LGR Jędrzejowska Ryba	89 800	19 335 315
LGR Partnerstwo dla Doliny Baryczy	97 202	48 579 983
LGR Opolszczyzna	97 691	22 191 259
LGR Bielska Kraina	97 814	23 377 546
LGR Dorzecze Soły i Wieprzówki	99 374	23 750 386
LGR Świętokrzyski Karp	99 542	21 968 740
LGR W Dolinie Tyśmienicy i Wieprza	99 926	31 230 926

Na terenie działania 18 karpionych LGR mieszka 1,39 mln. Osób, a Budżet karpionych LGR to 330 225 tys. zł. Formy wsparcia dla rybactwa w obrębie Osi IV są bardzo zróżnicowane. Ogólnie służą wspieraniu realizacji następujących celów:

- **Rozwój sprzedaży bezpośredniej** – dofinansowanie w wysokości 60 %.
- **Wsparcie produkcji, w przypadku wystąpienia chorób, wywołujących skutki o znamionach kłęski żywiołowej** – dofinansowanie w wysokości 85 %
- **Działania dotyczące ochrony przyrody** – dofinansowanie w wysokości 85 %
- **Realizacja programu małej retencji** – dofinansowanie w wysokości 85 %

Jak się wydaje, mimo pewnych obaw, Oś IV dość dobrze wpisała się w środowisko rybaków karpionych. Przewidywać można że wszystkie preliminowane środki po dokonanej redukcji zostaną przez Lokalne Grupy Rybackie wykorzystane.

Oba Programy Operacyjne wpłynęły pozytywnie na karpioną akwakulturę, dając znaczący impuls rozwojowy. Mimo utyskiwań ze strony producentów na skomplikowane procedury, rybacy dość sprawnie wykorzystują przeznaczone dla sektora środki. Cześć hodowców narzeka na brak podmiotów, które pomogłyby napisać wniosek i pilotować jego dalsze losy. O sporych niedostatkach w doradztwie pisano także w niniejszym opracowaniu.

W czasie wdrażania Programu Operacyjnego PO Ryby 2007–2013 dość powszechnym zjawiskiem jest nowelizacja wcześniej wydanych rozporządzeń. Z reguły zmiany wywołane są niedoszacowaniem lub przeszacowaniem środków na poszczególne priorytety i operacje. W takiej sytuacji obiektywna ocena efektów programu możliwa będzie dopiero po zakończeniu okresu programowania.

10.3. Nowy impuls dla strategii zrównoważonego rozwoju europejskiej akwakultury

Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 17 czerwca 2010 r. w sprawie nowego impulsu dla strategii zrównoważonego rozwoju europejskiej akwakultury (2009/2107(INI))

W celu zorientowania się, w jakim stopniu działania podejmowane w odniesieniu do polskiej akwakultury korespondują z kierunkami rozwoju dla całej akwakultury unijnej, poniżej przytoczono główne tezy dokumentu mającego stanowić nowy impuls dla rozwoju sektora akwakultury w Unii Europejskiej.

Cel powstania „Rezolucji” – dokument powstał w celu zmobilizowania państw członkowskich UE do nadania poważnego impulsu na rzecz rozwoju sektora akwakultury. W ostatnich dziesięciu latach sektor ten charakteryzował się silnym rozwojem na poziomie ogólnosiwiatowym. Nie obserwuje się tego na poziomie unijnym, co wiązało się z znaczącym wzrostem importu produktów akwakultury z krajów trzecich. Sektor silnej, zrównoważonej unijnej akwakultury mógłby posłużyć jako katalizator dla rozwoju obszarów przybrzeżnych i wiejskich państw członkowskich oraz przyczynić się do rozwoju lokalnej produkcji, przynosząc również znaczne korzyści konsumentom w postaci zdrowych produktów żywnościowych wysokiej jakości, wytwarzanych przy użyciu zrównoważonych metod. Polityka na rzecz zrównoważonej akwakultury, unijna bądź krajowa, powinna uwzględniać różnice w poszczególnych rodzajach produkcji akwakultury, prowadząc odpowiednie działania przystosowane do struktury i różnych problemów związanych z rynkiem i konkurencją.

Cele akwakultury – sektor akwakultury jest innowacyjnym sektorem gospodarki o dużym potencjale wykorzystania technologii i inwestycji w struktury i badania naukowe. Jednakże musi on dysponować długoterminowymi planami działania i finansowania, które wymagają pewności prawnej oraz jasnych i stabilnych ram legislacyjnych. Rozwój akwakultury powinien koncentrować się w większym stopniu na gatunkach które nie wymagają stosowania w żywieniu mączki rybnej. Sukces zrównoważonej akwakultury europejskiej będzie zależał przede wszystkim od stworzenia – na szczeblu krajowym i lokalnym – klimatu bardziej sprzyjającego przedsiębiorstwom. W związku z tym zwraca się do państw członkowskich o bezzwłoczne przyspieszenie działań w tym kierunku, a także o promowanie wymiany doświadczeń i najlepszych praktyk na szczeblu wspólnotowym. Sektor akwakultury jest bezpośrednio związany z zagadnieniami najważniejszymi dla naszego społeczeństwa, takimi jak ochrona środowiska, turystyka, planowanie urbanistyczne i rozwój regionalny oraz zdrowie publiczne i ochrona konsumentów. Sprawą kluczową jest zatem uwzględnienie interesów tego sektora i zapewnienie mu równego traktowania.

Prawo – w chwili obecnej na szczeblu unijnym nie istnieją szczegółowe i zharmonizowane ramy prawne dla sektora akwakultury, do którego odnosi się natomiast wiele przepisów unijnych dotyczących innych aspektów (środowisko naturalne, zdrowie publiczne itp.). Konieczne jest wprowadzenie rozporządzenia, które łączyłoby w jednym tekście wszystkie przepisy unijne obowiązujące w sektorze akwakultury. Wskazane wydaje się również wspieranie koordynacji między poszczególnymi dyrekcjami generalnymi posiadającymi

uprawnienia w tej dziedzinie i wprowadzenie niezbędnej jasności prawnej. Konieczne jest podjęcie działań mających na celu zachęcenie państw członkowskich do formalnego zobowiązania się do zebrania przepisów obowiązujących na ich terytorium w dziedzinie ochrony środowiska i akwakultury. Wyrażono poparcie dla koncepcji upraszczania przez państwa członkowskie procedur przyznawania pozwoleń, co umożliwi dostęp do nowych obszarów i ułatwi długofalowy dostęp do już istniejących lokalizacji. Celem jest doprowadzenie do stanu, w którym wszystkie pozwolenia na podjęcie działalności lub jej kontynuację można będzie uzyskać w jednym urzędzie.

Rynek – unijne produkty posiadają dziś silną konkurencję w postaci produktów pochodzących z krajów trzecich. Konieczne jest podjęcie wszelkich środków, aby każdy produkt akwakultury importowany do UE z krajów trzecich, niezależnie od tego, czy przeznaczony do konsumpcji czy do przetwórstwa, w pełni odpowiadał tym samym normom w zakresie zdrowia publicznego i bezpieczeństwa żywności, co produkt unijny. Trwały rozwój akwakultury nie może obyć się bez bardzo ścisłej polityki jakości i bez metod produkcji przyjaznych środowisku i dobrostanowi zwierząt. Odnosi się to szczególnie do transportu zasobów akwakultury, metod uboju i sprzedaży żywych ryb. Zwrócono się do państw członkowskich o tworzenie wyspecjalizowanych organizacji zajmujących się promocją produktów akwakultury. Zalecono Komisji rozszerzenie przepisów w sprawie wspólnej organizacji rynku na sektor trwałej akwakultury i do wspierania i zachęcania do działań promocyjnych na szczeblu unijnym i na rynkach zewnętrznych.

Środowisko naturalne – podkreślono, że istnienie akwakultury musi być uzasadnione z punktu widzenia trwałego rozwoju i społecznego. Z tego powodu akwakultura nie może prowadzić do powstania szkód w ekosystemach. Poszanowanie różnorodności biologicznej powinno stać się podstawową zasadą polityki UE w dziedzinie akwakultury, zarówno w odniesieniu do wód krajowych, jak i zewnętrznego wymiaru strategii w zakresie akwakultury. Wspierać należy produkcje gatunków rodzimych lub tych, które są już dobrze ugruntowane. Zwrócono uwagę, że działalność w dziedzinie akwakultury wywiera mniejszy wpływ na środowisko niż inne sektory o podstawowym znaczeniu, takie jak rolnictwo i hodowla zwierząt ciepłokrwistych. Europejskie społeczeństwo nie jest jednak tego świadome, co może być przyczyną nieuzasadnionych uprzedzeń odnośnie produktów akwakultury.

Zrównoważona akwakultura może współistnieć z obszarami „Natura 2000”, przyczynia się bowiem w pozytywny sposób do zarządzania nimi. Cele związane z ochroną danego obszaru oraz służące ochronie siedlisk i gatunków w zakresie tradycyjnych metod chowu powinny współgrać z celami akwakultury. Podkreślono, że konieczne jest przyjęcie europejskiego planu zarządzania populacją kormoranów. Szkody powodowane przez kormorany na wielu obszarach poważnie zagrażają tradycyjnej, naturalnej gospodarce stawowej. Zwrócono uwagę na potrzebę oszacowania strat spowodowanych przez kormorany i inne ptaki drapieżne w akwakulturze i opracowania odpowiednich planów naprawczych. Wsparcie finansowe przeznaczone na rekompensatę wyrządzonych szkód powodowanych przez zwierzęta objęte ochroną prawną jest niezbędnym warunkiem rozwoju zrównoważonej, nowoczesnej i wydajnej akwakultury.

Certyfikacja – konieczne jest wprowadzenie wiarygodnego systemu certyfikacji produktów akwakultury. Zobowiązano Komisję Europejską do wprowadzenia europejskiego programu oznakowania ekologicznych produktów rybołówstwa i akwakultury. Podkreślono, że oznakowanie nie tylko zwiększa konkurencyjność europejskich produktów akwakultury, lecz również zwiększa przejrzystość rynku. Priorytetowym celem certyfikacji ekologicznej produktów akwakultury jest promowanie przyjaznego dla środowiska wykorzystywania żywych zasobów wodnych w kontekście zrównoważonego rozwoju.

Finansowanie – Unia Europejska powinna nadać większą wagę strategiczną sektorowi zrównoważonej akwakultury i jego rozwojowi na poziomie unijnym, przeznaczając na ten cel niezbędne środki finansowe. Szczególnie, że wysoko rozwinięta technologia, jaka jest potrzebna do prowadzenia działalności w dziedzinie akwakultury, często wymaga wysokich inwestycji ze strony przedsiębiorstw, bez względu na ich rozmiar.

Jednak szczegółowe linie budżetowe przeznaczone na zrównoważony rozwój akwakultury i wspieranie inwestycji w sektorze winny być:

- tworzone przy poszanowaniu najlepszej praktyki środowiskowej,
- skierowane na promowanie działalności gospodarczej i zatrudnienia ze szczególnym uwzględnieniem tworzenia zakładów innowacyjnych technologicznie,
- inwestycjami o niewielkim wpływie na środowisko naturalne.

W związku z dużym znaczeniem rozwoju sektora akwakultury konieczne jest wyodrębnienie puli środków na ten cel z Europejskiego Funduszu Rybołówstwa. Odpowiednie instrumenty finansowania powinny być wystarczająco elastyczne i skuteczne, żeby zapewnić rozwój sektora, w tym badań naukowych

Nauka – wystąpiono do Komisji i do państw członkowskich o wspieranie eksperymentów w zakresie:

- hodowli gatunków miejscowych, technologii produkcji zdrowych ryb,
- zwalczania chorób występujących w akwakulturze,
- różnicowania produkcji akwakultury, tak aby mogła oferować produkty wysokiej jakości i uzyskiwać wysoką wartość dodaną, poprzez sprzyjanie badaniom naukowym i wymianę najlepszych praktyk,
- opracowania metod produkcji, tak aby osiągnąć większy poziom konkurencyjności produktów akwakultury w porównaniu z innymi innowacyjnymi produktami spożywczymi.

Zwiększenie konkurencyjności akwakultury w Unii możliwe jest poprzez ukierunkowane i ciągłe wsparcie przeznaczone na rozwój technologiczny co jest niezbędnym warunkiem rozwoju zrównoważonej, nowoczesnej i wydajnej akwakultury, przynoszącej zyski i przyjaznej dla środowiska. Zwrócono uwagę, że aby inwestycje w badania i rozwój były opłacalne, potrzebne są sieci badawcze, wielodyscyplinarne grupy badawcze, transfer technologii i koordynacja między sektorem a naukowcami za pomocą platform technologicznych. Dobrym rozwiązaniem jest stworzenie Europejskiej Platformy na rzecz

Technologii i Innowacji w dziedzinie Akwakultury. Konieczne jest wspieranie sektora akwakultury poprzez doskonalenie badań i innowacji po to, by sprostać nowym wyzwaniom.

Dobrostan – Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej uznaje ryby za istoty zdolne do odczuwania i stanowi, że tworząc i wdrażając swoje strategie polityczne dotyczące rybołówstwa, Unia i jej państwa członkowskie w pełni uwzględniają wymogi w zakresie dobrostanu zwierząt. Środki służące rozwojowi zrównoważonej akwakultury muszą uwzględniać w niektórych przypadkach potrzebę ograniczenia do minimum poziomu stresu spowodowanego intensywnością hodowli lub transportem. Powinny także poszukiwać mniej brutalnych metod uboju, jak również ogólnie sprzyjać dobrostanowi ryb. Konieczne jest takie rozszerzenie zakresu stosowania rozporządzenia Rady (WE) nr 1/2005 w sprawie ochrony zwierząt podczas transportu, by ograniczyć przewóz ryb na długich dystansach i tym samym wspierać lokalną hodowlę ikry i narybku oraz ubój w pobliżu zakładu hodowli.

Jak widać, dokument ten porusza większość najistotniejszych problemów polskiej akwakultury takich jak: rozproszone przepisy prawne, konkurencja importu, szkody wyrządzane przez ptaki rybożerne, nierówne traktowanie. W celu usunięcia tych bolączek Parlament Europejski zalecił Komisji Europejskiej podjęcie stosownych kroków. W świetle tego dokumentu akwakultura karpiowa oraz przedstawiona w niniejszym opracowaniu „Strategia Karp 2020” bardzo dobrze wpisuje się w wizję akwakultury, która zaprezentował Parlament. W odniesieniu do niektórych aspektów, zwłaszcza środowiskowych, można sądzić, że powstały na kanwie polskich doświadczeń w zakresie tradycyjnej gospodarki karpiowej. Wyjątek stanowi kwestia wprowadzania na rynek żywych karp. Z dużą dozą prawdopodobieństwa można przyjąć, że zagadnienie to w niedługim czasie stanie się poważnym problemem dla polskiego karpiarstwa.

10.4. Badania ankietowe na terenie 10 Lokalnych Grup Rybackich

Konstrukcja ankiety

Przeprowadzając ankietyzację producentów karp w zakresie tematyki przedstawionej w niniejszym rozdziale respondentów poproszono o:

- Uporządkowanie priorytetów zawartych w Strategii Rozwoju Rybołówstwa na lata 2007–2013 poprzez ponumerowanie ich od 1 do 8, od najważniejszych do najmniej ważnych.
- W obrębie poszczególnych priorytetów uporządkowanie wymienionych działań od najważniejszych do mniej ważnych. W poszczególnych działach liczba zadań zawierała się od 3 do 9.

W każdym priorytecie respondenci mieli możliwość wyboru wariantu dodatkowego wpisując dowolną odpowiedź w rubryce „inne”. Treść pytań zamieszczono w tabelach.

Metodyka opracowania wyników

System punktacji odpowiedzi na ankiety:

System punktacji za odpowiedzi udzielone przez ankietowanych przedstawia poniższy schemat:

	Zadanie ↓				
Priorytet →		1	2	3	>3
	1	6	5	4	3
	2	5	4	3	2
	3	4	3	2	1

W poszczególnych, LGR liczba ankiet była bardzo zróżnicowana i z tego powodu przydzielone punkty przeliczono na jedną ankietę dzieląc sumę punktów dla danego wyboru przez liczbę ankiet, które podlegały analizie. Dało to możliwość porównania LGR gdzie dostarczono tylko kilka ankiet z LGR, gdzie ankiet było więcej. Część ankiet nie była podpisana, tak że nie było możliwe ich przyporządkowanie do jakiegoś LGR. Dla tych ankiet utworzono osobny zbiór „NN”.

W tabelach w pierwszym wierszu wymieniono liczbę ankiet w poszczególnych LGR. Wyliczono także średnią dla całego badanego terenu. Zsumowano wszystkie punkty z każdej zakwalifikowanej ankiety dla danego działania i podzielono przez sumaryczną liczbę ankiet. Wyliczoną średnią przedstawiono w postaci ankiety „uśrednionej” uporządkowując priorytety i zadania w priorytetach analogicznie jak respondenci według uzyskanych punktów wynikających z systemu punktacji opisanego powyżej. Analogicznie postąpiono z ankietami w poszczególnych LGR. Wyniki te zestawiono w postaci cyfrowej w tabeli 1, a w postaci ankiet „uśrednionych” w tabeli 2. Pierwsze dwie najczęściej udzielane odpowiedzi zakolorowano. Pierwszy wybór oznaczono kolorem zielonym, drugi wybór kolorem żółtym, co pozwala na wzrokowe uwydatnienie podobieństw i różnic.

Omówienie wyników

Wyniki ankiety pozwalają usystematyzować i podać hierarchię ważności, jaką mają dla poszczególne priorytety i zadania w ocenie środowiska karpiarskiego. Hierarchizacja tych potrzeb i oczekiwań powinna być brana pod uwagę przy opracowywaniu nowych przedsięwzięć, nowych programów dofinansowywanych ze środków publicznych.

Poprawa rentowności gospodarstw rybackich

Ankietowani w następujący sposób uszeregowali różne rozwiązania służące poprawie rentowności produkcji (od najważniejszego do najmniej istotnego):

- wzrost cen zbytu
- dotacje publiczne
- ograniczenie szkodników ryb
- mechanizacja produkcji
- optymalizacja obsad w celu ograniczenia nakładów
- wzrost intensyfikacji produkcji
- ograniczenie kłusownictwa
- wprowadzenie do oferty innych nowych gatunków ryb
- racjonalizacja zatrudnienia

W powyższym wyborze można dostrzec tendencję do biernego oczekiwania, że ktoś załatwi sprawy karpiarstwa. Wzrost cen, postawiony na miejscu pierwszym, musiałby chyba być spowodowany państwowymi rozwiązaniami regulacji cen. Z pewnością nie jest to obecnie możliwe, ponieważ to rynek jest głównym regulatorem gospodarki. Wybór dotacji publicznych jako drugiej ewentualności wydaje się potwierdzać słuszność tej tezy. Dopiero na piątym miejscu umieszczono zabiegi związane z biotechniką chowu, chociaż to właśnie w tym zakresie kryją się duże rezerwy pozwalające na poprawę rentowności. Przykładowo wprowadzenie innowacyjnych zabiegów hodowlanych zmierzających ku skróceniu cyklu produkcji z trzyletniego na cykl dwuletni na tej samej powierzchni spowodować powinien impuls rozwojowy i poprawę rentowności. Respondenci postawili wyżej optymalizację obsad w celu ograniczenia nakładów przed wzrostem intensyfikacji produkcji, co może świadczyć o pasywnym nastawieniu do samodzielnego rozwiązania problemów z produkcją. Niepokojące są także duże oczekiwania na dotacje publiczne. Problem pewnego ubezwłasnowolnienia i uzależnienia się od dotacji jest obserwowany również w krajach tzw. „Starej Unii” mającej dłuższą historię różnego rodzaju dopłat i rekompensat dla sektora rolnego. Jest to zjawisko znane także w innych regionach świata. Praktyka pokazuje, że takie „łatwe” pieniądze z dotacji mogą spowodować więcej szkód niż przynieść zysków.

Budowa rynku rybnego

Poszczególne priorytety służące budowie rynku rybnego ankietowani usystematyzowali w następującej kolejności (od najważniejszego do najmniej istotnego):

- zwiększenie popytu
- promocja spożycia
- stabilizacja podaży
- zwiększenie eksportu
- certyfikacja ekologiczna produktów akwakultury

Stabilizację podaży odnosić należy raczej do stabilizacji podaży w czasie całego roku. Aktualnie duża część produkcji sprzedawana jest w grudniu. Należy zwrócić uwagę, by w przyszłych strategiach zawarty był środek zachęcający do działań stymulujących sprzedaż w pozostałych miesiącach. Zapewnienie ciągłości sprzedaży karpia przez cały rok nie jest proste nawet dla przedsiębiorstwa o powierzchni kilkuset hektarów (Szarowski i Szwagrzyk 1998). Jak się wydaje, ewentualność taka jest do zrealizowania tylko przy kooperacji kilku gospodarstw w ramach grupy producenckiej. Propagowanie oraz zachęty w celu utworzenia takich grup powinien zawierać przyszły Program Operacyjny. Niepewność dalszego funkcjonowania LGR, których dalsze istnienie popiera ponad 80% respondentów ankiety, daje nadzieję, że możliwe będzie ewolucyjne ich przekształcenie w grupy producenckie. Badania ankietowe wykazały, że LGR bardzo dobrze wkomponowały się w środowisko rybaków. Tylko dla 9% respondentów istnienie LGR jest obojętne. Negatywnie, co do ich istnienia, wypowiadało się jedynie 10% respondentów. Jak widać, w środowisku rybaków karpiowych panuje ciągle „deficyt” zrzeszania się. Istniejące organizacje rybaków nie wypełniają zapotrzebowania społecznego na wspólne przedsięwzięcia producentów karpia. Należy przemyśleć jak nie zmarnować dorobku LGR, a wykorzystać dla dalszego rozwoju

branży. Ponadto LGR spełniły ogromnie istotną rolę integracji producentów karpia pomiędzy sobą i z szerszym środowiskiem lokalnym, co jest dla branży korzystne.

Unowocześnienie i rozwój bazy produkcyjnej

Kategoryzacja działań według hierarchii ważności w opinii respondentów (od najważniejszych do najmniej istotnych):

- remonty stawów
- wymiana sprzętu i maszyn
- wymiana środków transportu
- zwiększenie powierzchni produkcyjnej

Odpowiedzi respondentów w tym pytaniu obnażają stan infrastruktury gospodarstw rybackich. Jak widać, stan obiektów stawowych jest niezadowolający, gdyż problem ten został postawiony na pierwszym miejscu. Wciąż wymiany lub unowocześnienia wymagają także maszyny i sprzęt wykorzystywany w gospodarstwach. Rozwój powierzchniowy gospodarstw jest stawiany na ostatnim miejscu, z czego można wnioskować, że hodowcy nie są zbyt zainteresowani rozwojem powierzchni produkcyjnej. Jest to jednoznaczny sygnał, że w nowym programie operacyjnym należy zdecydowanie popierać rozwiązania zmierzające do utrzymania i odbudowy istniejących powierzchni stawowych. Jedną z istotnych przyczyn mogą być również obserwowane obecnie trudności ze zbytem.

Zwiększanie wielofunkcyjności gospodarstw rybackich

Kategoryzacja działań według hierarchii ważności w opinii respondentów (od najważniejszych do najmniej istotnych):

- sprzedaż bezpośrednia
- przetwórstwo
- ochrona przyrody
- produkcja materiału zarybieniowego dla wód otwartych
- ekoturystyka
- turystyka wędkarska
- inne usługi
- produkcja materiału zarybieniowego dla wędkarzy

Jak się wydaje myślenie o takiej możliwości dywersyfikacji dochodów wciąż jest jeszcze w fazie początkowej. Respondenci wybierali ewentualności najbardziej im znane (sprzedaż bezpośrednia, z reguły uważana za synonim sprzedaży detalicznej w okresie grudniowym). Drugim w hierarchii czynnikiem jest przetwórstwo. Pakiet ochrona przyrody – ekoturystyka – turystyka wędkarska jest mniej popularny, ale już dostrzegany przez respondentów.

Poprawa stanu zdrowotności ryb

Kategoryzacja działań według hierarchii ważności w opinii respondentów (od najważniejszych do najmniej istotnych):

- opracowanie i wprowadzenie krajowego programu zwalczania KHV
- zintensyfikowanie prac genetycznych
- ograniczenie wielkości produkcji gatunków-wektorów chorób karpia

Problem KHV został bardzo silnie zaakcentowany w ankietach. Prawie jednomyślnie wymieniono go jako najważniejszy. Zwracano także uwagę na konieczność zwalczania KHV na poziomie całego kraju. Wydaje się, że problem zwalczania KHV w wymiarze ogólnokrajowym powinien zostać uwzględniony w przyszłym okresie programowania. Gospodarstwa zainfekowane KHV znajdują się w krytycznej sytuacji finansowej. Zazwyczaj przynoszą one straty i same nie są w stanie poradzić sobie z tym problemem. Dotąd w większości takich gospodarstw ograniczono wydatki i wielkość produkcji, jednak w efekcie traciły one swoje miejsce na rynku. Gospodarstwa dotknięte problemem KHV nie mają pieniędzy na przebudowanie asortymentu produkcji, w wyniku czego obiekty stawowe niszczej, tracą swoje walory produkcyjne i przyrodnicze. Duże znaczenie respondenci przypisywali do konieczności zintensyfikowania prac genetycznych, co odnoszono także do KHV. Niektóre kojarzenia genetyczne mogą prowadzić do znacznego wzrostu poziomu odporności nieswoistej karpia. (Szarowski i Siwicki 1998). Zagadnienie to również powinno zyskać wsparcie ze środków publicznych.

Promowanie retencjonowania wody

Kategoryzacja działań według hierarchii ważności w opinii respondentów (od najważniejszych do najmniej istotnych):

- zwiększenie pojemności istniejących obiektów
- budowa zbiorników buforowych o ograniczonej wartości produkcyjnej w celu
- zmniejszenia szkodnictwa rybożernych gatunków zwierząt
- budowa nowych obiektów stawowych

Ankietowani realistycznie ocenili dotychczasowe programy „małej retencji”. Jest oczywistym, że w pierwszej kolejności należy wykorzystać proste rezerwy. Najczęściej obiekty stawowe mają rezerwę pojemności na powierzchniach ogroblowanych, przeciętnie rzędu 10–30% objętości (Szarowski 1998). Rezerwy te są niewykorzystane głównie z powodu złego stanu technicznego obiektów, co wykazały odpowiedzi z punktu 3. Powiększenie objętości retencyjnej istniejących obiektów stawowych jest wiele tańsze niż budowa nowych zbiorników małej retencji. W wielu miejscach istnieją także opuszczone stawy lub całe obiekty gdzie wystarczą minimalne nakłady by móc je ponownie uruchomić.

Wprowadzenie rekompensat za przerwy produkcyjne spowodowane:

Kategoryzacja według hierarchii ważności w opinii respondentów (od najważniejszych do najmniej istotnych):

- suszami
- epizoocjami
- powodziami
- zanieczyszczeniem wód

W tym punkcie symptomatyczne jest wyróżnienie suszy jako podstawowego powodu wprowadzenia rekompensat. Jak się wydaje jest to przejaw narastającej konkurencji o wodę. Należy to traktować jako przyczynek do przyszłego systemowego uprzywilejowania obiektów małej retencji. Należy także popierać wprowadzanie technik chowu i rozwiązań

„oszczędzających wodę”. Wyróżnienie na drugim miejscu konieczności rekompensowania przerw w produkcji wywołanych epizootiami jest znamienne i koresponduje ściśle z punktem 5. tj. „poprawą stanu zdrowotności ryb”.

Zachowanie i rozwój bioróżnorodności

Kategoryzacja działań według hierarchii ważności w opinii respondentów (od najważniejszych do najmniej istotnych):

- wspieranie tradycyjnych metod chowu i hodowli
- rozszerzenie i modyfikację systemu rekompensat wodnośrodowiskowych
- rozbudowa sieci obszarów chronionych

Respondenci uważają, że kontynuowanie tradycyjnych metod chowu i hodowli wystarczająco przyczynia się do zachowania i rozwoju bioróżnorodności. Przemawia za tym kilkuwiekowa praktyka, a dodatkowo potwierdzają to bardzo bogate prace i publikacje naukowe. Wprowadzenie systemu rekompensat wodnośrodowiskowych można uznać za największy sukces Programu Operacyjnego Ryby 2007–2013. Oczywiście lepszym rozwiązaniem byłby trwały system odszkodowań za straty powodowane przez rybożerne zwierzęta chronione. W sposób istotny rekompensaty poprawiły rentowność większości gospodarstw. W wielu przypadkach respondenci zaznaczali, że bez rekompensat ich gospodarstwa musiały by zaprzestać produkcji.

Dokonano także analizy polegającej na uporządkowaniu wyborów respondentów według liczby punktów. Do porównania wzięto te pytania z ankiet, które zamykały się w górnej granicy od 274 do 174 punktów.

Według respondentów, kolejności od najwyższej rangi, jest to:

- 274 – poprawa zdrowotności ryb przez opracowanie i wprowadzenie krajowego programu zwalczania KHV
- 257 – unowocześnienie i rozwój bazy produkcyjnej przez remonty stawów
- 235 – zachowanie i rozwój bioróżnorodności przez wspieranie tradycyjnych metod chowu i hodowli
- 233 – budowa rynku rybnego przez zwiększenie popytu
- 223 – budowa rynku rybnego przez promocję spożycia
- 216 – unowocześnienie i rozwój bazy produkcyjnej przez wymianę sprzętu i maszyn
- 203 – promowanie retencjonowania wody przez zwiększanie pojemności istniejących obiektów
- 191 – zachowanie i rozwój bioróżnorodności przez rozszerzenie i modyfikację systemu rekompensat (dopłat) wodnośrodowiskowych
- 181 – poprawa rentowności gospodarstw rybackich przez wzrost cen zbytu
- 177 – wprowadzenie rekompensat za przerwy produkcyjne spowodowane przez susze

- 177 – promowanie retencjonowania wody przez budowę zbiorników buforowych o ograniczonej wartości produkcyjnej w celu zmniejszenia szkodnictwa rybożernych gatunków zwierząt
- 175 – poprawa stanu zdrowotności ryb przez zintensyfikowanie prac genetycznych

10.5. Podsumowanie i wnioski

Wyniki badań, pomimo że mają charakter ankietowy, obrazują rzeczywistą sytuację w skali „makro” dla karpiowego rybactwa stawowego. Należy ubolewać, że poza opracowaniem znalazła się cała Małopolska, jak również Dolina Baryczy. Poniżej przedstawiono najważniejsze sugestie i wskazania wypracowane na podstawie ankietyzacji producentów karpia z LGR objętych badaniami podczas przygotowywania „Strategii Karp 2020”.

Poprawa stanu zdrowotności ryb

Nierozwiązana sprawa KHV jest zdaniem rybaków najważniejszym problemem. Zauważalny jest wzrost świadomości producentów. Rybacy w większości ograniczają zakupy materiału obsadowego i przerytą rybą by ograniczyć możliwość „zawleczenia” choroby.

Poprawa rentowności gospodarstw rybackich

Poprawę sytuacji respondenci upatrywali kolejno we wzroście cen zbytu, dotacjach publicznych, ograniczeniu szkodnictwa. Jest to postawa poszukująca genezy problemu na zewnątrz i tam szukająca źródeł poprawy

Budowa rynku rybnego

Stopień zorganizowania rynku rybnego w Polsce jest niewielki. Respondenci w budowie rynku rybnego widzą szansę poprawy sytuacji. Drogami do sukcesu są wzrost cen zbytu, promocja spożycia, stabilizacja podaży, zwiększenie eksportu.

Unowocześnienie i rozwój bazy produkcyjnej

Stan bazy produkcyjnej jest niezadowolający - wymaga ona unowocześnienia i rozwoju. Respondenci uporządkowali problemy w następującej kolejności: remonty stawów, wymiana sprzętu i maszyn, wymiana środków transportu, zwiększenie powierzchni produkcyjnej. Jak widać z zaprezentowanej hierarchii wyboru, stan bazy produkcyjnej jest, w opinii respondentów, zły.

Zwiększanie pozaprodukcyjnej wielofunkcyjności gospodarstw rybackich

Proces zwiększenia wielofunkcyjności gospodarstw rybackich jest słabo zaawansowany, o czym świadczy kolejność wyboru: sprzedaż bezpośrednia, przetwórstwo, ochrona przyrody (co właściwie jest już zrealizowane) i dopiero na dalszych miejscach inne sposoby realizacji tego priorytetu. Może oznaczać to, że nawet proste do zrealizowania sposoby na realizację wielofunkcyjności nie są wdrożone.

Promowanie retencjonowania wody

Administracja publiczna wszystkich szczebli niedostatecznie przywiązuje wagę, albo wręcz nie dostrzega roli gospodarstw stawowych w programach rozwoju retencji w Polsce. Gospodarstwa stawowe są często uznawane jako „konkurent” do zasobów wodnych. Mało kto dostrzega wymierne korzyści przy rozwiązaniu tego problemu razem z rybactwem. (Mioduszeowski, Kowalewski 2008).

Literatura:

1. Gwiazda R., 2008. Stawowa gospodarka rybacka a kormorany. VI Regionalne Dni Rybackie. Gołysz-Skoczów. 21–32.
2. Mioduszeowski W., Kowalewski Z. 2008. Rola stawów rybnych w kształtowaniu obiegu wody w zlewni. VI Regionalne Dni Rybackie. Gołysz-Skoczów. 3–12.
3. Szarowski L., Szwagrzyk M. 1998. Zmiany sytuacji marketingowej RZD w Zatorze na tle wymagań rynku lokalnego. II Krajowa Konferencja Hodowców Karpia. Wadowice–Zator 12 – 14.11. 1997. Wyd – IRŚ.11-15.
4. Szarowski L. 1998. Inne, poza rybackimi, znaczenie i możliwości wykorzystania stawów rybnych. II Krajowa Konferencja Hodowców Karpia. Wadowice – Zator 12–14.11.1997 – Wyd. IRŚ. 25-33.
5. Szarowski L, Siwicki A.K.1998. Previous immunogenetic study in common carp (*Cyprinus carpio* L.). Czech Journal of Animal Science., 43,9, 433-433.
6. Ustawa z dnia 3 kwietnia 2009 r. o wspieraniu zrównoważonego rozwoju sektora rybackiego z udziałem Europejskiego Funduszu Rybackiego, Dz. U. z 2009 roku, nr 72, poz. 619.
7. Program Operacyjny Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa I nadbrzeżnych obszarów rybackich 2007 - 2013. Dz. U. N. 147 poz. 1193.

TABELA NR I		<i>liczba ankiet.</i>											Suma ze średnich	Ankiety n/n	Suma ze średnich	Ankieta "wzorcowe ze średnich
		LGR Jędrzejowska Ryba	LGR Między Nidą a Pilicą	LGR Świętokrzyski karp	LGR Opolszczyzna	Krośnieńsko - Gubińska LGR	LGR Dolnośląska kraina karpia	LGR Bielska Kraina	LGR Żabi Kraj	LGR Puszczy Sandomierskiej	LGR Starzawa	Ankiety n/n	Suma ze średnich	Ankieta "wzorcowe ze średnich		
PRIORYTETY	Zwiększanie pozaprodukcyjnej wielofunkcyjności gospodarstw	17	11	10	18	5	4	14	8	2	1	5	95			
	Poprawa rentowności	1	0,45	0,33	0,72		1,5	0,53				0,6	5,17	7		
	Unowocześnienie i rozwój bazy produkcyjnej	1,47	1,63	1,39	1,38	1,8	1,5	1,73	3	2		1,4	17,3	1		
	Budowa rynku rybnego	1,23	0,72	1	1,16	1	0,5	0,73	1,37		1	1	9,71	4		
	Poprawa stanu zdrowotności ryb	0,7	1,36	1	1,27	1,2	1,2	1	0,37	2,5		1	10,4	2		
	Promowanie retencjonowania wody	0,47	0,63	0,77	0,66	0,2	1,2	1,26	1,25	1	2	0,6	10,04	3		
	Zachowanie i rozwój bioróżnorodności	0,64	0,72	0,22	0,77	0,2		0,73			3		6,28	5		
	Wprowadzenie rekompensat za przerwy produkcyjne	0,3	1,18	0,22	0,44		0,5	0,4				0,4	3,44	8		
	Ochrona przyrody	0,64	0,54	0,33	0,44	1	0,5	0,46		0,5		1	5,41	6		
	Turystyka wędkarska	1,81	1,09	0,33	1,88	0,8	2,25	0,93	0,24			0,4	9,73	4		
Zwiększanie pozaprodukcyjnej wielofunkcyjności gospodarstw	Ekoturystyka	1,41	0,72	0,33	0,72	0,6	2,5	1,13					7,41	7		
	Usługi	0,94	0,8	0,44	1,11		3	1		0,5	3	0,6	11,39	3		
	Przetwórstwo	0,7	1	0,55	0,72		1,25	1	0,12	1	2	0,8	9,14	6		
	Sprzedaż bezpośrednia	1,88	0,72	1	1,11	1,2	1,75	0,93	1,12	1	1	2	13,71	2		
	Produkcja materiału zarybieniowego do zarybień wód otwartych	1,64	1,8	2,22	1,66	1,2		1,8	1,37	3		3	17,69	1		
	Produkcja materiału zarybieniowego dla wędkarzy	0,82	2	0,55	0,88	0,6	0,75	1,4	1,37	0,5		0,6	9,47	5		
	Racjonalizacja zatrudnienia	0,76	1,09	0,55	0,61	0,8	0,75	0,93	0,75			0,6	6,84	8		
	Mechanizacja produkcji	0,76	0,9	0,77	0,27		0,25	0,46					3,41	9		
	Optimalizacja obsad w celu ograniczenia nakładów	1,23	2,72	0,44	0,27		1,5	1,06	2,75			1,4	11,37	5		
	Wzrost cen zbytu	1	1,36	0,44	0,72	1,2	2	0,46	2,75	1,5	3	0,4	14,83	4		
Poprawa rentowności	Dotacje publiczne	1,94	2	2,22	2	2	1,25	2,06	1,25	5	2	2	23,72	1		
	Wzrost intensyfikacji produkcji	1,23	1,54	0,55	2,27	1,4	1	1,76	2,87	3,5	1	3,2	20,32	2		
	Ograniczenie szkodnictwa	1,17	1,54	0,88	0,61	0,8		0,73	1,12			1,6	8,45	6		
	Ograniczenie kłusownictwa	0,94	1,09	2	1,72	3,2	2,75	0,66	3,12			0,8	16,28	3		
	Wprowadzenie do oferty innych nowych gatunków ryb	1,41	1	1,11	0,94		0,5	0,2	0,62			0,8	6,58	7		
		1	0,54	0,36	0,5		1	0,46	0,5	2			6,36	8		

TABELA NR I		LGR Jędrzejowska Ryba	LGR Między Nidą a Pilicą	LGR Świętokrzyski karp	LGR Opolszczyzna	Krośnięsko - Gubińska LGR	LGR Dolnośląska krapia	LGR Bielska Kraina	LGR Żabi Kraj	LGR Puszczy Sandomierskiej	LGR Starzawa	Ankiety n/n	Suma ze średnich	Ankieta "wzorcowe ze średnich	
Unowocześnienie i rozwój bazy produkcyjnej	Remonty stawów	2,7	2,36	2,44	3	1,6	2,25	2,46	3,75	3	4	3	30,56	1	
	Zwiększenie powierzchni produkcyjnej	1,23	1,72	1,22	1,11	1,4	0,75	1,26	1,5	0,5		0,8	11,49	4	
	Zwiększenie zatrudnienia	1,23	0,72	0,88	0,61		0,75	0,73				0,6	5,52	5	
	Wymiana sprzętu i maszyn	2,05	1,63	1,88	2,88	2,4	2,5	2	3,25	2	3	1,8	25,39	2	
	Wymiana środków transportu	1,17	0,72	1,44	1,27	1,2	1	1	1,75	0,5	2	2,6	14,65	3	
	Stabilizacja podaży	1,88	1,9	2	1,22	1	1,5	1,46	1,75	4,5		1,6	18,81	3	
	Zwiększenie popytu	2,11	3	2,44	2,88	2	1,75	2,33	2			3	24,51	1	
	Zwiększenie eksportu	1,05	1,27	1,22	1,22	0,8		1,53	1,12	2	2	2	0,4	12,61	4
	Promocja spożycia	1,52	2,27	2,44	3,16	2,2	2,25	2,4	1,75	2,5	1	1	2,6	24,09	2
	Certyfikacja ekologiczna produktów akwakultury	0,64	0,9	0,66	0,5		0,25	0,46	0,24	4,5			1	9,15	5
Poprawa stanu zdrowotności ryb	Opracowanie i wprowadzenie krajowego programu zwalcz. KHV	1,82	3,27	2,11	2,88	2	3,75	3,33	4	3,5	5	3,4	35,06	1	
	Zintensyfikowanie prac genetycznych	0,82	1,45	1,66	1,94	1,2	2,75	2,46	2,75	3,5	3	1,8	23,33	2	
	ograniczenie wielkości produkcji gatunków wrażliwych	0,82	1,18	1,33	1,83	0,8	2,5	2,06	2	2	4	1,2	19,72	3	
Poprawienie stanu wodno-rodowodności	Zwiększenie pojemności istniejących obiektów	2,52	2	1,55	1,88	1,4	1,5	2,53	2,25	3	4	2,2	24,83	1	
	Budowa nowych obiektów stawowych	1,41	1,36	1,44	1,72	1,2	0,75	2,4	1	2	5	0,4	18,68	3	
Zachowanie różnorodności biologicznej	Budowa zbiorników buforowych w celu zmniejsz. szkodnictwa	1,35	2,09	1,66	2,11	1,2	2,25	2,26	1,37	1	6	2	23,29	2	
	Rozbudowa sieci obszarów chronionych	0,94	2,18	0,88	1,16	0,4	0,75	1,4	1,25	1	1	1,6	12,56	3	
	Wspieranie tradycyjnych metod chowu i hodowli	2,05	3,45	1,55	1,66	1,8	3	2,46	2,62	2	2	2,6	25,19	1	
Wprowadzenie rekompensat za przemy produkcyjny	rozszerzenie i modyfikacja systemu dopłat wodno-rodowod. Epizoocjami	1,11	3,27	1,55	2,11	1,8	1,5	2,13	1,87	3	3	2,6	23,94	2	
	Powodziami	1,17	1,63	1,33	1,44	2,2	2,25	1,8	1,12	3,5	3	3	22,44	1	
	Suszami	1,64	1	1,33	1,77	1,2	0,75	2,06	1	0,5		2	13,25	3	
	Zanieczyszczeniem wód	1,58	2,54	2	2	2,4	0,75	1,6	1,25	2,5	1	2,6	20,22	2	
		1,11	1,18	1	0,94		2	1,06	1,25	0,5	2		11,04	4	

TABELA NR II		liczba ankiet											Ankieta "uśredniona" z sumy pkt.	LGR Jędrzejowska Ryba	LGR Między Nidą a Pilicą	LGR Świętokrzyski karp	LGR Opolszczyzna	Krośniewsko - Gubińska LGR	LGR Dolnośląska kraina karpia	LGR Bielska Kraina	LGR Żabi Kraj	LGR Puszczy Sandomierskiej	LGR Starzawa	Ankiety n/n
		suma pkt. z ogółu ankiet	17	11	10	18	5	4	14	8	2	1												
PRIORYTETY	Zwiększanie pozaprodukcyjnej wielofunkcyjności gospodarstw	80	3	7	4	5	1	1	5	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	3		
	Poprawa rentowności	143	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
	Unowocześnienie i rozwój bazy produkcyjnej	91	3	4	2	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	2	
	Budowa rynku rybnego	97	2	4	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
	Poprawa stanu zdrowotności ryb	64	5	6	5	3	6	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	3
	Promowanie retencjonowania wody	50	6	5	4	5	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	1
	Zachowanie i rozwój bioróżnorodności	38	8	7	3	5	7	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	4
	Wprowadzenie rekompensat za przerwy produkcyjne	46	7	5	6	4	7	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	2
	Ochrona przyrody	111	3	2	3	5	1	2	3	5	2	3	5	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	5
	Turystyka wędkarska	78	6	4	6	5	5	3	2	3	2	3	2	3	2	3	2	3	2	3	2	3	2	4
	Ekoturystyka	83	5	5	5	4	3	5	4	4	4	3	5	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	1
	Usługi	71	7	8	4	3	5	8	4	4	4	3	5	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	3
	Przetwórstwo	118	2	1	6	2	3	1	4	5	5	2	3	5	4	4	4	4	4	4	4	4	4	3
Sprzedaż bezpośrednia	163	1	3	2	1	2	1	4	5	5	2	3	5	4	4	4	4	4	4	4	4	4	2	
Prod. materiału zarybieniowego do zarybień wód otwartych	99	4	6	1	3	4	3	6	2	3	4	3	6	2	3	4	3	6	2	3	4	3	2	
Produkcja materiału zarybieniowego dla wędkarzy	70	8	7	3	3	6	2	6	5	2	6	2	6	5	2	6	2	6	5	2	6	2	4	
Racjonalizacja zatrudnienia	43	9	7	7	5	8	7	7	6	7	8	7	6	7	6	7	6	7	6	7	6	7	4	
Mechanizacja produkcji	111	4	3	1	6	8	4	3	3	3	8	4	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	4	
Optymalizacja obsad w celu ograniczenia nakładów	100	5	5	4	6	5	4	2	6	4	5	4	2	6	3	4	2	6	3	4	1	6	6	
Wzrost cen zbytu	181	1	1	1	1	2	2	4	1	2	2	2	4	1	4	1	2	4	1	2	2	2	2	
Dotacje publiczne	159	2	3	3	5	1	3	5	2	3	5	3	5	2	2	2	3	5	2	2	3	1	1	
Wzrost intensyfikacji produkcji	88	6	4	3	4	6	5	4	4	6	5	5	4	4	5	4	5	4	5	4	5	3	3	
Ograniczenie szkocnictwa	143	3	6	5	2	3	1	5	1	3	1	1	5	1	5	1	5	1	5	1	5	5	5	
Ograniczenie kłusownictwa	76	7	2	6	3	4	6	3	6	3	4	6	7	6	7	6	7	6	7	6	7	5	5	
Wprowadzenie do oferty innych nowych gatunków ryb	57	8	5	8	7	7	8	8	5	7	7	8	5	6	7	3	5	6	7	3	6	7	3	

TABELA NR II													Ankiety n/n
	suma pkt. z ogółu ankiet	Ankieta "uśredniona" z sumy pkt.	LGR Jędrzejowska Ryba	LGR Między Nidą a Pilicą	LGR Świętokrzyski karp	LGR Opolszczyzna	Krośniewsko - Gubińska LGR	LGR Dolnośląska kraina karpia	LGR Bielska Kraina	LGR Żabi Kraj	LGR Puszczy Sandomierskiej	LGR Starzawa	
Unowocześnienie i rozwój bazy produkcyjnej	Remonty stawów	257	1	1	1	1	2	2	1	1	1	1	
	Zwiększenie powierzchni produkcyjnej	117	4	2	4	4	3	4	3	4	3	4	
	Zwiększenie zatrudnienia	65	5	4	5	5		4	5				
	Wymiana sprzętu i maszyn	216	2	3	2	2	1	1	2	2	2	2	
	Wymiana środków transportu	119	3	4	3	3	4	3	4	3	3	3	
Budowa rynku rybnego	Stabilizacja podaży	157	3	3	2	3	3	3	4	2	1		
	Zwiększenie popytu	233	1	1	1	2	2	2	2	1	3	1	
	Zwiększenie eksportu	110	4	4	3	3			3	3	2	2	
	Promocja spożycia	223	2	2	1	1	1	1	1	2	1	3	
	Certyfikacja ekologiczna produktów akwakultury	50	5	5	4	4	4	4	5	4			
Poprawa stanu zdrowotności ryb	Opracowanie i wprowadzenie krajowego programu zwalcz. KHV	274	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
	Zintensyfikowanie prac genetycznych	175	2	2	2	2	2	2	2	2	1	3	
	ograniczenie wielkości produkcji gatunków wrażliwych	147	3	3	3	3	3	3	3	3	2	2	
	Zwiększenie pojemności istniejących obiektów	203	1	2	2	2	2	2	1	1	1	3	
	Budowa nowych obiektów stawowych	149	3	3	3	3	3	3	2	3	2	2	
Zachowanie i rozwój bioróżnorodności	Budowa zbiorników buforowych w celu zmniejsz. szkodnictwa	177	2	1	1	1	1	1	3	2	3	1	
	Rozbudowa sieci obszarów chronionych	116	3	3	2	3	3	3	3	3	3	3	
	Wspieranie tradycyjnych metod chowu i hodowli	235	1	1	1	2	1	1	1	2	2	2	
	rozszerzenie i modyfikacja systemu dopłat wodno-śródownisk.	191	2	2	1	1	2	2	2	2	1	1	
	Epizoocjami	157	2	3	2	3	1	1	2	2	1	1	
Wprowadzenie rekompensat za przetrwy produkcyjne	Powodziami	143	3	4	2	2	3	3	1	3	3		
	Suszami	177	1	2	1	1	3	3	3	1	2	3	
	Zanieczyszczeniem wód	100	4	3	3	4	2	2	4	1	3	2	

Konrad Turkowski

11. Ekonomika produkcji karpiovej

11.1. Wstęp

Wszelka działalność gospodarcza, w tym gospodarka karpiova, wymaga dopływu środków finansowych. Są one niezbędne do prowadzenia bieżącej działalności operacyjnej, m.in. zakupu pasz, paliw, wypłat wynagrodzeń, płatności podatków i innych zobowiązań finansowych. Pieniądze niezbędne są do realizacji inwestycji, takich jak budowa i modernizacja stawów rybnych, innych urządzeń akwakulturowych, wylęgarni czy zakupu wyspecjalizowanej aparatury. Mimo istnienia wielu zewnętrznych źródeł finansowania, takich jak fundusze Unii Europejskiej, czy preferencyjne kredyty bankowe, w dłuższej perspektywie podstawę gospodarowania stanowią środki własne. Gwarancją ich posiadania jest zwrot poniesionych wydatków i uzyskiwanie nadwyżki finansowej w prowadzonej działalności gospodarczej. Wymaga to dostosowania do posiadanego potencjału produkcyjnego, odpowiednio poziomu intensywności i dywersyfikacji produkcji stawowej, poszukiwania nowych źródeł przychodów oraz prowadzenia wszechstronnej analizy kosztów i oceny ich efektywności. Gospodarka stawowa cechuje się wysokim ryzykiem gospodarowania, które przejawia się w znacznie wyższym, niż w przypadku innych działów produkcji rolniczej, prawdopodobieństwem wystąpienia szkód. Mogą być one spowodowane przez zwierzęta, dla których stawy stanowią często doskonalszy ekwiwalent ich naturalnych siedlisk, anomalie pogodowe, a także choroby ryb. Coraz częściej ograniczenia produkcji rybackiej wynikają z konieczności dostosowania jej do wymogów ochrony środowiska, zwłaszcza ochrony obszarowej terenów, na których występują obiekty stawowe. Z tych powodów istotne jest opracowanie systemu obiektywnej wyceny szkód i adekwatnych do nich odszkodowań.

11.2. Metody intensyfikacji produkcji

Produkcję stawową można zwielokrotnić w stawach o dobrej kulturze, wykonując zabiegi podnoszące żyzność stawu, w tym tak podstawowe jak nawożenie stawów czy żywienie ryb. Intensyfikacja produkcji stawowej stanowi osobny dział nauki rozwijany przez kilkadziesiąt i więcej lat, realizowany obecnie przez placówki naukowe szkół wyższych: Instytut Rybactwa Śródlądowego w Olsztynie oraz Zakład Ichtobiologii i Gospodarki Rybackiej PAN w Gołyszach. W praktyce najczęściej stosowaną miarą intensyfikacji produkcji stawowej jest wielkość przyrostu masy ryb z pokarmu naturalnego do ich przyrostu z paszy. Wyróżnia się trzy podstawowe poziomy intensyfikacji produkcji rybackiej w stawach:

- chów nisko intensywny, jeżeli stosunek przyrostu masy ryb na pokarmie naturalnym do przyrostu na paszy wynosi 1:1 – 1:4, a produkcja ryb z 1 ha stawu wynosi od 500 – 600 kg w stawach jałowych do 1 500 kg w stawach żyznych. Ze względu na konkurencję rynkową, relatywnie niską cenę karpia konsumpcyjnych, a zwłaszcza regulacje prawne

dotyczące zasad korzystania ze środowiska, większość polskich gospodarstw stawowych stosuje ten rodzaj chowu ryb.

- chów średnio intensywny, jeżeli stosunek przyrostu masy ryb na pokarmie naturalnym do przyrostu na paszy wynosi 1:5 – 1:10, a produkcja z 1 ha powierzchni stawu wynosi od 1 500 (stawy mało żyzne) do 3 000 kg (stawy żyzne).
- chów wysoko intensywny (tucze), w którym pokarm naturalny nie ma już istotnego znaczenia, przyrost ryb uzyskuje się prawie wyłącznie na paszy wysokowartościowej (białkowej), a przyrost całkowity ryb z 1 ha stawu przekracza 3 000 kg (górny pułap nie został tu określony). Ten ostatni poziom intensyfikacji chowu wymaga już odpowiednich urządzeń, zmechanizowanego sposobu zadawania paszy (granulatów), częstej wymiany wody i sztucznego natleniania jej w trakcie produkcji (zwłaszcza w okresie letnim) oraz stałej kontroli jakości środowiska, higieny i stanu zdrowotnego ryb¹¹.

Planując poziom intensywności produkcji karpiovej należy mieć na uwadze warunkową konieczność ponoszenia opłaty za korzystanie ze środowiska. Wprowadzanie do wód lub do ziemi wód wykorzystanych na potrzeby chowu lub hodowli ryb innych niż łososiowate lub innych organizmów wodnych jest zwolnione z opłat pod warunkiem, że produkcja rozumiana jako średnioroczny przyrost masy tych ryb lub organizmów w poszczególnych latach cyklu produkcyjnego nie przekracza 1 500 kg z 1 ha powierzchni użytkowej stawów rybnych tego obiektu w jednym roku danego cyklu¹². Jeśli roczny przyrost masy tych ryb przekracza 1 500 kg z 1 ha powierzchni użytkowej stawów, to opłata ta w 2013 r. wynosi 0,26 zł za każde rozpoczęte 100 kg przyrostu ryb¹³.

11.3. Wszechstronna analiza kosztów produkcji i możliwości ich racjonalizacji

Ocenę stanu ekonomiczno-finansowego gospodarki karpiovej przeprowadzono w oparciu o dane kilkudziesięciu obiektów stawowych zrzeszonych w 9 Lokalnych Grupach Rybackich. Dane te zebrane zostały przy pomocy kwestionariuszy, rozesłanych do osób zarządzających (właściciele i dzierżawców) obiektów stawowych. Umożliwiły one przedstawienie oraz ocenę produkcji rybackiej w stawach, kształtowania się cen produktów rybackich, przychodów, kosztów, struktury zatrudnienia, poziomu wypłaconych rekompensat wodnośrodowiskowych oraz ocenę rentowności produkcji.

Kalkulacje, które obejmowały lata 2011 i 2012, zostały przeprowadzone z uwzględnieniem podziału badanych obiektów stawowych na cztery klasy wielkości ich powierzchni ewidencyjnej: do 10 ha, powyżej 10 ha do 50 ha, powyżej 50 ha do 100 ha i powyżej 100 ha. Łączna powierzchnia ewidencyjna badanych obiektów stawowych kolejno, w poszczególnych klasach wielkości wynosiła: 91,55 ha, 786,69 ha, 600,20 ha i 3 444,00 ha (tab. 21).

¹¹ Guziur J., Woźniak M. Produkcja ryb w małych zbiornikach. Wyd. Oficyna Wyd. Hoża, Warszawa, 2006.

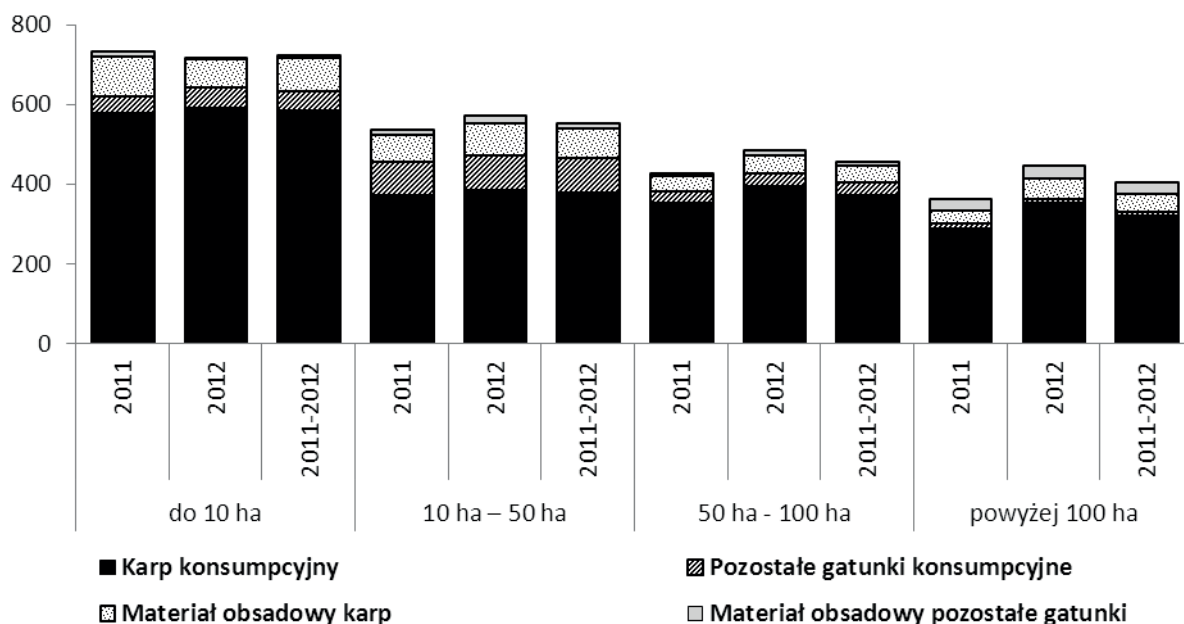
¹² art. 296 pkt 4 i 5 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska, Dz. U. z 2001 roku, nr 62, poz. 627 ze zm.

¹³ Obwieszczenie Ministra Środowiska z dnia 10 września 2012 r. w sprawie wysokości stawek opłat za korzystanie ze środowiska na rok 2013 (M. P. z 2012 r. poz. 766).

Produkcja rybacka

Produkcję końcową, sprzedaną w badanych latach, stanowił karp konsumpcyjny, pozostałe gatunki ryb konsumpcyjnych oraz materiał obsadowy. Wydajność produkcyjna ogółem, w odniesieniu do 1 ha powierzchni ewidencyjnej, wahała się od 361 kg/ha do 731 kg/ha (tab. 21) i wyraźnie zmniejszała się w miarę wzrostu klasy powierzchni obiektów stawowych (rys. 8). Karp konsumpcyjny stanowił przeciętnie około 70 – 80% całości produkcji rybackiej. Jego niższy udział został odnotowany w grupie obiektów od 10 do 50 ha (67% w 2012 r.). Drugą pozycję pod względem udziału w produkcji ryb zajmował materiał obsadowy karpia, średnio około 20%, a następną pozostałe gatunki konsumpcyjne (około 16%). Udział dodatkowych ryb konsumpcyjnych w chowie stawowym był zbliżony do wskaźnika uzyskiwanego od lat w kraju¹⁴. Najmniej sprzedano materiału obsadowego pozostałych gatunków ryb, których udział wagowy wahał się od 1% do 8% w analizowanych grupach obiektów stawowych.

Rys. 8. Wielkość i struktura produkcji rybackiej w poszczególnych klasach obiektów stawowych

Dominujący udział karpia, rzędu 80% – 90%, w krajowej produkcji stawowej stanowi regułę potwierdzoną we wcześniejszych badaniach¹⁵.

¹⁴ Lirski A. Stan gospodarki karpiowej w Europie – W: Chów karpia w Europie. Stan obecny, trudności, perspektywy, Wydawnictwo IRS, Olsztyn, 2011: 15-23.

¹⁵ Wołos A., Lirski A., Czerwiński T., Turkowski K. Sytuacja ekonomiczno-finansowa rybactwa śródlądowego w 2007 roku. W: M. Mickiewicz (red.) Stan i uwarunkowania gospodarki rybackiej prowadzonej w wodach śródlądowych. Wyd. IRŚ, Olsztyn, 2008: 39-46.

Tabela 21. Produkcja sprzedana w grupach obiektów stawowych (przeciętnie kg/ha)¹

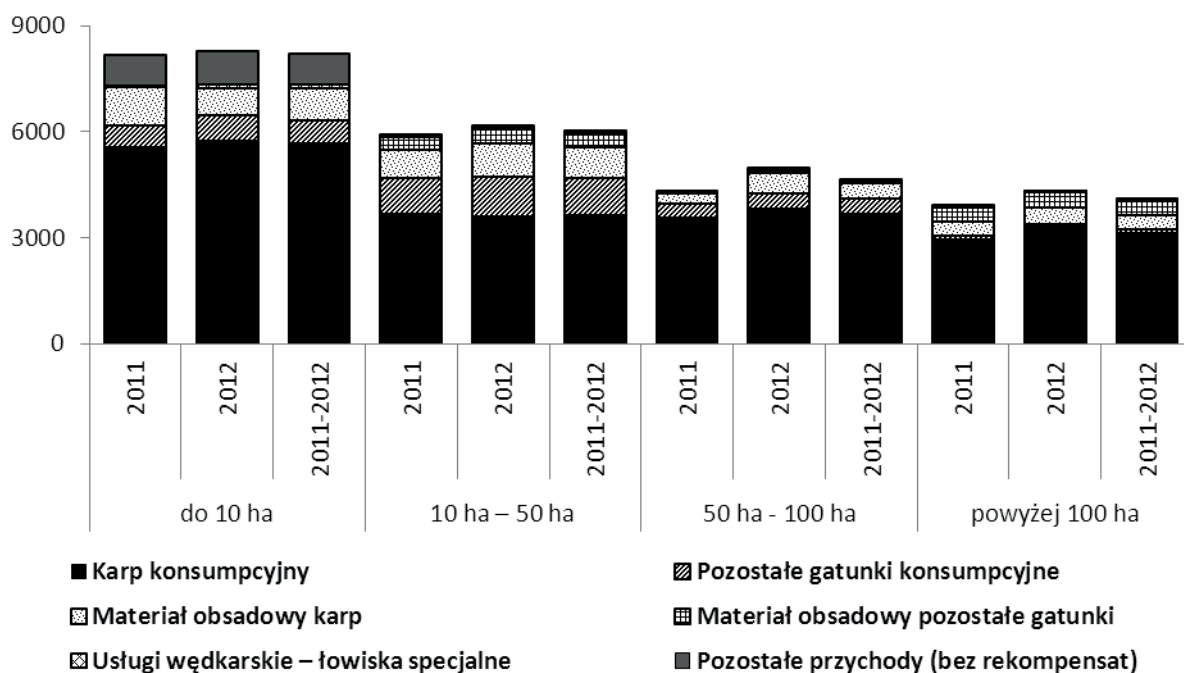
Klasa wielkości obiektów – łączna powierzchnia ewidencyjna [ha]	do 10 ha 91,55			10 ha – 50 ha 789,69			50 ha – 100 ha 600,20			powyżej 100 ha 3 444,00		
	2011	2012	2011–2012	2011	2012	2011–2012	2011	2012	2011–2012	2011	2012	2011–2012
Okres	577	592	584	372	384	378	352	393	372	289	351	320
Karp konsumpcyjny	43	50	47	84	89	87	29	32	31	11	11	11
Pozostałe gatunki konsumpcyjne	98	72	85	68	80	74	39	47	43	32	53	43
Materiał obsadowy – karp	13	2	8	11	17	13	6	12	9	29	32	31
Produkcja razem: [kg/ha]	731	717	724	535	570	553	426	485	455	361	446	404

¹ w przeliczeniu na powierzchnię ewidencyjną obiektów stawowych

Przychody

Źródło przychodów stanowiła sprzedaż towarów i usług. Sprzedaż obejmowała produkcję rybacką, świadczenia z tytułu usług wędkarskich w ramach łowisk specjalnych oraz pozostałe źródła przychodów.

Rys. 9. Wielkość i struktura przychodów w poszczególnych klasach obiektów stawowych

Poziom przychodów w latach 2011–2012 wahał się od 4 172 zł/ha w największych obiektach, do 8 219 zł/ha w obiektach najmniejszych (tab. 22). Wyraźnie zauważalny jest spadek przychodów jednostkowych w miarę wzrostu powierzchni obiektów (rys. 9). Stwierdzony poziom przychodów należy uznać za bardzo wysoki, zważywszy że przeprowadzone równoległe badania wykazały przychody w obiektach karpowych w wysokości przeciętnie 2 695 zł/ha¹⁶. Warto zauważyć, że te równoległe badania dotyczyły dużych i bardzo dużych obiektów, co potwierdza regułę dużych jednostkowych przychodów w małych obiektach stawowych.

¹⁶ Wołos A., Lirski A., Czerwiński T. Sytuacja ekonomiczno-finansowa rybactwa śródlądowego w 2012 roku. 2013 (w druku).

Tabela 22. Przychody i ich struktura w grupach obiektów stawowych (przeciętnie zł/ha¹)

Klasa wielkości obiektów	do 10 ha			10 ha – 50 ha			50 ha – 100 ha			powyżej 100 ha		
	2011	2012	2011-2012	2011	2012	2011-2012	2011	2012	2011-2012	2011	2012	2011-2012
Okres												
Karp konsumpcyjny	5563,08	5746,04	5654,15	3673,40	3605,91	3638,48	3559,31	3817,56	3683,81	2957,97	3294,81	3124,13
Pozostałe gatunki konsumpcyjne	592,57	718,73	655,65	1010,65	1106,20	1058,42	393,20	449,85	421,73	112,72	97,56	105,07
Materiał obsadowy – karp	1086,84	740,58	913,71	798,92	951,64	875,28	291,57	553,15	422,36	375,99	463,21	419,60
Materiał obsadowy – pozostałe gatunki	0,00	0,00	0,00	353,09	411,86	382,48	33,32	108,30	70,81	409,67	424,62	417,15
Usługi wędkarskie – łowiska specjalne	54,61	142,00	98,31	25,33	37,99	31,66	24,99	24,99	24,99	13,65	14,23	13,94
Pozostałe przychody (bez rekompensat)	862,92	931,73	897,32	53,19	58,25	55,72	0,00	0,00	0,00	19,16	32,23	25,70
Przychody razem [zł/ha]	8160,02	8279,08	8219,14	5914,58	6171,85	6042,04	4953,85	4623,71	4610,63	4326,66	4105,57	4172,33

¹ w przeliczeniu na powierzchnię ewidencyjną obiektów stawowych

Struktura przychodów w zasadzie odzwierciedla strukturę produkcji. Głównym źródłem przychodów był karp konsumpcyjny, który stanowił przeciętnie ich 70 – 80% (tab. 22, rys. 9). Podobnie jak w przypadku wyżej cytowanych badań, należy stwierdzić, że zmieniające się preferencje konsumenckie i oczekiwania rynku na karpie przetworzone nie spowodowały w większości gospodarstw podjęcia decyzji o rozpoczęciu działalności MLO (marginalnej, lokalnej i ograniczonej).

Wyjątkowo w grupie obiektów stawowych od 10 ha do 50 ha udział karpki kształtował się nieco poniżej 70%, przy wyraźnie większym, w porównaniu do innych klas wielkości obiektów stawowych, udziale materiału obsadowego karpki (około 15%) i pozostałych gatunków ryb konsumpcyjnych (około 10%) (rys. 9). Pozostałe przychody (bez rekompensat) dość istotną rolę (około 10%) odgrywały w najmniejszej grupie obiektów do 10 ha. Przychody z tytułu świadczeń usług wędkarskich zaznaczyły się w grupie najmniejszych obiektów stawowych, jednak ich udział był zaledwie kilkuprocentowy. W pozostałych, większych klasach obiektów stawowych nie odgrywały one większej roli (rys. 9).

Stwierdzony dominujący, ponad 80-procentowy, udział karpki w przychodach zgodny jest z wynikami podobnych badań przeprowadzonych w innej grupie gospodarstw stawowych¹⁷.

Ceny ryb i materiału obsadowego

Analizie poddano ceny transakcyjne zgłoszone przez poszczególne obiekty stawowe. Średnia cena karpki konsumpcyjnych kształtowała się wokół 10 zł/kg. Wyższa była w 2011 r., w którym wyniosła 10,22 zł/kg, niższa zaś w 2012 r., na poziomie 9,94 zł/kg. O ustabilizowaniu cen wokół tych wartości świadczą podobne wartości średnich geometrycznej i harmonicznej, a także niskie wartości odchylenia standardowego i współczynników zmienności na poziomie odpowiednio 19,64% i 18,16%, przy znacznej liczbie obserwacji (cen transakcyjnych) odpowiednio 61 i 64 (tab. 23). Reprezentatywność powyższych wyników potwierdziły testy Kołmogorowa-Smirnowa. Równoległe badania przeprowadzone w dużych obiektach stawowych w 2012 r. wykazały porównywalny poziom cen karpki konsumpcyjnych, średnio 9,5 zł/kg¹⁸.

W przypadku cen pozostałych gatunków ryb (średnia 16 zł/kg), materiału obsadowego karpki (średnia 13 zł/kg) i materiału obsadowego pozostałych gatunków ryb (średnia 26 zł/kg) wyniki nie były tak stabilne jak w przypadku cen karpki konsumpcyjnych. Ogólnie ceny w roku 2011 były nieznacznie wyższe niż w 2012. Prawidłowość ta nie występuje w przypadku cen pozostałych ryb konsumpcyjnych. Znacznie większe, w porównaniu z cenami karpki konsumpcyjnych, współczynniki zmienności, wahające się od 41% do 103% (tab. 23) wskazują na dużą rozpiętość cen tych asortymentów.

¹⁷ Turkowski K., Lirski A. The economics of carp farms in Poland. Acta Ichthyologica et Piscatoria 2010, 40 (2): 137–144.

¹⁸ Wołos A., Lirski A., Czerwiński T. Sytuacja ekonomiczno-finansowa rybactwa śródlądowego w 2012 roku. 2013 (w druku).

Tabela 23. Podstawowe parametry statystyczne cen ryb

Produkt	Karp konsumpcyjny		Pozostałe gatunki konsumpcyjne		Materiał obsadowy – karp		Materiał obsadowy – pozostałe gatunki	
	2011	2012	2011	2012	2011	2012	2011	2012
N ważnych	61	64	44	44	28	28	20	23
Średnia arytmetyczna	10,22	9,94	16,12	16,5	12,68	11,92	27,84	23,66
Średnia geometryczna	10,06	9,79	13,00	12,94	12,05	11,21	20,21	17,26
Średnia harmoniczna	9,9	9,65	11,28	11,14	11,61	10,59	16,48	14,2
Suma	623,8	635,87	709,12	725,96	355,12	333,7	556,73	544,25
Minimum	5,33	5,33	4,00	4,00	6,00	3,75	10,00	6,39
Maximum	21,51	19,37	102,00	101,00	36,00	36,80	100,00	100,00
Odchylenie standardowe	2,01	1,80	16,04	17,04	5,20	5,29	26,99	24,05
Współczynnik zmienności [%]	19,64	18,16	99,56	103,31	41,01	44,41	96,95	101,62

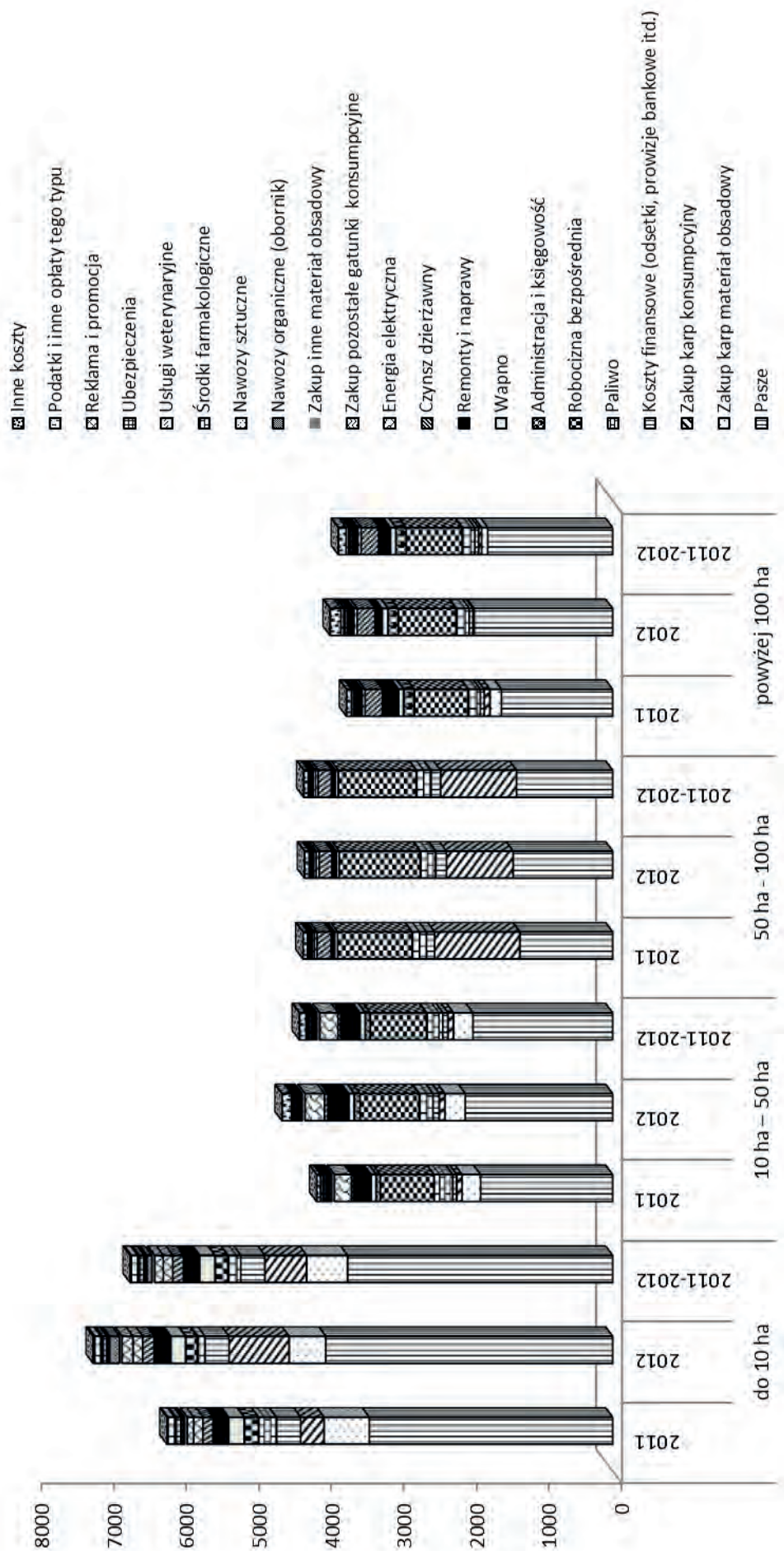
Koszty

Koszty ogólnie definiowane są jako wydatki ponoszone celem uzyskania przychodów. Analizę poszczególnych składników kosztów przeprowadzono z uwzględnieniem podziału obiektów stawowych na klasy powierzchni ewidencyjnej: do 10 ha, powyżej 10 ha do 50 ha, powyżej 50 ha do 100 ha i powyżej 100 ha. W analizie nie uwzględniono kosztów amortyzacji. Głównie z uwagi na specyfikę tego kosztu, polegającej na tym, że jego poniesieniu (zapisowi księgowemu) nie towarzyszy rzeczywisty wydatek pieniężny. Innym powodem były trudności z wyliczeniem amortyzacji w gospodarstwach, w których nie ma obowiązku prowadzenia regularnej sprawozdawczości księgowej. Jeszcze innym był fakt, że w przypadku starych, niemodernizowanych i całkowicie zamortyzowanych urządzeń, nie odlicza się odpisów amortyzacyjnych, a często wymagają one zgromadzenia znacznie większego funduszu odtworzeniowego niż urządzenia nowsze, dla których takie odpisy są prowadzone.

Tabela 24. Zestawienie składników kosztów w badanych grupach obiektów stawowych (zł/ha)

Klasa wielkości obiektów	do 10 ha			10 ha – 50 ha			50 ha – 100 ha			powyżej 100 ha		
	2011	2012	2011-2012	2011	2012	2011-2012	2011	2012	2011-2012	2011	2012	2011-2012
Okres												
Zakup karp konsumpcyjny	321,53	829,91	575,72	73,87	78,49	76,18	1174,69	919,44	1047,07	78,61	4,86	41,73
Zakup pozostałe gatunki konsumpcyjne	87,33	149,96	118,64	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Zakup karp materiał obsadowy	624,04	504,57	564,30	254,97	280,18	267,58	0,00	0,00	0,00	157,63	11,18	84,40
Zakup inne materiał obsadowy	40,98	36,40	38,69	38,89	44,36	41,62	0,00	0,00	0,00	5,46	5,89	5,67
Pasze	3355,05	3954,92	3654,98	1821,78	2032,42	1927,10	1280,04	1372,35	1326,19	1533,76	1910,43	1722,09
Robocizna bezpośrednia	189,22	156,15	172,69	734,02	814,07	774,04	1026,75	1117,90	1072,33	740,17	795,66	767,91
Administracja i księgowość	6,44	6,44	6,44	62,43	80,63	71,53	0,00	0,00	0,00	149,17	144,43	146,80
Energia elektryczna	128,40	132,72	130,56	235,29	265,46	250,38	37,76	37,76	37,76	39,30	43,84	41,57
Paliwo	251,01	105,56	178,28	262,23	191,29	226,76	198,05	215,48	206,77	168,58	182,02	175,30
Nawozy organiczne (obornik)	7,10	134,95	71,03	30,30	23,48	26,89	0,00	0,00	0,00	11,70	19,52	15,61
Nawozy sztuczne	3,05	0,76	1,91	5,39	4,15	4,77	28,81	32,92	30,87	26,60	17,59	22,09
Wapno	212,97	200,16	206,57	66,08	73,19	69,64	40,28	40,28	40,28	66,49	78,89	72,69
Środki farmakologiczne	34,22	35,40	34,81	26,34	28,00	27,17	13,11	13,11	13,11	20,25	24,88	22,56
Usługi weterynaryjne	3,91	4,13	4,02	18,60	18,45	18,52	13,60	13,60	13,60	10,33	18,42	14,38
Ubezpieczenia	76,77	61,65	69,21	36,69	36,55	36,62	11,42	13,09	12,25	37,59	42,42	40,01
Reklama i promocja	10,23	23,50	16,87	7,24	7,80	7,52	5,66	5,66	5,66	8,12	12,73	10,43
Koszty finansowe (odsetki, prowizje bankowe itd.)	333,69	332,42	333,05	53,69	86,59	70,14	112,96	146,30	129,63	55,27	50,11	52,69
Podatki i inne opłaty tego typu	90,69	80,31	85,50	28,16	25,00	26,58	21,11	21,93	21,52	29,89	36,58	33,24
Remonty i naprawy	215,71	232,62	224,17	244,60	288,09	266,35	50,82	58,77	54,80	226,55	99,22	162,88
Czynsz dzierżawny	138,24	156,80	147,52	27,35	49,05	38,20	190,86	177,04	183,95	237,53	246,23	241,88
Inne koszty	12,53	21,66	17,10	50,91	130,43	90,67	61,73	61,73	61,73	64,27	148,42	106,35
Wydatki razem:	6143,08	7160,98	6652,03	4078,83	4557,66	4318,25	4267,64	4247,35	4257,50	3667,23	3893,32	3780,28

Rys. 10. Wielkość i struktura kosztów w poszczególnych klasach obiektów stawowych

W strukturze kosztów obiektów o powierzchni do 10 ha zdecydowanie dominowały pasze (55%), następnie zakup materiału obsadowego karpia oraz karpia konsumpcyjnych (8% i 9%) (rys. 10). W tych obiektach stawowych wyjątkowo wysoką, w porównaniu z pozostałymi grupami, pozycję zajmowały koszty finansowe (5%). W pozostałych, większych powierzchniowo grupach obiektów udział tych kosztów był niewielki.

Pasze pozostały dominującym składnikiem kosztów również w pozostałych grupach obiektów stawowych, lecz ich udział był mniejszy (odpowiednio 45%, 31% i 46%), głównie za sprawą rosnącego znaczenia robocizny, której udział jako kosztu w badanych grupach obiektów stawowych, w miarę wzrostu klasy powierzchni, przedstawiał się następująco: 3%, 18%, 25% i 20% (tab. 24, rys. 10). Badania dużych obiektów stawowych wyraźnie wskazują na dominację robocizny (35%), przy wciąż istotnym znaczeniu pasz (22%), jako składnika kosztów¹⁹

W obiektach o powierzchni powyżej 50 ha do 100 ha – odnotowano stosunkowo wysoki udział w wydatkach zakupu karpia konsumpcyjnych (25%). W związku z brakiem potwierdzenia w innych badaniach, należy uznać, że zdarzenie to miało charakter incydentalny lub lokalny. W tej grupie obiektów zaznaczył się również udział czynszu dzierżawnego (4%), którego udział w obiektach powyżej 100 ha był jeszcze wyższy (6%) (tab. 24, rys. 10). Sygnalizuje to, że prywatyzacja obiektów stawowych nie jest w pełni zakończona.

Zakup materiału obsadowego okazał się być dość istotny w mniejszych obiektach: do 10 ha i powyżej 10 ha do 50 ha, gdzie stanowił odpowiednio 8% i 6%, natomiast jego udział w obiektach większych był nieznaczący (tab. 24, rys. 10). Wiąże się to z większą dyspozycyjnością powierzchni większych obiektów stawowych. Udział pozostałych składników kosztów (paliwa, nawozów, usług weterynaryjnych, ubezpieczeń i innych) oscylowały w granicach 5% udziału niezależnie od klasy wielkości obiektów stawowych (tab. 24, rys. 10).

Racjonalizacja kosztów

Potencjalnie największe oszczędności powinny dotyczyć tych składników kosztów, których udział w kosztach ogółem jest największy: pasz, robocizny i zakupu materiału obsadowego. Nie należy zaniedbywać również możliwości poprawy efektywności wykorzystania środków ponoszonych na paliwo, energię elektryczną, naprawy i remonty, czy koszty finansowe, choć ich efekt będzie proporcjonalny do udziału tych kosztów (rys. 10). Osobnym zagadnieniem jest czynsz dzierżawny, który jest ponoszony w wysokości niezależnej od efektów produkcyjnych.

We wszystkich badanych obiektach stawowych odnotowano wzrost kosztów pasz w roku 2012 w stosunku do 2011 r. Częściowo można tłumaczyć to pewnym wzrostem produkcji rybackiej w 2012 r. (rys. 22), ale właściwe wyjaśnienie tkwi zapewne w rekordowym w 2012 r. poziomie cen zbóż stosowanych do karmienia ryb. Racjonalizacja zużycia pasz przede wszystkim polega na znalezieniu właściwej proporcji między ceną, a współczynnikiem

¹⁹ Wołos A., Lirski A., Czerwiński T. Sytuacja ekonomiczno-finansowa rybactwa śródlądowego w 2012 roku. 2013 (w druku).

pokarmowym. Najtańsza pasza to taka, której zużycie, wyrażone w jednostkach pieniężnych, jest najniższe w przeliczeniu na jednostkę masy przyrostu ryb. Pasza droga, dobrej jakości może okazać się w rzeczywistości tańszą, po uwzględnieniu efektu przyrostu ryb. Kolejnym podstawowym krokiem w racjonalizacji zużycia pasz jest stan zdrowotny i ogólnie kondycja ryb. Im wyższa przeżywalność ryb i lepsza kondycja, tym większe przyrosty i lepsze wykorzystanie pasz.

Robocizna to składnik kosztów produkcji stawowej, który utrzymywany jest na względnie niskim poziomie (rys. 10). W rzeczywistości udział robocizny jest znacznie wyższy, ale nie znajduje on odzwierciedlenia w wydatkach, gdyż w obiektach stawowych zaangażowana jest również praca własna i członków rodzin właścicieli i dzierżawców obiektów stawowych (tab. 25). W małych obiektach stawowych praca własna i najbliższej rodziny stanowi normę i podstawę ich funkcjonowania. W obiekcie o powierzchni do 10 ha samozatrudnienie przeciętnie obejmuje 95% etatów stałych i 67% etatów sezonowych, podczas gdy w obiektach powyżej 100 ha udział ten wynosi odpowiednio 39% i 22% (tab. 25). W efekcie w małych obiektach stawowych udział kosztów robocizny jest minimalny (tab. 24). W tradycyjnym rybactwie karpowym zakres prac, które mogą być zmechanizowane jest dość ograniczony, a doświadczenia krajów rozwiniętych wskazują, że w dłuższej perspektywie czasu koszty robocizny rosną. Tak więc w przyszłości należy raczej oczekiwać wzrostu niż spadku tego składnika kosztów.

Najlepszym sposobem na ograniczenie kosztów zakupu materiału obsadowego jest jego produkcja we własnym zakresie. Jest to możliwe, gdy dysponuje się wolną powierzchnią produkcyjną, odpowiednią wiedzą i doświadczeniem oraz spełnione są odpowiednie warunki technologiczne. Tak jak w przypadku pasz i tu podstawowym sposobem obniżenia kosztów jest zmniejszenie śmiertelności i utrzymanie dobrej kondycji materiału obsadowego.

Zużycie paliwa i energii elektrycznej najprościej ograniczyć można stosując oszczędne rozwiązania techniczne: nowoczesne silniki spalinowe, energooszczędne urządzenia elektryczne. Znaczne oszczędności może przynieść odpowiednia organizacja prac na obiekcie.

Biorąc pod uwagę zaawansowany wiek większości obiektów stawowych raczej trudno będzie obniżyć koszty napraw i remontów urządzeń stawowych. Generalnie nie należy kierować się zasadą jak najniższych kosztów, ale jak najefektywniejszego wykorzystania przeznaczonych do tego celu środków finansowych. Realizacji tej zasady służy między innymi wybór jak najlepszej technologii (w przypadku robót modernizacyjnych), przynoszących trwałe efekty. Istnieje szereg metod kalkulacji efektywności ekonomicznej działalności bieżącej oraz przedsięwzięć modernizacyjnych i ogólnie inwestycyjnych. Decyzje inwestycyjne są kluczowym czynnikiem rozwoju przedsiębiorstwa kształtującym jego długookresową efektywność²⁰.

²⁰ Turkowski K. (red.). *Ekonomika akwakultury. Podstawy finansowania przedsięwzięć*. Prac. Wyd. „ElSet”, Olsztyn, 2012.

Tabela 25. Zatrudnienie – przeciętnie w obiekcie stawowym, w przeliczeniu na pełne etaty w latach 2011 – 2012

Klasa wielkości obiektów		do 10 ha			10 ha – 50 ha			50 ha – 100 ha			powyżej 100 ha		
LGR, typ zatrudnienia		samozatr.	najemni	razem	samozatr.	najemni	razem	samozatr.	najemni	razem	samozatr.	najemni	razem
LGR Biełska Kraina	stałe	2,13	0,38	2,51	2,43	0,86	3,29	2,00	1,00	3,00			
	sezonowe	1,38	0,50	1,88	3,57	3,57	7,14	0,00	3,00	3,00			
	razem	3,51	0,88	4,39	6,00	4,43	10,43	2,00	4,00	6,00			
LGR Świętokrzyski Karp	stałe	2,00	0,00	2,00	2,10	0,00	2,10	4,00	0,00	4,00	1,30	4,70	6,00
	sezonowe	1,00	4,00	5,00	3,60	1,60	5,20	8,00	0,00	8,00	0,00	4,30	4,30
	razem	3,00	4,00	7,00	5,70	1,60	7,30	12,00	0,00	12,00	1,30	9,00	10,30
LGR Jędrzejowska Ryba	stałe	2,00	0,00	2,00	2,00	1,20	3,20	6,00	0,00	6,00			
	sezonowe	0,00	0,00	0,00	1,00	3,00	4,00	5,00	0,00	5,00			
	razem	2,00	0,00	2,00	3,00	4,20	7,20	11,00	0,00	11,00			
Krośniewsko-Gubińska Grupa Rybacka	stałe	2,00	0,00	2,00				1,00	1,00	2,00	6,50	2,00	8,50
	sezonowe	0,00	0,00	0,00				0,00	0,00	0,00	2,50	0,00	2,50
	razem	2,00	0,00	2,00				1,00	1,00	2,00	9,00	2,00	11,00
LGR Między Nidą a Pilicą	stałe	2,00	0,00	2,00	2,70	1,00	3,70	2,00	1,00	3,00	3,00	4,00	7,00
	sezonowe	0,00	0,67	0,67	3,70	3,70	7,40	0,00	0,00	0,00	1,50	7,00	8,50
	razem	2,00	0,67	2,67	6,40	4,70	11,10	2,00	1,00	3,00	4,50	11,00	15,50
LGR Opolszczyzna	stałe	1,70	0,00	1,70	1,40	0,30	1,70	2,00	0,00	2,00	3,00	10,00	13,00
	sezonowe	1,70	0,30	2,00	1,60	1,20	2,80	0,00	5,00	5,00	4,00	4,00	4,00
	razem	3,40	0,30	3,70	3,00	1,50	4,50	2,00	5,00	7,00	7,00	14,00	17,00
LGR Dolnośląska Kraina Karpi	stałe	2,00	0,50	2,50							0,70	12,40	13,10
	sezonowe	2,00	0,00	2,00							0,00	3,70	3,70
	razem	4,00	0,50	4,50							0,70	16,10	16,80
LGR Puszczy Sandomierskiej	stałe										1,00	5,00	6,00
	sezonowe										1,50	1,00	2,50
	razem										2,50	6,00	8,50
LGR Starzawa	stałe	2,00	0,00	2,00							9,00	0,00	9,00
	sezonowe	5,00	0,00	5,00							0,00	0,00	0,00
	razem	7,00	0,00	7,00							9,00	0,00	9,00
NN	stałe				2,70	0,70	3,40						
	sezonowe				0,30	0,00	0,30						
	razem				3,00	0,70	3,70						
Przeciętnie w obiekcie stawowym (liczba etatów)	stałe	1,98	0,11	2,09	2,22	0,68	2,90	2,83	0,50	3,33	3,50	5,44	8,94
	sezonowe	1,39	0,68	2,07	2,30	2,18	4,47	2,17	1,33	3,50	0,79	2,86	3,64
	razem	3,36	0,79	4,16	3,45	2,86	6,31	5,00	1,83	6,83	4,29	6,00	10,29
Przeciętnie w obiekcie stawowym (% liczby etatów)	stałe	95	5	100	77	23	100	85	15	100	39	61	100
	sezonowe	67	33	100	51	49	100	62	38	100	22	78	100
	razem	81	19	100	55	45	100	73	27	100	42	58	100

Dość istotną pozycją wydatków, zwłaszcza w małych obiektach stawowych były koszty finansowe. Najlepszym sposobem redukcji tych kosztów jest zastąpienie kredytów bankowych bezzwrotnymi lub częściowo zwrotnymi środkami z funduszy europejskich. Poszukiwanie i identyfikacja źródeł finansowania to podstawowy etap planowania przedsięwzięć w działalności gospodarczej.

Udział czynszu dzierżawnego w miarę wzrostu powierzchni badanych obiektów stawowych wzrastał z około 2% (obiekty do 10 ha) do około 6% (obiekty powyżej 100 ha) (tab. 24, rys. 10). Czynsz dzierżawny w gospodarstwie stawowym to typowy „balast”, którego wzrost nie wiąże się z poprawą efektywności produkcji i który negatywnie wpływa na jej rentowność. Dzierżawcy, o ile jest to możliwe, powinni dążyć do wykupu obiektów i eliminacji tego kosztu.

Rentowność

Rzeczywiste oszczędności w kosztach produkcji są relatywne i zależą od ich wpływu na zdolność obiektów do przynoszenia przychodów. Zgodnie z zasadą kosztu marginalnego wzrost kosztów jest uzasadniony dopóty, dopóki w efekcie uzyskuje się korzyść większą od tych kosztów. Racjonalizacja kosztów wymaga śledzenia ich zmian wraz z oceną rentowności prowadzonej działalności.

Dochody stanowiły różnicę między przychodami i kosztami, natomiast poziom rentowność mierzony był wskaźnikiem rentowności, mierzonym stosunkiem dochodów do kosztów, przedstawianym w procentach²¹. W ocenie rentowności produkcji stawowej uwzględniono przyznane rekompensaty wodnośrodowiskowe.

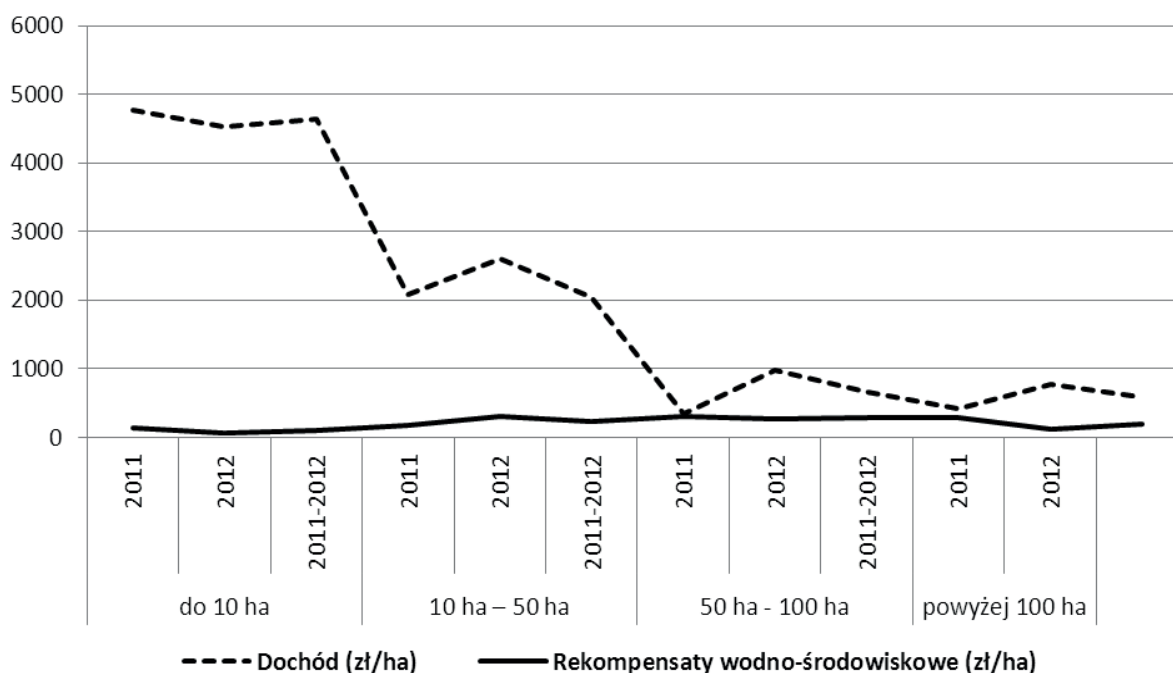
Dochód wahał się od 416,18 zł/ha w obiektach największych ponad 100 ha do 4 765,30 zł/ha w obiektach do 10 ha (tab. 26). Gwałtowny spadek jednostkowego dochodu w miarę wzrostu powierzchni do obiektów stawowych od 50 do 100 ha wyraźnie widoczny jest na rys. 114. Dalszy wzrost powierzchni obiektów stawowych powyżej 100 ha nie powoduje większych zmian w poziomie dochodów. Dochód zmieniał się niezależnie od wielkości rekompensat, które przeciętnie wahały się od 57,56 zł/ha w małych obiektach stawowych do 10 ha, do 308,23 zł/ha w obiektach stawowych od 50 ha do 100 ha (tab. 26, rys. 11).

²¹ Stosowany w analizach ekonomicznych w rybactwie śródlądowym, np.: Wołos A., Lirski A., Czerwiński T., Turkowski K. Sytuacja ekonomiczno-finansowa rybactwa śródlądowego w 2007 roku. W: M. Mickiewicz (red.) Stan i uwarunkowania gospodarki rybackiej prowadzonej w wodach śródlądowych. Wyd. IRŚ, Olsztyn, 2008: 39-46.

Tabela 26. Podstawowe parametry charakteryzujące stan ekonomiczno-finansowy obiektów stawowych

Klasa wielkości obiektów	do 10 ha			10 ha – 50 ha			50 ha – 100 ha			powyżej 100 ha		
	2011	2012	2011-2012	2011	2012	2011-2012	2011	2012	2011-2012	2011	2012	2011-2012
Okres												
Przychód [zł/ha] (wraz z rekompensatami)	8294,89	8336,64	8315,35	6083,00	6469,18	6274,92	4610,63	5229,42	4915,61	4172,33	4447,34	4307,51
Koszty [zł/ha] (bez amortyzacji)	3529,59	3816,12	3672,85	4004,96	3874,32	4233,56	4267,64	4247,35	4257,49	3756,15	3675,80	3715,99
Dochód (Przychód – Koszty)	4765,30	4520,52	4642,50	2078,04	2594,86	2041,36	342,99	982,07	658,12	416,18	771,54	591,52
Rekompensaty wodno- środowiskowe (zł/ha)	134,87	57,56	96,21	168,42	297,33	232,88	308,23	275,57	291,90	283,18	120,68	201,93
Udział rekompensat w przychodzie [%]	1,63	0,69	1,16	2,77	4,60	3,71	6,69	5,27	5,94	6,79	2,71	4,69
Udział rekompensat w dochodzie [%]	2,83	1,27	2,07	8,10	11,46	11,41	89,87	28,06	44,35	68,04	15,64	34,1
Wskaźnik rentowności (D/K) [%]	135,01	118,46	126,40	51,89	66,98	48,22	8,04	23,12	15,46	11,08	20,99	15,92
Wskaźnik rentowności bez rekompensat ((D-R)/K) [%]	131,19	116,95	123,78	47,68	59,30	42,72	0,81	16,63	8,60	3,54	17,71	10,48

Rys. 11. Dochód i poziom rekompensat wodno-środowiskowych w klasach obiektów stawowych

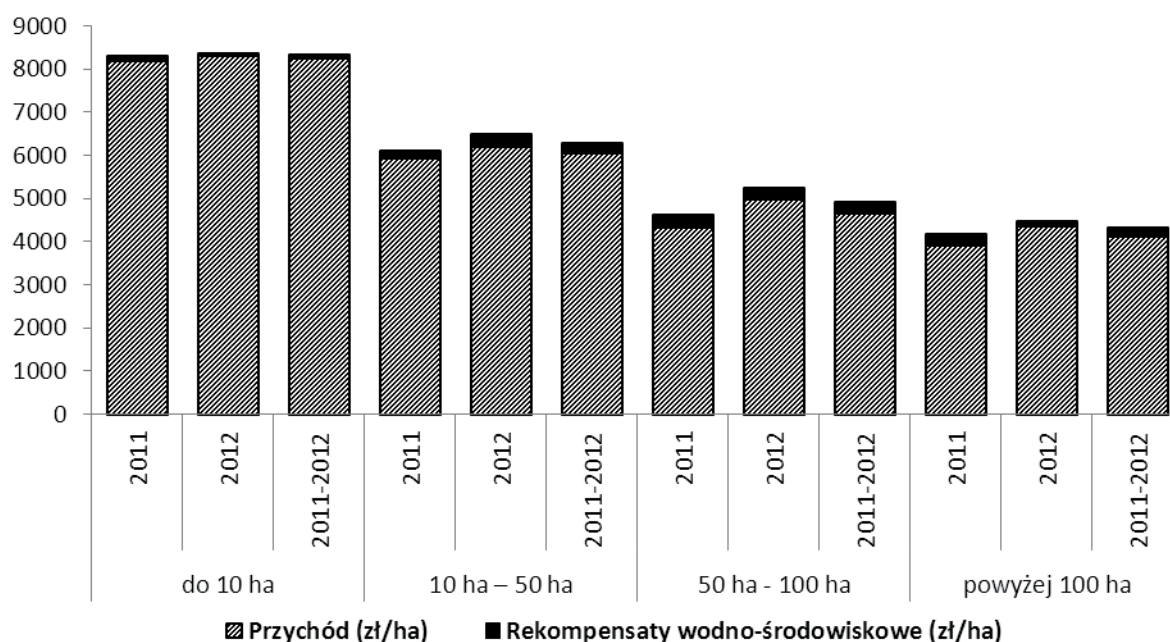
Udział rekompensat w przychodzie był ogólnie niewielki i wahał się od 0,69% w obiektach do 10 ha do 6,79% w obiektach powyżej 100 ha (tab. 26, rys. 12).

Przebieg wskaźnika rentowności (rys. 13) odzwierciedlał przebieg krzywej dochodu (rys. 114). Wskaźnik ten najwyższe wartości przyjmował w obiektach małych do 10 ha (max. 135%), a najniższe w obiektach powyżej 50 ha (min. 8%) (tab. 26, rys. 13). Wpływ rekompensat na poziom wskaźnika rentowności był niezauważalny w małych obiektach stawowych do 10 ha, dość wyraźny zaś w obiektach powyżej 50 ha, o niskich dochodach jednostkowych (tab. 26, rys. 14).

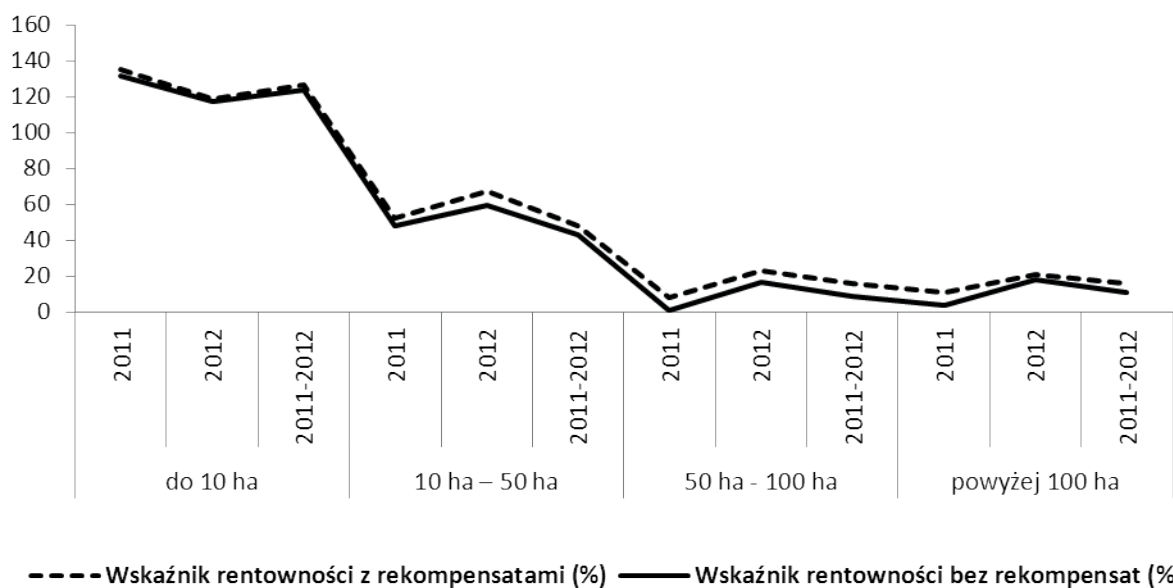
Przeciętny wskaźnik rentowności w analizowanym okresie 2011–2012 w poszczególnych klasach wielkości obiektów charakteryzował się znaczną rozpiętością i dla obiektów do 10 ha, od 10 ha do 50 ha, od 50 ha do 100 ha i powyżej 100 ha wynosił odpowiednio: 126%, 48%, 15% i 16%, a bez rekompensat: 124%, 43%, 9% i 10% (tab. 26). Wskaźniki te były znacznie wyższe od wskaźników 9,14% i -22,86% uzyskanych w równoległych badaniach dużych obiektów stawowych, liczonych odpowiednio z i bez rekompensat²².

²² Wołos A., Lirski A., Czerwiński T. Sytuacja ekonomiczno-finansowa rybactwa śródlądowego w 2012 roku. 2013 (w druku).

Rys. 12. Przychód i poziom rekompensat wodno-środowiskowych w klasach obiektów stawowych

Rys. 13. Wskaźniki rentowności w badanych klasach powierzchni obiektów stawowych

Subiektywna ocena rentowności dokonana we własnym zakresie przez respondentów w pewnym stopniu koresponduje z powyższymi wynikami. Łącznie we wszystkich badanych grupach obiektów rentowność oceniono na dość dobrą (tab. 27).

Tabela 27. Ocena rentowności w opinii respondentów z poszczególnych LGR

Klasa wielkości obiektów	do 10 ha			10 ha – 50 ha			50 ha – 100 ha			powyżej 100 ha			
	2011	2012	2011-2012	2011	2012	2011-2012	2011	2012	2011-2012	2011	2012	2011-2012	
LGR													
LGR Bielska Kraina	4	3	4	4	4	4	4	4	4	—	—	—	—
LGR Świętokrzyski Karp	3	3	3	3	4	4	3	3	3	6	5	6	6
LGR Jędrzejowska Ryba	3	3	3	6	5	6	—	—	—	4	2	3	3
Krośnieńsko-Gubińska Grupa Rybacka	3	3	3	—	3	3	4	4	4	4	4	4	4
LGR Między Nidą a Pilicą	3	3	3	4	3	4	4	4	4	6	6	6	6
LGR Opolszczyzna	3	3	3	4	5	5	4	4	4	6	4	5	5
LGR Dolnośląska Kraina Karpia	2	1	2	—	—	—	—	—	—	2	2	2	2
LGR Puszczy Sandomierskiej	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	4	4	4
LGR Starzawa	2	3	3	-	—	—	—	—	—	4	4	4	4
NN	1	3	2	4	4	4	—	—	—	—	—	—	—
Średnio w obiekcie:	3	3	3	4	4	4	4	4	4	4	3	4	4
Ocena rentowności	dostateczna	dostateczna	dostateczna	dobra	dobra	dobra	dobra	dobra	dobra	dobra	dostateczna	dostateczna	dobra

Dość paradoksalnie najniższą ocenę rentowności – dostateczną – wskazano w obiektach o powierzchni do 10 ha, które charakteryzowały się najwyższymi wskaźnikami rentowności. Natomiast w średnich i większych obiektach stawowych dominowały oceny dobre – mimo względnie niskich wskaźników rentowności (tab. 26 i 27). Zapewne nie bez znaczenia jest skala produkcji rybackiej, która wzrasta odpowiednio do powierzchni obiektów i pomnaża prezentowane wskaźniki liczone w odniesieniu do 1 ha. Inną przyczyną może być nieomal pełne w grupie małych obiektów stawowych samozatrudnienie i konieczność wykonywania przez właściciela lub dzierżawcę stawów wszystkich funkcji od dyrektora po pracownika fizycznego. W ocenie podświadomie uwzględniany jest często ogromny nakład własnej pracy, który formalnie nie występuje w sprawozdaniach księgowych.

11.4. Potencjalne kierunki dywersyfikacji produkcji (gatunki konsumpcyjne, materiał zarybieniowy)

Chów ryb dodatkowych w stawach karpowych przedstawia wiele zalet²³:

- uzyskiwanie dodatkowej produkcji w stawie bez ujemnego wpływu na przyrosty karpi,
- lepsze wykorzystanie pokarmu naturalnego,
- możliwość dodatkowego wyprodukowania materiału zarybieniowego na potrzeby wód otwartych (jeziora, rzeki itp.).

W gospodarstwach karpowych istnieje możliwość produkcji około 22 gatunków ryb²⁴, mających różne wymagania środowiskowe i troficzne. Wśród nich występuje duże zróżnicowanie, zarówno co do sposobu pobierania pokarmu, tempa wzrostu, wymagań termicznych i tlenowych, podatności na choroby, jak też odmiennych warunków rozrodu. Są to ryby niedrapieżne lub drapieżne (np. boleń, sandacz, sum), które w okresie narybkowym mogą odżywiać się pokarmem naturalnym innym niż dorosłe osobniki. Poszczególne gatunki mają różnorodne zdolności wyszukiwania pożywienia, w różnych rejonach stawu, na określonych głębokościach, co zapewnia lepsze wyjadanie pokarmu naturalnego, zwiększając wydajność naturalną nawet o 50% w stosunku do jednogatunkowej obsady karpi. To lepsze wykorzystanie pokarmu naturalnego przy obsadach wielogatunkowych, wynika również i z tego, że są to najczęściej obsady różnowiekowe.

- wychów materiału zarybieniowego po tarlakach chowu stawowego, stwarza podwójne korzyści: pozwala na wyższą produkcję, a więc i większą opłacalność,
- uzyskany materiał zarybieniowy, będąc lepszej jakości, daje korzystniejsze efekty zarybień w wodach otwartych.

Ryby będące obiektem chowu w stawach karpowych można podzielić na trzy podstawowe grupy:

²³ Guziur J., Woźniak M. Produkcja ryb w małych zbiornikach. Wyd. Oficyna Wyd. Hoża, Warszawa, 2006.

²⁴ Wojda R., Cieśla M., Ostaszewska T., Śliwiński J. Hodowla ryb dodatkowych w stawach rybnych. Oficyna Wyd. „Hoża”, Warszawa, 2009.

- ryby łososiowate – sieja i pstrąg tęczy, które były do lat 70. przedmiotem chowu w stawach karpionych, a obecnie podejmowane są ponowne próby z ich wychowem,
- ryby drapieżne – szczupak, sandacz i sum europejski, z wieloletnią tradycją chowu w stawach w polikulturze z karpem,
- ryby karpionate - które można podzielić na:
 - gatunki tradycyjne (karaś pospolity i srebrzysty, lin i złota orfa) podobnie jak drapieżne, o najstarszej tradycji chowu stawowego,
 - roślinożerne (amur biały, tołpyga pstra i biała) gatunki nie rodzime, wprowadzone do hodowli stawowej w celu produkcji handlowej,
- reofilne (jaź, boleń, brzana, certa, świnka, kleń i jelec) gatunki rzeczne, wprowadzane do hodowli stawowej głównie w celu produkcji materiału zarybieniowego.

Metody wychowu ryb dodatkowych w stawach karpionych, tak materiału zarybieniowego, jak i ryb konsumpcyjnych, są bardzo zróżnicowane i zależą od gatunku, skali trudności ich hodowli, możliwości technicznych stawów i umiejętności hodowcy. Dynamiczny rozwój tej gałęzi produkcji w akwakulturze polskiej w ostatnim dziesięcioleciu spowodował, że często w praktyce stosuje się lepsze rozwiązania chowu i hodowli niż przedstawione w podręcznikach, wymagają one jednak naukowej weryfikacji²⁵.

11.5. Opracowanie systemu obiektywnej wyceny szkód w gospodarstwach rybackich

Ogólny wzór umożliwiający wyliczenie wysokości strat (S) rybackich w stawach ma następującą postać²⁶:

$$S = G \cdot C + R + M - K$$

gdzie:

G – planowana produkcja (kg) na koniec sezonu hodowlanego,

C – wartość 1 kg ryb w cenach zbytu (zł),

R – szkody w środowisku (produkcji), wyrażone kosztem prac pozwalających na rekultywację przed dalszym użytkowaniem,

M – koszty zmian organizacyjnych produkcji,

K – wysokość nieponoszonych kosztów środków produkcji, transportu i magazynowania od momentu wystąpienia strat do końca sezonu produkcyjnego.

Główną przyczyną śnieć ryb stawowych, słabych przyrostów ryb i istotnego obniżenia jakości środowiska stawowego, bywają zwykle ścieki i zanieczyszczenia wprowadzane lub przedostające się do wód w sposób niekontrolowany. Jeżeli zanieczyszczenie jest jednorazowe i nie spowodowało trwałego zniszczenia środowiska lub urządzeń wodnych, to

²⁵ Wojda R., Cieśla M., Ostaszewska T., Śliwiński J. Hodowla ryb dodatkowych w stawach rybnych. Oficyna Wyd. „Hoża”, Warszawa, 2009.

²⁶ Bontemps S., Kral W., Leopold M., Szczerbowski J., Waluga J. i Wieniawski J. 1986. Śnięcia ryb, szkody rybackie, metody wyceny strat. Olsztyn – IRŚ, instrukcja nr 143, 1986. Guziur J., Woźniak M. Produkcja ryb w małych zbiornikach. Wyd. Oficyna Wyd. Hoża, Warszawa, 2006.

po usunięciu skutków można kontynuować rybackie użytkowanie stawów. Zatrucia w dłuższym okresie czasu zmuszają do znacznego ograniczenia zakresu, rozmiaru, a nawet całkowitego zaniechania działalności rybackiej.

Jeżeli szkody powtarzają się i nie można ich uniknąć, albo jeśli nastąpiło trwałe zniszczenie obiektu stawowego, sprawca szkody – o ile nie rekompensuje poszkodowanemu kosztu obiektu zastępczego – powinien wyrównać utracone korzyści obliczone jako odszkodowanie skapitalizowane (powiększone o odsetki) za okres przewidywany czasem amortyzacji²⁷.

Obejmowanie terenów, na których znajdują się obiekty stawowe formami ochrony obszarowej, np. Natura 2000, przyczyniło się do wzrostu strat rybackich wywołanych koniecznością dostosowania się do wymogów ochronnych tych obszarów, a także spowodowanych przez chronione zwierzęta rybożerne.

Kormoran jest przykładem gatunku, który powoduje wysokie straty w obiektach karpowych. Ptaki te starają się zaspokoić swoje potrzeby pokarmowe przy jak najmniejszym wysiłku. Z jednej strony wybierają łatwiejsze do schwytania ofiary, z drugiej takie ofiary, które dostarczą jak największą porcję energii²⁸. W przeciwieństwie do jezior, gdzie najczęściej ryby są rozproszone i przebywają na różnych głębokościach, w stawach są one zagęszczone, a niewielka głębokość stawów czyni je łatwym obiektem do zdobycia. Przy tych samych wielkościach, większość ryb stawowych dostarcza więcej energii niż płocie czy leszcze występujące w jeziorach, co czyni je dodatkowo bardziej pożądaną zdobyczą. Z powyższych powodów stawy obsadzone rybami są dla kormoranów bardziej atrakcyjnym łowiskiem niż wody otwarte. W diecie kormorana żerującego na Jeziorze Goczałkowickim udział karpi pochodzących z pobliskich stawów rybnych stanowił 70% masy pokarmu¹⁶. W diecie kormorana ze zbiornika Jezioro największy udział miał karp (33%). Pokarm kormoranów pozyskanych na terenie gospodarstw stawowych składał się głównie z karpi²⁹, a straty spowodowane żerowaniem kormorana oszacowane zostały w granicach od 94 do 99%³⁰. Ogólnie szacuje się, że straty powodowane przez kormorany na stawach hodowlanych w kraju sięgają od 20 do prawie 100% obsady³¹. Powyższe przykłady świadczą o potrzebie wypracowania metod oceny strat rybackich spowodowanych przez zwierzęta chronione. Istniejące metody Krzywosza, Wziątka, Teodorowicza oraz Krzywosza – Bzomy³² mają na celu

²⁷ Bontemps S., Kral W., Leopold M., Szczerbowski J., Waluga J. i Wieniawski J. 1986. Śnięcia ryb, szkody rybackie, metody wyceny strat. Olsztyn – IRŚ, instrukcja nr 143, 1986.

²⁸ Gwiazda R. Strategie pokarmowe ptaków drapieżnych w warunkach sztucznych zbiorników wodnych południowej Polski. PAN, Instytut Ochrony Przyrody, Studia Naturae, 2006, 51. ss. 112.

²⁹ Mellin M., Mirowska – Ibron I., Martyniak A. Food composition of cormorants *Phalacrocorax carbo* shot at two fish farms in north-eastern Poland. *Ekol. pol.* 1997, 45, 1: 247-247.

³⁰ Guziur J. Drobnotowarowa gospodarka rybacka w stawach przyzagrodowych regionu olsztyńskiego – IV Konferencja „Małe farmy rybackie. Dziś i jutro” Olsztyn, 1997: 11-28.

³¹ Dobrowolski K.A. Stawy – Ochrona stanowisk wodnych i błotnych w Polsce – W: K.A. Dobrowolski, K. Lewandowski (red.) Oficyna Wydawnicza Instytutu Ekologii PAN, Dziekanów Leśny, 1998, 113-132.

³² Abramczyk A., Gwoździński R. W poszukiwaniu granicy pomiędzy sukcesem ochrony kormorana czarnego a plagą dla rybactwa na przykładzie jeziora „Selment Wielki”. Przyczynek do dyskusji nad sposobem określania strat ekonomicznych użytkowników rybackich. *Biuletyn Informacyjny*, 2012, 51: 1-5.

kalkulację strat rybackich spowodowanych przez kormorana w jeziorach, mogą być po odpowiedniej adaptacji wykorzystane do szacowania strat w obiektach stawowych.

11.6. Przekształcenia własnościowe w rybactwie stawowym

Przed rynkową transformacją gospodarczą, która odbyła się na początku lat 90. XX wieku z ponad 70 tys. ha stawów użytkowanych rybacko, około 43 tys. ha należało do Państwowych Gospodarstw Rybackich (PGRyb), 10 tys. ha do indywidualnych gospodarstw, 7 tys. ha do państwowych jednostek resortu rolnictwa, 5 tys. ha do Lasów Państwowych, około 2,6 tys. ha do spółdzielni rolniczych, około 2 tys. ha do Polskiego Związku Wędkarskiego³³.

Do końca 1993 r. do Zasobu Własności Rolnej Skarbu Państwa przejęto ponad 40 tys. ha stawów z byłych PGRyb. Stawy te obecnie w większości stanowią własność osób zarówno prawnych (w tym spółki byłych pracowników PGRyb), jak i fizycznych. Znaczna część obiektów stawowych wciąż znajduje się w dzierżawie. Istnieją również obiekty stawowe, które nie zostały objęte prywatyzacją.

Zmiany struktury własnościowej, a także uwarunkowania gospodarki rynkowej wymuszają na użytkownikach obiektów stawowych szybkie dostosowywanie się do zmian zachodzących na rynku, podejmowanie nowych inwestycji, pozyskiwanie i umiejętne korzystanie ze środków finansowych funduszy europejskich. Gospodarstwa stawowe mogą rozwijać pozarybacką działalność gospodarczą, w tym rekreację, gastronomię, przetwórstwo, handel, turystykę, rolnictwo czy budownictwo wodne, które pozwalają na generowanie wyższych dochodów. Te kierunki działalności zapewne będą odgrywały coraz większą rolę w strukturze przychodów gospodarstw rybackich. Obiekty stawowe stanowiące aktualnie przedmiot dzierżawy mogą, na drodze tzw. pierwokupu, być nabywane przez dzierżawców na preferencyjnych warunkach określonych przepisami prawa³⁴.

11.7. Podsumowanie

1. Gospodarka karpiowa wymaga ciągłego dopływu środków finansowych. Są one niezbędne do prowadzenia bieżącej działalności operacyjnej, jak również do realizacji inwestycji, takich jak budowa i modernizacja stawów rybnych i innych urządzeń akwakulturowych. Mimo istnienia wielu zewnętrznych źródeł finansowania, w tym funduszy europejskich, w dłuższej perspektywie podstawę gospodarowania stanowią środki własne, a gwarancją ich posiadania jest zwrot poniesionych wydatków i uzyskiwanie nadwyżki finansowej w prowadzonej działalności gospodarczej.

2. Produkcję stawową można wielokrotnie w stawach o dobrej kulturze, wykonując zabiegi podnoszące żyzność stawu, w tym podstawowe takie jak nawożenie oraz żywienie. Można

³³ Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej. Państwowy Instytut Badawczy. Rozwój rynku ryb i zmiany jego funkcjonowania w latach 1990–2007. Warszawa, 2008, nr 97: 78–81.

³⁴ Zgodnie z przepisami ustawy z dnia 19 października 1991 r. o gospodarowaniu nieruchomościami rolnymi Skarbu Państwa. Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 30 października 2012 r. Dz. U. 2012 poz. 1187 z późn. zm. w sprawie ogłoszenia tekstu jednolitego ustawy o gospodarowaniu nieruchomościami rolnymi Skarbu Państwa.

wyróżnić trzy podstawowe poziomy intensyfikacji produkcji rybackiej w stawach: chów nisko intensywny, chów średnio intensywny i chów wysoko intensywny.

3. Wprowadzanie do wód lub do ziemi wód wykorzystanych na potrzeby chowu lub hodowli ryb innych niż łososiowate lub innych organizmów wodnych jest zwolnione z opłat pod warunkiem, że produkcja rozumiana jako średnioroczny przyrost masy tych ryb lub organizmów w poszczególnych latach cyklu produkcyjnego nie przekracza 1 500 kg z 1 ha powierzchni użytkowej stawów rybnych tego obiektu w jednym roku danego cyklu.

4. W badanej grupie obiektów stawowych produkcja wahała się od 361 kg/ha do 731 kg/ha, przy czym w raz ze zwiększającą się powierzchnią obiektów stawowych wydajność produkcyjna stawów malała. Karp konsumpcyjny stanowił przeciętnie około 70 – 80% całości produkcji rybackiej.

5. Przychody w latach 2011–2012 wahały się od 4 172 zł/ha w największych obiektach, do 8 219 zł/ha w obiektach najmniejszych. Przychody jednostkowe (w przeliczeniu na 1 ha) malały miarę coraz większych powierzchni obiektów stawowych. Głównym źródłem przychodów był karp konsumpcyjny, który stanowił przeciętnie ich 70 – 80%.

6. Średnia cena karpia konsumpcyjnego kształtowała się wokół wartości 10 zł/kg. Cena ta była wyższa w 2011 r. i wynosiła 10,22 zł/kg, niższa zaś w 2012 r., w którym wynosiła 9,94 zł/kg. Cena pozostałych gatunków ryb kształtowała się przeciętnie na poziomie 16 zł/kg, materiału obsadowego karpia 13 zł/kg, a materiału obsadowego pozostałych gatunków ryb 26 zł/kg.

7. W strukturze kosztów dominowały pasze, których udział w poszczególnych klasach wielkości powierzchni obiektów: do 10 ha, od 10 do 50 ha, od 50 ha do 100 ha i ponad 100 ha, wynosił odpowiednio 55%, 45%, 31% i 46%. W miarę coraz większych powierzchni obiektów stawowych w strukturze kosztów wzrastał udział kosztów robocizny i wynosił odpowiednio: 3%, 18%, 25% i 20%.

8. Samozatrudnienie w małych obiektach stawowych do 10 ha średnio obejmowało 95% etatów stałych i 67% etatów sezonowych, podczas gdy w obiektach powyżej 100 ha udział ten wynosi odpowiednio 39% i 22%. Robocizna w małych obiektach stawowych, z wyłączeniem lub dominującym samozatrudnieniem, stanowi utajniony koszt produkcji rybackiej, który nie znajduje odzwierciedlenia w zapisach księgowych.

9. Czynsz dzierżawny w miarę wzrostu powierzchni badanych obiektów stawowych wzrastał z poziomu około 2% (obiekty do 10 ha) do około 6% (obiekty powyżej 100 ha). Czynsz dzierżawny w gospodarstwie stawowym nie wiąże się z poprawą efektywności produkcji i negatywnie wpływa na jej rentowność. Dzierżawcy, o ile jest to możliwe, powinni dążyć do wykupu obiektów i eliminacji tego kosztu.

10. Udział rekompensat w przychodzie był ogólnie niewielki i wahał się od 0,69% w obiektach do 10 ha do 6,79% w obiektach powyżej 100 ha.

11. Wskaźnik rentowności najwyższy był w obiektach małych do 10 ha (max. 135%), a najniższy w obiektach powyżej 50 ha (min. 8%). Wpływ rekompensat wodnośrodowiskowych na poziom wskaźnika rentowności był nieznaczny w małych

obiektów stawowych do 10 ha, istotny zaś w przypadku obiektów powyżej 50 ha, charakteryzujących się niskimi dochodami przypadającymi na 1 ha.

12. Przeciętny wskaźnik rentowności w analizowanym okresie 2011–2012 charakteryzował się znaczną rozpiętością w poszczególnych klasach wielkości obiektów stawowych do 10 ha, od 10 ha do 50 ha, od 50 ha do 100 ha i powyżej 100 ha wynosił odpowiednio: 126%, 48%, 15% i 16%. Wskaźnik ten liczony bez rekompensat przyjmował wartości odpowiednio: 124%, 43%, 9% i 10%. Wskaźniki te były znacznie wyższe od wskaźników uzyskanych w równoległe prowadzonych badaniach dużych obiektów stawowych, gdzie wskaźnik liczony z rekompensatami kształtował się na poziomie 9,14%, zaś bez rekompensat jego wartość była ujemna i wynosiła -22,86% .

13. Zaletą chowu dodatkowych ryb w stawach karpowych jest uzyskiwanie dodatkowej produkcji w stawie bez ujemnego wpływu na przyrosty karpia, lepsze wykorzystanie pokarmu naturalnego oraz możliwość dodatkowej produkcji materiału zarybieniowego na potrzeby wód otwartych.

14. Z ponad 40 tys. ha stawów byłych Państwowych Gospodarstw Rybackich większość stanowi własność osób prawnych (w tym spółki byłych pracowników PGRI) i fizycznych. Znaczna część tych obiektów stanowi przedmiot dzierżawy, istnieją również obiekty stawowe, które nie zostały objęte procesem prywatyzacji.

Literatura:

1. Abramczyk A., Gwoździński R. W poszukiwaniu granicy pomiędzy sukcesem ochrony kormorana czarnego a plagą dla rybactwa na przykładzie jeziora „Selment Wielki”. Przyczynek do dyskusji nad sposobem określania strat ekonomicznych użytkowników rybackich. *Biuletyn Informacyjny*, 2012, 51: 1-5.
2. Bontemps S., Kral W., Leopold M., Szczerbowski J., Waluga J. i Wieniawski J. 1986. Śnięcia ryb, szkody rybackie, metody wyceny strat. Olsztyn – IRŚ, instrukcja nr 143, 1986.
3. Dobrowolski K.A. Stawy – Ochrona stanowisk wodnych i błotnych w Polsce – W: K.A. Dobrowolski, K. Lewandowski (red.) *Oficyna Wydawnicza Instytutu Ekologii PAN, Dziekanów Leśny*, 1998, 113-132.
4. Guziur J. Drobnotowarowa gospodarka rybacka w stawach przyzagrodowych regionu olsztyńskiego – IV Konferencja ” Małe farmy rybackie. Dziś i jutro” Olsztyn, 1997: 11-28.
5. Guziur J., Woźniak M. *Produkcja ryb w małych zbiornikach*. Wyd. Oficyna Wyd. Hoża, Warszawa, 2006.
6. Gwiazda R. Strategie pokarmowe ptaków drapieżnych w warunkach sztucznych zbiorników wodnych południowej Polski. PAN, Instytut Ochrony Przyrody, *Studia Naturae*, 2006, 51. s. 112.
7. Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej. Państwowy Instytut Badawczy. *Rozwój rynku ryb i zmiany jego funkcjonowania w latach 1990-2007*. Warszawa, 2008, nr 97: 78 – 81.
8. Lirski A. Stan gospodarki karpowej w Europie – W: *Chów karpia w Europie. Stan obecny, trudności, perspektywy*, Wydawnictwo IRS, Olsztyn, 2011: 15-23.

9. Mellin M., Mirowska – Ibron I., Martyniak A. Food composition of cormorants *Phalacrocorax carbo* shot at two fish farms in north-eastern Poland. *Ekol. pol.* 1997, 45, 1: 247-247.
10. Turkowski K. (red.). *Ekonomika akwakultury. Podstawy finansowania przedsięwzięć.* Prac. Wyd. „ElSet”, Olsztyn, 2012.
11. Turkowski K., Lirski A. The economics of carp farms in Poland. *Acta Ichthyologica et Piscatoria* 2010, 40 (2): 137–144.
12. Wojda R., Cieśla M., Ostaszewska T., Śliwiński J. *Hodowla ryb dodatkowych w stawach rybnych.* Oficyna Wyd. „Hoża”, Warszawa, 2009.
13. Wołos A., Lirski A., Czerwiński T. Sytuacja ekonomiczno-finansowa rybactwa śródlądowego w 2012 roku. 2013 (w druku).
14. Wołos A., Lirski A., Czerwiński T., Turkowski K.. Sytuacja ekonomiczno-finansowa rybactwa śródlądowego w 2007 roku. W: M. Mickiewicz (red.) *Stan i uwarunkowania gospodarki rybackiej prowadzonej w wodach śródlądowych.* Wyd. IRŚ, Olsztyn, 2008: 39–46.

Jadwiga Seremak-Bulge

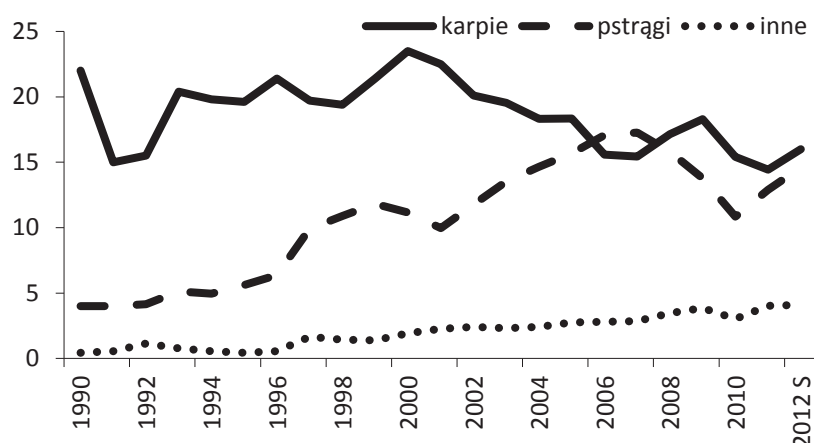
12. Rynek produktów stawowej gospodarki karpiowej

12.1. Wstęp

Mimo kilkusetletniej tradycji produkcji stawowej i konsumpcji karpia, znacznego potencjału w postaci ponad 60 tys. ha powierzchni stawów i wysokich umiejętności rybaków, a także dobrze rozwiniętego zaplecza naukowego, karpiarstwo w Polsce nie rozwija się. Można wręcz powiedzieć, że od początku XXI wieku produkcja karpia znajduje się w trendzie spadkowym, mimo że rozwój akwakultury jest jednym z deklarowanych celów strategii rozwoju branży rybackiej zarówno w Polsce jak i w Unii Europejskiej, a na wsparcie restrukturyzacji polskiego rybactwa przeznaczono w latach 2004–2013 ponad 5,1 mld zł.

Od początku wieku produkcja karpia zmalała z około 23 do 15 tys. ton w latach 2010–2011, przy niezmiętej powierzchni ewidencyjnej stawów. O skali spadku świadczy wielkość produkcji ryby handlowej uzyskanej z 1 ha powierzchni stawów, która zmniejszyła się z 924 kg w 2000 r. do 604 kg w 2011 r. w przeliczeniu na 1 ha powierzchni produkcyjnej lub z 455 do 280 kg/ha powierzchni ewidencyjnej, a więc mniej więcej o 1/3. Przyczyn tej sytuacji jest wiele, a jedną z nich jest rynek ryb oraz jego funkcjonowanie, w tym zwłaszcza rynku karpia, który ma swoją specyfikę.

Rys. 14. Produkcja ryb w akwakulturze (tys. t)

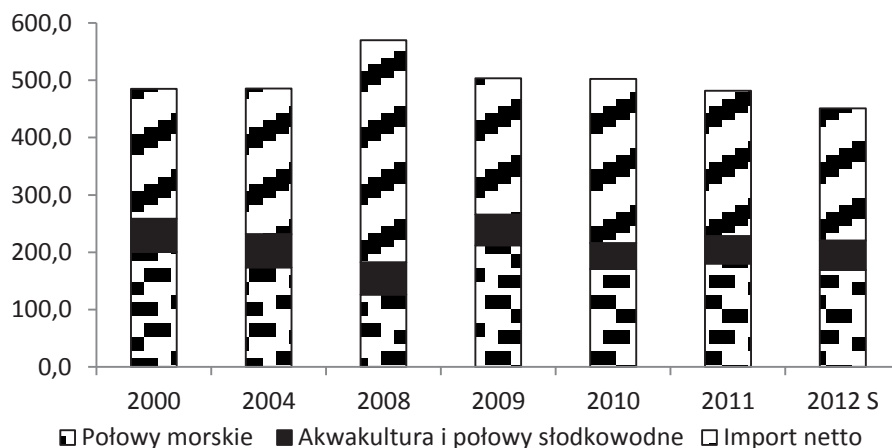
Źródło: Rynek ryb stan i perspektywy nr 2–18, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2004–2012

12.2. Ogólna charakterystyka rynku ryb

Polska należy do krajów o niskiej konsumpcji i jeszcze niższej produkcji ryb. Krajowe połowy ryb od początku XXI wieku do 2012 r. wahały się w granicach 182 – 270 tys. ton rocznie, z czego 132 – 212 tys. ton stanowiły połowy morskie, a produkcja i połowy ryb słodkowodnych od około 45 do 60 tys. ton. Krajowe połowy pokrywały więc od 43,5 do około 56% zapotrzebowania na ryby konsumpcyjne. Pozostałe 44 – 57% popytu krajowego, a więc 227 – 317 tys. ton rocznie zaspokajał import. Całkowita podaż ryb konsumpcyjnych na rynek

krajowy wynosiła w latach 2000–2012 od 451 do prawie 570 tys. ton rocznie w ekwiwalencji wagi żywej. Polska podobnie jak inne kraje członkowskie UE w produkcji ryb i owoców morza nie jest samowystarczalna.

Rys. 15. Podaż ryb konsumpcyjnych na rynek krajowy (tys. t)

Źródło: Rynek ryb stan i perspektywy nr 2–18, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2004–2012

Udział krajowej akwakultury w całkowitej podaży ryb konsumpcyjnych wahał się od 6,6% w 2010 r. do 8,2% w latach 2005 i 2012, w tym udział karpia zmalał z około 5% w 2000 r. do zaledwie 3% w latach 2006–2011. Wstępnie szacuje się, że w 2012 r. udział ten zwiększył się do 3,6% na skutek niewielkiego wzrostu produkcji karpia, w sytuacji zmniejszonej podaży ryb, przede wszystkim pochodzących z importu.

12.3. Chłonność krajowego rynku

Wartość krajowego rynku ryb na poziomie detalu można szacować na około 3,6 – 3,7 mld zł³⁵, w czym ryby słodkowodne mają 16–17-procentowy udział. Szacuje się, że wartość sprzedaży detalicznej ryb słodkowodnych wynosi aktualnie około 600 mln zł rocznie.

Chłonność krajowego rynku oszacować można na podstawie wielkości sprzedaży ryb, liczonej jako suma profesjonalnych połowów krajowych³⁶ oraz salda handlu zagranicznego. Na tej podstawie można powiedzieć, że wejście Polski do Unii Europejskiej i liberalizacja obrotów handlowych z zagranicą spowodowała znaczący wzrost sprzedaży ryb słodkowodnych na rynku krajowym. W latach 2004–2008 sprzedaż ryb słodkowodnych wzrosła 4,5-krotnie, przede wszystkim za sprawą pang, ale również innych ryb słodkowodnych importowanych

³⁵ Wartość tę oszacowano na podstawie wartości sprzedaży przemysłu przetwórczego pomniejszonej o wartość bezpośredniego eksportu oraz powiększonej o marżę handlową. Wobec braku danych dla rynku ryb poziom marży handlowej przyjęto na poziomie marży określonej przez GUS dla wyspecjalizowanych sklepów spożywczych, która w latach 2009–2011 wynosiła średnio 21%. „Rynek wewnętrzny w 2011 r.”, GUS. Do tego doliczono wartość sprzedaży ryb słodkowodnych, które praktycznie nie są przetwarzane przez przemysłowe przetwórstwo ryb. Dla oszacowania wartości sprzedaży ryb słodkowodnych przyjęto, że całość ryb wytworzonych w akwakulturze i z połowów profesjonalnych jest sprzedawana przez gospodarstwa rybackie jako ryby świeże. Wartość sprzedaży ryb słodkowodnych w 2011 r. oszacowano na około 570 mln zł, a w 2012 r. na 650 mln zł.

³⁶ W rachunku pominięto połowy amatorskie.

z Wietnamu i Chin. W rekordowym pod tym względem 2008 r. sprzedaż ryb słodkowodnych wyniosła 186 tys. ton i ponad 5-krotnie przewyższała krajową sprzedaż ryb pochodzących z gospodarstw rybackich. W latach następnych sprzedaż ryb słodkowodnych stopniowo malała i w 2012 r. była o 52% mniejsza niż w szczytowym 2008 r., głównie na skutek spadku importu filetów z pangii. Malejącego zainteresowania polskich konsumentów pangą (spadek o ponad 80%) nie był w stanie skompensować wyższy import innych gatunków ryb słodkowodnych (tab. 28).

Podaż ryb morskich w latach 2004–2008 zmalała z około 427 do 370 tys. ton, aby w latach następnych wahać się w granicach 360 – 370 tys. ton rocznie. Jednocześnie dynamicznie rosła sprzedaż łososi importowanych głównie z Norwegii. Ich sprzedaż na rynku krajowym w latach 2000–2012 wzrosła 9-krotnie do prawie 41 tys. ton, a największą dynamikę wykazywała w latach 2000–2005 oraz w 2012 r., mimo że łososi należą do najdroższych ryb. Ekspansji łososi na polskim rynku nie zahamowało spowolnienie gospodarcze i pogorszenie sytuacji dochodowej polskiego społeczeństwa w 2012 r.

Tabela 28. Podaż i sprzedaż ryb na rynek krajowy (tys. ton w ekwiwalencie wagi żywej)^a

Wyszczególnienie	2000	2005	2008	2010	2011	2012
Całkowita podaż ryb	464,5	452,2	569,8	506,3	487,2	453,8
Sprzedaż ryb słodkowodnych	45,1	62,0	182,8	117,5	96,7	84,0
z tego z gospodarstw rybackich ^b	37,0	34,5	32,8	25,4	26,8	30,5
z importu	8,1	27,5	150,0	92,1	69,9	53,5
w tym sprzedaż karpia	24,4	19,1	18,1	18,4	18,0	17,5
z tego z gospodarstw rybackich	23,2	18,3	17,0	15,3	14,4	15,5
z importu	1,2	0,8	1,1	3,1	3,6	2,0
sprzedaż pstrągów	10,1	14,2	12,9	11,2	13,3	15,6
z tego z gospodarstw rybackich	8,4	10,0	9,4	4,6	5,5	6,9
z importu	1,7	4,2	3,5	6,6	7,8	7,9
Sprzedaż łososi	4,5	14,6	13,2	25,6	27,2	40,7
Razem sprzedaż ryb słodkowodnych i łososi	49,6	76,6	196,0	143,1	123,9	125,0

^a – na potrzeby strategii wielkość produkcji pstrągów została obliczona w oparciu o zużycie pasz oraz doszacowana o maksymalny wskaźnik przewidziany w statystyce UE (o 10%),

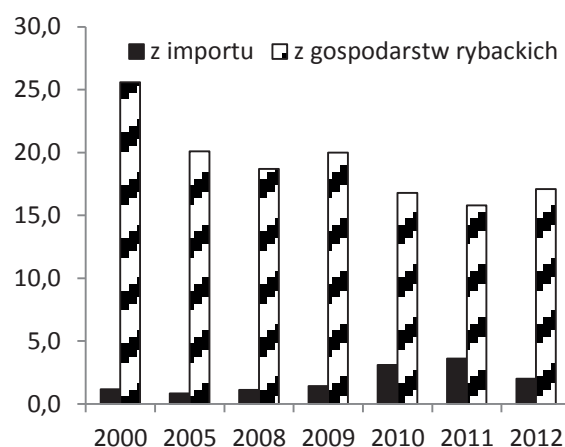
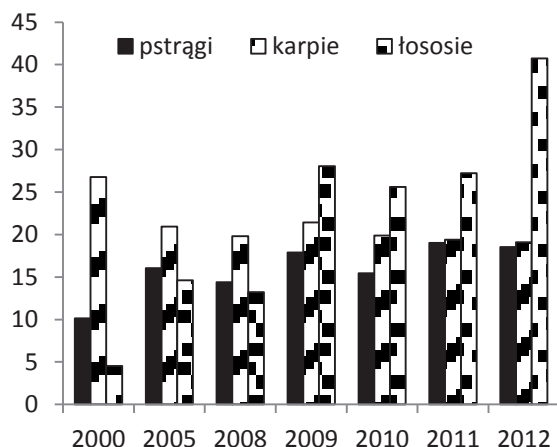
^b – akwakultura łącznie z połowami profesjonalnymi ryb słodkowodnych

Źródło: Rynek ryb stan i perspektywy, nr 2–18 IERiGŻ-PIB, Warszawa 2004–2012.

Mimo, że karpie są najbardziej znanymi i rozpoznawalnymi przez polskich konsumentów rybami, rynek karpia kurczy się, a ich udział w całkowitej sprzedaży ryb słodkowodnych oraz dwuśrodowiskowych łososi zmalał w ostatnich latach do około 13–14,5%. Podkreślić jednak należy, że dynamika spadku sprzedaży karpia była mniejsza niż ich produkcji, dzięki uzupełniającemu importowi. Krajowa sprzedaż karpia zmalała z ponad 24 tys. ton w 2000 r. do około 18 tys. ton w latach 2008–2010 i 17,5 tys. ton w 2012 r. W tym czasie import wzrósł z około 1 tys. ton w latach 2000–2005 do 3,6 tys. ton w 2011 r. i stanowił odpowiednio od około 4% do 20% krajowej sprzedaży karpia. W 2012 r. import zmalał do około 2 tys. ton,

a jego udział w sprzedaży zmalał do 11%. W odróżnieniu od produkcji pstrągów, rosnącemu importowi nie towarzyszy rozwijający się eksport karpia, którego rozmiary są śladowe (około 100 ton rocznie), choć w 2012 r. jego wielkość wzrosła do 500 ton).

Rys. 16. Sprzedaż wybranych gatunków ryb (tys. t) Rys. 17. Sprzedaż karpia (tys. t)

Źródło: Rynek ryb stan i perspektywy nr 2–18, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2004–2012.

Można więc powiedzieć, że wejście Polski do Unii Europejskiej i liberalizacja handlu stała się kolejnym przyczynkiem do wzrostu importu ryb słodkowodnych, w tym także karpia, natomiast ich eksport nie rozwinął się. Ujawniona została znaczna elastyczność popytu krajowego na ryby. Struktura gatunkowa sprzedaży, która podąża za zmieniającym się popytem na ryby ulega daleko idącym zmianom z roku na rok pod wpływem wahań cen i ich wzajemnych relacji.

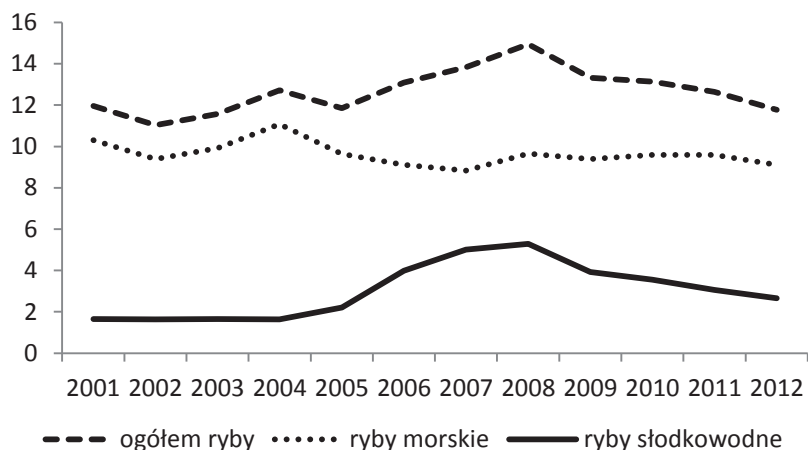
12.4. Spożycie karpia

Polski model konsumpcji żywności jest charakterystyczny dla krajów bałtyckich o niskim poziomie dochodów³⁷. Podstawą diety statystycznego Polaka pozostaje mięso zwierząt ciepłokrwistych (głównie wieprzowina i drób), z niewielkim dodatkiem ryb. Spożycie ryb, wynoszące w latach 2001–2012 od około 11 do 15 kg/mieszkańca w ekwiwalencie wagi żywej, stanowi 8–10% konsumowanego mięsa. Jeśli pominąć spożycie ryb związane z Wigilią Bożego Narodzenia udział ten w pozostałych miesiącach roku wynosi zaledwie 4,5–5,5%. Poziom spożycia ryb w Polsce jest o połowę niższy niż średnio w Unii Europejskiej i o 1/3 niższy niż średnio na świecie. Dominują w nim ryby morskie (70–86%). Spożycie ryb słodkowodnych, po przejściowym wzroście w latach 2004–2008 do 5,24 kg/mieszkańca

³⁷ Tzw. model bałtycki charakteryzuje się bardzo wysokim poziomem spożycia drobiu, cukru, tłuszczów zwierzęcych, łącznie z masłem oraz ziemniaków, wysokim spożyciem przetworów zbożowych, średnim spożyciem mięsa wieprzowego, niskim roślin strączkowych, warzyw, owoców i olejów roślinnych oraz bardzo niskim spożyciem ryb i owoców morza, mięsa wołowego, baraniego i koziego oraz mleka. Zapewnia on stosunkowo niskie zużyciu białka zwierzęcego, przy stosunkowo niskiej wartości energetycznej. Kwasek M-Typologia krajów Unii Europejskiej według wzorców konsumpcji żywności, Studia i monografie nr 144, IERiGŻ, Warszawa 2008.

zmałało do 3,1 kg/mieszkańca w 2011 r. i 2,7 kg/mieszkańca w 2012 r. Udział ryb słodkowodnych w całkowitym spożyciu ryb spadł z około 35% w latach 2007–2008 do 24% w 2011 r. i niespełna 23% w 2012 r.

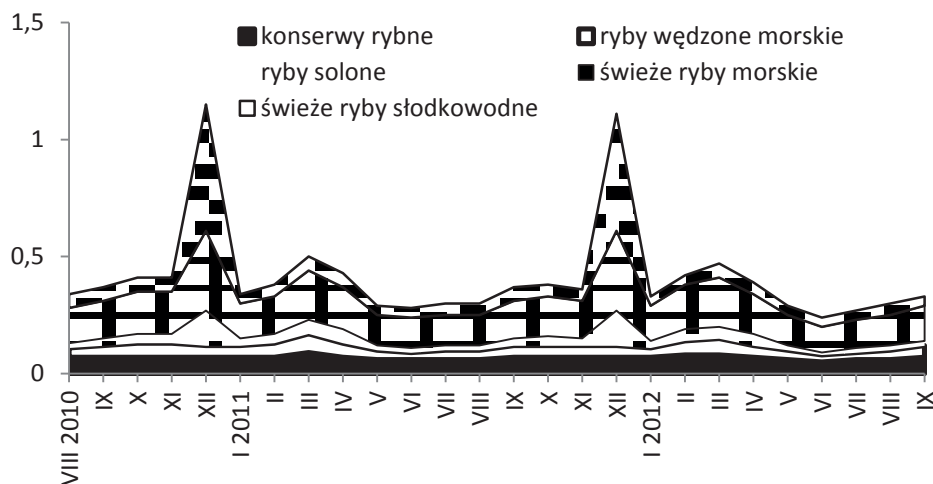
Rys. 18. Spożycie ryb (kg wagi żywej/mieszkańca)

Źródło: Rynek ryb stan i perspektywy nr 2018, IERiGZ-PIB, Warszawa, 2004–2012

Tradycyjnie spożycie ryb charakteryzuje się wysoką sezonowością. Z badań budżetów rodzin wynika, że w grudniu statystyczny Polak konsumuje 1,1–1,5 kg ryb i ich przetworów (w wadze produktu), w czym około 0,5 kg stanowią ryby słodkowodne.

Rys. 19. Spożycie ryb i ich przetworów w gospodarstwach domowych (kg/osobę)

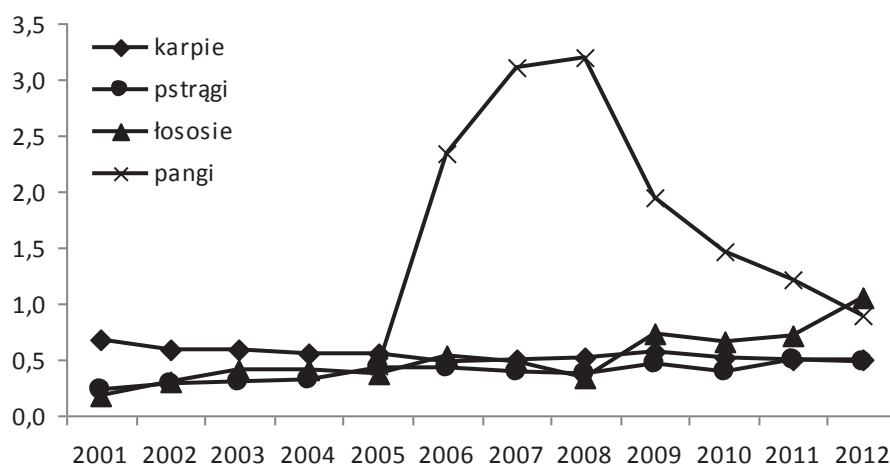
Źródło: Dane GUS, opracowanie własne.

O tak silnym wzroście spożycia ryb słodkowodnych w grudniu decyduje tradycja wieczerzy wigilijnej, w trakcie której poczesne miejsce zajmuje karp. W pozostałych miesiącach roku spożycie ryb słodkowodnych jest 10-krotnie mniejsze (0,05 kg/osobę). Spożycie ryb morskich, ryb przetworzonych oraz przetworów z ryb ulega znacznie mniejszym wahaniom sezonowym. Całkowite spożycie ryb i ich przetworów w okresie wielkiego postu (luty-kwiecień) wynosi 0,6 – 0,7 kg/osobę miesięcznie, a w miesiącach letnich zaledwie 0,3 – 0,4 kg/osobę miesięcznie. Dotychczas mimo wzrostu poziomu dochodów, upowszechniania

prozdrowotnych modeli konsumpcji oraz westernizacji modeli życia, a także odchodzenia młodego pokolenia Polaków od kultywowania tradycji, sezonowy rozkład spożycia ryb prawie nie ulegał zmianom i na IV kwartał przypadało 65% ich rocznej konsumpcji, z czego w grudniu 36%. W 2011 r. spadek spożycia ryb w grudniu był głębszy niż w pozostałych miesiącach, a jego udział w rocznej konsumpcji ryb słodkowodnych zmniejszył się do 27%.

Konsumpcja ryb charakteryzuje się wysoką elastycznością spożycia. Współczynnik elastyczności dochodowej popytu dla ryb (około 0,4) jest znacznie wyższy niż dla mięsa i jego przetworów (0,14)³⁸ i jest porównywalny z elastycznością dochodową wędlin wysokogatunkowych. Najwięcej ryb spożywają rodziny osiągające najwyższe dochody, ale w tych rodzinach elastyczność dochodowa spożycia jest niska (0,17). W rodzinach osiągających niskie dochody (I i II grupa kwintylowa) elastyczność dochodowa spożycia jest bardzo wysoka (odpowiednio 1,1–0,6) co wskazuje, że potencjalny popyt na ryby jest daleki od zaspokojenia, ale konsumpcja ryb silnie reaguje na pogorszenie sytuacji dochodowej oraz na podwyżki cen. W sytuacjach kryzysowych spadek spożycia ryb w tych rodzinach jest głębszy, zwłaszcza jeśli towarzyszy temu znaczący wzrost cen, a z taką sytuacją mieliśmy do czynienia w 2012 r.

Rys. 20. Spożycie karpia i wybranych ryb w kg wagi żywej/mieszkańca

Źródło: Dane GUS, opracowanie własne

Po spadku konsumpcji karpia, jaki nastąpił na początku XXI wieku, ich spożycie od 2004 r. utrzymuje się w granicach 0,5 kg/mieszkańca. Towarzyszył temu stopniowy wzrost spożycia innych gatunków ryb, z których najbardziej spektakularne było zwiększenie konsumpcji pang, a także łososi. Spożycie pstrągów podwoiło się w analizowanym czasie i w latach 2010–2011 zrównało się ze spożyciem karpia. Spożycie łososi wzrosło w 2012 r. do prawie 1,1 kg/mieszkańca, podczas gdy w 2001 r. wynosiło niespełna 0,2 kg. Spożycie pang, po niebywałym wzroście w latach 2004–2008 zaczęło szybko spadać i w 2012 r. wyniosło niespełna 0,9 kg wagi żywej/mieszkańca.

³⁸ Analiza sytuacji produkcyjno-ekonomicznej rolnictwa i gospodarki żywnościowej w 2011 r. IERiGŻ-PIB, Warszawa 2012.

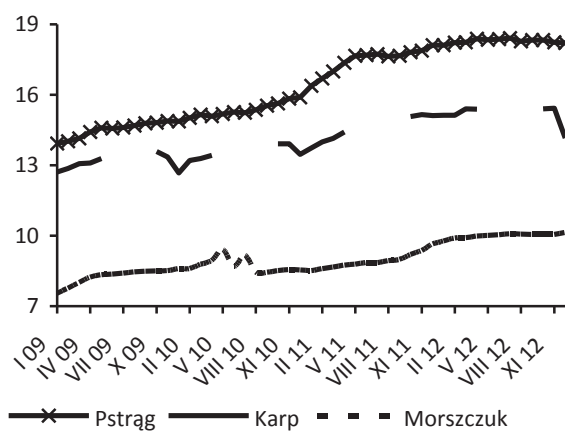
Wysoka elastyczność dochodowa spożycia ryb oraz ich wrażliwość na zmiany dochodów oraz cen i ich relacji skutkuje znacznymi wahaniami ich spożycia. Zagrożeniem dla produkcji rybackiej są zwłaszcza okresy spowolnienia gospodarczego. Natomiast szansą jest znacznie mniejszy niż w przypadku mięsa poziom zaspokożenia popytu. Sugeruje to, że rynek ryb w Polsce posiada znaczny potencjał rozwojowy, w tym także segment ryb słodkowodnych.

Dotychczas branża karpiowa nie potrafiła z tego skorzystać. Spożycie karpia po spadku na w pierwszych latach XXI wieku ustabilizowało się na niskim poziomie, podczas gdy konsumpcja innych ryb słodkowodnych oraz łososi wzrosła. Sugeruje to, że produkcja i podaż karpia oraz jej organizacja, a także dostosowanie oferty handlowej do potrzeb konsumenta nie nadążają za zmieniającymi się uwarunkowaniami rynkowymi oraz preferencjami konsumentów.

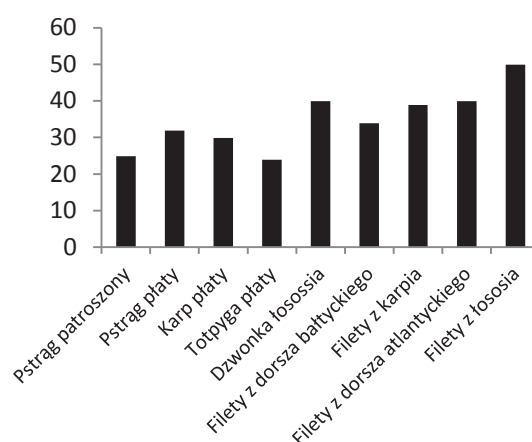
12.5. Ceny karpia

Najczęściej uważa się, że przyczyną malejącego zainteresowania konsumentów karpiami jest ich niska konkurencyjność cenowa. Porównanie cen nie do końca potwierdza prawdziwość tego stwierdzenia. Cenowo karpie mogą konkurować z innymi gatunkami ryb.

Rys. 21. Ceny detaliczne ryb świeżych lub mrożonych (zł/kg)

Rys. 22. Ceny detaliczne ryb wstępnie przetworzonych (zł/kg)

Źródło: Dane GUS, Notowania cen w specjalistycznym sklepie rybnym w centrum Warszawy w marcu 2013 r.

Na poziomie detalu ceny żywych karpia są wprawdzie o 30 – 40% wyższe od cen mrożonych morszczuków, jednej z najbardziej popularnych ryb w Polsce, ale w porównaniu ze świeżymi pstrągami, również produkowanymi w akwakulturze, są o 10 – 20% tańsze. Także porównanie cen detalicznych ryb wstępnie przetworzonych takich jak płaty, filety, dzwonka, itp. potwierdza, że artykuły z karpia są cenowo porównywalne z cenami innych gatunków ryb. Np. płaty z karpia były droższe tylko w porównaniu z płatami z tołpygi, natomiast ustępowały cenowo płatom z pstrągów, czy dzwonom łososi. Podobnie filety z karpia były tańsze od

filetów z łososia, pstrąga, suma, dorsza atlantyckiego, czy z halibuta. Były natomiast droższe od filetów z dorsza bałtyckiego.

Podobne różnice cen obserwowane są na poziomie producenta – przy sprzedaży bezpośredniej karpie są o około 30% tańsze niż pstrągi. W zbyciu ceny karpie są tylko o 7 – 8% niższe od cen pstrągów, a w skupie karpie bywają droższe od pstrągów. Świadczy to o nienajlepszym funkcjonowaniu i małej przejrzystości rynku ryb oraz braku powiązań w łańcuchu dostaw, jak również o dużym wpływie ryb importowanych na ceny ryb na w handlu hurtowym.

Tabela 29. Ceny świeżych karpie i pstrągów na poszczególnych poziomach rynku (zł/kg)

Rok	Karpie				Pstrągi			
	detal ^a	zbyt ^a	skup ^a	sprzedaż bezpośred. ^b	detal ^a	zbyt ^a	skup ^a	sprzedaż bezpośred. ^b
2000	9,58	7,03	5,58	bd	13,74	8,62	7,40	bd
2004	11,64	8,84	8,11	9,72	14,79	8,14	7,98	11,42
2008	12,71	9,22	8,21	10,05	16,52	9,51	7,45	11,26
2009	12,97	9,29	8,32	10,39	16,72	10,26	8,85	11,81
2010	13,44	9,29	9,91	11,45	18,41	11,10	9,30	13,16
2011	14,19	11,05	10,87	12,78	20,56	12,30	10,36	15,72
2012	15,22	11,41	9,87	12,79	21,94	12,31	10,04	16,29

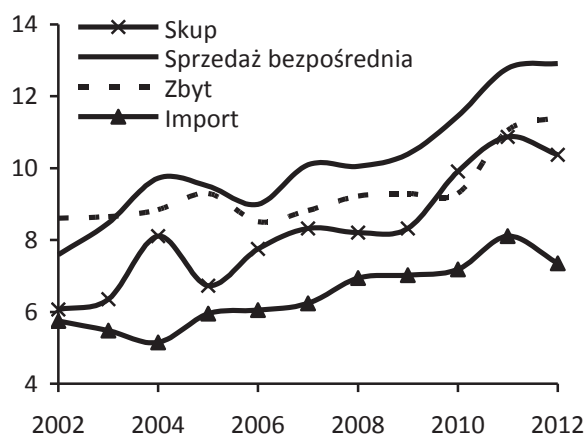
Źródło: ^a dane GUS, ^b dane Magazynu Przemysłu Rybnego

Karpie polskie przegrywają natomiast konkurencją cenową z karpami importowanymi, które sprowadzane są do Polski z Czech, czy Litwy po cenach o 15 – 30% niższych od średniej ceny uzyskiwanej w skupie. Ceny karpie sprzedawane bezpośrednio w gospodarstwie w ilościach detalicznych są wyższe niż w skupie o około 20 – 40%. Z kolei na poziomie zbytu karpie osiągają ceny o 2 – 12% wyższe od cen skupu, a zdarzały się lata, że sprzedawano je po cenach niższych niż płacono w skupie. Były one jednak o 37 – 55% wyższe w porównaniu z cenami karpie importowanych.

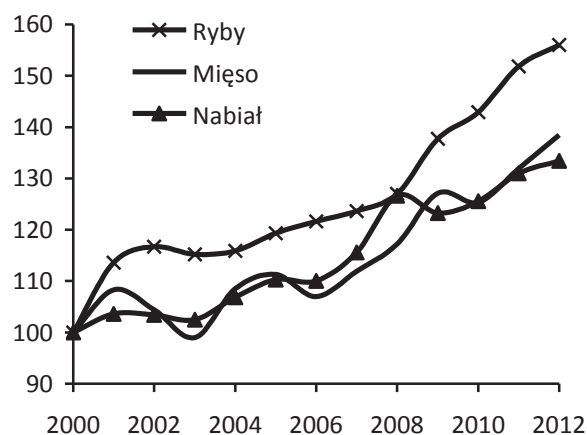
Przyczyną niedoskonałości funkcjonowania mechanizmu rynkowego i słabej transmisji cen w kanałach rynkowych jest rozdrobnienie produkcji i obrotu rybami słodkowodnymi oraz brak przejrzystości rynku³⁹. W obrocie rybami dominują transakcje bezpośrednie zawierane najczęściej poza aukcją i rynkami hurtowymi, podmioty handlujące rybami słodkowodnymi z reguły są niewielkie (handlują nimi z reguły drobne podmioty i gospodarstwa rybackie uprawnione do sprzedaży bezpośredniej), a monitoring cenowy jest niedostatecznie rozwinięty.

³⁹ W rejestrze GIW w lutym 2013 r. były zarejestrowane 939 gospodarstwa prowadzące chów i hodowlę ryb pod nadzorem weterynaryjnym. Z tego ponad 500 gospodarstw produkowało karpie. Uprawnionych do obrotu rybami i ich przetworami na terenie UE było 300 podmiotów, w tym 278 zakładów przetwórczych, a liczba podmiotów uprawnionych do bezpośredniej sprzedaży ryb wzrosła do 523, wśród których dominują gospodarstwa rybackie (192) oraz drobne podmioty zajmujące się sprzedażą świeżych ryb słodkowodnych (271).

Rys. 23. Porównanie cen żywych karpia (zł/kg)

Rys. 24. Skumulowany wskaźnik zmian cen detalicznych %

Źródło: Dane GUS, Magazynu Przemysłu Rybnego.

Ryby przegrywają także konkurencję cenową z mięsem. Od pierwszych lat XXI wieku dynamika wzrostu cen detalicznych ryb wyraźnie wyprzedzała dynamikę wzrostu cen mięsa i jego przetworów oraz nabiału. W latach 2001–2012 ceny detaliczne ryb i ich przetworów wzrosły o 56%, podczas gdy mięso zdrożało w tym czasie o 36,5% (w tym drób tylko o 4,7%, wieprzowina o 32%, a wołowina o 99,3%), a nabiał o 33,4%. Wysoka dynamika cen ryb, w tym zwłaszcza w 2001 r. oraz w latach 2009–2011 spowodowała, że są one najdroższym źródłem białka zwierzęcego. Ryby są znacznie droższe od drobiu i wieprzowiny i mogą być porównywalne z cenami cielęciny lub najwyższej jakości wołowiny.

Analiza cen pozwala stwierdzić, że karpie mogą konkurować z innymi gatunkami ryb, są bowiem konkurencyjne cenowo, jednak przegrywają konkurencję z karpami importowanymi. Konkurencyjność cenowo-kosztowa karpia krajowych w porównaniu z karpami produkowanymi w sąsiednich krajach jest niska. Wpływ na to ma także malejąca efektywność produkcji karpia, skutkująca spadkiem produkcji z jednostki powierzchni stawowej oraz wzrostem kosztów produkcji. Przy istniejącym rozdrobnieniu oraz braku współpracy i powiązań w kanałach marketingowych wysokie są także koszty sprzedaży.

12.6. Organizacja sprzedaży i funkcjonowanie rynku ryb

Rozwój sieci handlowych, a także wprowadzenie minimalnych standardów weterynaryjnych i higienicznych w produkcji, przetwórstwie i obrocie rybami znacznie podniosły poziom kultury handlu rybami świeżymi. Poprawiła się także ich dostępność. Mimo to ograniczona dostępność ryb słodkowodnych, a zwłaszcza karpia ciągle jest istotnym problemem zmniejszającym ich spożycie. Przyczyną jest dominacja w obrocie karpiami ryb żywych, przy słabo rozwiniętym przetwórstwie ryb słodkowodnych oraz ich wybitna podatność na pogorszenie jakości. Skutkuje to wysokimi kosztami obrotu i sprzedaży⁴⁰. O ile ryby mrożone,

⁴⁰ Handel rybami jest bardzo wrażliwy na transport i wymaga nie tylko bardzo wysokiej sprawności, ale również skutecznego chłodzenia w całym łańcuchu dostaw od stawu do odbiorcy końcowego.

wędzone, czy przetwory z ryb można kupić w każdym szanującym się sklepie spożywczym, o tyle ilość sklepów detalicznych gdzie można kupić świeże ryby jest bardzo ograniczona. Sprowadza się bowiem do nielicznych sklepów specjalistycznych oraz wyspecjalizowanych stanowisk rybnych w supermarketach. Dla przykładu, w Warszawie aktualnie funkcjonuje 7 specjalistycznych sklepów rybnych oferujących spory, jak na warunki polskie, wybór świeżych ryb, w tym także słodkowodnych. Świeże ryby w dużym wyborze w ciągłej sprzedaży znajdują się przede wszystkim w super- i hipermarketach (Auchan, Tesco, Real, Selgros, E. Leclerc i inne). Ostatnio także sklepy dyskontowe podejmują próby sprzedaży świeżych ryb pakowanych w modyfikowanej atmosferze (z reguły są to pstrągi). Coraz częściej świeże ryby można też kupić na targowiskach i bazarach oraz w nielicznych sklepach lub punktach sprzedaży prowadzonych przez gospodarstwa rybackie. Świeże ryby można także kupić na Aukcji Rybnej w Ustce oraz na rynkach hurtowych⁴¹.

Te pozytywne zmiany w funkcjonowaniu rynku ryb słabo przekładają się na funkcjonowanie rynku karpia, który ze względu na swą specyfikę nie nadąża za zmianami zachodzącymi nie tylko na rynku żywnościowym w ogóle, ale również na rynku ryb.

Badania ankietowe przeprowadzone w Lokalnych Grupach Rybackich potwierdziły, że produkcja karpia jest bardzo rozdrobniona, a sprzedaż prowadzi samodzielnie każde gospodarstwo. Przeciętny producent na terenie 10 badanych LGR sprzedaje rocznie około 30 ton ryb, w tym 26 – 28 ton (92%) stanowią karpie (tabela 30).

Tabela 30. Wielkość sprzedaży ryb (t/gospodarstwo)

Nazwa LGR	Karpie		Pozostałe	
	2011	2012	2011	2012
LGR Bielska Kraina	5,6	4,6	1,4	1,3
LGR Dolnośląska Kraina Karpia	95,4	128,9	4,8	4,5
LGR Jędrzejowska Ryba	9,3	9,5	3,5	3,6
Krośnieńsko-Gubińska Grupa Rybacka	38,3	54,4	2,2	3,8
LGR Między Nidą a Pilicą	12,1	10,9	0,7	1,0
NN	31,5	29,5	0,5	1,7
LGR Opolszczyzna	41,9	43,9	2,9	3,9
LGR Puszczy Sandomierskiej	15,5	12,5	0,4	2,5
LGR Starzawa	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
LGR Świętokrzyski Karp	66,5	61,9	2,1	1,9
LGR Żabi Kraj	3,1	6,9	4,9	3,2
Razem:	26,4	28,0	2,2	2,5

Różnice między największymi i najmniejszymi producentami są znaczne. Przeciętna sprzedaż w grupie gospodarstw sprzedających ponad 100 ton wynosiła 240 ton/gospodarstwo, a najwięksi spośród nich sprzedają ponad 400 ton karpia. Udział tej grupy gospodarstw w całkowitej sprzedaży karpia gospodarstw ankietowanych przekracza 68%. Ich udział

⁴¹ Na liście Głównego Inspektoratu Weterynarii w lutym 2013 r. zarejestrowane były 2 aukcje, 2 lokalne centra sprzedaży ryb oraz 11 hurtowni z uprawnieniami do prowadzenia bezpośredniej sprzedaży i przerobu ryb świeżych. Wszystkie te podmioty zlokalizowane są w strefie przybrzeżnej (woj. zachodniopomorskie, pomorskie).

w produkcji ryb pozostałych jest znacznie mniejszy (22,4%), bowiem w największych gospodarstwach karpie często produkowane są w monokulturze (tab. 31).

Mniejsze gospodarstwa produkujące do 20 ton ryb rocznie znacznie częściej łączą produkcję karpia z produkcją innych gatunków ryb. Najmniejsze spośród nich sprzedają średnio około 4 ton ryb, w tym około 3 ton karpia. Te gospodarstwa mają prawie 7-procentowy udział w produkcji karpia oraz 26,5-procentowy w produkcji pozostałych ryb i stanowią ponad 61% gospodarstw rybackich uczestniczących w badaniu ankietowym. Ponad 40% analizowanych gospodarstw stanowią gospodarstwa z roczną produkcją wynoszącą od 10 do 50 ton karpia. Mają one 15,5-procentowy udział w całkowitej sprzedaży karpia oraz prawie 50-procentowy udział w sprzedaży ryb pozostałych.

Tabela 31. Wielkość sprzedaży ryb w zależności od skali produkcji w 2012 r.

Skala produkcji (tony)	Karpie		pozostałe ryby	
	Sprzedaż (t/gosp.)	Udział w sprzedaży [%]	Sprzedaż (t/gosp.)	Udział w sprzedaży [%]
ponad 100	237,3	68,2	6,0	22,4
51–99,9	64,8	9,3	1,0	1,9
20–49,9	31,5	11,3	6,6	30,9
10–19,9	9,0	4,2	3,0	18,3
do 10	3,2	6,9	0,9	26,5
Średnio/razem:	29,3	100,0	2,3	100,0

Największe trudności ze sprzedażą karpia odczuwały gospodarstwa produkujące od 20 do 50 ton oraz do 10 ton karpia. W latach 2011–2012 w tych grupach udział sprzedaży w produkcji karpia handlowych nie sięgał 70%. Pozostałe grupy gospodarstw zdołały sprzedać od 89 do ponad 98% wyprodukowanych ryb (tab. 32).

Tabela 32. Udział sprzedaży w produkcji ryb w zależności od skali produkcji karpia [%]

Skala produkcji	Karpie		Pozostałe	
	2011	2012	2011	2012
ponad 100	88,7	91,6	76,0	82,1
50–99	97,9	98,4	118,2	94,1
20–49,9	62,2	66,3	25,0	38,1
10–19,9	83,5	92,8	41,2	80,3
do 10	68,7	69,9	72,9	74,0
Razem:	88,6	91,9	89,7	88,8

Jest oczywiste, że w sprzedaży gospodarstw stawowych dominują karpie. Jednakże porównanie struktury sprzedaży ryb w poszczególnych LGR wskazują, że są między nimi spore różnice. Wprawdzie średnio w badanej zbiorowości karpie mają 93–94-procentowy udział w sprzedaży, ale w ankietowanych gospodarstwach z LGR Żabi Kraj, Jędrzejowska Ryba i Bielska Kraina udział ten jest zdecydowanie mniejszy, natomiast znaczący udział ma sprzedaż pstrągów. Decydują o tym warunki wodne w poszczególnych gospodarstwach oraz skala produkcji. W gospodarstwach produkujących ponad 50 ton karpia ich udział w sprzedaży

ryb dochodzi do 99%. W gospodarstwach produkujących do 20 ton ryb udział karpki wynosi około 75 – 77%.

Tabela 33. Struktura sprzedaży ryb [%]

Skala produkcji ton	Karpie		Pozostałe	
	2011	2012	2011	2012
ponad 100	97,1	97,5	2,9	2,5
50–99	99,0	98,5	1,0	1,5
20–49,9	92,4	82,6	7,6	17,4
10–19,9	75,8	74,9	24,2	25,1
do 10	76,6	77,2	23,4	22,8

Gospodarstwa karpkowe w znakomitej większości sprzedają wyłącznie żywe ryby. Przeciętny udział żywych ryb w całkowitej sprzedaży karpki przekraczał 96%. Wśród 90 gospodarstw, które podały informacje jaką część produkcji sprzedają w poszczególnych formach było jednak 12 gospodarstw, które sprzedają karpki po wstępnym przetworzeniu. Dotychczas jest to wyłącznie patroszenie. Z tego 1 gospodarstwo sprzedawało wyłącznie karpki patroszone, w 3 gospodarstwach udział ryb patroszonych wynosił od 50 do 85%, w 2 gospodarstwach od 25 do 30%, a w kolejnych 6 karpki patroszone stanowiły od 1 do 10% ich sprzedaży. Podobne proporcje ukształtowały się w sprzedaży ryb pozostałych (tab. 34).

Tabela 34. Udział poszczególnych form sprzedaży w całkowitej sprzedaży karpki w poszczególnych LGR (w %)

Nazwa LGR	Produk- cja [t/gosp.]	ryby żywe	ryby patro- szone	filety, dzwon- ka	ryby wędzone	Prze- twory
LGR Bielska Kraina	6,4	97,2	2,8	0,0	0,0	0,0
LGR Dolnośląska Kraina Karpia	95,4	77,5	22,5	0,0	0,0	0,0
LGR Jędrzejowska Ryba	11,1	65,4	0,9	0,0	0,0	0,0
Krośnieńsko-Gubińska Grupa Rybacka	38,3	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0
LGR Między Nidą a Pilicą	19,8	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0
NN	47,3	87,5	12,5	0,0	0,0	0,0
LGR Opolszczyzna	44,2	99,5	0,5	0,0	0,0	0,0
LGR Puszczy Sandomierskiej	3,1	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0
LGR Starzawa	31,0	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0
LGR Świętokrzyski Karp	31,2	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0
LGR Żabi Kraj	3,1	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Razem:	26,5	96,4	3,6	0,0	0,0	0,0

Analiza form sprzedaży ryb w zależności od skali produkcji wykazała, że nie ma ona wpływu na przygotowanie i formę sprzedaży ryb. Zarówno największe jak i najmniejsze gospodarstwa nie prowadzą dotychczas wstępnego przetwórstwa ryb produkowanych w gospodarstwach. Przyczyną jest brak możliwości technicznych. Próby takie podjęły wyłącznie nieliczne gospodarstwa produkujące 10–20 ton ryb rocznie.

Producenci starają się dywersyfikować odbiorców, aby ograniczyć ryzyko związane ze sprzedażą oraz uzyskać lepsze ceny. Na terenie Polski południowej około 40% karpia sprzedawane jest bezpośrednio w gospodarstwach. Spośród 105 ankietowanych gospodarstw 23 zadeklarowały, że prowadzą wyłącznie sprzedaż bezpośrednią ryb w gospodarstwie, a następane 6 gospodarstw karpiowych ponad 80% ryb sprzedaje bezpośrednio w gospodarstwie.

Sprzedaż bezpośrednia wydaje się być podstawowym sposobem przeciwdziałania spadkom uzyskiwanych cen. Zgodnie z deklaracjami ankietowanych strategię tę stosuje prawie połowa ankietowanych gospodarstw, sprzedając tym kanałem ponad 48% karpia (tabela 35). Największe gospodarstwa produkujące ponad 100 ton karpia rocznie sprzedawały tym kanałem ponad 44% produkcji, a w części z nich sprzedaż bezpośrednia dominowała (80–100% udział w sprzedaży). Bezpośrednio do sieci handlowych trafia średnio ponad 29% karpia sprzedawanych przez ankietowane gospodarstwa, z tym, że w największych gospodarstwach jest to 35%, a w pozostałych grupach wielkościowych od 8,5 do ponad 21% sprzedaży. Były jednak gospodarstwa, które bezpośrednio do sieci kierują 71–81% sprzedaży. Następane około 10% sprzedaży trafia do drobnych sprzedawców kupujących do 1 tony ryb rocznie, z tym, że w mniejszych gospodarstwach ich udział wynosi od 22% do ponad 27% sprzedaży. Niewielki, bo niespełna 7-procentowy udział w sprzedaży ryb badanych gospodarstw mają hurtownie, przede wszystkim na skutek tego, że najwięksi producenci bardzo rzadko korzystają z tego kanału sprzedaży. Natomiast mniejsze gospodarstwa od 10 do 27% ryb sprzedają hurtowniom.

Tabela 35. Udział grup odbiorców w sprzedaży karpia w zależności od wielkości produkcji [%]

Wielkość produkcji [t]	A	B	C	D	E	F	G
ponad 100	44,4	8,0	6,4	5,1	35,0	0,0	1,0
51-99	71,3	6,0	0,0	8,0	14,8	0,0	0,0
20-50	29,8	27,6	20,0	1,3	21,4	0,0	0,0
10-20	55,5	23,5	10,5	0,0	8,5	2,0	0,0
do 10	35,6	22,4	26,6	2,7	11,7	1,0	0,0
Średnio:*	48,4	9,9	6,7	5,1	29,1	0,1	0,7

A – sprzedaż bezpośrednia, B – drobni odbiorcy, C – hurtownie, D – sklepy rybne, E – sieci handlowe, F – sektor HoReCa, G – eksport bezpośredni * – średnia arytmetyczna ważona wielkością sprzedaży

Do sektora HoReCa (hotele, restauracje, catering), sklepów detalicznych lub bezpośrednio na eksport producenci sprzedają niewielkie ilości karpia (średnio od 0,1 do 0,7%) Bezpośredni eksport karpia w 2011 r. prowadziły tylko 2 gospodarstwa, a w 2012 r. zaledwie 1 spośród gospodarstw uczestniczących w badaniach. Odbiorców karpia sektora HoReCa miało 6 producentów karpia. Do sklepów detalicznych w 2011 r. dostarczało 10 producentów karpia, a w 2012 r. 12, którzy za pośrednictwem tego kanału sprzedawali nawet do 40% sprzedawanych ryb, ale średni udział sklepów detalicznych w sprzedaży karpia wynosił około 5%. Struktura odbiorców w 2011 r. i w 2012 r. była podobna, niezależnie od tego, że lata te znacząco różniły się od siebie pod względem natężenia trudności ze sprzedażą oraz poziomem uzyskanych cen.

Badania potwierdziły, że sprzedaż karpia związana jest przede wszystkim ze świętami Bożego Narodzenia i realizowana jest w około 80% w grudniu a w 10% w listopadzie. Niewielka sprzedaż ryb rozpoczyna się w październiku wraz z odłowami (około 4%), a na pozostałe miesiące przypada 6-7% całorocznej sprzedaży.

Tabela 36. Przeciętny rozkład sprzedaży karpia w poszczególnych miesiącach (% sprzedaży)

Miesiąc	Karpie		Pozostałe ryby	
	2011	2012	2011	2012
X	3,9	4,6	6,7	7,0
XI	10,5	8,1	7,1	6,4
XII	78,8	79,9	73,6	74,5
pozostałe miesiące	7,1	7,4	12,6	12,1

Stosowane przez badane gospodarstwa strategie sprzedaży i dominacja sprzedaży bezpośredniej oraz niewielka skala produkcji sprawiają, że ponad 45% karpia na terenie Polski południowej sprzedawanych jest na lokalnych rynkach – w promieniu do 20 km, a następne 41% na rynkach regionalnych w promieniu do 100 km. Na rynek krajowy, przede wszystkim za pośrednictwem sieci handlowych trafia tylko 14% całkowitej sprzedaży.

Tabela 37. Terytorialny rozkład sprzedaży w zależności od skali produkcji karpia w 2012 r. [%]

Skala produkcji [t]	Rynek lokalny do 20 km	Rynek regionalny 20–100 km	Rynek krajowy pow. 100 km
ponad 100	64,4	28,1	7,5
50–99,9	77,0	23,0	0,0
20–49,9	43,7	37,5	18,8
10–19,9	67,2	24,4	8,3
do 10	39,9	42,9	17,2

Skala produkcji ma niewielki wpływ na terytorialny rozkład sprzedaży. Warto jednak zauważyć, że najmniejsi producenci więcej karpia sprzedają na bardziej oddalonych rynkach regionalnych, co potwierdza, że mają one większe trudności ze znalezieniem odbiorców w najbliższym sąsiedztwie (tab. 37).

Na terytorialny rozkład sprzedaży wpływ wywiera infrastruktura rynkowa i stan rozwoju rynku. Pewne rozpoznanie o funkcjonowaniu rynku ryb może dać informacja o ilości podmiotów prowadzących sprzedaż świeżych ryb. Badanie ankietowe nie do końca umożliwia taką ocenę. Na pytanie o to ile podmiotów na rynku lokalnym prowadzi sprzedaż świeżych ryb odpowiedziało zaledwie 27 spośród 105 producentów uczestniczących w badaniach.

Z badań ankietowych przeprowadzonych w Lokalnych Grupach Rybackich wynika, że trudności ze sprzedażą karpia narastają. Sprzedaż staje się jednym z podstawowych problemów ograniczających możliwości rozwojowe karpiarstwa. Zdaniem rybaków uczestniczących w badaniach najmniej problemów rodzi logistyka, mimo koncentracji sprzedaży w bardzo krótkim okresie czasu. Producenci w większości dysponują niezbędnymi

środkami transportu, odpowiednimi magazynami i posiadają niezbędne doświadczenie, związane z przygotowaniem do transportu i transportem ryb.

Najwięcej trudności przysparzają medialne akcje zniechęcające do zakupu żywych karpia, które nasilają się w okresie przedświątecznym. Akcje te kształtują negatywny wizerunek karpia i wpływają na preferencje konsumentów. W efekcie następuje stopniowe odchodzenie od tradycji przygotowania wigilijnego karpia, którego najwyższą świeżość i smakowitość gwarantuje kupno żywej ryby. Zmiana preferencji konsumentów i odchodzenie młodych Polaków od tradycji „wigilijnego karpia”, a także coraz bardziej negatywny stosunek do niehumanitarnego traktowania i zabijania zwierząt staje się jedną z najbardziej istotnych przyczyn narastających trudności ze sprzedażą karpia.

Następną grupą sytuacji przysparzających najwięcej trudności w sprzedaży karpia jest brak gwarancji sprzedaży po zadowalających cenach, a mających zdaniem rybaków swoją przyczynę przede wszystkim w braku stałych, pewnych odbiorców oraz w braku partnerskich porozumień z innymi producentami. Istotną przyczyną trudności jest także brak prawidłowych oznaczeń karpia i ich pochodzenia. Rzadziej rybacy wskazywali na trudności wynikające ze zbyt restrykcyjnych przepisów co do dobrostanu sprzedawanych karpia.

Ponad 70% respondentów uznało, że import ma bardzo duży wpływ na funkcjonowanie rynku karpia. Rybacy często wskazywali także na inne przyczyny trudności ze sprzedażą karpia, jakie powoduje nieuczciwa konkurencja ze strony drobnych hodowców oraz handlarzy sprzedających po zaniżonych cenach ryby niewiadomego pochodzenia, produkowane bez nadzoru weterynaryjnego lub importowane po znacznie niższych cenach.

Za przyczynę trudności ze sprzedażą karpia, zwłaszcza przez drobnych producentów, uznano także brak integracji oraz grup producenckich, prowadzących wspólną sprzedaż oraz brak małych przetwórci umożliwiających wydłużenie okresu sprzedaży oraz uzyskanie lepszych cen. Jednocześnie część rybaków poczuła się zagrożona przez nowopowstałą spółkę Polski Karp, prowadzącą wspólną sprzedaż karpia wyprodukowanych w gospodarstwach będących jej udziałowcami. Ich zdaniem spółka ta uzyskując wyłączność na sprzedaż karpia w jednej z sieci handlowych wywarła decydujący wpływ na ich ceny w 2012 r.

Mimo trudności ze sprzedażą, 36% producentów karpia uznało, że w 2011 r. ceny uzyskane były zadowalające i zachęcały ich do utrzymania produkcji na obecnym poziomie lub do jej rozwoju. W 2012 r. udział ocen pozytywnych był o około 10% mniejszy. Jednocześnie około 35-45% ankietowanych uznało, że uzyskane ceny były niezadowalające. Około 45% respondentów uznało, że ceny karpia były niestabilne zarówno w 2011 r., jak i w 2012 r. Porównanie wielkości produkcji wskazuje, że jedną z przyczyn uzyskania niezadowalających cen w 2012 r. był wzrost produkcji i większa podaż karpia.

Badania przeprowadzone wśród producentów karpia na terenie działania 10 Lokalnych Grup Rybackich uczestniczących w opracowaniu Strategii Karp 2020 potwierdziły, że jedną z głównych przyczyn stagnacji produkcji stawowej są narastające trudności ze sprzedażą karpia. Ich źródłem jest rozdrobnienie podaży, spowodowane tradycyjną organizacją sprzedaży karpia skoncentrowanej na karpniu wigilijnym, ubogą ofertą asortymentową

i indywidualną sprzedażą przez każde gospodarstwo. Przy braku współpracy w zakresie sprzedaży skutkuje to słabą pozycją negocjacyjną, wysokimi kosztami sprzedaży oraz ograniczonymi możliwościami zbytu.

12.7. Handel zagraniczny karpami

Najczęściej mówiąc o handlu zagranicznym, jego roli w gospodarce międzynarodowej i wpływie na potencjał poszczególnych krajów podnosi się pozytywne aspekty, zarówno dla krajów eksportujących jak i importujących⁴². W XX wieku nastąpiło nasilenie wymiany handlowej produktami zbliżonymi (substytucyjnymi) lub nawet jednorodnymi, a konsekwencją są obserwowane negatywne skutki importu tańszych towarów i usług, konkurencyjnych wobec występujących na danym rynku. Jest to oczywiście zjawisko pozytywne dla konsumentów, ale niekorzystnie oddziałuje na krajowych producentów czy przetwórców, co prowadzi z kolei do nacisków na administrację rządową w kwestii kreowania odpowiedniej polityki handlowej chroniącej interesy rodzimych producentów. Budowanie polityki ochronnej i stosowanie różnorodnych instrumentów jest jednak bardzo utrudnione gdy, tak jak to ma miejsce w przypadku Polski, kraj należy do Unii Europejskiej gwarantującej swobodny przepływ dóbr. Nie ma bowiem możliwości bezpośredniego zakazu handlu (poza wyjątkami m.in. kiedy produkty mogą zagrażać życiu i zdrowiu konsumentów), a polityka państwa powinna się skupiać na pośrednich instrumentach wspierania wybranych gałęzi gospodarki narodowej.

Tabela 38. Ocena wpływu importu na krajowy rynek karpia

Nazwa LGR	Wpływ importu na krajowy rynek			
	brak odpowiedzi	nie ma wpływu	ma niewielki wpływ	ma bardzo duży wpływ
LGR Bielska Kraina	13%	0%	26%	61%
LGR Dolnośląska Kraina Karpia	0%	0%	50%	50%
LGR Jędrzejowska Ryba	6%	0%	22%	72%
Krośnieńsko-Gubińska Grupa Rybacka	0%	0%	20%	80%
LGR Między Nidą a Pilicą	0%	0%	25%	75%
NN	0%	0%	33%	67%
LGR Opolszczyzna	0%	0%	11%	89%
LGR Puszczy Sandomierskiej	0%	0%	0%	100%
LGR Starzawa	0%	0%	0%	100%
LGR Świętokrzyski Karp	9%	0%	27%	64%
LGR Żabi Kraj	0%	33%	33%	33%
Razem:	2%	2%	25%	71%

Jednym z rynków rolno-żywnościowych, na które w ostatnich latach negatywnie wpływa import, jest rynek karpia. W ocenie podmiotów biorących udział w badaniu ankietowym

⁴² Z punktu widzenia klasycznego modelu ekonomii korzyści z handlu między krajami wynikały głównie z różnic w zdolnościach produkcyjnych i struktury gospodarki.

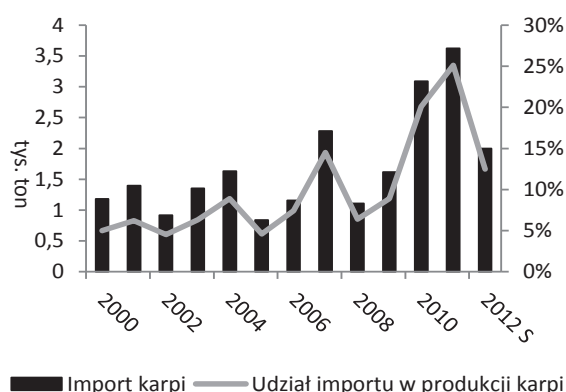
import ma bardzo duże znaczenie dla 71% z nich, a dla 25% ma pewien wpływ. Tylko 2% badanych stwierdziło, że nie widzi żadnego wpływu dużej podaży karpia pochodzących z zagranicy na sytuację finansowo-ekonomiczną prowadzonej działalności.

Import karpia w latach 2000–2012 charakteryzował się znacznymi wahaniami, ale do 2009 r. (za wyjątkiem 2007 r.) nie przekraczał poziomu 2 tys. ton (w przeliczeniu na wagę żywą). W tym okresie udział importu w krajowej produkcji karpia wynosił w granicach 5–10% (w 2007 r. wzrósł do 15%), ale stanowił relatywnie duże zagrożenia dla zbytu ryb produkowanych w krajowych akwakulturach. Potwierdzeniem tego jest relacja wielkość importu do ilości ryb, które nie zostały sprzedane w danym roku. Pokazuje ona, że krajowi producenci byliby w stanie w pełni zaspokoić potrzeby rynku. Utrzymywanie takiego stanu przez wiele lat było m.in. obok rosnących kosztów produkcji, pogarszaniem się jakości i dostępności wód, czy problemem chorób, jedną z przyczyn stopniowego ograniczania produkcji karpia w Polsce. W latach 2009–2011 r. import karpia skokowo wzrósł do ponad 3,5 tys. ton i w relacji do wielkości produkcji stanowił aż 25%. Spełniał on jednak coraz częściej rolę uzupełniającą podaż ryb na rynek, a nie konkurencyjną wobec karpia krajowych, gdyż 2–3-krotnie przewyższał ilość karpia które nie znalazły nabywców w danym roku.

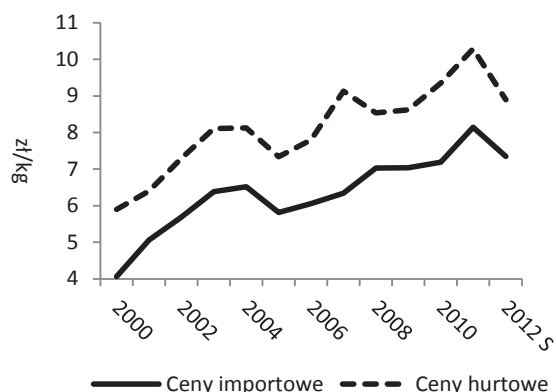
Konkurencja karpia importowanych w stosunku do karpia krajowych wynika przede wszystkim z poziomu cen transakcyjnych. W całym analizowanym okresie ceny ryb importowanych były o 20–30% niższe od hurtowych cen zbytu ryb uzyskiwanych przez rybaków w kraju (tylko w roku 2000 i 2007 wartości te przekraczały 40%) i należy stwierdzić, że to raczej ceny importowe z uwzględnieniem wahań kursowych, odzwierciedlały ceny krajowe, a nie wpływały na ich poziom. Na rekordowy import karpia w 2011 r. duży wpływ miały prawdopodobnie, obok niskiej produkcji, właśnie wysokie ceny krajowe. Natomiast niskie ceny z 2012 r. (spadek o około 10% w porównaniu z rokiem poprzednim) wpłynęły na wyraźne ograniczenie importu. Wartość importu karpia do 2009 r. nie przekraczała 15 mln zł, a następnie wzrosła do blisko 30 mln zł w 2011 r.

Dużo niższy poziom cen oferowanych przez dostawców zagranicznych (często nazywane przez rodzimych producentów dumpingowymi) może być wynikiem kilku czynników, ale głównie należy do nich ekstensywna metoda hodowli (niska obsada przy dużej powierzchni stawów) oraz lepsze warunki klimatyczne (Czechy).

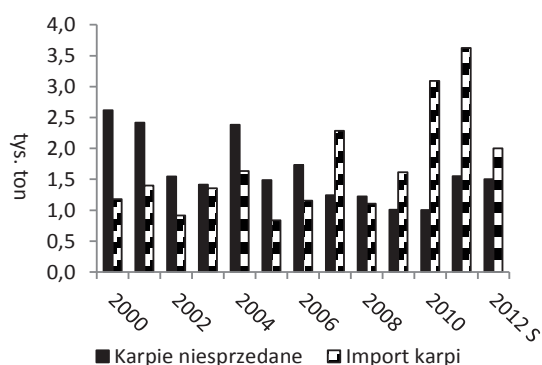
Rys. 25. Import karpia (tys. ton wagi żywej) i udział importu w produkcji krajowej

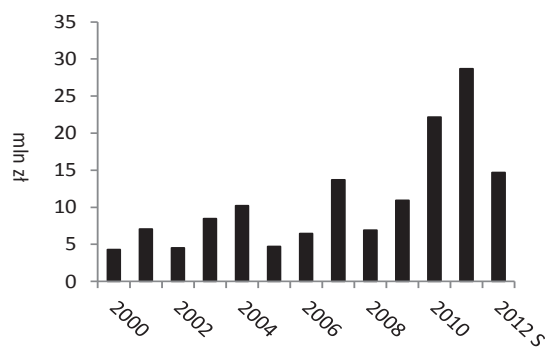
Rys. 26. Hurtowe ceny zbytu i ceny w imporcie żywych karpia

Rys. 27. Wielkość importu karpia w relacji do produkcji niesprzedanej pochodzącej z kraju

Rys. 28. Wartość importu karpia

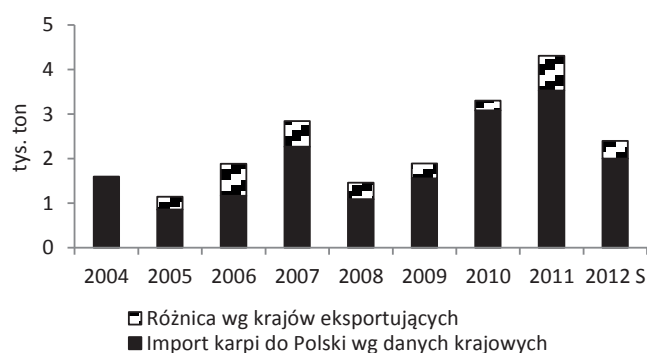

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Centrum Analitycznego Administracji Celnej oraz Instytutu Rybactwa Śródlądowego.

Import karpia skoncentrowany jest głównie w listopadzie i grudniu, na które w latach 2000–2012 przypadało od 60–90% przywozu ryb ogółem. Specyfika rynku i tradycja konsumpcji karpia w okresie Bożego Narodzenia powoduje, że w strukturze importu z ponad 90-procentowym udziałem dominują ryby żywe. Sporadycznie na rynek trafiają karpie chłodzone bądź mrożone. Struktura geograficzna importu od lat podzielona jest pomiędzy trzy kraje: Czechy (około 50 – 65%), Litwę (15 – 25%) i Węgry (10 – 20%), ale na przestrzeni lat liczba krajów, z których importowaliśmy karpie sięga 18. Różnice w cenach transakcyjnych notowane w handlu żywymi karpiami z poszczególnymi krajami są zróżnicowane w poszczególnych latach. O ile w 2011 r. ceny karpia pochodzących ze wszystkich trzech krajach były zbliżone (8,15 zł/kg), to w 2012 r. różnice sięgała aż 20%. Najtańsze żywe karpie importowaliśmy z Węgier (6,08 zł/kg), a najdroższe z Czech (7,52 zł/kg). W 2010 r. zdecydowanie tańsze niż u pozostałych dostawców był natomiast ryby pochodzące z Litwy.

W środowisku rybackim wiele kontrowersji wzbudza kompletność i rzetelność statystyki odnośnie importu karpia, tzn. głównie zaniżanie jego wielkości. Metodologia w zakresie przekazywania i zbierania danych o obrotach handlowych w Unii Europejskiej nie zapewnia niestety pełnej informacji na ten temat. Każdy z krajów członkowskich wyznacza bowiem dolny próg wartości np. importu w danym roku, poniżej której importer (osoba prawna, osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna nie posiadająca osobowości prawnej, która jest podatnikiem VAT) nie ma obowiązku składania deklaracji celnej (w handlu wewnątrzunijnym). Próg ten dla Polski jest obecnie ustalony na poziomie 1 mln zł rocznie. Każda jednostka centralna zajmująca się zbieraniem danych statystycznych musi jednak oszacować wielkość importu tych podmiotów i w przypadku Polski takie doszacowanie wynosi około 10–13% wykazanego faktycznego importu. Wydaje się jednak, że stosowany algorytm jest niewystarczający w odniesieniu do importu karpia. Jednym ze sposobów ustalenia rzeczywistej wielkości tego importu może być wyliczenie eksportu karpia z poszczególnych krajów do Polski na podstawie statystyk narodowych. Przemawia za tym fakt, że gospodarstwa rybackie w Czechach, czy na Litwie należą do jednostek dużych (mających co najmniej kilkaset hektarów stawów), które prawdopodobnie podlegają obowiązkowej sprawozdawczości celnej odnośnie obrotów. Obliczenia takie wskazują, że różnice te mogą dochodzić nawet do ponad 60% (2006 r.), ale zazwyczaj przekraczają 20%. W 2011 r. tak obliczony import karpia do Polski wyniósł 4,3 tys. ton, a przy założeniu że także dane z poszczególnych państw mogą być niedoszacowane ostatecznie mógł wynieść około 4,6 tys. ton.

Rys. 29. Porównanie wielkości importu karpia do Polski wg danych krajowych oraz krajów eksportujących

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Centrum Analitycznego Administracji Celnej EUROSTAT.

Rosnąca konkurencja karpia pochodzących z importu powoduje, że zasadnym stają się kwestie związane z tym jak krajowi producenci mogą i powinni takiej konkurencji przeciwdziałać. W opinii rybaków i podmiotów zajmujących się produkcją karpia na obszarze ankietowanych LGR, tylko 12% z nich dopuszczało możliwość produkcji tańszych ryb, a więc widzieli margines związany z ewentualnym obniżeniem kosztów. Na konieczność egzekwowania prawa odnośnie obrotu rybami wskazywało 72%, a blisko 75% ankietowanych odpowiedziało, że najważniejszym działaniem wpływającym na wzrost sprzedaży karpia

krajowych powinny być działania zmierzające do poprawy identyfikowalności oraz praca nad dobrą marką własnej ryby (część ankietowanych wskazywała na konieczność łączenia ewentualnych działań). Przeszkodą w osiągnięciu ostatniego celu może być brak konieczności objęcia systemem identyfikowalności ryb produktów rybołówstwa i akwakultury złowionych lub hodowanych w wodach słodkich na podstawie art. 58 ust. 1 rozporządzenia Rady (WE) 1224/2009⁴³ (konieczność taką wyklucza art. 67 ust. 11 rozporządzenia 404/2011⁴⁴). System ten zapewnia pełną identyfikowalność ryb morskich od połowu aż do stołu konsumenta na wszystkich poziomach ich obrotu. **Trzeba zatem podjąć działania zmierzające do włączenia także ryb produkowanych w akwakulturze lub poławianych w wodach słodkich do tego systemu, aby konsumenci mieli pełną informację o kraju pochodzenia ryby. Równolegle należy jednak podjąć próbę opracowania przez krajowych producentów systemu certyfikacji karpia, która gwarantowałaby pochodzenie ryb.**

Tabela 39. Liczba odpowiedzi określająca sposób ochrony przed importem

Nazwa LGR	Sposób obrony przed importem		
	obniżyć koszty	egzekwować przepisy	identyfikowalność
LGR Dolnośląska Kraina Karpia	1	3	4
Krośnieńsko-Gubińska Grupa Rybacka	1	4	3
NN	0	4	4
LGR Jędrzejowska Ryba	3	11	13
LGR Bielska Kraina	3	14	15
LGR Między Nidą a Pilicą	2	9	6
LGR Opolszczyzna	2	14	16
LGR Świętokrzyski Karp	0	6	7
LGR Starzawa	0	1	1
LGR Puszczy Sandomierskiej	0	2	2
LGR Żabi Kraj	0	3	1
Średnio:	12	71	72

Regulacje prawne odnośnie transportu ryb, dobrostanu, ochrony zwierząt oraz wprowadzania ryb i produktów rybnych na rynek szeroko omawiają jakie warunki importer ryb musi spełniać i jakimi dokumentami dysponować prowadząc taką działalność, jak również określają zakres i obowiązki instytucji kontrolnych (m.in. Inspekcji Weterynaryjnej)⁴⁵. Środowisko rybackie zwraca jednak uwagę, iż często importerami żywych

⁴³ Rozporządzenie Rady (WE) nr 1224/2009 z dnia 20 listopada 2009 r. ustanawiające wspólnotowy system kontroli w celu zapewnienia przestrzegania przepisów wspólnej polityki rybołówstwa, zmieniające rozporządzenia ustanawiające wspólnotowy system kontroli w celu zapewnienia przestrzegania przepisów wspólnej polityki rybołówstwa, Dz. Urz. UE L 343/1 z dnia 22 grudnia 2009 r., s. 1–50.

⁴⁴ Rozporządzenie Wykonawcze Komisji (UE) nr 404/2011 z dnia 8 kwietnia 2011 r. ustanawiające szczegółowe przepisy wykonawcze do rozporządzenia Rady (WE) nr 1224/2009 ustanawiającego wspólnotowy system kontroli w celu zapewnienia przestrzegania przepisów wspólnej polityki rybołówstwa, Dz. Urz. UE L 112/1 z dnia 30 kwietnia 2011 r., s. 1–153.

⁴⁵ M.in. Dyrektywa Rady 2006/88/WE z dnia 24 października 2006 r. w sprawie wymogów w zakresie zdrowia zwierząt akwakultury i produktów akwakultury oraz zapobiegania niektórym chorobom zwierząt wodnych i zwalczania tych chorób, Dz. Urz. UE L 328/14 z dnia 24 listopada 2006 r., s. 14–56; ustawa z dnia 11 marca

karpi są gospodarstwa, które następnie oferują ryby jako wyhodowane w tymże gospodarstwie, z pominięciem przepisów prawa. W takim przypadku zgłaszane są także nieprawidłowości i niepokój odnośnie ewentualnego braku odprowadzania należnego podatku (zarówno dochodowego, jak i VAT), z którego w dużej części zwolnione są gospodarstwa sprzedające ryby z własnej produkcji. Należy zatem podjąć działania (np. poprzez Inspekcję Weterynaryjną oraz Urzędy Kontroli Skarbowej) zmierzające do ograniczania zjawiska np. poprzez ustalenie maksymalnej w danych warunkach zdolności produkcyjnej gospodarstwa.

Krajowi producenci karpi w znikomej części wykorzystują eksport jak możliwość zbytu swoich produktów. W ostatnich latach wynosił on nieco ponad 100 ton, który skokowo wzrósł w 2012 r. do około 500 ton i był najwyższy od 1998 r. Wzrost ten był paradoksalnie po części wynikiem sprzedaży ryb żywych w pierwszych miesiącach roku m.in. do Czech, gdzie po zwiększonym eksporcie z roku 2011 zaczęło brakować ryb do dalszego chowu. Równoległe rozwijał się jednak w ciągu roku eksport karpi mrożonych do Niemiec, Holandii i na Litwę (łącznie wyniósł on 347 ton). Utrzymanie takiego stanu będzie pozytywnym impulsem do poszukiwania innych zagranicznych odbiorców, dywersyfikacji rynku zbytu, a przede wszystkim zwiększenia sprzedaży ryb poza okresem świąteczno-wigilijnym. Unijny import karpi wyniósł w 2011 r. (z wyłączeniem Polski) 9,2 tys. ton i wykazywał w ostatnich latach tendencję wzrostową (6,7 tys. ton w 2009 r.). Największym potencjalnym rynkiem zbytu dla polskich karpi mogą być Niemcy, które w 2011 r. zaimportowały 3,5 tys. ton ryb (żywych), następnie Wielka Brytania – 1,2 tys. ton (karpie mrożone), Rumunia – 1,2 tys. ton (karpie żywe i świeże) oraz Słowacja – 0,75 tys. ton (karpie żywe). Głównym konkurentem na rynku niemieckim i słowackim są dostawcy czescy, a w Rumunii węgierscy. Mrożone karpie dostępne na rynku brytyjskim pochodzą natomiast z Chin i Myanmar. Średnia cena w imporcie żywych karpi z Czech do Niemiec wyniosła w 2011 r. średnio 1,95 €/kg (8,03 zł/kg), ale 40% importu realizowana była w grudniu po 2,01 €/kg (9,00 zł/kg). O ewentualnej pozycji konkurencyjnej w przypadku polskich karpi decydować będzie zatem kurs złotego wobec euro. Niemniej konieczne są działania promujące (udział w targach specjalistycznych, czy reklama w zagranicznej prasie branżowej oraz działania Public Relations). Działania takie mogą być finansowane m.in. z Funduszy Promocji Ryb czy Funduszy Programu Operacyjnego.

12.8. Przetwórstwo ryb

Przemysł rybny w Polsce zajmuje się przede wszystkim przetwórstwem ryb morskich, głównie importowanych, i nastawiony jest przede wszystkim na sprzedaż eksportową. Udział eksportu bezpośredniego w całkowitej wartości sprzedaży przemysłu rybnego w ostatnich latach wzrósł do ponad 60%, podczas gdy na początku XXI wieku wynosił około 25%, a w 2004 r. przekraczał 40%.

2004 r. o ochronie zdrowia zwierząt oraz zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt, Dz. U. z 2004 roku, nr 69, poz. 625 ze zm.; ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt, Dz. U. z 2003 roku, nr 106, poz. 1002 ze zm.

Przetwórstwem ryb słodkowodnych zajmują się nieliczne podmioty. Są to albo duże gospodarstwa rybackie, albo małe hurtownie rybne prowadzące wstępną obróbkę ryb (patroszenie, ogławianie, odłuszczenie, dzielenie, filetowanie) oraz ich wędzenie. Wśród przedsiębiorstw znajdujących się na prowadzonej przez Główny Inspektorat Weterynarii liście przedsiębiorstw uprawnionych do sprzedaży ryb i ich przetworów na rynku unijnym znajduje się 9 gospodarstw rybackich zajmujących się wstępnym przetwórstwem i przetwórstwem ryb. Większość z nich funkcjonuje w dużych gospodarstwach jeziorowych prowadzących również intensywną produkcję pstrągów. Można domyślać się, że część z nich prowadzi bezpośredni eksport wędzonych pstrągów. Na obszarze Polski południowej zarejestrowane są tylko dwa gospodarstwa zajmujące się przetwórstwem ryb i uprawnione do sprzedaży na obszarze całej Unii Europejskiej.

Tabela 40. Charakterystyka przemysłu rybnego^a

Wyszczególnienie	2000	2004	2010	2011	2012 ^s
Wartość produkcji (mln zł)	2295	2850	6085	6376	6600
Wielkość produkcji ^b (tys. t)	268,3	300,7	369,6	374,9	380,0
Udział eksportu bezpośredniego w wartości sprzedaży %	24,7	41,1	59,1	64,2	64,6

^a – zakłady zatrudniające co najmniej 10 osób, ^b – wyroby konsumpcyjne, s szacunek na podstawie wyników I półrocza

Źródło: Rynek ryb i owoców morza stan i perspektywy, IERiGŻ-PIB, Warszawa.

Spośród 482 podmiotów uprawnionych do sprzedaży bezpośredniej świeżych ryb zdecydowana większość sprzedaje ryby niepatroszone. Wysoka wytrzymałość karpia na okresowy niedobór tlenu sprawia, że gospodarstwa karpiove (około 500 gospodarstw prowadzących profesjonalną produkcję) wyłącznie lub prawie wyłącznie sprzedają ryby żywe.

Przemysł rybny ze względu na skalę i kierunki przetwórstwa nie jest i nie będzie zainteresowany przetwórstwem karpia, przede wszystkim ze względu na ich niewielką produkcję. Wydaje się, że bez rozwoju wstępnego przetwórstwa przez gospodarstwa karpiove nie rozszerzy się oferty asortymentowej i nie zwiększy się sprzedaży karpia poprzez zapewnienie jego obecności w sprzedaży detalicznej przez cały rok. Rozwiązaniem mogą być przetwórnice kontenerowe dla pojedynczych gospodarstw lub małe przetwórnice budowane przez grupy producenckie.

12.9. Certyfikacja karpia

Rosnąca świadomość konsumentów odnośnie jakości spożywanych produktów i bezpieczeństwa zdrowotnego, pochodzenia czy oddziaływania produkcji na środowisko, a także kwestie związane z dobrostanem zwierząt powoduje, że zarówno sektor produkcji, jak i przetwórcy żywności muszą w sposób ciągły zmieniać i dostosowywać procesy wytwórcze do zmieniających się wymagań. Konsument stał się obecnie najważniejszym ogniwem łańcucha żywnościowego, który chce mieć gwarancję w postaci zaświadczeń, świadectw, rekomendacji, badań czy certyfikatów potwierdzających co je, jak to zostało wyprodukowane i z jakich surowców. Sytuacja taka z jednej strony powoduje zmiany

prawne, które nakładają na producentów żywności restrykcyjne, obligatoryjne wymogi i zasady zgodnie ze zintegrowanym podejściem „od pola do stołu”. Obejmują one w szczególności kwestie przejrzystości, analizy ryzyka i zapobiegania, ochrony interesów konsumentów oraz swobodnego obrotu bezpiecznymi i wysokiej jakości produktami. Z drugiej strony występuje szereg nieobligatoryjnych systemów zapewniania jakości, których posiadania przez producentów i przetwórców coraz częściej wymagają sieci handlowe. Gwarancje takie coraz częściej oczekiwane są także od producentów karpia.

Głównym celem certyfikacji jest udowodnienie, że dany produkt spełnia wymagania w określonym zakresie. Zewnętrzne instytucje (organizacje) tworzą standardy, czy wręcz całe struktury standardów, po spełnieniu których producent będzie miał prawo do posługiwania się certyfikatem danej instytucji, bądź do używania logotypu na opakowaniach produktów. W obu przypadkach celem jest umocnienie swojej pozycji rynkowej, a w niektórych przypadkach umożliwienie wejścia na rynek bądź utrzymanie swej pozycji na rynku. Można rozróżnić dwa typy certyfikacji. Certyfikacja typu *business-to-business* ma na celu zagwarantowanie odbiorcy spełnienia wymogów przez producenta. Takim rodzajem certyfikacji w przypadku niektórych gatunków ryb hodowlanych jest Global G.A.P. (np. ryby łososiowate) oraz certyfikacja dostawców przez sieci handlowe. Drugi rodzaj certyfikacji *business-to-consumer* ma na celu, obok spełnienia gwarancji dla producenta, także zwrócenie uwagi konsumenta i ukierunkowanie jego wyboru na dany produkt. Do takich certyfikatów należy m.in. ASC (Aquaculture Stewardship Council), Certyfikat Ekologicznej Akwakultury czy certyfikacja produkcji organicznej tworzone przez organizacje takie, jak np. Naturland (Niemcy), Kraft (Szwecja), czy Bio-Austria. Do głównych obszarów, które certyfikaty mogą obejmować należą: ochrona środowiska, zarządzanie hodowlą mające wpływ na bezpieczeństwo żywności, aspekty socjalne, bezpieczeństwo i warunki pracy oraz dobrostan zwierząt. Wspólnym mianownikiem wszelkiego rodzaju systemów certyfikacji jest spowodowanie, aby producent zaczął postrzegać proces produkcji w kategoriach procesów i towarzyszących im procedur. Procedury te i ich wypełnianie jest następnie kontrolowane przez audytorów.

Obok certyfikacji istnieje cały system nadzoru nad zapewnieniem jakości produkcji i zarządzania środowiskowego. Do takich systemów należą m.in. HACCP (obligatoryjnym we wszystkich zakładach produkcji i przetwórstwa żywności w Polsce), normy ISO, systemy bezpieczeństwa żywności BRC/IFS (wymagane często przez sieci handlowe), czy PFA Standard (tzw. mini Global G.A.P.).

Producenci karpia mają jednak ograniczoną możliwość korzystania z certyfikacji. Ani Global G.A.P. ani ASC obecnie nie przewidują certyfikowania hodowli. Prawdopodobnie wynika to z faktu, że certyfikacje te tworzone są dla gatunków, których wielkość i wartość produkcji mają stosunkowo duże znaczenie w skali świata. W przypadku karpia dość ważną rolę rynkową pełnią certyfikaty (zaświadczenia) wydawane gospodarstwom rybackim przez stowarzyszenia hodowców karpia, takie jak: Polskie Towarzystwo Rybackie w Poznaniu, Związek Producentów Ryb w Poznaniu oraz Towarzystwo Promocji Ryb. Certyfikaty te mają znaczenie wizerunkowe i nie są oparte o konieczność spełniania określonych wymogów

w postaci *check-listy*, czy audytów. Znaczenie tych certyfikatów rośnie w okresie przed Świętami Bożego Narodzenia, gdzie ma miejsce koncentracja sprzedaży karpia. Eksponowane na stoiskach z rybami certyfikaty kojarzone są również pośrednio z polskim pochodzeniem ryb, co coraz częściej jest cenionym przez konsumentów walorem.

Problematyka certyfikacji jest dosyć dobrze znana na obszarze badanych LGR. Spośród ankietowanych, którzy odpowiedzieli na pytania blisko 80% deklaruowało znajomość systemów certyfikacji produkcji karpia bądź produktów jego przerobu. Należy przy tym jednak zauważyć, że wiedza ta może być w części oparta na istnieniu różnorodnych zaświadczeń, rekomendacji, które w nazwie mogą zawierać słowo certyfikat, ale w rzeczywistości nimi nie są. Około 50% badanych podmiotów posiadało dokument potwierdzający przynależność do grup producentów spełniających wymagania krajowych instytucji zrzeszających lub nadających certyfikaty. Najczęściej przynależą one do Towarzystwa Promocji Ryb działającego pod marką „Pan Karp” (27 spośród wszystkich ankietowanych), Polskiego Towarzystwa Rybackiego (17) oraz do Związku Producentów Ryb (16). Poszczególne gospodarstwa rybackie dysponują także zaświadczeniami wydawanymi przez Instytut Rybactwa Śródlądowego informujących o humanitarnym traktowaniu ryb lub przynależą do Stowarzyszenia Producentów Ryb Żywionych Ziarnami Zbóż „Świętokrzyski Karp Tradycyjny”. Znaczenie certyfikatów opartych o audyty ankietowanych podmiotów jest niewielkie. Certyfikaty wystawione przez sieci handlowe posiada 9 gospodarstw rybackich, 2 – Certyfikat Ekologicznej Akwakultury, a tylko jedno dysponuje systemem zarządzania jakością.

Tabela 41. Liczba odpowiedzi ankietowanych odnośnie certyfikacji karpia

Nazwa LGR	A		B		C		D		E	
	tak	nie	tak	nie	tak	nie	tak	nie	tak	nie
LGR Bielska Kraina	14	7	10	8	14	7	6	10	6	11
LGR Dolnośląska Kraina Karpia	4	0	2	1	1	1	0	2	0	2
LGR Jędrzejowska Ryba	13	3	15	2	16	1	7	7	5	7
Krośnieńsko-Gubińska GR	3	1	2	3	2	2	0	3	2	2
LGR Między Nidą a Pilicą	9	3	7	4	7	4	4	6	3	7
NN	4	1	2	4	1	3	0	4	1	4
LGR Opolszczyzna	14	4	9	9	10	7	6	9	5	10
LGR Puszczy Sandomierskiej	2	0	0	2	0	2	0	2	0	2
LGR Starzawa	1	0	1	0	1	0	0	0	1	0
LGR Świętokrzyski Karp	8	1	7	3	8	1	3	4	8	2
LGR Żabi Kraj	3	0	1	2	1	2	0	3	1	2
Razem:	75	20	56	38	61	30	26	50	32	49

A – Czy słyszeli Państwo o możliwości certyfikacji produkcji karpia?, **B** – Czy uważają Państwo, że posiadanie certyfikatu na Państwa produkty wpływa na wzrost sprzedaży i opłacalności produkcji?, **C** – Czy uważają Państwo, że posiadanie certyfikatu na Państwa produkty może wpłynąć na wzrost sprzedaży i opłacalności produkcji?, **D** – Czy uważają Państwo, że produkcja karpiowa powinna posiadać certyfikaty opierające się o audyty, *check-listy* itp. (np. Global G.A.P., ASC)?, **E** – Czy byłoby Państwo gotowi zapłacić za proces certyfikacji oraz poddać się niezbędnym procedurom?

Rybacy w większości pozytywnie oceniają wpływ posiadania certyfikatu, zaświadczenia czy rekomendacji na poziom sprzedaży i opłacalność produkcji (60%). Relatywnie duży odsetek uważa jednak ten czynnik przewagi konkurencyjnej za niepotrzebny i nieprzynoszący

żadnych korzyści, a w Krośnieńsko-Gubińskiej LGR, LGR Puszczy Sandomierskiej oraz LGR Żabi Kraj głosy takie przeważają.

Jednocześnie ponad 2/3 respondentów uważa, że gdyby posiadali jakiś rodzaj dokumentów potwierdzającego jakość, bądź zgodność procesu produkcji z określonymi normami, to przynosiłoby to wymierne korzyści finansowe dla gospodarstwa.

Mimo dużej wiedzy na temat specyfiki certyfikacji polegającej na zgodności deklarowanego stanu produkcji, bądź jakości produktów z określonymi normami na podstawie audytów i *check-list*, 2/3 ankietowanych uważa, że produkcja karpiowa nie powinna posiadać odrębnego certyfikatu w ramach np. Global G.A.P. czy ASC. Opór środowiska rybackiego odnośnie takich systemów może w dużej części wynikać z wysokich kosztów, zarówno finansowych jak i dużej pracochłonności związanej z wdrożeniem odpowiednich procedur. Około 40% ankietowanych (którzy odpowiedzieli na dane pytanie) byłoby w stanie zapłacić za proces certyfikacji, jednak deklarowana kwota za jaką byliby w stanie poddać się niezbędnym procedurom jest relatywnie niewielka (maksymalnie 2 tys. zł) w porównaniu z koniecznością zainwestowania kwoty kilkudziesięciokrotnie wyższej np. w przypadku Global G.A.P.

Należy się zatem zastanowić nad możliwością opracowania własnego systemu certyfikacji, który byłby wspólną inicjatywą rybaków, a w procesie uzgadniania zakresu certyfikacji uczestniczyłyby wszystkie organizacje rybackie, przetwórcy oraz sieci handlowe. Konieczna jest próba stworzenia systemu, który zostałby uznany za krajowy system jakości żywności prawnie uznany przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi (tak jak w przypadku wołowiny QMP, czy wieprzowiny PQS). Stwarzałoby to szanse refundacji kosztów kontroli, certyfikacji i uczestnictwa w systemie ze środków unijnych. System taki umożliwiłby także ubieganie się o refundację dużej części podejmowanych działań informacyjno-promocyjnych certyfikowanych produktów. W tworzeniu takiego systemu powinny być wykorzystane już istniejące cząstkowe procedury, których spełnienie wymagane jest m.in. w trakcie uzyskiwania pozwoleń wodnoprawnych czy weterynaryjnych.

Producenci karpia mogą oczywiście korzystać z już istniejących i uznanych dotychczas przez instytucje unijne bądź krajowe systemów jakości żywności. Unia Europejska od wielu lat prowadzi tzw. politykę jakości (ang. *Quality Policy*) mającą na celu pozytywne kreowanie wizerunku i promocji produktów żywnościowych. Polityka ta obejmuje narzędzia, które umożliwiają wyróżnianie znakami wysokiej jakości artykułów rolno-spożywczych pochodzących z konkretnych regionów Unii lub charakteryzujących się tradycyjną metodą produkcji. Promocja wyrobów regionalnych i tradycyjnych może być jednym z ważniejszych czynników sprzyjających rozwojowi rolnictwa, obszarów wiejskich i przemysłu przetwórczego (w tym gospodarki karpiowej). Przyczynia się ona do zróżnicowania zatrudnienia na obszarach wiejskich, tworząc na wsi pozarolnicze źródła utrzymania oraz zwiększa dochody producentów rolnych. Za sprawą systemu ochrony i promocji produktów regionalnych i tradycyjnych chroni się także walory etnograficzne i kulturowe wsi, co może być stymulatorem rozwoju turystyki (agroturystyka). Polityka jakości Unii Europejskiej jest

narzędziem, które stwarza konsumentowi możliwość zakupu produktów o gwarantowanych walorach i pełnej identyfikowalności. Produkty te są wpisywane przez Komisję Europejską do Rejestru Chronionych Nazw Pochodzenia i Chronionych Oznaczeń Geograficznych lub do Rejestru Gwarantowanych Tradycyjnych Specjalności. W ramach wsparcia finansowego w ramach PROW 2007–2013 możliwy jest zwrot podniesionych kosztów uzyskania takich certyfikatów. W pierwszym z rejestrów karpiarstwo ma swojego przedstawiciela, a jest nim *Karp Zatorski*.

Możliwość finansowania certyfikacji ze środków unijnych jest niestety niepewna w kolejnym okresie programowania. Warto podejmować jednak w tym zakresie działania, gdyż rosnąca rola szeroko rozumianego bezpieczeństwa żywnościowego może wymusić w najbliższym czasie obowiązkową certyfikację bez uczestnictwa środowiska karpiego.

12.10. Organizacje samorządowe

W Polsce samorząd rybacki ma długie tradycje⁴⁶. Tradycje te przejęto reaktywowane w 1991 r. Wielkopolsko-Pomorskie Towarzystwo Rybackie w Poznaniu, które zostało przekształcone w 1993 r. w organizację ogólnopolską. **Polskie Towarzystwo Rybackie (PTRyb)** funkcjonuje w oparciu o ustawę z 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach i zrzesza producentów i hodowców ryb, pracowników zatrudnionych w gospodarstwach rybackich, a także osoby pracujące na rzecz rybactwa śródlądowego, w tym pracowników naukowych.

PTRyb działa na rzecz tworzenia warunków sprzyjających harmonijnemu rozwojowi rybactwa śródlądowego poprzez: reprezentowanie jego interesów wobec organów odpowiedzialnych za formułowanie i realizację polityki rybackiej, inspirowanie i rozwijanie twórczych inicjatyw zmierzających do doskonalenia postępu technologicznego i genetycznego, profilaktyki i zwalczania chorób oraz doskonalenia prawa rybackiego, ułatwianie przepływu informacji o najnowszych zdobyczach nauki do praktyki rybackiej, inicjowanie działań przeciwstawiających się degradacji środowiska wodnego oraz wypracowanie skutecznych metod egzekucji rekompensat strat poniesionych przez rybactwo z tytułu świadczenia usług przez rybactwo na rzecz środowiska naturalnego.

Cele te PTRyb realizuje przede wszystkim poprzez: konsultacje i opiniowanie aktów prawnych regulujących obszary ważne dla funkcjonowania rybactwa oraz rozporządzeń określających politykę gospodarczą wobec rybactwa, w tym poziom i kierunki wsparcia sektora rybackiego, organizację konferencji, szkoleń, odczytów, przygotowywanie i publikowanie materiałów informacyjnych, w tym przede wszystkim w dwumiesięczniku *Przegląd Rybacki*, a także inne opracowania dotyczące produkcji rybackiej, promowanie

⁴⁶ Cech Rybacki zawiązał się w Krakowie w XII wieku. W odrodzonej Polsce w 1919 r. działało 6 organizacji rybackich (Wydział Rybacki Centralnego Towarzystwa Rolniczego w Warszawie, Związek Producentów Ryb w Warszawie, Polskie Towarzystwo Rybackie w Poznaniu, Krajowe Towarzystwo Rybackie w Krakowie, Stowarzyszenie Rybaków Krakowskich, Powiatowe Towarzystwo Rybackie w Jaśle), które zrzeszyły się w silnym Związku Organizacji Rybackich Rzeczypospolitej Polskiej, który skupiał także regionalne zrzeszenia rybaków morskich. Organizacja ta w 1949 r. została rozwiązana, a produkcją ryb śródlądowych w Państwowych Gospodarstwach Rybackich zarządzało Krajowe Zjednoczenie PGRyb. Drobni producenci ryb nie mieli swojej reprezentacji zawodowej.

wysokiej jakości produkcji karpiowej oraz kwalifikacji zawodowych poprzez wystawianie tzw. certyfikatów najwyższej jakości karpia polskiego oraz nadawanie tytułu Rybaka Roku. PTRyb świadczy również usługi w zakresie wyceny obiektów stawowych, urządzeń, maszyn i sprzętu rybackiego, ekspertyz dotyczących strat rybackich, przygotowania operatów rybackich i wodnoprawnych.

PTRYb aktualnie skupia 430 członków należących do 9 oddziałów terenowych, z czego 65 członków jest jednocześnie członkiem ZPRyb, a 51 należy do Towarzystwo Promocji Ryb „Pan Karp”. Szacuje się, że PTRyb reprezentuje interesy 1/3 profesjonalnych producentów karpia, użytkujących ponad 70% powierzchni stawowej.

W 2001 r. z PTRyb wydzielił się **Związek Producentów Ryb (ZPRyb)**, który również uważa się za spadkobiercę samorządowych tradycji rybaków śródlądowych. W 2005 r. część członków PTRyb powołała TPR „Pan Karp”, którego celem jest promocja karpia. W 2007 r. z PTRyb wydzielił się Oddział Ryb Łososiowatych, który przekształcił się w samodzielną organizację lobbującą na rzecz produkcji pstrągowej i dbającą o jej rozwój w sposób profesjonalny.

ZPRyb działa w oparciu o ustawę z dnia 8 października 1982 r. o społeczno-zawodowych organizacjach rolników, ale cele i sposób działania ZPRyb są bardzo podobne do funkcjonowania PTRyb. Główną formą działania ZPRyb jest konsultowanie aktów prawnych dotyczących rybactwa. Podejmowane są także działania interwencyjne w obronie interesu członków Związku oraz na rzecz integracji środowiska rybackiego. Promowaniu produkcji karpia służy wydawanie certyfikatów najwyższej jakości karpia królewskiego, a także przyznawanie odznak honorowych zasłużonym rybakom oraz osobom zasłużonym dla rybactwa. Do ZPRyb należy 181 członków, z czego 65 należy jednocześnie do PTRyb, a 18 do TPR „Pan Karp”. Wg informacji Zarządu, ZPRyb reprezentuje interesy karparzy gospodarujących na 16,4 tys. ha stawów i 15,8 tys. ha jezior, w których zatrudnionych jest ponad 2 tys. pracowników.

Towarzystwo Promocji Ryb „Pan Karp” zostało powołane w celu podjęcia działań promocyjnych i przeciwstawienia się kreacji negatywnego wizerunku karpia. Uznano bowiem, że bez promocji rozwój produkcji karpiowej na coraz bardziej rozwiniętym rynku żywnościowym nie będzie możliwy. TPR „Pan Karp” zarejestrowano w 2005 r., a celem jego działania jest przede wszystkim wykreowanie atrakcyjnego wizerunku karpia oraz wypromowanie nowoczesnych receptur kulinarnych i produktów z karpia, w tym „karpia bez ości”. Cele te realizowane są głównie poprzez organizowanie kampanii i działań promocyjnych, uczestnictwo w targach i wystawach rybackich oraz wykreowanie wysokiej jakości produktu sygnowanego marką Pan Karp. Ponadto Stowarzyszenie dąży do poprawy warunków dystrybucji i sprzedaży karpia przez swoich członków poprzez certyfikowanie produkcji karpiowej certyfikatem Pana Karpia, analizowanie rynku, podejmowanie działań zmierzających do koncentracji sprzedaży, organizowanie szkoleń i doradztwa z zakresu produkcji, sprzedaży i konsumpcji ryb. Stowarzyszenie współpracuje również z instytucjami i organizacjami działającymi na rzecz rybactwa i reprezentującymi interesy rybactwa wobec instytucji odpowiedzialnych za kreowanie i realizację polityki rybackiej. Aktualnie do TPR

należy 91 członków (zwyczajnych, uczestników, honorowych, wspierających), z czego 51 należy do PTR, 18 do ZPR, a 7 do SPRŁ.

TPR Pan Karp wykazuje się wysoką aktywnością nie tylko w zakresie promocji i budowy pozytywnego wizerunku karpia. Stworzyło również platformę dyskusyjną dla swoich członków, a także osób związanych z branżą w postaci internetowego forum dyskusyjnego, debat podejmujących najbardziej palące problemy karpiarstwa, czy szkoleń prowadzonych w formie warsztatów. Wymagało to umiejętności pozyskiwania środków finansowych, głównie z funduszy pomocowych (ponad 11 mln zł w latach 2005–2012).

Szacuje się, że łącznie do wymienionych wyżej samorządowych organizacji rybackich należy 557 członków. W znakomitej większości są to właściciele i pracownicy gospodarstw rybackich.

Stowarzyszenie Producentów Ryb Łososiowatych (SPRŁ) w swoim statucie stwierdza, że celem ich działania jest profesjonalny lobbing i działanie na rzecz rozwoju polskiego pstrągarstwa. Wymaga aktywnego udziału przedstawicieli SPRŁ w: procesie stanowienia prawa regulującego obszary mające wpływ na warunki funkcjonowania gospodarstw rybackich, w dyskusjach nad poziomem i kierunkami wsparcia rybactwa, komitetach monitorujących kolejne programy operacyjne dla rybactwa, w międzynarodowych organizacjach rybackich, na międzynarodowych konferencjach, wystawach.

Celem tych działań jest przyczynianie się do poprawy ekonomicznych warunków funkcjonowania gospodarstw pstrągowych oraz transfer wiedzy nie tylko dotyczącej bieżącej produkcji, ale także wyzwań stojących przed pstrągarstwem w przyszłości.

Profesjonalizacja działań organizacji samorządowych wymaga znacznych funduszy niezbędnych dla pokrycia kosztów zatrudnianych ekspertów, wysokokwalifikowanych pracowników biura, wyjazdów służbowych, składek członkowskich w organizacjach międzynarodowych itp. SPRŁ zapewniają to wysokie składki członkowskie, uzależnione od wielkości produkcji. W pozostałych organizacjach składki członkowskie są zdecydowanie niższe.

Oprócz tych podmiotów funkcjonują także organizacje zajmujące się specyficznymi problemami określonych producentów ryb słodkowodnych (Ogólnopolskie Stowarzyszenie Dzierżawców) lub działające lokalnie (Świętokrzyskie Stowarzyszenie Producentów Ryb Żywionych Metodą Tradycyjną Ziarnami), które uznają, że dotychczas działające organizacje nie reprezentują ich interesów lub są mało skuteczne.

Nowe możliwości działania samorządów rybackich powstały wraz z utworzeniem **Lokalnych Grup Rybackich (LGR)**, które w ramach Osi IV PO Ryby 2007–2013 dysponują znacznymi środkami na realizację opracowanych przez siebie lokalnych strategii rozwoju obszarów zależnych od rybactwa (LSROR). Środki te służą aktywizacji społeczności na obszarach zależnych od rybactwa, przeciwdziałać zanikowi sektora rybackiego, wspomagać rekonwersję obszarów dotkniętych zmianami w tym sektorze oraz służyć poprawie jakości życia w społecznościach rybackich. Na realizację tych zadań w ramach Osi IV przeznaczono 313 mln € (prawie 1,26 mld zł), tj. 32% środków przeznaczonych na realizację całego PO Ryby

2007–2013. Zadania te w dużej części realizowane są za pośrednictwem 48 Lokalnych Grup Rybackich, które przygotowały LSROR. Spośród nich 27 LGR powstało na obszarach związanych ze stawową produkcją karpia (województwo dolnośląskie, kujawsko-pomorskie, lubuskie, lubelskie, łódzkie, małopolskie, opolskie, podkarpackie, śląskie, świętokrzyskie). Te LGR opiniując projekty oddziałują na wydatkowanie prawie 560 mln zł, które z kolei mogą realnie wpływać na rozwój rybactwa oraz całego obszaru związanego z karpiarstwem w rejonach swego działania.

LGR są też szansą na aktywizację lokalnych liderów, którzy mogą swoje talenty wykorzystać także w działaniach organizacji ogólnopolskich. LGR dysponując środkami na współpracę i podejmowanie wspólnych działań mogą także przyczynić się do integracji lokalnych środowisk i podejmowania wspólnych działań w zakresie rozwiązywania najważniejszych problemów ograniczających możliwości rozwojowe, które przekraczają zdolności pojedynczych gospodarstw. Spośród 105 ankietowanych producentów 93 należało do Lokalnej Grupy Rybackiej, 34 do PTRyb, 10 do ZPRyb, 25 do TPR „Pan Karp”, a 8 do innych organizacji branżowych. Czterech z nich należało do dwóch organizacji, trzech do 3 organizacji, a 1 aż do 4 organizacji. Spośród nich 57% uznało, że organizacje te pracują dobrze, a 43% że nie.

Podstawowym problemem samorządowych organizacji rybackich zrzeszających producentów ryb słodkowodnych i reprezentujących interesy rybactwa stawowego jest niechęć lub nieumiejętność współpracy przy jednoczesnej słabości organizacyjnej i finansowej większości organizacji rybackich. Część z tych organizacji mając ograniczone możliwości organizacyjne i kadrowe zadowala się rutynowym działaniem ukształtowanym jeszcze w poprzednim ustroju gospodarczym. Nie stać ich z wielu względów, w tym przede wszystkim finansowych, ale również kadrowych na profesjonalizację działania. Efektem jest powoływanie kolejnych organizacji przez producentów szukających szansy na rozwiązanie swoich problemów przez wspólne działania.

Wydaje się, że bez podjęcia działań konsolidacyjnych w postaci platformy dyskusyjnej, jasnego podziału obszaru współpracy i koordynacji działań poszczególnych organizacji, a także zapewnienia finansowania na poziomie umożliwiającym profesjonalną realizację zadań określonych w celach organizacji samorządowych, sektor rybactwa stawowego nie będzie miał skutecznej reprezentacji swoich interesów.

12.11. Podsumowanie

1. Silne związanie produkcji karpia z tradycją wigilijną ułatwia identyfikację karpia i wyróżnia je spośród innych gatunków ryb, dzięki czemu karp jest najbardziej znaną polskim konsumentom rybą. Skutkuje to jednak koncentracją sprzedaży zaledwie w ciągu kilku–kilkunastu dni w roku oraz dominacją sprzedaży żywych ryb. Jest paradoksem, że w badaniach konsumenckich prowadzonych przez Towarzystwo Promocji Ryb karp zajmuje pierwsze miejsce na liście rankingowej najbardziej znanych ryb, podczas gdy jest konsumowany praktycznie raz w roku, a w codziennej sprzedaży praktycznie nie istnieje.

Nadmierne związanie z tą tradycją staje się przyczyną nienadążania sektora karpiego za zmieniającymi się preferencjami konsumentów oraz uwarunkowaniami rynkowymi.

2. Brak ciągłości sprzedaży oraz uboga oferta asortymentowa sprawia, że mimo największej rozpoznawalności karpia przez polskich konsumentów są one jedną z najrzadziej kupowanych ryb, nawet jeśli ich ceny są porównywalne z innymi gatunkami ryb. Karpie przegrywają konkurencję o względy polskiego konsumenta przede wszystkim dlatego, że postrzegane są i sprzedawane prawie wyłącznie jako ryba wigilijna. W sklepach żywy karp pojawia się na 10–14 dni przed Bożym Narodzeniem, a przez pozostałą część roku w sklepach jest praktycznie nieobecny.

3. Niezbędnym warunkiem wzrostu spożycia i sprzedaży karpia jest zwiększenie jego dostępności oraz poszerzenie oferty handlowej o produkty poszukiwane przez coraz bardziej wymagających konsumentów. Wzrost aktywności zawodowej kobiet i poziomu dochodów sprawiają, że konsumenci poszukują nie tylko żywności bezpiecznej, o wysokiej wartości dietetycznej, mającej pozytywny wpływ na zdrowie, ale również coraz częściej żywności wygodnej, z której łatwo można samodzielnie przyrządzić smaczny i atrakcyjny posiłek w domu. Coraz mniej chętnie kupowane są więc ryby żywe, które wymagają pracochłonnego patroszenia, sprawiania i przygotowania wstępnego. W sklepach jest więc coraz szersza oferta wstępnie przygotowanych ryb. W tej ofercie niezwykle rzadko pojawiają się produkty karpie.

4. Coraz bardziej należy się liczyć z rosnącą wrażliwością (zwłaszcza młodego pokolenia Polaków) na ból i cierpienie zadawane zwierzętom użytkowym i manifestowanie odrazy do zabijania zwierząt. Jednocześnie w miarę wzrostu zamożności społeczeństwo przywiązuje coraz większą wagę do jakości życia, stąd rosnące zainteresowanie żywnością zdrową wyprodukowaną w warunkach naturalnych, jak też zwiększone zainteresowanie problemami ochrony środowiska. Rosnąca aktywność różnych organizacji broniących zwierząt, czy stających w obronie środowiska naturalnego skutkuje coraz bardziej restrykcyjnymi przepisami odnośnie sprzedaży ryb żywych, a w przyszłości liczyć się z trzeba z możliwością nawet jej zakazu.

5. Zmiany dokonujące się w otoczeniu rynkowym, w postaci otwartości rynku, koncentracji handlu, westernizacji modeli konsumpcji sprawiają, że dotychczasowy model sprzedaży karpia koncentrujący się na sprzedaży żywych ryb w okresie przedświątecznym wyczerpuje się. Karp sprzedawany tradycyjnie traci dotychczasową pozycję rynkową, w warunkach coraz bardziej nasyconego rynku i narastającej konkurencji ze strony innych artykułów, zwłaszcza łososi oferowanych w coraz bardziej atrakcyjnej i zróżnicowanej formie, a także ryb egzotycznych.

6. Drobni, niezorganizowani producenci w warunkach niepewności są coraz bardziej narażeni na ryzyko cenowe i brak możliwości zbytu, a działając indywidualnie nie są w stanie przeciwstawić się konkurencji karpia importowanych oraz silnych firm handlowych dyktujących warunki sprzedaży. Jest paradoksem, że rybacy upatrując istotnych przyczyn trudności ze sprzedażą w rozdrobnieniu, braku współpracy i niemożności porozumienia się

w sprawie organizacji sprzedaży, jednocześnie upatrują kolejnego zagrożenia w podjętej próbie wspólnego zaradzenia tej sytuacji.

7. Mimo wysokiego poziomu świadomości badanych producentów co do zasad funkcjonowania jednolitego rynku europejskiego oraz dokonującej się koncentracji w handlu i rosnącej konkurencji, wzajemna nieufność oraz traktowanie innych producentów wyłącznie jako konkurentów sprawia, że producenci karpia nie prowadzą wspólnej sprzedaży lub przetwórstwa ryb. Mimo rozdrobnienia i słabej pozycji rynkowej każde gospodarstwo prowadzi samodzielnie sprzedaż. Podnosi to koszty sprzedaży, podczas gdy warunki cenowe dyktują z reguły znacznie silniejsze podmioty kupujące. Skutkiem jest zmniejszenie opłacalności produkcji.

8. Brak współpracy i powiązań w łańcuchu dostaw, przy tak rozdrobnionej produkcji karpia jak w Polsce prowadzi do żywiołowych reakcji na bieżące notowania cen, które ulegają silnym wahaniom wraz ze zmianami podaży. Niestabilne ceny utrudniają podejmowanie decyzji oraz rozwój gospodarstw rybackich, szczególnie mniejszych.

9. W sprzedaży dominuje bezpośrednia sprzedaż ryb w gospodarstwach przede wszystkim ze względu na wybraną strategię zapobiegania spadkom cen, ale również ze względu na słabo rozwinięte rynki. Dotychczas ta strategia przynosiła zadowalające wyniki, jednakże przy szybko koncentrującym się handlu warunkiem utrzymania pozycji rynkowej polskiego karpiarstwa staje się koncentracja podaży. Przy rozdrobnionej produkcji skutecznym rozwiązaniem może być tworzenie grup producenckich wspólnie prowadzących sprzedaż ryb.

10. W celu wzmocnienia identyfikowalności karpia jako polskiego produktu oraz sprostania rosnącym wymaganiom co do jakości i bezpieczeństwa zdrowotnego przez uczestników rynku należy podjąć działania zmierzające do opracowania własnego systemu certyfikacji, który byłby wspólną inicjatywą rybaków, a w procesie uzgadniania zakresu certyfikacji uczestniczyłyby wszystkie organizacje rybackie, przetwórcy oraz sieci handlowe. Konieczna jest próba stworzenia systemu, który zostałby uznany za krajowy system jakości żywności prawnie uznany przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Stwarzałoby to szanse refundacji kosztów kontroli, certyfikacji i uczestnictwa w systemie ze środków unijnych.

11. W warunkach wolnego handlu nie jest możliwe administracyjne wstrzymanie importu karpia. Konieczne są jednak działania umożliwiające pełny monitoring jego wielkości oraz wypracowanie metod pozwalających na skuteczny proces identyfikacji krajowych ryb. Wskazane jest wzmocnienie roli eksportu jako alternatywnego rynku zbytu, co pozwoliłoby na częściowe rozłożenie sprzedaży w okresie całego roku.

Literatura:

1. Praca zbiorowa- „Rozwój rynku ryb i zmiany jego funkcjonowania w latach 1990-2007”, PW 2005-2009, nr 97, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2008.
2. Seremak-Bulge J. – Rynek i spożycie ryb w 2010 r. i prognoza na 2011 r., referat wygłoszony na konferencji Polfish, 2-3.06.2011 Gdynia.
3. Seremak-Bulge J. – Spożycie i rynek ryb w latach 2009-2010 w Zrównoważone korzystanie z zasobów rybackich na tle ich stanu w 2009 r., IRŚ Olsztyn 2010.

4. Seremak-Bulge J. – „Rynek i spożycie ryb w latach 2008-2009”, referat wygłoszony na XXXIV krajowej konferencji Stowarzyszenia Producentów Ryb Łososiowatych, Jastrzębia Góra, 8-9.10.2009 r.
5. Seremak-Bulge J. – „Rynek ryb i jego funkcjonowanie w Polsce referat wygłoszony na międzynarodowej konferencji pt. Rozwój akwakultury i perspektywy, 19 listopada 2009, Karpynė k. Rosieni, Litwa.
6. Hryszko K., 2007–2013: Dotychczasowy i przewidywany popyt na podstawowe produkty żywnościowe. Ryby i przetwory. „Popyt na żywność. Stan i perspektywy”, seria „Analizy Rynkowe”, IERiGŻ-PIB, ARR, MRiRW. Warszawa, nr 8–14,
7. Hryszko K., 2003–2013: Stan i perspektywy handlu zagranicznego wybranymi produktami rolno spożywczymi. Ryby i przetwory. „Handel zagraniczny produktami rolno-spożywczymi. Stan i perspektywy”, seria „Analizy Rynkowe”. IERiGŻ PIB, ARR, MRiRW. Warszawa, nr 18–37
8. Hryszko K., Pieńkowska B., 2011-2013: Popyt na ryby i owoce morza. Spożycie ryb. „Rynek ryb. Stan i perspektywy”, seria „Analizy Rynkowe”. IERiGŻ-PIB, ARR, MRiRW. Warszawa, nr 15–19.
9. Hryszko K., 2004-2013: Handel zagraniczny rybami i owocami morza oraz ich przetworami. „Rynek ryb. Stan i perspektywy”, seria „Analizy Rynkowe”. IERiGŻ-PIB, ARR, MRiRW. Warszawa, nr 1–19,
10. Hryszko K., 2012: „*Handel zagraniczny sektora rybnego w 2011 r.*”, Magazyn Przemysłu Rybnego nr 3 (87)/2012, s. 6–11.
11. Hryszko K., 2012: „Rynek ryb w 2012 r.”, Magazyn Przemysłu Rybnego nr 5 (89)/2012, s. 13–16.
12. Hryszko K., 2012: „Drogie surowce hamują rozwój branży rybnej”. Przemysł Spożywczy nr 7/2012, s. 8–13.

Henryk Białowąg

13. Aktywne uczestnictwo zintegrowanej reprezentacji sektora gospodarki stawowej w tworzeniu i wdrażaniu rozwiązań prawnych dotyczących jego funkcjonowania

13.1. Wstęp

Zasady i warunki chowu i hodowli ryb w powierzchniowych wodach śródlądowych, w tym i w stawach, określa ustawa o rybactwie śródlądowym z 1985 roku⁴⁷. Ustawa ta, podobnie jak i inne akty normatywne, uwzględnia i wdraża szereg dyrektyw⁴⁸ i rozporządzeń⁴⁹ Unii Europejskiej. Gospodarkę stawową regulują także inne ustawy, z których należy wymienić:

- ustawę prawo wodne z 2001 roku⁵⁰
- ustawę o ochronie przyrody z 2004 roku⁵¹
- ustawę prawo ochrony środowiska z 2001 roku⁵²
- ustawę o ochronie zwierząt z 1997 roku⁵³

oraz szereg rozporządzeń Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi⁵⁴ oraz Ministra Środowiska⁵⁵.

Większość z wymienionych aktów prawnych została zebrana i przystępnie omówiona przez prof. dr hab. Wojciecha Radeckiego w „Kompendium prawa rybackiego” (Radecki 2008), opracowaniu bardzo cenionym przez rybaków, ponieważ umożliwia ono wszystkim zainteresowanym zapoznanie się z regulacjami prawnymi dotyczącymi gospodarki stawowej.

Rybactwo stawowe w okresie powojennym podlegało pod różne ministerstwa, a od 1999 r. podlega pod Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, w którym został utworzony Departament Rybołówstwa. Gospodarka stawowa jest pełnoprawną dziedziną rolnictwa.

⁴⁷ Ustawa z dnia 18 kwietnia 1985 roku o rybactwie śródlądowym, Dz. U. z 1985 roku, nr 21, poz. 91 ze zm.

⁴⁸ Dyrektywa Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory, Dz. Urz. UE L nr 206 z 22 lipca 1992 roku, s. 7; Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2000/60/WE z dnia 23 października 2000 r. ustanawiająca ramy wspólnotowego działania w dziedzinie polityki wodnej, Dz. Urz. UE L 327 z 22 grudnia 2000 roku, s. 1–73; Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/147/WE z dnia 30 listopada 2009 r. w sprawie ochrony dzikiego ptactwa, Dz. Urz. UE L 20 z 30 listopada 2009 roku, s. 7–25

⁴⁹ Rozporządzenia Rady (WE) nr 104/2000 z dnia 17 grudnia 1999 r. w sprawie wspólnej organizacji rynków produktów rybołówstwa i akwakultury, Dz. Urz. UE L 17 z 21 stycznia 2000 roku, s. 22–52; Rozporządzenie Rady WE nr 1198/2006 z dnia 27 lipca 2006 w sprawie Europejskiego Funduszu Rybackiego, Dz. Urz. UE L 223 z 15 sierpnia 2006 roku, s. 1–44

⁵⁰ Ustawa z dnia 18 lipca 2001 roku Prawo wodne, Dz. U. z 2001 roku, nr 115, poz. 1229 ze zm.

⁵¹ Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody, Dz. U. z 2004 roku, nr 92, poz. 880 ze zm.

⁵² Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska, Dz. U. z 2001 roku, nr 62, poz. 627 ze zm.

⁵³ Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 roku o ochronie zwierząt, Dz. U. z 1997 roku, nr 111, poz. 724 ze zm.

⁵⁴ Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 12 listopada 2001 r. w sprawie połowu ryb oraz warunków chowu, hodowli i połowu innych organizmów żyjących w wodzie, Dz. U. z 2001 roku, nr 138, poz. 1559; Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 8 czerwca 2010 r. w sprawie szczegółowych warunków uznania działalności marginalnej, lokalnej i ograniczonej, Dz. U. z 2010 roku, nr 113, poz. 753

⁵⁵ Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 12 października 2011 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt, Dz. U. z 2011 roku, nr 237, poz. 1419.

Celem analizy aktualnych rozwiązań prawnych było wykazanie, które akty normatywne sprawiają najwięcej trudności w prowadzeniu gospodarstw stawowych. Ujmując to inaczej, celem analizy było przedstawienie jak regulacje prawne dotyczące rybactwa są odbierane przez rybaków stawowych.

Pytania ankietowe zostały dobrane na podstawie wstępnych rozmów z osobami prowadzącymi gospodarstwa stawowe i ograniczone do problemów zgłaszanych przez uprawnionych do rybactwa. Nie analizowano regulacji prawnych będących przedmiotem odrębnych rozdziałów.

13.2. Aktualny stan rozwiązań prawnych dotyczących sektora gospodarki stawowej w Polsce

Badania ankietowe przeprowadzone w 10 Lokalnych Grupach Rybackich uczestniczących w opracowaniu Strategii Karp 2020 wykazały, że w zdecydowanej większości gospodarstw stawowych wystąpiły trudności w prowadzeniu działalności rybackiej wynikające z aktualnie obowiązujących przepisów prawa (tab. 42). Najczęściej zgłaszanym problemem podczas bezpośrednich rozmów prowadzonych na spotkaniach z członkami LGR było uzyskanie pozwolenia wodnoprawnego. Nawet na terenie tych LGR, gdzie wszystkie ankietowane gospodarstwa posiadały to pozwolenie, występowały znaczne problemy z jego uzyskaniem.

Tabela 42. Utrudnienia w produkcji ryb stawowych wynikające z obowiązujących przepisów prawa, w tym prawa wodnego, oraz udział gospodarstw posiadających aktualne pozwolenia wodnoprawne w podziale na poszczególne LGR (w %)

Nazwa Lokalnej Grupy Rybackiej	Ogólnie	Prawo wodne	Prawo wodne – ochrona wód	Prawo wodne – pozwolenia wodnoprawne	Gospodarstwa posiadające pozwolenie wodnoprawne
LGR Bielska Kraina	81,0	47,6	14,3	33,3	90,5
LGR Dolnośląska Kraina Karpia	75,0	25,0	0,0	25,0	100,0
LGR Jędrzejowska Ryba	88,9	50,0	27,8	44,4	72,2
Krośnieńsko-Gubińska GR	80,0	60,0	0,0	60,0	100,0
LGR Między Nidą a Pilicą	83,3	33,3	25,0	33,3	100,0
NN	75,0	50,0	25,0	50,0	100,0
LGR Opolszczyzna	84,2	31,6	15,8	31,6	94,7
LGR Puszczy Sandomierskiej	100,0	100,0	50,0	100,0	100,0
LGR Starzawa	100,0	0,0	0,0	0,0	100,0
LGR Świętokrzyski Karp	84,6	38,5	23,1	30,8	100,0
LGR Żabi Kraj	100,0	66,7	0,0	66,7	66,7
Średnio:	84,3	43,1	18,6	38,2	91,2

Analiza problemu uzyskania pozwolenia wodnoprawnego przez gospodarstwa stawowe przy uwzględnieniu ich powierzchni ewidencyjnej wykazała, że wszystkie gospodarstwa o powierzchni powyżej 50 ha posiadają pozwolenia, mimo że gospodarstwa powyżej 100 ha

zgłosiły najwięcej problemów z ich uzyskaniem (tab. 43). Najmniej aktualnych pozwoleń wodnoprawnych posiadały gospodarstwa małe, o powierzchni nieprzekraczającej 10 ha.

Tabela 43. Utrudnienia w produkcji ryb stawowych wynikające z obowiązujących przepisów prawa, w tym prawa wodnego, oraz udział gospodarstw stawowych posiadających aktualne pozwolenia wodnoprawne w podziale na wielkość ich powierzchni ewidencyjnej (w %)

Powierzchnia ewidencyjna gospodarstw [ha]	Ogólnie	Prawo wodne	Prawo wodne – ochrona wód	Prawo wodne – pozwolenia wodnoprawne	Gospodarstwa posiadające pozwolenie wodnoprawne
do 10	82,4	44,1	23,5	38,2	79,4
10 - 50	83,8	35,1	13,5	29,7	94,6
50 - 100	62,5	25,0	0,0	25,0	100,0
powyżej 100	94,4	61,1	22,2	61,1	100,0
Średnio:	83,5	42,3	17,5	38,1	90,7

Forma własności nie wpływała istotnie na zgłaszane przez gospodarstwa stawowe problemy związane z funkcjonowaniem prawa wodnego i uzyskaniem pozwolenia wodnoprawnego (tab. 44).

Tabela 44. Utrudnienia w produkcji ryb stawowych wynikające z obowiązujących przepisów prawa, w tym prawa wodnego, oraz udział gospodarstw stawowych posiadających aktualne pozwolenia wodnoprawne w podziale na formę ich własności (w %)

Forma własności	Ogólnie	Prawo wodne	Prawo wodne – ochrona wód	Prawo wodne – pozwolenia wodnoprawne	Gospodarstwa posiadające pozwolenie wodnoprawne
Osoba fizyczna	84,3	43,4	16,9	37,3	90,4
Osoba prawna	92,9	42,9	35,7	42,9	92,9
Inna	100,0	50,0	0,0	50,0	100,0
Średnio:	85,9	43,4	19,2	38,4	90,9

Opracowanie operatu wodnoprawnego to koszt rzędu kilkudziesięciu tysięcy złotych. Sporządzenie i złożenie prawidłowego operatu nie gwarantuje otrzymania pozwolenia nawet w przypadku obiektów, które już wcześniej je posiadały i starały się o wydanie pozwolenia na kolejny okres. Środowisko rybackie postulowało wprowadzenie uproszczenia w procedurze przedłużania ważności pozwolenia na kolejny okres, polegającego na złożeniu przez gospodarstwo oświadczenia o braku zmian w stanie gospodarstwa i użytkowaniu wody, które wymagałyby złożenia nowego operatu wodnoprawnego.

Ochrona przyrody, w rozumieniu ustawy, polega na zachowaniu, zrównoważonym użytkowaniu oraz odnawianiu zasobów, tworów i składników przyrody. Większość z form ochrony przyrody występuje na terenie gospodarstw stawowych i powoduje utrudnienia w prowadzeniu racjonalnej gospodarki. Szczególnie uciążliwy jest zakaz stosowania nawozów na obiektach stawowych znajdujących się na terenach parków narodowych i rezerwatów

przyrody. Rybacy prowadzący gospodarstwa stawowe na tych terenach postulowali, by przynajmniej wapnowanie wyłączyć z tego zakazu, ponieważ w przypadku stawów jest ono zabiegiem sanitarnym.

Problemy wynikające z ustawy o ochronie przyrody zależą od występowania w obrębie gospodarstw stawowych poszczególnych form ochrony, stąd też można zaobserwować duże zróżnicowanie między poszczególnymi LGR (tab. 45).

Znaczna część gospodarstw stawowych znalazła się na obszarach Natura 2000, ze względu na walory przyrodnicze i bioróżnorodność występujące na obiektach stawowych. Każda inwestycja prowadzona na tym obszarze wymaga decyzji Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska (RDOŚ) podejmowanej na podstawie sporządzonego wcześniej raportu o oddziaływaniu danej inwestycji na środowisko. Raporty sporządzają specjaliści z listy RDOŚ i są one płatne. Najczęściej zgłaszanym przez rybaków postulatem był zwrot kosztów sporządzania tychże raportów.

Spore utrudnienie w prowadzeniu gospodarstw stawowych spowodowało przywołane już wcześniej Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 12 października 2011 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt. W pierwszym okresie obowiązywania Rozporządzenia zdecydowana większość gospodarstw nie otrzymała zezwolenia na płoszenie i odstrzał gatunków zwierząt rybożernych objętych częściową ochroną gatunkową, czyli kormorana, czapli siwej i wydry, co spowodowało znaczne zwiększenie strat w rybostanie powodowanych przez te zwierzęta.

Tabela 45. Utrudnienia w produkcji ryb stawowych wynikające z ustawy o ochronie przyrody oraz w uzyskaniu zezwolenia na płoszenie i odstrzał gatunków zwierząt rybożernych objętych ochroną gatunkową częściową w podziale na poszczególne LGR (w %)

Nazwa Lokalnej Grupy Rybackiej	Ustawa o ochronie przyrody					Zezwolenia na płoszenie i odstrzał
	Ogólnie	Natura 2000	Rezerваты przyrody	Parki krajobrazowe	Ochrona gatunkowa roślin i zwierząt	
LGR Bielska Kraina	61,9	4,8	4,8	4,8	14,3	66,7
LGR Dolnośląska Kraina Karpia	75,0	50,0	50,0	50,0	75,0	75,0
LGR Jędrzejowska Ryba	72,2	22,2	5,6	11,1	11,1	66,7
Krośnieńsko-Gubińska GR	60,0	40,0	0,0	20,0	20,0	40,0
LGR Między Nidą a Pilicą	83,3	50,0	33,3	8,3	50,0	66,7
NN	25,0	0,0	0,0	0,0	0,0	25,0
LGR Opolszczyzna	78,9	31,6	15,8	15,8	36,8	78,9
LGR Puszczy Sandomierskiej	100,0	50,0	0,0	0,0	50,0	100,0
LGR Starzawa	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0
LGR Świętokrzyski Karp	46,2	30,8	15,4	23,1	30,8	53,8
LGR Żabi Kraj	100,0	66,7	0,0	0,0	33,3	66,7
Średnio:	68,6	27,5	12,7	12,7	27,5	65,7

Prawo ochrony środowiska jest przyczyną stosunkowo niewielu utrudnień (tab. 46). Dla rybaków stawowych najważniejsze jest uznanie wód odprowadzanych ze stawów za ścieki, jeśli produkcja ryb przekracza 1 500 kg z 1 ha powierzchni użytkowej w jednym roku (Prawo wodne). Przy obecnym poziomie produkcji, oscylującym wokół 700 kg, wody odprowadzane nie są uznawane za ścieki. Jednakże już samo uznanie wód odprowadzanych ze stawów ziemnych za ścieki może stanowić pewne zagrożenie, ponieważ w kolejnej nowelizacji ustawy może dojść do obniżenia limitu produkcji. Uznanie wód odprowadzanych ze stawów za ścieki świadczy o nieznamomości specyfiki procesów zachodzących w stawach. Przeprowadzone badania naukowe wykazały, że stawy znacznie redukują ilość biogenów w wodzie, jaką je wypełniamy, działając jako swego rodzaju oczyszczalnie biologiczne (Knosche i in. 2000, Kolasa-Jamińska 1999, Zygmunt 2006). Kolejnym zagrożeniem zgłaszanym przez rybaków jest ewentualne wprowadzenie opłat za wodę pobieraną na potrzeby gospodarki karpiowej, co znacząco zwiększyłoby koszty prowadzenia działalności.

Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 12 listopada 2001 r. w sprawie połowu ryb oraz warunków chowu, hodowli i połowu innych organizmów żyjących w wodzie, wprowadziło termin „obręb hodowlany”, obejmujący powierzchnię gruntów stawowych lub innych zbiorników wodnych służących do chowu lub hodowli ryb. Uznanie obiektu stawowego za obręb hodowlany wiązało się z pewnymi korzyściami. Najbardziej docenianym przez rybaków było zezwolenie na płoszenie i odstrzał zwierząt rybożernych objętych częściową ochroną gatunkową, obowiązujące do momentu wejścia w życie Rozporządzenia Ministra Środowiska w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt. Uzyskanie statusu obrębu hodowlanego w zasadzie nie stanowiło problemu dla rybaków (tab. 46). Natomiast na terenie kilku LGR wystąpiły problemy z regulacjami weterynaryjnymi. Prawne uznanie ryb za zwierzęta kręgowo spowodowało objęcie ich ustawą o ochronie zwierząt. Większość gospodarstw zdobyła uprawnienia wymagane przy transporcie żywych ryb na dalsze odległości. Większe problemy wystąpiły w związku z uśmiercaniem ryb (tab. 46). Często organy uprawnione do kontroli są wzywane przez nadgorliwe osoby zaangażowane w ochronę zwierząt do punktów prowadzących sprzedaż detaliczną żywych ryb oraz ich uśmiercanie na życzenie klienta i równie często odstępują od wymierzenia kary po stwierdzeniu braku nieprawidłowości. Jednakże takie kontrole są poważnym utrudnieniem zakłócającym sprzedaż. Producenci karpia obawiają się wprowadzenia administracyjnego zakazu sprzedaży detalicznej ryb żywych, czego domagają się organizacje związane z ochroną zwierząt. Zarówno branża, jak i przetwórstwo ryb nie są do tego przygotowane i wprowadzenie tego zakazu spowodowałoby załamanie zbytu, co w konsekwencji mogłoby doprowadzić nawet do upadku całego sektora gospodarki stawowej.

Tabela 46. Utrudnienia i problemy w produkcji ryb stawowych wynikające z wyszczególnionych aktów prawnych w podziale na poszczególne LGR (w %)

Nazwa Lokalnej Grupy Rybackiej	Prawo ochrony środowiska	Ustanowienie obrębu hodowlanego	Regulacje weterynaryjne	Ustawa o ochronie zwierząt	Ustawa o ochronie zwierząt – transport	Ustawa o ochronie zwierząt – uśmiercanie
LGR Bielska Kraina	14,3	4,8	9,5	38,1	9,5	28,6
LGR Dolnośląska Kraina Karpia	25,0	0,0	0,0	25,0	0,0	0,0
LGR Jędrzejowska Ryba	27,8	0,0	27,8	33,3	22,2	16,7
Krośnieńsko-Gubińska GR	0,0	20,0	20,0	40,0	20,0	40,0
LGR Nad Nidą i Pilicą	58,3	0,0	50,0	66,7	41,7	66,7
NN	25,0	0,0	0,0	25,0	0,0	25,0
LGR Opolszczyzna	31,6	21,1	5,3	57,9	26,3	47,4
LGR Puszczy Sandomierskiej	50,0	0,0	50,0	100,0	100,0	100,0
LGR Starzawa	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
LGR Świętokrzyski Karp	30,8	7,7	46,2	69,2	30,8	53,8
LGR Żabi Kraj	0,0	33,3	0,0	0,0	0,0	0,0
Średnio:	27,5	7,8	21,6	47,1	22,5	37,3

Analiza ww. aktów prawnych w ujęciu wielkości gospodarstw wykazała, że najwięcej utrudnień wystąpiło w przypadku największych gospodarstw, o powierzchni ewidencyjnej powyżej 100 ha (tab. 47). Jest to o tyle dziwne, że w dużych gospodarstwach, z natury rzeczy zatrudniających większą liczbę pracowników, łatwiej jest oddelegować jednego pracownika do zajęcia się problemem dostosowania do obowiązujących regulacji prawnych. Być może przyczyną tego stanu jest objęcie największych gospodarstw częstszymi i bardziej szczegółowymi kontrolami. Nie stwierdzono wpływu formy własności na częstość zgłaszanych utrudnień.

Tabela 47. Utrudnienia i problemy w produkcji ryb stawowych wynikające z wyszczególnionych aktów prawnych w podziale na wielkość ich powierzchni ewidencyjnej (w %)

Powierzchnia gospodarstwa [ha]	Prawo ochrony środowiska	Ustanowienie obrębu hodowlanego	Regulacje weterynaryjne	Ustawa o ochronie zwierząt	Ustawa o ochronie zwierząt – transport	Ustawa o ochronie zwierząt – uśmiercanie
do 10	23,5	8,8	14,7	35,3	8,8	26,5
10 - 50	27,0	5,4	16,2	45,9	24,3	35,1
50 - 100	0,0	0,0	0,0	37,5	12,5	37,5
powyżej 100	38,9	16,7	50,0	72,2	50,0	61,1
Średnio:	25,8	8,2	20,6	46,4	22,7	37,1

Tylko nieliczne ankietowane osoby uznały, że interesy gospodarki stawowej są dobrze zabezpieczone pod względem prawnym (tab. 48). Środowisko rybackie twierdzi wręcz, że jego interesy nie są uwzględniane przy tworzeniu regulacji prawnych. Od kilku lat problemem najczęściej poruszonym przez rybaków stawowych jest konieczność wprowadzenia odszkodowań za straty powodowane przez zwierzęta rybożerne objęte częściową ochroną gatunkową (kormoran, czapla siwa i wydra). Generalnie rybacy stawowi czują się pokrzywdzeni, ponieważ zostali zmuszeni do ponoszenia całości kosztów utrzymania znaczącej liczby osobników ww. gatunków bytujących na stawach. Gospodarstwa stawowe są podmiotami gospodarczymi, rolniczymi, których celem jest osiągnięcie zysku. Nie są podmiotami ekologicznymi mającymi na celu ochronę i utrzymanie tych gatunków. Straty w rybostanie powodowane przez te gatunki od kilku lat uniemożliwiają prowadzenie racjonalnej gospodarki i osiąganie zysku. Problem konieczności wprowadzenia odszkodowań dla gospodarstw stawowych za te straty został zauważony nawet przez najbardziej wojownicze organizacje proekologiczne, jednakże do chwili obecnej nie doczekano się jakiegokolwiek propozycji jego rozwiązania. Kilku przedstawicieli środowiska rybackiego zgłosiło również konieczność wprowadzenia odszkodowań za szkody w infrastrukturze wodnej gospodarstw powodowane przez dziki. Do chwili obecnej gospodarstwa same ponoszą koszty usunięcia tych szkód, ponieważ zgodnie z ustawą Prawo łowieckie⁵⁶ odszkodowania przysługują jedynie w przypadku szkód wyrządzonych w uprawach i płodach rolnych.

Tabela 48. Opinia uprawnionych do rybactwa wobec problemów istotnych dla gospodarstw stawowych w podziale na poszczególne LGR

Nazwa Lokalnej Grupy Rybackiej	Zabezpieczenie interesów gospodarki stawowej pod względem prawnym	Pomijanie interesów gospodarki stawowej przy tworzeniu przepisów prawnych	Konieczność rekompensowania strat powodowanych przez zwierzęta rybożerne objęte ochroną gatunkową	Odpowiednia wysokość kar dla złodziei ryb
LGR Bielska Kraina	19,0	71,4	95,2	4,8
LGR Dolnośląska Kraina Karpia	0,0	100,0	100,0	0,0
LGR Jędrzejowska Ryba	5,6	83,3	100,0	11,1
Krośnieńsko-Gubińska GR	20,0	80,0	100,0	0,0
LGR Nad Nidą i Pilicą	8,3	83,3	100,0	0,0
NN	0,0	100,0	100,0	0,0
LGR Opolszczyzna	5,3	94,7	94,7	10,5
LGR Puszczy Sandomierskiej	0,0	100,0	100,0	0,0
LGR Starzawa	0,0	100,0	100,0	0,0
LGR Świętokrzyski Karp	0,0	69,2	100,0	7,7
LGR Żabi Kraj	0,0	100,0	100,0	0,0
Średnio	7,8	83,3	98,0	5,9

⁵⁶ Ustawa z dnia 13 października 1995 r. Prawo łowieckie, Dz. U. z 1995 roku, nr 147, poz. 713 ze zm.

Kolejnym ważnym problemem są kradzieże ryb ze stawów hodowlanych. Niezwykle istotne jest samo zakwalifikowanie czynu. Zazwyczaj kradzież ryb jest kwalifikowana jako kłusownictwo i w konsekwencji jako wykroczenie a nie przestępstwo. Niestety, często mamy do czynienia wręcz z umarzaniem postępowań w sprawach o przestępstwo „kłusownictwa rybackiego”, czyli kradzieży ryb ze stawów, na podstawie art. 1 § 2 kodeksu karnego⁵⁷ z uzasadnieniem znikomej szkodliwości społecznej czynu. Środowisko rybaków stawowych jest zgodne by czyn „kłusownictwa rybackiego” dokonywany na stawach był kwalifikowany wyłącznie jako kradzież, tak jak to się dzieje w przypadku innych gatunków zwierząt hodowanych przez człowieka. Tylko nieliczni rybacy uważają, że wymiar kar dla złodziei ryb jest wystarczający i odpowiedni do strat przez nich powodowanych (tab. 48).

Podczas bezpośrednich spotkań prowadzonych na terenach poszczególnych LGR kilkakrotnie został poruszony temat działalności marginalnej, lokalnej i ograniczonej (przywoływane rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi w sprawie szczegółowych warunków uznania działalności marginalnej, lokalnej i ograniczonej). Kilka gospodarstw stawowych zainwestowało w budowę przetwórni ryb w ramach tej działalności. Problemem poruszonym przez rybaków był limit dostaw produktów rybnych do innych zakładów prowadzących handel detaliczny z przeznaczeniem dla konsumenta końcowego wynoszący 150 kg tygodniowo. W przypadku nieposiadania przez gospodarstwa własnej sieci punktów sprzedaży detalicznej lub lokali gastronomicznych limit ten znacznie ogranicza wykorzystanie mocy przerobowych oraz wynik finansowy. Postulatem zgłaszanym przez rybaków było zwiększenie limitu dostaw przynajmniej do 500 kg, tak jak w przypadku mięsa drobiowego. Limit ten mógłby obowiązywać w stosunku do produktów rybnych wstępnie przetworzonych.

Na zakończenie należy wspomnieć o jeszcze jednej ustawie, a mianowicie o ustawie o organizacji hodowli i rozrodzie zwierząt gospodarskich⁵⁸. W chwili obecnej ustawa ta nie dotyczy rybactwa stawowego, ponieważ żaden z gatunków ryb hodowanych w Polsce nie został uznany za zwierzę gospodarskie. Budzi to zdziwienie rybaków, ponieważ za zwierzęta gospodarskie zostały uznane np. strusie i jelenie wschodnie (sika). Rybactwo stawowe jest pełnoprawną dziedziną rolnictwa i chyba już najwyższa pora by przynajmniej karpia, gatunek hodowany w Polsce od ośmiu wieków, uznać za zwierzę gospodarskie.

Rozmowy z rybakami prowadzone podczas spotkań roboczych w terenie wykazały u części z nich słabą znajomość regulacji prawnych dotyczących rybactwa stawowego, a w kilku przypadkach błędną ich interpretację. Jedną z głównych przyczyn tego stanu jest rozproszenie przepisów w wielu ustawach i rozporządzeniach, jednakże nie jest możliwe wydanie jednego aktu prawnego, który by zawierał wszystkie regulacje odnoszące się do rybactwa stawowego. Ponadto częste zmiany i nowelizacje również niekorzystnie wpływają na znajomość aktualnie obowiązującego prawa.

⁵⁷ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny, Dz. U. z 1997 roku, nr 88, poz. 553 ze zm.

⁵⁸ Ustawa z dnia 29 czerwca 2007 r. o organizacji hodowli i rozrodzie zwierząt gospodarskich, Dz. U. z 2007 roku, nr 133, poz. 921 ze zm.

13.3. Plan tworzenia i wdrażania zagadnień prawnych dotyczących gospodarki stawowej

Środowisko rybackie ma niechętny stosunek do konsultacji społecznych poprzedzających uchwalanie ustaw i nie wierzy w skuteczność tej formy współuczestnictwa w tworzenia prawa. Ma natomiast pretensje do organizacji rybackich, że nie reprezentują skutecznie jego interesów. Podobne zarzuty wysuwane są wobec środowiska naukowego zajmującego się rybactwem. W Polsce istnieją trzy duże organizacje samorządowe zrzeszające rybaków stawowych (Polskie Towarzystwo Rybackie, Związek Producentów Ryb i Towarzystwo Promocji Ryb „Pan Karp”), które uczestniczą w konsultacjach społecznych, mając na celu zabezpieczenie interesów swoich członków. Dotychczas organizacjom tym trudno było wypracować wspólne stanowisko (poza nielicznymi wyjątkami) wobec konsultowanych rozwiązań prawnych. Wymienione przyczyny powodują niską skuteczność w reprezentowaniu interesów gospodarki stawowej. Dla zabezpieczenia interesów branży wydaje się być celowe wypracowanie porozumienia i stworzenie wręcz stałej wspólnej platformy zajmującej jednolite stanowisko i reprezentującej całą branżę wobec organów państwa posiadających kompetencje prawodawcze. Może mieć ona charakter konwentu przedstawicieli wymienionych organizacji. Korzystne byłoby zatrudnienie prawnika specjalizującego się w regulacjach dotyczących rybactwa stawowego. Taka reprezentacja byłaby poważnym partnerem w trakcie konsultacji, z którego zdaniem nie można się nie liczyć. Zakres działania pozostaje do uzgodnienia, ale wydaje się, że nawet występowanie z pewnymi propozycjami zmian w dotychczas obowiązujących regulacjach prawnych czy też proponowanie wręcz całkowicie nowych regulacji również powinno być włączone w zakres działalności tejże reprezentacji. Jednym z celów tej reprezentacji mogło by być przekonanie administracji krajowej oraz UE o konieczności utrzymania tradycyjnej gospodarki stawowej jako trwałego elementu gospodarki rybackiej oraz kluczowego elementu w utrzymaniu bioróżnorodności.

13.4. Zakończenie

Rybactwo stawowe jest jedną z nielicznych gałęzi rolnictwa w Polsce produkującą wartościową żywność w warunkach bardzo zbliżonych do naturalnych i pod względem stosowanej technologii produkcji przyjazną dla środowiska. Nawet jeśli jego udział w produkcji białka zwierzęcego w skali kraju jest niewielki, to ze względu na tradycyjny i bardzo proekologiczny charakter zasługuje ono nie tylko na uwagę i zrozumienie problemów ją trapiących, ale także na regulacje prawne uwzględniające interesy branży.

Literatura:

1. Knosche R., Schreckenbach K., Pfeifer M., Weissenbach H. 2000. Balances of phosphorous and nitrogen in carp ponds. *Fish. Mgmt. And Ecol.*, 7, 15-22.
2. Kolasa-Jamińska B. 1999. Wpływ stopnia intensyfikacji chowu ryb w stawach na jakość wody odprowadzanej w czasie odłowu. Rozprawa doktorska wykonana w AR w Szczecinie.
3. Radecki W. 2008. *Kompendium prawa rybackiego*. Wydanie III. PTRyb, Poznań, 313 s.

4. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 12 listopada 2001 r. w sprawie połowu ryb oraz warunków chowu, hodowli i połowu innych organizmów żyjących w wodzie, Dz. U. z 2001 roku, nr 138, poz. 1559.
5. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 8 czerwca 2010 r. w sprawie szczegółowych warunków uznania działalności marginalnej, lokalnej i ograniczonej, Dz. U. z 2010 roku, nr 113, poz. 753.
6. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 12 października 2011 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt, Dz. U. z 2011 roku, nr 237, poz. 1419.
7. Ustawa z dnia 18 kwietnia 1985 roku o rybactwie śródlądowym, Dz. U. z 1985 roku, nr 21, poz. 91.
8. Ustawa z dnia 13 października 1995 r. Prawo łowieckie, Dz. U. z 1995 roku, nr 147, poz. 713.
9. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny, Dz. U. z 1997 roku, nr 88, poz. 553
10. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 roku o ochronie zwierząt, Dz. U. z 1997 roku, nr 111, poz. 724.
11. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska, Dz. U. z 2001 roku, nr 62, poz. 627.
12. Ustawa z dnia 18 lipca 2001 roku Prawo wodne, Dz. U. z 2001 roku, nr 115, poz. 1229
13. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody, Dz. U. z 2004 roku, nr 92, poz. 880.
14. Ustawa z dnia 29 czerwca 2007 r. o organizacji hodowli i rozrodzie zwierząt gospodarskich, Dz. U. z 2007 roku, nr 133, poz. 921 .
15. Zygmunt G. 2006. Wpływ stawów karpowych na bilans wodny zlewni. Rozprawa doktorska wykonana w Pracowni Ichtiobiologii i Rybactwa SGGW.

Jan Źelazny

14. Zdrowie ryb produkowanych w stawach karpowych

14.1. Obiektywne uwarunkowania zagrożenia zdrowia karpia i innych ryb hodowanych w stawach karpowych oraz możliwości zwalczania chorób ryb

Intensyfikacja hodowli karpia, częste przemieszczanie ryb w celach handlowych oraz postępująca eutrofizacja wód śródlądowych, spowodowały zwiększenie zagrożenia zdrowia tego gatunku zwierząt akwakultury, chociaż problem chorób ryb występował i jest wciąż aktualny od wielu lat. Już w 1899 r. Wacław Sikorki pisał: „niewidzialne drobnoustroje są powodem bardzo wielu chorób”, dodając przy tym „których znajomość jest prawie żadna”. Od tamtego czasu nastąpił olbrzymi postęp w rozwoju nauk w zakresie patologii ryb. Poznano i opisano istotę oraz przyczyny wielu chorób ryb, opracowano wiele sposobów ich zwalczania, wprowadzono system nadzoru weterynaryjnego nad hodowlą ryb (w tym karpia), zarówno w Polsce, jak i w innych krajach członkowskich Unii Europejskiej. Zagadnienia te są bardzo ważne, ponieważ profilaktyka i zwalczanie szczególnie groźnych, często bardzo łatwo rozprzestrzeniających się patogenów nie jest sprawą tylko jednego zbiornika wodnego, stawu czy gospodarstwa – dotyczy wielu akwenów/gospodarstw, a także ryb dzikich, żyjących w wodach powierzchniowych (rzeki, jeziora), czyli w warunkach naturalnych. Często choroby powodowane przez szczególnie groźne patogeny ryb mogą występować na olbrzymich obszarach kraju, a nawet rejonu świata, przyczyniając się przy tym do wystąpienia bardzo wysokich strat gospodarczych w warunkach hodowlanych, znacznego spadku wielkości populacji niektórych gatunków ryb w warunkach naturalnych, czy nawet zupełnego ich wyginięcia. Przykładem takich chorób może być posocznica wirusowa krwotoczna łososiowatych (VHS) lub nowa, od niedawna występująca u karpia jednostka chorobowa, którą jest zakażenie herpeswirusem koi (KHV).

Pod pojęciem zwalczania choroby należy rozumieć wiele działań, obejmujących:

- profilaktyczne stosowanie szeregu zabiegów/działań mających na celu niedopuszczenie do powstania schorzenia,
- terapię (leczenie), czyli aktywne, bezpośrednie działanie na czynnik etiologiczny wywołujący schorzenie,
- działanie z mocy prawa, prowadzone w każdym państwie członkowskim Unii Europejskiej przez specjalnie powołany/wyznaczony organ (w Polsce jest to Inspekcja Weterynaryjna) w przypadku wystąpienia u zwierząt (w tym zwierząt akwakultury) choroby podlegającej obowiązkowi zwalczania.

14.2. Profilaktyka ogólna w produkcji stawowej

Zagadnienie to obejmuje cały zespół działań prowadzących do wczesnego wykrycia zagrożenia chorobą (co pozwala zapobiec wystąpieniu dużych strat w hodowli), unikania możliwości wystąpienia czynników usposabiających oraz stworzenia optymalnych warunków bytowania ryb. Dotyczy to przede wszystkim zapewnienia:

- dobrej zdrowotności karpia poprzez unikanie mieszania obsad materiału zarybieniowego różnego pochodzenia oraz zapewnienia tym rybom dobrych warunków środowiskowych (odpowiedni dla danego rocznika karpia poziom zalewu stawu, dobra jakość wody itp.),
- okresowej kontroli zdrowotności, szczególnie przed sprzedażą (przerzutem do innego gospodarstwa, rejonu kraju lub państwa członkowskiego UE), a poza tym w przypadku obsad o zmniejszonej wartości hodowlanej (obniżona kondycja, nosicielstwo pasożytów) oraz w przypadku obiektów hodowlanych zasilanych wodą zawierającą zanieczyszczenia organiczne pochodzenia komunalnego i przemysłowego (mleczarnie, gorzelnie, cukrownie, zakłady przetwórstwa owocowo-warzywnego) lub rolniczego (gnojowica z obór lub chlewni, gnojowniki bez płyty, opryski, nawozy sztuczne i inne). W sposób szczególny kontrola zdrowotności powinna obejmować zbiorniki wodne (stawy), w których w poprzednich latach występowały choroby zakaźne lub pasożytnicze,
- stałego nadzoru nad jakością wody zasilającej stawy/zbiorniki wodne, bowiem zanieczyszczenia cieków wodnych prowadzą w konsekwencji do śnięcia ryb lub działają immunosupresyjnie na ich organizm, usposabiając do wystąpienia niektórych chorób, szczególnie tła zakaźnego,
- dobrych warunków transportu, który powinien być możliwie krótki z zapewnieniem prawidłowych, kontrolowanych warunków natlenienia wody oraz odpowiedniej proporcji masy ryb do ilości wody,
- delikatnego obchodzenia się z rybami podczas odłowów i zarybiania. Wszelkie urazy mechaniczne stanowią „wrota zakażenia” dla patogennych dla ryb wirusów, bakterii i grzybów,
- okresowego osuszania lub wymrażania dna stawu, jako swego rodzaju dezynfekcji naturalnej,
- okresowej dezynfekcji dna stawowego przy użyciu wapna palonego,
- racjonalnego dokarmiania ryb, możliwie wczesnego, z użyciem paszy dobrej jakości, nie porażonej pleśniami lub innymi grzybami, których toksyny są szkodliwe dla ryb,
- eliminacji ze środowiska wodnego stawów hodowlanych chwastów rybnych i niektórych ryb dodatkowych jako potencjalnych nosicieli patogennych wirusów, bakterii lub pasożytów,
- unikania możliwości zarażenia ryb pasożytami, które działają na organizmy karpia immunosupresyjnie, tworzą tzw. „wrota zakażenia” dla patogennych wirusów i bakterii,
- odpowiednich do warunków hydrochemicznych danego stawu wielkości obsad karpia, bowiem nadmierne zagęszczenie ryb usposabia do rozwoju wielu chorób,
- nieprzekraczania dopuszczalnych różnic temperatury wody podczas odłowów, zarybiania, załadunku, rozładunku ryb oraz innych możliwych manipulacji tych zwierząt akwakultury,
- regularnego, codziennego nadzoru nad ilością i jakością dopływającej do stawu wody, zachowaniem się karpia, w tym szczególnie ich żerowaniem.

14.3. Zwalczanie chorób ryb metodami hodowlanymi i alopacyjnymi

Zwalczanie chorób ryb metodami hodowlanymi i alopacyjnymi powinno być prowadzone według zapisów punktu 2 niniejszego opracowania we współpracy z lekarzem weterynarii – specjalistą chorób ryb. Bardzo ważne jest przy tym posiadanie przez hodowcę niezbędnej wiedzy na ten temat. Zatem konieczne są okresowe szkolenia z dziedziny ochrony zdrowia ryb, by tam gdzie jest to możliwe wszelkie dostępne środki z zakresu profilaktyki i terapii chorób ryb stosowane były we właściwym, możliwie krótkim czasie od wystąpienia pierwszych symptomów zaburzeń w hodowli ryb. Pozwoli to na wczesne przeprowadzenie badań stanu zdrowia chorych ryb przez ichtiopatologa, postawienie prawidłowej diagnozy, opracowania stosownego postępowania terapeutycznego i podania leku (najczęściej doustnie, czyli z paszą), zanim nastąpi utrata apetytu (żerowania) u tych zwierząt. Należy przy tym zaznaczyć, że jednym z pierwszych objawów wielu chorób ryb, w tym szczególnie tła zakaźnego, jest zmniejszenie lub całkowita utrata apetytu.

W terapii bakteryjnych chorób karpia można, czy nawet należy stosować niektóre antybiotyki, szczególnie te, które są aktywne/zabijają bakterie G⁻. Drobnoustroje te stanowią u karpia główną przyczyną powodującą/wywołującą stany chorobowe i w konsekwencji z reguły duże straty w hodowli tego gatunku ryb. Dobrze dobrany i podany lek, daje dobre, oczekiwane efekty terapeutyczne i w konsekwencji znaczne ograniczenie lub wręcz uniknięcie strat w obsadzie ryb. Dobra współpraca hodowców ryb z lekarzem weterynarii (ichtiopatologiem), przy ścisłym przestrzeganiu podanych powyżej reguł, daje w przypadku bakteryjnych chorób ryb bardzo dobre wyniki.

W przypadku wystąpienia chorób wirusowych (zakażenie herpeswirusem koi – KHV, wiosenna wiremia karpia – SVC) nie ma niestety możliwości przeprowadzenia leczenia karpia, bowiem nie są dotąd znane żadne skuteczne, dopuszczone do stosowania w Unii Europejskiej środki terapeutyczne. Stąd straty w przebiegu tych chorób są bardzo wysokie i z reguły sięgają 50–95% obsady ryb lub bywają jeszcze większe. Pozostaje jedynie zastosowanie się do tych elementów profilaktyki wymienionych chorób, które mogą dać oczekiwane efekty, a które określi ichtiopatolog. Bardzo ważne jest przy tym skrupulatne, chociaż z reguły bardzo kosztowne i pracochłonne, wykonanie nakazów i poleceń wydawanych przez Powiatowego Lekarza Weterynarii lub przez upoważnionego pracownika Inspekcji Weterynaryjnej podczas zwalczania ogniska choroby podlegającej obowiązkowi zwalczania. W sytuacji wystąpienia tak znacznych strat (mających charakter klęski żywiołowej) niezwykle ważne jest zatem wsparcie finansowe hodowcy ryb.

14.4. Współpraca służb ichtiopatologicznych i hodowców w zakresie zapobiegania chorobom, diagnostyki i leczenia ryb

Hodowca ryb we współpracy z lekarzem ichtiopatologiem powinni zapewnić właściwy nadzór nad stanem zdrowia ryb przez cały okres ich cyklu hodowlanego, w tym szczególnie w okresach zagrożeń, poprzez precyzyjne przestrzeganie zasad profilaktyki podanych w punkcie 2 oraz, o ile to będzie konieczne, podjęcie działań terapeutycznych we właściwym

momencie. Nadzór ten powinien wyrażać się stałym cyklem przeglądów i badania stanu zdrowia ryb, a w uzasadnionych przypadkach konsultacji specjalistycznych. Wobec zgłaszanych od wielu lat postulatów ze strony hodowców ryb zwiększenia liczby lekarzy weterynarii-specjalistów chorób ryb, czyli ichtiopatologów, Państwowy Instytut Weterynaryjny (Państwowy Instytut Badawczy w Puławach i Komisja d/s Specjalizacji Lekarzy Weterynarii), przy współpracy z Głównym Lekarzem Weterynarii otworzył w 2011 r. podyplomowe szkolenie specjalizacyjne z zakresu chorób ryb w wymiarze 4 semestrów. Szkolenie to zakończone zostanie egzaminem państwowym 28 września 2013 r., do którego planuje przystąpić 42 lekarzy uczestniczących w szkoleniu. Pojawi się zatem znaczna liczba nowych ichtiopatologów, którzy wraz z dotychczas pracującymi lekarzami weterynarii-specjalistami chorób ryb należy mieć nadzieję, że zaspokoją potrzeby hodowców ryb w aspekcie ochrony zdrowia ryb w naszym kraju. Należy jednak dołożyć wszelkich starań, by współpraca hodowców ryb z ichtiopatologami była owocna. Jest to możliwe ze względu na wysoki poziom polskiej ichtiopatologii oraz dobrze rozwinięte zaplecze w zakresie diagnostyki laboratoryjnej w zakładach higieny weterynaryjnej jako laboratoriach wyznaczonych lub regionalnych, a także w Krajowym Laboratorium Referencyjnym Państwowego Instytutu Weterynaryjnego – Państwowego Instytutu Badawczego w Puławach, powołanym rozporządzeniem Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 23 grudnia 2010 r. (Dz. U. Nr 8, poz. 38 z 2011 r.).

W przypadku chorób podlegających obowiązkowi zwalczania konieczna jest natomiast ścisła współpraca z Powiatowym Lekarzem Weterynarii.

W przypadku podejrzenia choroby podlegającej obowiązkowi zwalczania lub wystąpienia śnięcia ryb o charakterze ponadnormatywnym, hodowca i ichtiopatolog mają obowiązek zgłoszenia tego faktu Powiatowemu Lekarzowi Weterynarii⁵⁹.

Powiatowy Lekarz Weterynarii po otrzymaniu od hodowcy takiego zawiadomienia niezwłocznie obejmuje gospodarstwo rybackie specjalnym nadzorem i podejmuje czynności mające na celu stwierdzenie lub wykluczenie choroby oraz zapobieżenie jej szerzeniu się, a w szczególności:

- przeprowadza dochodzenie epizootyczne oraz kontrolę gospodarstwa połączoną z badaniem klinicznym ryb,
- pobiera próbki ryb do badań laboratoryjnych i wysyła je wraz z dokumentem w formie pisma przewodniego do zatwierdzonego laboratorium,
- sporządza spis ryb utrzymywanych w gospodarstwie oraz produktów akwakultury, z podaniem ich ilości i gatunku, a także ryb śniętych, podejrzanych o zakażenie i podejrzanych o chorobę oraz pozyskanych od nich produktów akwakultury, z podaniem ich ilości i gatunku.

⁵⁹ Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 14 października 2008 r. w sprawie szczegółowych wymagań weterynaryjnych dla prowadzenia działalności w zakresie sektora akwakultury, Dz. U. z 2008 roku, nr 190, poz. 1167; ustawa z dnia 11 marca 2004 r. o ochronie zdrowia zwierząt oraz zwalczania chorób zakaźnych zwierząt, Dz. U. z 2008 roku, nr 213, poz. 1342 ze zm.

Usuwanie ryb śniętych lub ich części oraz produktów akwakultury z terenu takiego gospodarstwa przeprowadza się pod nadzorem Powiatowego Lekarza Weterynarii. Sposób postępowania z rybami, o których mowa powyżej lub ich częściami oraz produktami akwakultury jest określony przez Powiatowego Lekarza Weterynarii.

Powiatowy Lekarz Weterynarii w przypadku stwierdzenia w gospodarstwie choroby podlegającej obowiązkowi zwalczania:

- uznaje to gospodarstwo lub ten obszar za skażone,
- określa obszar zapobiegania rozprzestrzeniania się choroby obejmujący obszar ochronny i obszar nadzoru,
- stosuje dodatkowe środki w celu zapobieżenia dalszemu rozprzestrzenianiu się choroby,
- nakazuje usunięcie z terenu gospodarstwa śniętych ryb,
- nakazuje odkażenie stawów,
- nakazuje oczyszczenie i odkażenie narzędzi i sprzętu, które miały kontakt z rybami lub produktami akwakultury,
- nakazuje zniszczenie środków żywienia oraz substancji, które mogą być zakażone lub poddanie ich procesom prowadzącym do zniszczenia czynników chorobotwórczych (jeżeli jest to konieczne).

Dopuszcza się umieszczenie na rynku, w celu bezpośredniego spożycia przez ludzi lub w celu przetworzenia, ryb pochodzących z gospodarstwa, w którym stwierdzono chorobę podlegającą obowiązkowi zwalczania, które osiągnęły odpowiednią wielkość, a niewykazujących objawów klinicznych. Ryby te niezwłocznie zabija się i patroszy zgodnie z wymaganiami określonymi w przepisach o wymaganiach weterynaryjnych przy produkcji i dla produktów rybołówstwa oraz pod nadzorem Powiatowego Lekarza Weterynarii.

Powyższe nakazy każdy hodowca powinien skrupulatnie wykonać, ponieważ działania przedstawione powyżej, chociaż mogą być kłopotliwe i kosztowne, to jednak służą bardzo ważnemu celowi, którym jest zwalczanie szczególnie groźnych chorób ryb, w tym oczywiście karpia.

14.5. Wykaz i konsekwencje wystąpienia niektórych chorób karpia i innych ryb hodowanych w stawach karpiovych

W warunkach stawów karpiovych ponadnormatywne śnięcia ryb dotyczące karpia i innych gatunków ryb powodujące bardzo duże straty w pogłowie tych ryb (40–95% obsady, a niekiedy nawet 100%), powodowane są przez następujące jednostki chorobowe:

- zakażenie herpeswirusem koi (KHV),
- wiosenną wiremię karpia (SVC),
- branchiomykozę (BM),
- przyduchę ryb (PR).

Choroby te powodując tak wysokie straty w pogłowiu ryb w stawach karpowych mogą doprowadzić do całkowitego zaprzepaszczenia wieloletnich efektów hodowli tych zwierząt oraz zniszczenia infrastruktury służącej rybactwu. W przypadku wystąpienia ww. chorób, ich skutki mają charakter zdarzeń noszących znamiona klęski żywiołowej. Hodowca nie jest wówczas w stanie zapobiec tego typu stratom ze względu na nieznane do dzisiaj sposoby walki ze wzmiankowanymi chorobami lub skutecznemu im zapobieganiu. Hodowca ryb przy tak wysokich stratach gospodarczych, nie mając przychodu, nie jest w stanie pokryć nawet kosztów będących skutkiem tych chorób, takich jak koszty utylizacji śniętych ryb, dezynfekcji stawów oraz dezynfekcji sprzętu i urządzeń rybackich. Odbudowanie potencjału produkcyjnego jest również niemożliwe ze względu na niemożliwość (brak środków finansowych) zakupu materiału. Podobnie przedstawia się sprawa z pokryciem kosztów podstawowego elementu profilaktyki chorób, jakim jest okresowe badanie stanu zdrowia ryb czy przeprowadzenie specjalistycznych konsultacji z tego zakresu działania.

Należy przy tym nadmienić, że hodowla ryb to nie tylko działalność produkcyjna mająca na celu dostarczenie wysokiej jakości białka do spożycia przez człowieka, ale jest to również, a może przede wszystkim, utrzymanie istotnych, bardzo ważnych elementów przyrody, czyli tzw. walorów pozaprodukcyjnych stawów karpowych. Jeżeli gospodarstwo karpowe upadnie, to stawy ulegną bardzo szybkiej degradacji. W efekcie utracone zostaną malownicze elementy krajobrazu wielu zakątków naszego kraju, nie będzie wielu gatunków ptaków (bo na i w stawie znajdują możliwości utrzymania się i żerowania), nie będzie retencji wody, a jesteśmy częścią Europy, gdzie występuje znaczny deficyt wód.

14.6. Podstawowe cechy chorób karpia i innych ryb hodowanych w stawach karpowych, powodujące masowe śnięcia ryb mające charakter klęski żywiołowej

KHV

Zakażenie herpeswirusem koi – KHV jest stosunkowo nową jednostką chorobową karpia, której czynnikiem etiologicznym jest swoisty dla tego gatunku ryb herpeswirus. Infekcję KHV w Polsce po raz pierwszy stwierdzono w roku 2004. Jest to najgroźniejsza w ostatnich latach choroba powodująca śnięcia u karpia jak i karpia koi w różnym wieku dochodzące do 95% obsady danego stawu, a niekiedy i wyższe. Źródłem infekcji wirusa KHV jest zakażona woda, osady denne, chore karpie, śluz ryb i same karpie nosiciele. Podejrzewa się, że choroba może być przenoszona przez ptaki wodne i sprzęt rybacki. Dodatkowo może się rozprzestrzeniać poprzez inne gatunki ryb, które występują wspólnie z karpem w stawach i są niewrażliwe na niego, lecz pełnią rolę wektorów tego patogenu. Dlatego też obsadzanie stawów rybami z różnych źródeł, czasem niewiadomego pochodzenia stanowi duże zagrożenie dla hodowli i chowu karpia.

Głównymi obserwowanymi objawami chorobowymi są zmiany na skrzelach w postaci czerwonych i białych plam. Często obserwuje się też bladeść skrzeli i ich martwicę, postępujące wychudzenie. Dodatkowo występują takie objawy jak: zwiększone wydzielanie śluzu w skrzelach i skórze – głównie w pierwszym etapie zakażenia, które później ulega

zmniejszeniu w wyniku ogniskowego lub rozległego uszkodzenia naskórka, a także zapadnięcie gałek ocznych. Można zaobserwować gromadzenie się ryb na dnie zbiornika lub przy odpływie wody, niechęć do pobierania pokarmu czy zwiększoną liczbę ruchów oddechowych.

Z uwagi na fakt, iż czynnikiem etiologicznym jest wirus, brak jest skutecznego lekarstwa na tą chorobę.

Ponadto zakażenie herpeswirusem koi jest chorobą nieegzotyczną podlegającą notyfikacji, w związku z czym w krajach członkowskich Unii Europejskiej stosowanie szczepień jest zakazane. Jedynym zatem dostępnym środkiem jest prewencja.

SVC

Wiosenna wiremia karpia jest chorobą karpia i innych ryb z rodziny karpiowatych (amur biały, tołpyga biała, tołpyga pstra, karaś srebrzysty, karaś pospolity i lin). SVC może wystąpić również u wylęgu suma, powodując jego masowe śnięcie. Czynnikiem etiologicznym tej choroby jest wirus *Rhabdovirus carpio*. SVC występuje u ryb/karpi w różnym wieku, głównie na wiosnę, ale niekiedy również jesienią.

W środowisku wodnym poza rybą wirus z reguły przeżywa około 14 dni, a w wodzie o temperaturze 10°C nawet 35 dni, zachowując przy tym swoją zakaźność. Może oczywiście dość długo przebywać w rybach-nosicielach, rybach-wektorach, a nawet w pasożytach ryb (splewka, pijawka). Śnięcie ryb występuje nagle, trwa kilka dni, a straty w obsadzie danego stawu wynoszą około 40–90%. SVC występuje najczęściej na wiosnę, przy temperaturze wody 11–17°C.

Głównymi objawami choroby jest gromadzenie się ryb przy dopływie wody do stawu, przy brzegach stawu lub na płycznach. Skóra staje się nienaturalnie czerwono zabarwiona, a skrzela mogą być blade, jasnoszare lub jasno różowoczerwone. W skrzelach, na podbrzuszu oraz u nasady płetw mogą wystąpić wybroczyny. Oprócz tego obserwuje się gromadzenie się wysięku w torebkach łusek, nastroszenie łusek, obrzęk mięśni, wysadzenie gałek ocznych i powiększenie brzucha w wyniku gromadzenia się w jamie ciała płynu wysiękowego. W końcowej fazie następuje wyraźne osłabienie ryb, brak reakcji na bodźce zewnętrzne, spowolnienie ruchów oddechowych wieczek skrzelowych i śnięcie ryb o charakterze masowym.

Ostatnio w Polsce choroba występuje sporadycznie, ale ma tendencję do okresowych nawrotów. Brak jest skutecznego lekarstwa na tę chorobę, zarówno w naszym kraju jak i innych państwach członkowskich Unii Europejskiej.

BM

Branchiomykoza jest to choroba wywołwana przez dwa gatunki grzybów: *Branchiomycea sanguinis* oraz *B. demigrans*. Branchiomykoza występuje w okresie upalnego lata, a w ostatnich latach również w maju i czerwcu w czasie długotrwałych, upalnych dni. Atakuje obsady stawów, których woda zawiera dużą zawartość związków organicznych lub dno ma dużą ilość osadów. Choroba występuje u różnych roczników karpia, z tym że najczęściej ma

to miejsce u karpia w drugim i trzecim roku cyklu hodowlanego, a także u innych gatunków ryb słodkowodnych (lin, karaś pospolity, karaś srebrzysty, szczupak, sum, pstrąg tęczowy, sielawa i inne). Śnięcie ryb pojawia się nagle, najczęściej po nocy i ma charakter masowy. Straty z reguły wynoszą 50–80% obsady ryb, co przyczynia się do poważnych strat gospodarczych, tym bardziej dotkliwych, że choroba atakuje najczęściej w okresie lata, kiedy ryby pobrały już znaczne ilości paszy i stanowią dużą wartość w sensie ekonomicznym.

PR

Przyducha ryb występuje u wielu gatunków ryb, głównie w okresie upałów letnich oraz podczas zimowania ryb, powodując straty sięgające z reguły 90–100% obsady.

Istotą zaburzeń powodowanych przez PR jest spadek zawartości tlenu fizycznie rozpuszczonego w wodzie do poziomu poniżej 5 mg/l w odniesieniu do karpia i innych ryb z rodziny karpiowatych, a w konsekwencji duszenie się i śnięcie tych zwierząt wodnych. Spadek tlenu jest powodowany najczęściej rozkładem gnilnym substancji organicznych, które wpłynęły do stawu/zbiornika wodnego wraz z wodą. Przyduchę występuje zarówno w okresie letnich upałów jak i podczas zimowania ryb.

Przyczynami przyduchy są:

- zanieczyszczenia wody powierzchniowej najczęściej powodowane przez:
 - nieoczyszczone lub częściowo oczyszczone ścieki komunalne ścieki rolnicze (spływy z pól, gnojowica, soki z kiszzonek),
 - odpady i ścieki z przemysłu rolnego (mleczarnie, gorzelnie, cukrownie, przetwórstwo owocowo-warzywne),
- wysoka temperatura wody w okresie letnich upałów,
- wpłynięcie wody do stawu bezpośrednio po znacznej burzy, zawierającej duże ilości zawiesin,
- brak dopływu wody do stawów,
- niski poziom wody w zbiorniku wodnym,
- brak wiatru i falowania wody w zbiorniku wodnym,
- gwałtowny spadek ciśnienia atmosferycznego,
- zmniejszenie lub całkowite zahamowanie fotosyntezy z powodu:
 - pochmurnej pogody,
 - pokrycia powierzchni wody gęstą warstwą glonów lub roślin (np. moczarka),
 - pokrycie zimochowu zbyt grubą warstwą śniegu/łodu.

Przyducha ryb przebiega z takimi objawami, jak: podpływanie ryb pod powierzchnię wody, „dziubkowanie” ryb, podpływanie pod brzegi stawu oraz pod dopływ do zbiornika wodnego (o ile woda jeszcze dopływa), osłabienie ryb, ograniczona lub brak reakcji na bodźce zewnętrzne, zaburzenia równowagi ciała ryby podczas pływania, zwiększona ilość śluzu w skrzelach i na powłokach zewnętrznych, masowe śnięcie różnych gatunków ryb, pojawienie się na dopływie wody do zimochowu lub w przeręblu chwastu rybnego,

a następnie ryb hodowlanych, oraz masowe śnięcie ryb występujące w bardzo krótkim okresie czasu (10–48 godzin).

14.7. Analiza uwarunkowań i zagrożeń ze strony chorób ryb oraz oczekiwań wsparcia hodowli ryb w przypadku wystąpienia masowych śnięć ryb o charakterze klęski żywiołowej – na podstawie ankiet uzyskanych z 10 Lokalnych Grup Rybackich

Ankiety uzyskano z następujących Lokalnych Grup Rybackich:

- LGR Bielska Kraina
- LGR Dolnośląska Kraina Karpia
- LGR Jędrzejowska Ryba
- Krośnieńsko-Gubińska Grupa Rybacka
- LGR Między Nidą a Pilicą
- LGR Opolszczyzna
- LGR Puszczy Sandomierskiej
- LGR Starzawa
- LGR Świętokrzyski Karp
- LGR Żabi Kraj

Analizę danych uzyskanych z ankiet przeprowadzono z podziałem na różne wielkości gospodarstw rybackich prowadzących hodowlę ryb w stawach karpionych, bowiem inne jest oczekiwanie posiadacza stawów o powierzchni 1–100 ha, a wyraźnie odmienne hodowcy użytkującego stawy karpione o powierzchni 100 i więcej hektarów

Biorąc pod uwagę specyfikę hodowli oraz chowu karpia i innych ryb w stawach karpionych dokonano analizy uzyskanych od poszczególnych członków Lokalnych Grup Rybackich wyników ankiet z podziałem na gospodarstwa o powierzchni:

- do 10,0 ha,
- 10,1–50,0 ha,
- 50,1–100,0 ha,
- powyżej 100,0 ha.

Analiza danych z ankiet uzyskanych z gospodarstw wykazała następujący odsetek odpowiedzi na zadane pytania wyrażony w procentach.

Tabela 49. Zdrowie ryb produkowanych w stawach karpowych do 10,0 ha

Czy w rejonie działania Państwa gospodarstwa występują zagrożenia zdrowia ryb?	TAK [%]	NIE [%]
	54	46
Czy powodują one występowanie ponadnormatywnych śnięć	35	49
Proszę wymienić jednostki chorobowe, które wg Pana/Pani powodują śnięcia ponadnormatywne ryb, mające charakter kłęski żywiołowej:		
KHV	32% odpowiedzi TAK	
SVC	0% odpowiedzi TAK	
BM	3% odpowiedzi TAK	
PR	14% odpowiedzi TAK	
Jakich etapów hodowli/chowu ryb dotyczą ww. choroby?		
ryby konsumpcyjne – karpie	30	
ryby konsumpcyjne – inne gatunki	5	
narybek letni (karpie)	3	
narybek jesienny (karpie)	5	
krocze (karpie)	38	
Czy otrzymujecie Państwo jakiekolwiek wsparcie materialne/finansowe ze strony Inspekcji Weterynaryjnej w przypadku podjęcia zwalczania chorób ryb podlegających obowiązkowi zwalczania?	TAK [%]	NIE [%]
	8	78
Czy Państwa gospodarstwo jest zarejestrowane w Powiatowym Inspektoracie Weterynaryjnym, właściwym dla regionu Waszego działania?	97	3
Czy Państwa gospodarstwo posiada opracowany i przyjęty przez Inspektorat Weterynaryjny program nadzoru nad produkcją ryb?	73	24
Czy w ostatnich 5 latach przechodziliście Państwo szkolenia z zakresu ochrony zdrowia ryb?	73	27
Czy w przypadku odbycia szkoleń posiadają Państwo dokument poświadczający uczestnictwo bądź jego ukończenie?	57	35
Czy byłoby celowe wsparcie finansowe gospodarstwa w przypadku ponadnormatywnych śnięć ryb o charakterze kłęski żywiołowej	100	0
Wsparcie to byłoby przeznaczone na odbudowę potencjału produkcyjnego i zdaniem Państwa powinno być przeznaczone na:	TAK [%]	NIE [%]
pokrycie kosztów utylizacji śniętych ryb	86	0
pokrycie kosztów dezynfekcji stawów, sprzętu rybackiego, środków transportu itd.	81	3
zakup materiału zarybieniowego,	86	0
pokrycie kosztów specjalistycznych konsultacji, badań ryb jako podstawowego elementu profilaktyki chorób	59	3
pokrycie kosztów szkoleń personelu podstawowego i zarządzającego	41	8
rekompensatę utraconych korzyści przez gospodarstwo rybackie w przypadku ugorowania stawu przez 1 rok, jako środka zwalczania szczególnie groźnych chorób ryb	76	3
koszty programu nadzoru mającego na celu eliminację chorób karpia podlegających obowiązkowi zwalczania	41	3

Tabela 50. Zdrowie ryb produkowanych w stawach karpowych do 10,1–50,0 ha

Czy w rejonie działania Państwa gospodarstwa występują zagrożenia zdrowia ryb?	TAK [%]	NIE [%]
		49
Czy powodują one występowanie ponadnormatywnych śnięć	41	57
Proszę wymienić jednostki chorobowe, które wg Pana/Pani powodują śnięcia ponadnormatywne ryb, mające charakter kłęski żywiołowej:		
KHV	49% odpowiedzi TAK	
SVC	11% odpowiedzi TAK	
BM	11% odpowiedzi TAK	
PR	6% odpowiedzi TAK	
Jakich etapów hodowli/chowu ryb dotyczą w/w choroby?		
ryby konsumpcyjne – karpie	65	
ryby konsumpcyjne – inne gatunki	8	
narybek letni (karpie)	24	
narybek jesienny (karpie)	38	
kroczek (karpie)	65	
Czy otrzymujecie Państwo jakiegokolwiek wsparcie materialne/finansowe ze strony Inspekcji Weterynaryjnej w przypadku podjęcia zwalczania chorób ryb podlegających obowiązkowi zwalczania?	TAK [%]	NIE [%]
	8	84
Czy Państwa gospodarstwo jest zarejestrowane w Powiatowym Inspektoracie Weterynaryjnym, właściwym dla regionu Waszego działania?	97	3
Czy Państwa gospodarstwo posiada opracowany i przyjęty przez Inspektorat Weterynaryjny program nadzoru nad produkcją ryb?	92	14
Czy w ostatnich 5 latach przechodziliście Państwo szkolenia z zakresu ochrony zdrowia ryb?	92	8
Czy w przypadku odbycia szkoleń posiadają Państwo dokument poświadczający uczestnictwo bądź jego ukończenie?	62	24
Czy byłoby celowe wsparcie finansowe gospodarstwa w przypadku ponadnormatywnych śnięć ryb o charakterze kłęski żywiołowej	97	3
Wsparcie to byłoby przeznaczone na odbudowę potencjału produkcyjnego i zdaniem Państwa powinno być przeznaczone na:	TAK [%]	NIE [%]
pokrycie kosztów utylizacji śniętych ryb	84	3
pokrycie kosztów dezynfekcji stawów, sprzętu rybackiego, środków transportu itd.	84	5
zakup materiału zarybieniowego,	81	3
pokrycie kosztów specjalistycznych konsultacji, badań ryb jako podstawowego elementu profilaktyki chorób	70	14
pokrycie kosztów szkoleń personelu podstawowego i zarządzającego	54	24
rekompensatę utraconych korzyści przez gospodarstwo rybackie w przypadku ugorowania stawu przez 1 rok, jako środka zwalczania szczególnie groźnych chorób ryb	81	3
koszty programu nadzoru mającego na celu eliminację chorób karpia podlegających obowiązkowi zwalczania	78	8

Tabela 51. Zdrowie ryb produkowanych w stawach karpowych do 50,1–100,0 ha

Czy w rejonie działania Państwa gospodarstwa występują zagrożenia zdrowia ryb?	TAK [%]	NIE [%]
		62
Czy powodują one występowanie ponadnormatywnych śnięć	38	46
Proszę wymienić jednostki chorobowe, które wg Pana/Pani powodują śnięcia ponadnormatywne ryb, mające charakter kłęski żywiołowej:		
KHV	46% odpowiedzi TAK	
SVC	8% odpowiedzi TAK	
BM	0% odpowiedzi TAK	
PR	15% odpowiedzi TAK	
Jakich etapów hodowli/chowu ryb dotyczą w/w choroby?		
ryby konsumpcyjne – karpie	38	
ryby konsumpcyjne – inne gatunki	38	
narybek letni (karpie)	31	
narybek jesienny (karpie)	54	
krocze (karpie)	46	
Czy otrzymujecie Państwo jakiegokolwiek wsparcie materialne/finansowe ze strony Inspekcji Weterynaryjnej w przypadku podjęcia zwalczania chorób ryb podlegających obowiązkowi zwalczania?	TAK [%]	NIE [%]
	8	69
Czy Państwa gospodarstwo jest zarejestrowane w Powiatowym Inspektoracie Weterynaryjnym, właściwym dla regionu Waszego działania?	91	0
Czy Państwa gospodarstwo posiada opracowany i przyjęty przez Inspektorat Weterynaryjny program nadzoru nad produkcją ryb?	54	15
Czy w ostatnich 5 latach przechodziliście Państwo szkolenia z zakresu ochrony zdrowia ryb?	46	15
Czy w przypadku odbycia szkoleń posiadają Państwo dokument poświadczający uczestnictwo bądź jego ukończenie?	38	38
Czy byłoby celowe wsparcie finansowe gospodarstwa w przypadku ponadnormatywnych śnięć ryb o charakterze kłęski żywiołowej	85	8
Wsparcie to byłoby przeznaczone na odbudowę potencjału produkcyjnego i zdaniem Państwa powinno być przeznaczone na:	TAK [%]	NIE [%]
pokrycie kosztów utylizacji śniętych ryb	85	0
pokrycie kosztów dezynfekcji stawów, sprzętu rybackiego, środków transportu itd.	77	0
zakup materiału zarybieniowego,	85	0
pokrycie kosztów specjalistycznych konsultacji, badań ryb jako podstawowego elementu profilaktyki chorób	77	0
pokrycie kosztów szkoleń personelu podstawowego i zarządzającego	62	8
rekompensatę utraconych korzyści przez gospodarstwo rybackie w przypadku ugorowania stawu przez 1 rok, jako środka zwalczania szczególnie groźnych chorób ryb	77	8
koszty programu nadzoru mającego na celu eliminację chorób karpia podlegających obowiązkowi zwalczania	69	8

Tabela 52. Zdrowie ryb produkowanych w stawach karpowych powyżej 100,0 ha

Czy w rejonie działania Państwa gospodarstwa występują zagrożenia zdrowia ryb?	TAK [%]	NIE [%]
		58
Czy powodują one występowanie ponadnormatywnych śnięć	42	53
Proszę wymienić jednostki chorobowe, które wg Pana/Pani powodują śnięcia ponadnormatywne ryb, mające charakter kłęski żywiołowej:		
KHV	68% odpowiedzi TAK	
SVC	16% odpowiedzi TAK	
BM	5% odpowiedzi TAK	
PR	5% odpowiedzi TAK	
Jakich etapów hodowli/chowu ryb dotyczą w/w choroby?		
ryby konsumpcyjne – karpie	63	
ryby konsumpcyjne – inne gatunki	21	
narybek letni (karpie)	47	
narybek jesienny (karpie)	58	
kroczek (karpie)	58	
Czy otrzymujecie Państwo jakiegokolwiek wsparcie materialne/finansowe ze strony Inspekcji Weterynaryjnej w przypadku podjęcia zwalczania chorób ryb podlegających obowiązkowi zwalczania?	TAK [%]	NIE [%]
	0	89
Czy Państwa gospodarstwo jest zarejestrowane w Powiatowym Inspektoracie Weterynaryjnym, właściwym dla regionu Waszego działania?	100	0
Czy Państwa gospodarstwo posiada opracowany i przyjęty przez Inspektorat Weterynaryjny program nadzoru nad produkcją ryb?	95	5
Czy w ostatnich 5 latach przechodziliście Państwo szkolenia z zakresu ochrony zdrowia ryb?	95	5
Czy w przypadku odbycia szkoleń posiadają Państwo dokument poświadczający uczestnictwo bądź jego ukończenie?	89	5
Czy byłoby celowe wsparcie finansowe gospodarstwa w przypadku ponadnormatywnych śnięć ryb o charakterze kłęski żywiołowej	95	5
Wsparcie to byłoby przeznaczone na odbudowę potencjału produkcyjnego i zdaniem Państwa powinno być przeznaczone na:	TAK [%]	NIE [%]
pokrycie kosztów utylizacji śniętych ryb	89	0
pokrycie kosztów dezynfekcji stawów, sprzętu rybackiego, środków transportu itd.	95	0
zakup materiału zarybieniowego,	84	0
pokrycie kosztów specjalistycznych konsultacji, badań ryb jako podstawowego elementu profilaktyki chorób	68	5
pokrycie kosztów szkoleń personelu podstawowego i zarządzającego	53	5
rekompensatę utraconych korzyści przez gospodarstwo rybackie w przypadku ugorowania stawu przez 1 rok, jako środka zwalczania szczególnie groźnych chorób ryb	79	5
koszty programu nadzoru mającego na celu eliminację chorób karpia podlegających obowiązkowi zwalczania	95	5

Przedstawione powyżej wyniki badań ankietowych wskazują na stosunkowo wysoki poziom zagrożenia zdrowia ryb (49–62%) we wszystkich etapach ich hodowli i chowu. Głównie zagrożenie to dostrzegane jest ze strony KHV (32–58%), w mniejszym stopniu ze strony SVC (0–16%), BM (0–11%) i PR (6–15%), co nie oznacza, że wskaźniki te nie ulegną zwiększeniu w przypadku wystąpienia czynników usposabiających do wystąpienia tych chorób takich jak upalne lato, susza itp.

Wsparcia finansowego w przypadku wystąpienia śnięć ponadnormatywnych ryb o charakterze klęski żywiołowej oczekuje 85–100% hodowców ryb, celem odbudowy potencjału produkcyjnego gospodarstwa, co ma szczególne znaczenie wobec bardzo niskiego poziomu uczestniczenia w ponoszeniu skutków finansowych wystąpienia choroby podlegającej obowiązkowi zwalczania ze strony Inspekcji Weterynaryjnej (0–8%). W sytuacji kiedy gospodarstwo rybackie nie otrzyma stosownego wsparcia wejdzie w stan upadłości, a stawy ulegną bardzo szybkiej degradacji ze szkodą dla środowiska naturalnego i rynku pracy.

Wsparcie powyższe nie obejmowałoby zapewne 100% poniesionych strat gospodarczych, ale zapobiegłoby wystąpieniu upadłości gospodarstwa rybackiego. Hodowcy oczekują pokrycia przynajmniej kosztów utylizacji śniętych ryb (84–89%), kosztów dezynfekcji stawów, sprzętu rybackiego i środków transportu (77–95%), kosztów zakupu materiału zarybieniowego (81–86%), kosztów specjalistycznych konsultacji i badań ryb jako podstawowego elementu profilaktyki i zwalczania chorób, kosztów szkoleń (41–62%), rekompensaty utraconych korzyści przez gospodarstwo rybackie w przypadku konieczności ugorowania stawów przez jeden rok, jako środka zwalczania szczególnie groźnych chorób ryb (76–81%) oraz kosztów realizacji programu nadzoru dla osiągnięcia stref wolnych od chorób podlegających obowiązkowi zwalczania (41–95%). Niektórzy sugerują ponadto by były pokrywane koszty odstrzału rybożernego ptactwa wodnego, jako nosicieli drobnoustrojów patogennych dla ryb oraz kosztów leczenia ryb.

Unia Europejska w dyrektywie 2006/88/WE⁶⁰ oraz w innych aktach prawnych zwraca uwagę na fakt, że choroby zwierząt akwakultury mogą powodować poważne straty dla sektora rybactwa, że konieczne jest zapobieganie tym chorobom, a tam gdzie jest to konieczne skorzystania ze wsparcia finansowego Unii⁶¹.

Analiza wyników uzyskanych z ankiet z poszczególnych Lokalnych Grup Rybackich nie wykazała istotnych różnic pomiędzy tymi LGR w aspekcie zagadnień dotyczących zdrowia ryb hodowanych w stawach karpionych. Problemy związane ze zdrowiem ryb są jednakowo postrzegane w różnych rejonach Polski.

⁶⁰ Dyrektywa Rady (WE) 2006/88/WE z 24 października 2006 r., Dz. Urz. UE L 328, s. 14–56.

⁶¹ Rozporządzenie Rady (WE) nr 1198/2006 z 27 lipca 2006 r. w sprawie Europejskiego Funduszu Rybackiego, Dz. Urz. UE L 223, s. 1–41; cytowana dyrektywa 2006/88/WE, punkt 3, 16, 28 i 35 preambuły oraz inne akty prawne.

14.8. Podsumowanie, wnioski i główne cele w zakresie zdrowia ryb produkowanych w stawach karpowych

- Zagrożenia ze strony niektórych chorób karpia i innych ryb hodowanych w stawach karpowych (KHV, SVC, BM i PR) są istotne i stanowią realne zagrożenie dla stawowych gospodarstw karpowych.
- Potrzeba wsparcia finansowego produkcji rybackiej, celem odbudowy potencjału produkcyjnego gospodarstwa w sytuacji wystąpienia masowych, ponadnormatywnych śnięć ryb mających charakter kłęski żywiołowej, a powodowanych przez KHV, SVC, BM i PR jest w pełni celowa i zasadna.
- Wsparcie powyższe powinno obejmować pokrycie kosztów utylizacji śniętych ryb, dezynfekcji stawów, sprzętu rybackiego i środków transportu, kosztów zakupu materiału zarybieniowego, kosztów specjalistycznych konsultacji i badań ryb, kosztów szkoleń z zakresu profilaktyki i zwalczania chorób ryb, kosztów ugorowania stawów przez 1 rok jako środka zwalczania szczególnie groźnych chorób karpia oraz kosztów realizacji programu nadzoru dla osiągnięcia stref wolnych od chorób podlegających obowiązkowi zwalczania.
- Wobec istotnego zagrożenia stanu zdrowia ryb, zarówno żyjących w warunkach hodowlanych jak i naturalnych (ryby dzikie), prowadzącego w konsekwencji do występowania masowych śnięć ryb mających charakter kłęski żywiołowej, wydaje się być jak najbardziej konieczne sfinansowanie badań, mających na celu poznanie wszystkich możliwych źródeł zakażenia oraz sposobów zapobiegania i zwalczania tych chorób, w tym szczególnie KHV.
- Prowadzenie powyższych działań w przypadku wystąpienia szczególnie groźnych chorób ryb zaleca Unia Europejska w wielu swoich aktach prawnych.
- Wobec narastania problemu strat powodowanych przez KHV oraz bardzo niskiego (0–8%), według hodowców ryb, poziomu uczestniczenia Inspekcji Weterynaryjnej w ponoszeniu skutków finansowych związanych z wystąpieniem i zwalczaniem tej choroby (jako podlegającej obowiązkowi zwalczania), należy rozważyć możliwość podjęcia działań mających na celu wykreślenie tej jednostki chorobowej z wykazu chorób podlegających temu obowiązkowi.
- Działania powyższe pozwolą na zachowanie istniejącego od wielu setek lat potencjału produkcyjnego stawów karpowych oraz jego rozwój w najbliższych latach.
- Działania powyższe przyczynią się ponadto do zachowania lub wzmocnienia jakże ważnych walorów pozaprodukcyjnych stawów karpowych oraz wpłyną pozytywnie na rynek pracy, bowiem stawowe gospodarstwa karpowe są z reguły zlokalizowane na terenach o wysokim poziomie wskaźnika bezrobocia.

- Działania powyższe przyczynią się również do zapewnienia wysokiej jakości wartościowego produktu spożywczego dla ludzi, jakim niewątpliwie są karpie i inne ryby hodowane w stawach karpowych. Ma to szczególne znaczenie wobec spadku połowów ryb morskich utrzymującego się w świecie od wielu lat.

Zbigniew Szczepański

15. Promocja karpia

15.1. Wstęp

W systemie gospodarki rynkowej głównym wyzwaniem dla każdego producenta jest sprzedaż towaru, a nie jego produkcja. Sprzedaż zaś, w warunkach otwartej konkurencji rynku wymaga podejmowania skutecznych działań promocyjnych. Te zasady odnoszą się w równej mierze do produktów o rozpoznawalnej marce – takich jak Coca-Cola – ale także produktów które nie posiadają wyraźnej marki – na przykład karpie. W tym przypadku działania promocyjne dotyczą całej kategorii produktu i noszą nazwę promocji generycznej. Rosnąca świadomość uwarunkowań rynkowych spowodowała, że producenci karpie podjęli w ostatnim dziesięcioleciu pierwsze działania promocyjne⁶² na skalę ogólnokrajową, które zostały zauważone i dobrze przyjęte przez konsumentów. Nowe wyzwania rynkowe, w tym rosnąca konkurencja ze strony innych produktów substytucyjnych, tworzą sytuację, w której działania takie powinny być kontynuowane, intensyfikowane oraz optymalizowane. Mimo, że wybór grup docelowych promocji i stosowanych narzędzi marketingowych powinien być wynikiem wypadkowej opinii konsumentów i doświadczenia fachowców z dziedziny reklamy, to skutecznych działań promocyjnych nie można przeprowadzić bez udziału producentów karpie. Stąd bardzo istotne wydają się być badania opinii przeprowadzone wśród przedstawicieli sektora karpiego.

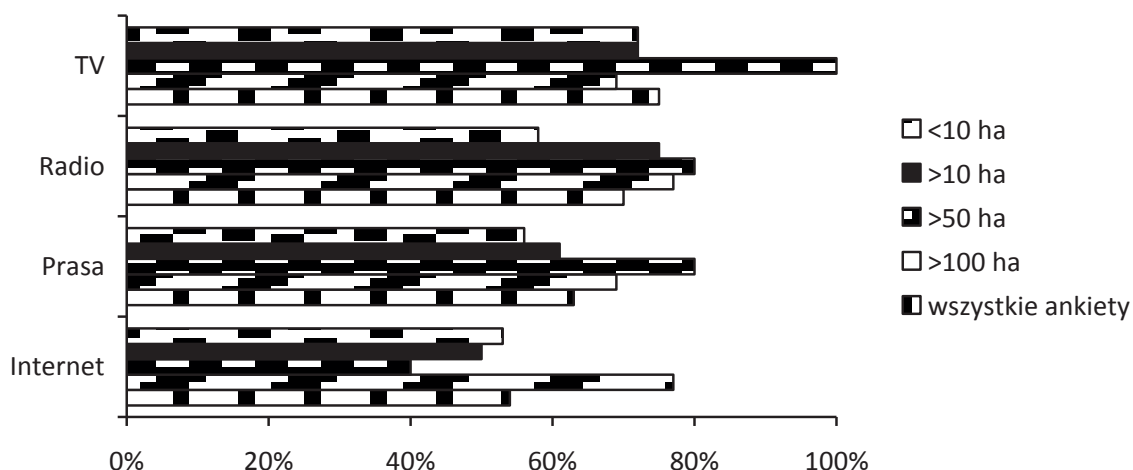
15.2. Opinia hodowców karpie na temat przeprowadzonych działań promocyjnych

Wyniki badań ankietowych

Zdecydowana większość ankietowanych producentów karpie deklaruje, że spotkała się w ciągu ostatnich 12 miesięcy z jakąś formą promocji karpie w środkach masowego przekazu. Najwięcej, bo aż 75% ankietowanych wskazało na telewizję, około 70% deklaruje, że spotkało się z promocją karpie w radiu, kolejnych 63% dostrzegło działania promocyjne w prasie, zaś 54% w Internecie.

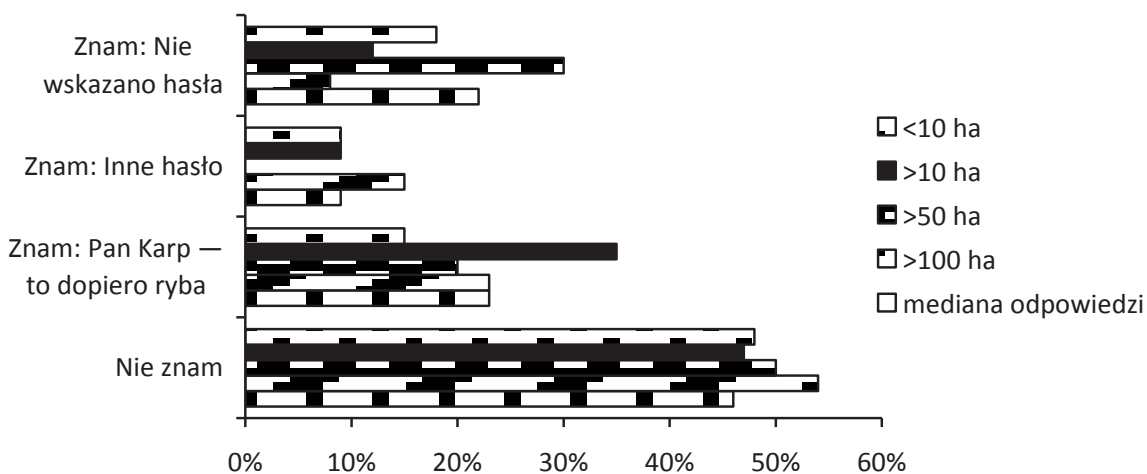
⁶² Producenci karpie w 2005 r. powołali Towarzystwo Promocji Ryb „Pan Karp”.

Rys. 30. Kontakt z kampaniami promującymi karpie

Blisko 55% producentów karpie deklaruje, że zna hasło promocji karpie. Najlepiej rozpoznawalnym wśród producentów karpie hasłem jest „Pan Karp – to dopiero ryba” (23% wskazań). Ponad 20% ankietowanych zadeklarowało znajomość hasła promocyjnego, nie wskazując konkretnego sloganu; około 9% respondentów wskazało na różne inne hasła promujące karpie. Ponad 45% ankietowanych stwierdziło, że nie zna żadnego hasła promującego karpie.

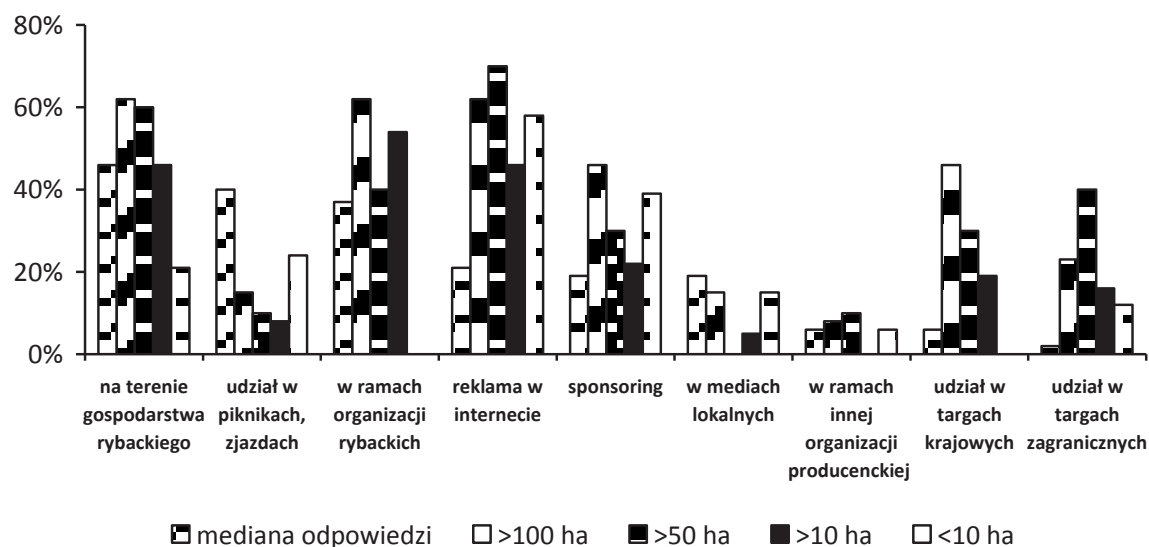
Rys. 31. Znajomość haseł kampanii promujących karpie

Ponad połowa ankietowanych rybaków zadeklarowała, że prowadzi jakieś formy promocji karpie. W szczególności są to: działania promocyjne na terenie własnego gospodarstwa rybackiego (46%), udział w imprezach promocyjnych, takich jak festyny, pikniki, zjazdy (40%) oraz działalność w ramach organizacji rybackiej (37%). Co piąte gospodarstwo wykazuje także aktywność marketingową w Internecie, lokalnych mediach oraz sponsoruje lokalne

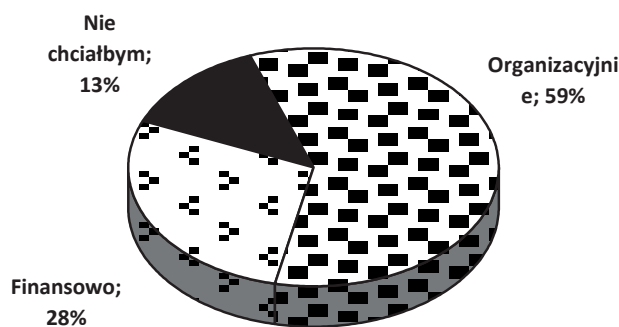
przedsięwzięcia. Wraz z wielkością gospodarstwa rośnie, co naturalne, jego aktywność marketingowa w tej dziedzinie.

Rys. 32. Obecne zaangażowanie gospodarstw w działania promocyjne

Badania ankietowe wskazują jednak, że wielu producentów dotychczas nie zaangażowało się w działania promocyjne. Prawie 2/3 gospodarstw deklaruje chęć włączenia się organizacyjnego w promocję, zaś 28% ankietowanych gotowych jest partycypować finansowo w promocjach.

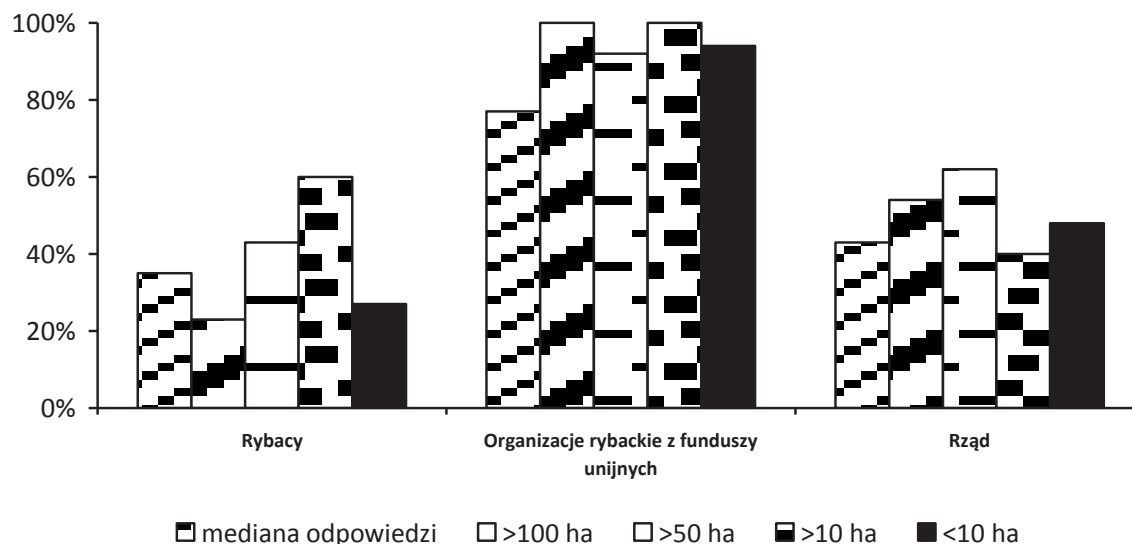
Rys. 33. Czy Pan/Pani chciałaby się zaangażować w promocję karpia poza gospodarstwem

Zdecydowana większość respondentów wskazała, że ich zdaniem kampanie promocyjne powinny być finansowane głównie przez organizacje rybackie, w oparciu o fundusze unijne. Aż 43% rybaków oczekuje też finansowego wsparcia ze strony rządu, natomiast 35% rybaków uważa, że producenci powinni partycypować finansowo w kampaniach promocyjnych, przy czym

opinia ta nie zawsze pokrywała się w ankietach z deklaracją chęci osobistego finansowania działań promocyjnych.

Rys. 34. Źródło finansowania promocji

Opinia eksperta

Promocja karpia na poziomie ogólnokrajowym prowadzona jest od 2005 r. dzięki skupieniu części środowiska producentów karpia wokół Towarzystwa Promocji Ryb i Instytutu Rybactwa Śródlądowego w Olsztynie. Stało się to możliwe głównie dzięki pojawieniu się w Polsce środków finansowych przeznaczonych na promocję ryb w ramach SPO „Rybołówstwo... 2004–2006”, a następnie PO Ryby 2007–2013. Zrealizowane do tej pory działania promocyjne objęły m.in.: wprowadzenie logotypu Pan Karp, działalność PR i współpracę z mediami, kampanię telewizyjną i radiową, organizację konkursów dla dzieci, czy promocję terenową. W okresie największego natężenia kampanii, po emisji spotów TV uzyskano 33-procentową wspomaganą rozpoznawalność logotypu Pan Karp wśród konsumentów.

Stosunkowo duża łatwość dostępu do środków PO Ryby 2007–2013 sprawiła, że środki promocyjne Programu zostały wyczerpane bardzo szybko, w zdecydowanej większości przez organizacje i instytucje niezwiązane ze środowiskiem krajowych producentów ryb. Modyfikacja przepisów zmierzająca w stronę ograniczenia maksymalnego pułapu wnioskowanych środków w zależności od zakresu terytorialnego promocji weszła w życie zbyt późno. W efekcie, z dostępnych ponad 55 mln zł, na promocję karpia na poziomie ogólnokrajowym trafiło mniej niż 10% budżetu. Duża część środków została wydana na promocje terenowe (lokalne, regionalne) – szczegółowe informacje na temat wykorzystania środków na promocję ryb w SPO 2004–2006 i PO Ryby 2007–2013 przedstawia tabela 53.

Tabela 53. Wydatki na realizację projektów promocyjnych w poszczególnych województwach (stan na dzień 8 marca 2013 r.)

Oddział ARiMR	SPO 2004 –2006	PO Ryby 2007 –2013	
	Wartość projektów (mln zł)	Liczba wniosków (szt.)	Wartość projektów (mln zł)
Kujawsko-Pomorski	0,55	14	8,76
Lubelski	0	1	0,25
Mazowiecki	16,07	8	1,04
Podlaski	—	2	0,31
Pomorski	5,43	37	15,26
Śląski	0,13	0	0
Świętokrzyski	0,03	0	0
Warmińsko-Mazurski	7,29	20	23,60
Wielkopolski	0,06	0	0
Zachodniopomorski	1,47	6	4,82
łącznie	31,03	88	54,05

Źródło: Raport MRiRW.

Skierowanie stosunkowo dużych środków na liczne promocje lokalne i regionalne (święta ryby, festyny) oraz utworzenie struktur Lokalnych Grup Rybackich (LGR) pozwoliły z pewnością na pobudzenie aktywności promocyjnej gospodarstw rybackich, większą chęć zaangażowania się w działania promujące karpia i rybactwo. Brak jest jednak informacji o mierzalnych efektach tych działań w skali ogólnopolskiej (efekty sprzedażowe, rozpoznawalność hasel promocyjnych potwierdzone wynikami badań instytucji zaufania publicznego).

Szansą na dywersyfikację źródeł finansowania promocji spożycia ryb stało się utworzenie z inicjatywy Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi ustawowego Funduszu Promocji Ryb (FPR), zarządzanego przez przedstawicieli organizacji rybackich. W latach 2010–2013 FPR sfinansował kilka niewielkich działań promujących ryby, w tym karpie, jednakże i tu natrafiono na istotne bariery. Były to: bardzo niski budżet FPR w wysokości około 350 000 zł rocznie oraz brak zgody organizacji rybackich, co do priorytetowych kierunków wykorzystania środków. Wśród większych projektów promujących karpie, a sfinansowanych przez FPR, należy wymienić: „Karp bez ości, to proste” (kampania radiowa i internetowa przygotowana przez TPR Pan Karp) oraz „Nasi rybacy” (system sprzedaży bezpośredniej wprowadzany przez Polskie Towarzystwo Rybackie).

Przyszła perspektywa finansowania UE (2014–2020) stwarza nadzieję na finansowanie ogólnokrajowych kampanii promujących spożycie ryb, jednakże środki te zostaną wykorzystane efektywnie jedynie w przypadku ograniczenia dostępu do funduszy na promocję ryb wyłącznie do ogólnopolskich branżowych organizacji rybackich oraz stworzenia bardziej efektywnego systemu rozdziału tych środków z możliwością analizy celowości ich wydatkowania. Niezależnie od wejścia w życie przepisów regulujących zasady wydatkowania środków Europejskiego

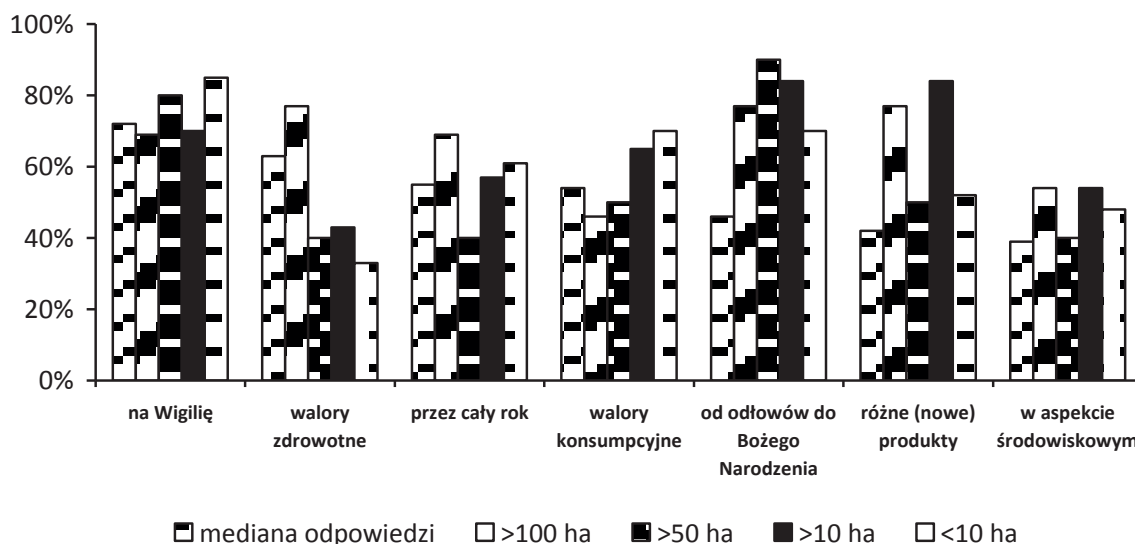
Funduszu Morskiego i Rybackiego, należy podkreślić, że istnieje silna potrzeba współpracy organizacji rybackich w zakresie wypracowania zintegrowanego modelu promocji karpia. W szczególności uzgodnień wymaga zakres promocji, spójność przekazu oraz podział obowiązków pomiędzy podmioty zaangażowane w działalność na poziomie ogólnokrajowym i działania na poziomie lokalnym.

15.3. Cel i zakres tematyczny promocji karpia

Wyniki badań ankietowych

Dane ankietowe pozwoliły poznać stanowisko producentów w kwestii tematyki promocji, przy czym część odpowiedzi dotyczyła przedmiotu promocji, część zaś jej zakresu czasowego. Możliwość zaznaczenia dowolnej liczby odpowiedzi sprawiła, że wielu ankietowanych nie wskazało najważniejszych celów promocji, wyrażając opinię by promowane były rozmaite walory karpia i to przez cały rok.

Rys. 35. Preferowany przez hodowców przedmiot promocji karpia

Najbardziej pożądanymi kierunkami promocji są w opinii rybaków: promocja bezpośrednio przed Wigilią (blisko 72% wskazań) oraz promocja walorów zdrowotnych spożywania karpia (ponad 63% odpowiedzi). Większość ankietowanych postuluje, by karpie promować przez cały rok (wśród osób wskazujących tę odpowiedź wiele osób zaznaczyło także promocję w okresie Wigilii – można to rozumieć następująco: „promujemy karpia przez cały rok, a szczególnie w okresie przed Wigilią”). Podobny odsetek respondentów wskazuje na potrzebę promocji walorów konsumpcyjnych karpia (co można rozumieć, jako promocję walorów kulinarnych, edukację kulinarną).

Ponad 40% respondentów wskazało także na potrzebę promocji różnych (nowych) produktów z karpia (zapewne więc np. karpia świeżych na lodzie, płatów, filetów, dzwonek itd.). Zaskakuje stosunkowo małe przekonanie o celowości promocji karpia w kontekście walorów środowiskowych produkcji stawowej (tylko 39% respondentów).

Opinia eksperta

Celem większości kampanii promocyjnych jest poprawa wizerunku produktu oraz sprawienie, by konsumenci utożsamiali go z pewnymi pozytywnymi wartościami – na poziomie racjonalnym oraz emocjonalnym. Jak pokazały badania fokusowe⁶³ obecny wizerunek karpia związany jest nierozdzielnie z polską tradycją wigilijnej. Podstawowym celem i tematem promocji powinno więc być ugruntowanie i podtrzymywanie opinii, że „karp jest niezbędnym daniem podczas tradycyjnej, polskiej Wigilii”. Jest to szczególnie istotne w momencie, gdy z jednej strony wigilijna pozycja karpia jest zagrożona z powodu silnej konkurencji (zarówno ze strony innych produktów rybnych, jak też innych produktów żywnościowych), a z drugiej strony na rynku widoczny jest silny trend do akcentowania polskiego charakteru wielu produktów żywnościowych i rosnącego zapotrzebowania na identyfikowanie się konsumenta z produktami tradycyjnymi, lokalnymi (np. reklamy największej sieci sprzedaży detalicznej: „my Polacy tak mamy, doceniamy polskie produkty”).

Drugim obszarem tematycznym promocji, pełniącym rolę uzupełniającą wobec głównego „wigilijnego” przekazu powinna być „poprawa wizerunku karpia, jako ryby o wysokich walorach prozdrowotnych”, a więc stanowiącej alternatywę w sytuacji zmniejszającej się podaży ryb pochodzenia morskiego. Producenci karpia oczekują takiej waloryzacji swojego produktu. Znajomość wartości żywieniowej karpia wśród konsumentów jest niedostateczna (według cytowanych już badań fokusowych mięso karpia jest niekiedy postrzegane np. jako „tłustawe i raczej zdrowe”). Kwestia prozdrowotnych wartości karpia budzi też kontrowersje w niektórych doniesieniach medialnych. Stąd wnioskować należy, że dotychczas prowadzone akcje promocyjne w niedostatecznym stopniu ugruntowały pozytywny, prozdrowotny wizerunek karpia. Komunikacja z potencjalnymi konsumentami w tym zakresie powinna być dużo bardziej intensywna, a jednocześnie winna być oparta o obiektywne przesłanki w postaci wyników badań naukowych. Jednym z nielicznych źródeł tego typu jest praca Bieniarz K., i inni z 2001 r.

Walory kulinarne karpia to motyw mocno osadzony w naszej historii. Receptury na potrawy z użyciem mięsa tego gatunku znajdują się już w polskiej literaturze średniowiecznej. Również obecnie w okresie listopada i grudnia publikatory prześcigają się w podawaniu mniej lub bardziej tradycyjnych przepisów. Warto zauważyć, również w kontekście promocyjnym, że w ostatnich latach na rynku pojawia się tzw. filet bez ości, co sprowadza się do nacinania grzbietowych i ogonowych części mięśni karpia, zawierających sporą liczbę widełkowatych i dość uciążliwych

⁶³ Badania metodą zogniskowanych wywiadów grupowych (*Focus Group Interview*), zrealizowane przez RMG w dniach 14–16 grudnia 2005 r. na zlecenie Instytutu Rybactwa Śródlądowego w Olsztynie.

dla konsumentów ości. Tego rodzaju produkty nie doczekały się jednak dotychczas wyraźnej, skierowanej do szerokiego grona konsumentów, promocji.

Powiązanie zrównoważonych ekologicznie metod produkcji z efektami sprzedażowymi jest w Polsce bardzo trudne. Stopień wrażliwości proekologicznej charakterystyczny dla konsumentów w USA, Japonii, czy krajach skandynawskich, polskie społeczeństwo osiągnie być może dopiero za kilkanaście lat. Niemniej promocja walorów środowiskowych produkcji karpia może służyć bardzo konkretnym, wymiernym celom:

- dotarciu do odbiorców poszukujących produktów proekologicznych (obecnie jest to rynek niszowy),
- neutralizacji akcji przeciwników sprzedaży żywego karpia.

Ten drugi aspekt jest niezwykle ważny, gdyż szeroko zakrojone, prowadzone w mediach działania grup obrońców zwierząt mają negatywny wpływ na wizerunek karpia żywego jako produktu dostępnego w handlu (zwłaszcza wśród młodszych, lepiej wykształconych konsumentów), zniechęcają sieci handlowe do promowania, a być może nawet do sprzedawania żywych karpia, wreszcie wywierają znaczący wpływ na twórców prawa i mogą prowadzić nawet do ustawowego zakazu sprzedaży żywych ryb. Umiejętnie i konsekwentnie prowadzona kampania propagowania walorów przyrodniczych stawów rybnych, opierająca się o opinie uznanych autorytetów z dziedziny ekologii, w tym ornitologii, powinna doprowadzić do sytuacji, w której konsumenci zaczną pozytywnie przyjmować informacje, że ograniczanie sprzedaży żywych karpia prowadzi do niszczenia cennych środowisk ptactwa wodnego i zmniejszania bioróżnorodności obecnych obszarów stawowych. W tym kontekście przekonujące powinno stać się hasło „kupując żywe karpie, chronisz cenne przyrodniczo siedliska ptaków wodnych”. Tego typu kampania powinna być adresowana głównie do środowisk opiniotwórczych.

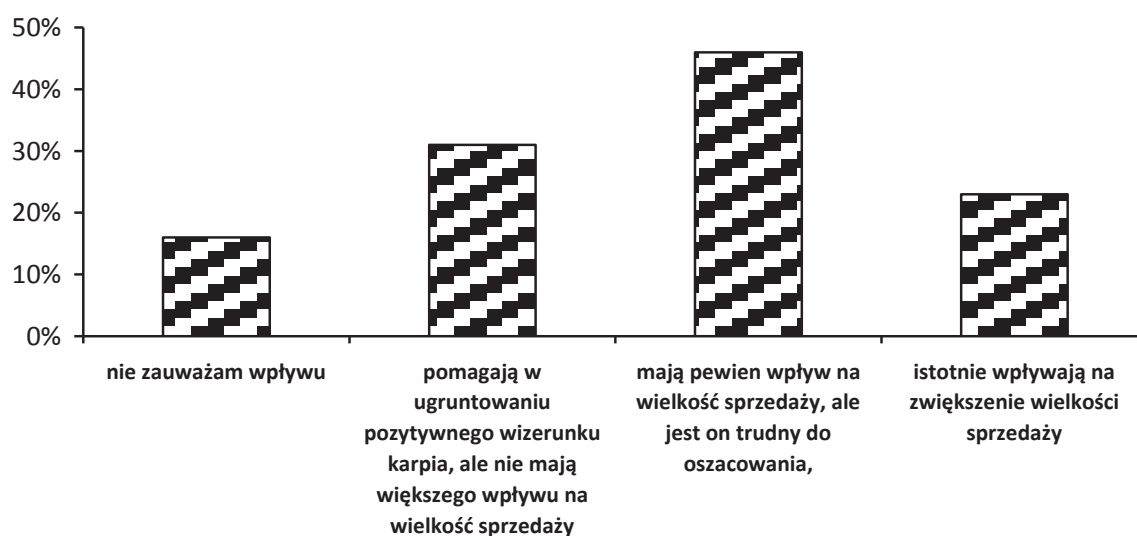
15.4. Skuteczność promocji w różnych kanałach komunikacji

W klasycznym marketingu analiza skuteczności, a następnie efektywności poszczególnych kanałów promocji opiera się na ilościowych badaniach wyników podejmowanych działań marketingowych. Badania takie wymagają co najmniej znajomości wielkości sprzedaży i wysokości poniesionych nakładów na promocję. Są one możliwe do udźwignięcia dla pojedynczych produktów oferowanych przez jedno przedsiębiorstwo, a zarazem są niezwykle trudne do przeprowadzenia przy kampaniach generycznych (promujących całą kategorię produktów). Stąd też pomiary skuteczności promocji w danych kanałach komunikacji zastąpić musimy intuicją producentów i opinią ekspertów, wypracowaną podczas dotychczasowych akcji promocyjnych karpia.

Wyniki badań ankietowych

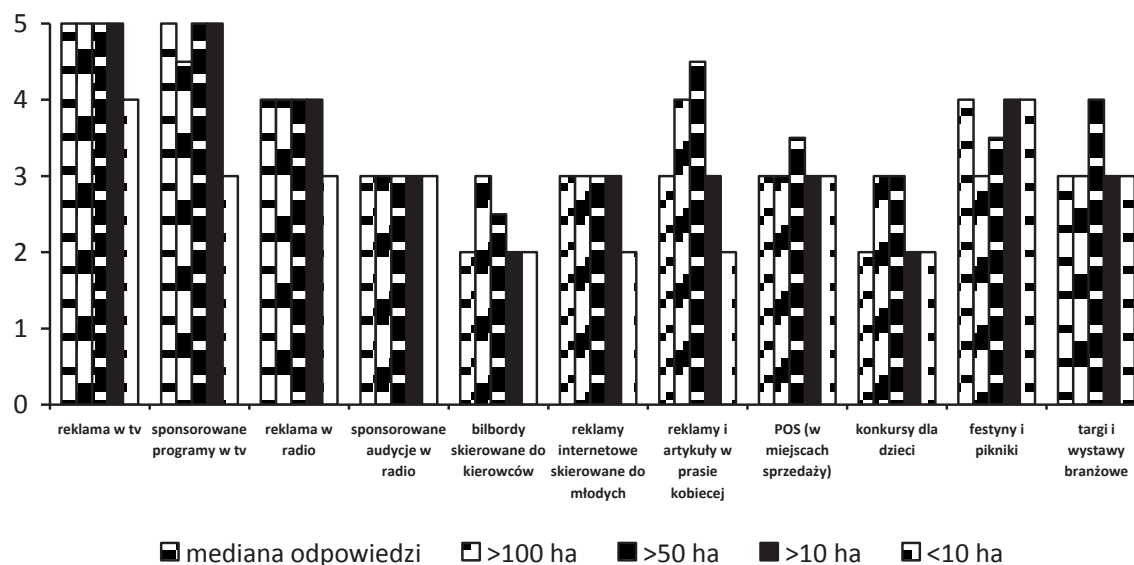
Producenci karpia nie są zgodni w opinii, w jaki sposób kampanie promocyjne oddziałują na rynek i sprzedaż. Świadczy o tym m.in. zaznaczenie kilku odpowiedzi z listy wyboru, czasem wewnątrznie sprzecznych. Niemniej, najwięcej ankietowanych (46%) ocenia, iż „kampanie promocyjne mają pewien wpływ na poziom sprzedaży, ale jest on trudny do oszacowania”. Blisko co trzeci respondent uważa, że „promocja pomaga ugruntować pozytywny wizerunek karpia, jednak nie ma większego wpływu na poziom sprzedaży”. Co czwarty producent karpia wierzy jednak, że kampanie promocyjne „istotnie zwiększają wielkość sprzedaży”, podczas gdy 16% rybaków „nie zauważa żadnego wpływu kampanii na poziom sprzedaży”.

Rys. 36. Ocena wpływu prowadzonych kampanii promocyjnych na sprzedaż karpia

Uzyskany materiał ankietowy pozwala stwierdzić, że producenci karpia mają wyrobioną opinię na temat skuteczności poszczególnych kanałów dotarcia do konsumentów z promocją karpia. Opinię na ten temat zaprezentowały zarówno gospodarstwa rybne obecnie zaangażowane w promocję, jak i producenci, którzy nie prowadzą żadnych form promocji karpia poza własnym gospodarstwem. Opinia na temat skuteczności poszczególnych form promowania karpia, wyrażona przez producentów jest więc wypadkową własnych obserwacji, np. wpływu dotychczasowych kampanii promocyjnych na poziom sprzedaży oraz w większej mierze subiektywnych poglądów na temat poszczególnych kanałów promocji.

Rys. 37. Rybaka ocena skuteczności różnych form promocji karpia

Posługując się wartością mediany, jako średnią znacznie bardziej obiektywną, można stwierdzić, że respondenci za najskuteczniejsze formy promocji uznali reklamy telewizyjne oraz sponsorowane programy w telewizji osiągając wartość 5 w pięciostopniowej skali). Wysoko, („4”) w cytowanej skali oceniono również reklamę radiową oraz festyny i pikniki rybackie.

Na średnim poziomie skuteczności („3”) oceniono: sponsorowane audycje radiowe, reklamy internetowe skierowane do młodych konsumentów, reklamy i artykuły w prasie kobiecej, reklamy w miejscach sprzedaży (*point of sale, POS*), udział w targach i wystawach branżowych.

Jako mało skuteczne („2”) określono reklamy na bilbordach skierowane do kierowców oraz prowadzenie konkursów dla dzieci.

Podsumowując, można stwierdzić, że środowisko producentów karpia oczekuje, że przyszła promocja karpia powinna być prowadzona dwutorowo — na szczeblu ogólnokrajowym poprzez telewizję (zarówno reklamy, jak i programy sponsorowane) i radio (spoty reklamowe), zaś na szczeblu regionalnym i lokalnym poprzez festyny, pikniki i inne imprezy lokalne.

Taka opinia nie dziwi, gdyż telewizja i radio są w oczach konsumentów symbolicznymi wręcz nośnikami masowej reklamowymi. Nie można im też odmówić największej masowości. Natomiast festyny, pikniki, czy święta ryby, stoją na przeciwnym krańcu, będąc formami promocji lokalnej. Są to jednak formy promocji dostępne dla indywidualnego gospodarstwa rybackiego, pozwalające na bezpośrednie zaangażowanie się producenta, a także wytwarzające bezpośrednie więzi pomiędzy gospodarstwem, a lokalną społecznością. Warto też zauważyć, że prowadzone badania terenowe potwierdzają, że większość producentów nie rozróżnia pojęć skuteczności oraz efektywności promocji. Pierwsze z tych pojęć odnosi się do uzyskiwanych

efektów sprzedażowych, drugie zaś rozpatruje uzyskane rezultaty w kontekście poniesionych kosztów.

Opinia eksperta

Podstawowym czynnikiem kreującym sprzedaż jest zaufanie konsumentów do kupowanego produktu. Oddziaływanie psychologiczne sprawia, że kupujemy produkty, którym w największym stopniu ufamy. Ufamy często temu, co jest nam znane z mediów. Z tych względów telewizyjne i radiowe kampanie reklamowe są tak istotne w budowaniu pozytywnego wizerunku produktu. Ogólnopolskie kampanie telewizyjno-radiowe są kosztowne, wymagają dysponowania środkami finansowymi powyżej 1 mln zł w przypadku kampanii o średnim natężeniu trwającej 3-4 tygodnie, jednakże charakteryzują się także wysoką efektywnością dotarcia do odbiorców (najniższym kosztem w przeliczeniu na 1 odbiorcę). Kampanie w telewizji i radiu sprawdzają się także w przypadku produktów o charakterze masowym, gdy zamierzamy dotrzeć do bardzo szerokiego odbiorcy, konsumentów o zróżnicowanej charakterystyce socjodemograficznej, a właśnie tacy są odbiorcy promocji karpia. Warto podkreślić, że kampanie prowadzone w telewizji to nie tylko spoty reklamowe, ale także sponsoring, np. sponsorowane wystąpienia w telewizji śniadaniowej oraz lokowanie produktów (tzw. *product placement*), np. demonstrowanie dań z karpia w znanym serialu.

Inne media, np. prasa kobieca oraz Internet pozwalają dotrzeć do odbiorców bardziej selektywnie, umożliwiają przeprowadzenie kampanii medialnych z niższym budżetem, jednak charakteryzują się mniejszą efektywnością dotarcia (poniesionym kosztem w stosunku do zamierzonego efektu sprzedażowego, wizerunkowego). Dlatego też reklamy w prasie powinny spełniać rolę uzupełniającą w odniesieniu do masowego przekazu w telewizji i radiu. Wybór konkretnego kanału komunikacji zależy od przekazu, z jakim chcemy dotrzeć do odbiorcy, grupy docelowej dla tego przekazu, a przede wszystkim posiadanego budżetu na promocję. W przypadku uwzględnienia prasy w przyszłych planach reklamowych należy dopasować komunikat do charakteru czasopism:

- specjalistyczne czasopisma kulinarne, prasa kobieca: w zakresie komunikacji walorów kulinarnych karpia oraz edukacji w zakresie obróbki karpia,
- tygodniki opiniotwórcze: w zakresie komunikacji walorów przyrodniczych produkcji stawowej,
- prasa kobieca, specjalistyczna prasa poświęcona dietom i dbaniu o zdrowie: w zakresie komunikacji walorów prozdrowotnych mięsa karpia (np. dla młodych matek).

Promocja w Internecie powinna opierać się głównie o portale społecznościowe pomocne przy tworzeniu trendów i kreowaniu opinii, skierowane do młodych, wykształconych odbiorców, głównie z dużych miast, w tym środowisk opiniotwórczych. Ta część działań promocyjnych winna kłaść nacisk na komunikację walorów przyrodniczych hodowli karpia, jak również walorów prozdrowotnych i kulinarnych mięsa karpia.

Marketing na poziomie ogólnokrajowym w powyższych kanałach komunikacji powinien być prowadzony w sposób zaplanowany i spójny przez podmiot/podmioty posiadające odpowiednie doświadczenie.

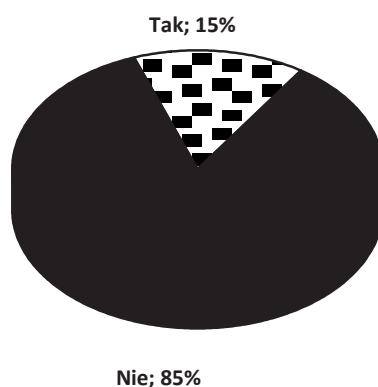
Imprezy o charakterze lokalnym i regionalnym mogą być cennym uzupełnieniem kampanii prowadzonych na poziomie ogólnopolskim. Choć charakteryzuje je niższa efektywność dotarcia do odbiorców, to jednak niezaprzeczalnie dają one możliwość bezpośredniej interakcji producenta i konsumenta, ugruntowują pozycję gospodarstw rybackich w społeczności lokalnej. Są skutecznym kanałem prowadzenia promocji ukierunkowanej na walory kulinarne, gdyż pozwalają na przeprowadzenie degustacji różnych produktów z karpia. Ze względu na lokalny charakter powinny być prowadzone i finansowane przez gospodarstwa rybackie i struktury lokalne (LGR, samorządy itd.) bez małego efektywnego angażowania finansowego organizacji ogólnokrajowych.

15.5. Oznakowanie miejsc sprzedaży

Wyniki badań ankietowych

Środowisko producentów karpia jednoznacznie uważa, że miejsca sprzedaży karpia nie są w sposób wystarczający i prawidłowy oznakowane. Opinię taką wyraziło aż 82% ankietowanych rybaków.

Rys. 38. Czy kampanie promujące karpia są odpowiednio widoczne w miejscach sprzedaży?

Opinia eksperta

Punkt sprzedaży to decydujące miejsce, w którym konsument dokonuje decyzji zakupowej. Decyzja zakupowa bardzo często jest spontaniczna, a czas na jej podjęcie jest zazwyczaj wyraźnie ograniczony. Dlatego też oznakowanie miejsca sprzedaży jest istotne dla efektów sprzedażowych. Strategia oznakowania miejsc sprzedaży powinna zmierzać w stronę:

- oznakowania stoiska w celu skojarzenia go z prowadzonymi kampaniami ogólnopolskimi (najlepiej na poziomie podświadomym, poprzez kolorystykę, odwołanie do haseł i logotypów),
- obecności materiałów promocyjnych o walorach karpi,
- zagwarantowania konsumentowi – na stoisku lub etykiecie – czytelnej i rzetelnej informacji, tak w zakresie obligatoryjnym, wymaganym przepisami prawa (nazwa gatunku, metoda produkcji, kraj pochodzenia itd.), jak i w zakresie fakultatywnym (wartości odżywcze, szczególne metody produkcji, walory ekologiczne, społeczne itd.)⁶⁴.

W kontekście wysokiego importu karpi, takie działania promocyjne powinny być zintegrowane z systemem zapewnienia pełnej identyfikowalności produktów z karpi, gwarantującym konsumentom rzetelność w deklarowaniu kraju pochodzenia.

15.6. Odbiorcy promocji – grupa docelowa

Analiza dostępnych danych o preferencjach konsumentów

Opierając się o wyniki badań ankietowych odnośnie preferencji zakupowych konsumentów⁶⁵ można określić obecną strukturę socjodemograficzną konsumentów karpi. Według cytowanych badań 34% konsumentów uważa karpie za jedną z trzech najczęściej kupowanych ryb świeżych. Konsumentów tych można określić jako najbardziej lojalnych klientów. Są to głównie:

pod względem wieku:

- Odsetek konsumentów karpi rośnie wraz z wiekiem respondentów (od 26% w wieku 18–24 lat do 40% w wieku powyżej 59 lat). Konsumentów karpi można więc znaleźć głównie wśród osób starszych i w gospodarstwach domowych, w których osoby starsze decydują o zakupach i przygotowywaniu dań. Co ciekawe bardzo duży odsetek osób deklarujących spożywanie karpi jest wśród najmłodszych ankietowanych konsumentów (15–17 lat), przy czym dane te są obarczone wysokim błędem statystycznym.

pod względem płci:

- Większy odsetek osób deklarujących, że karp jest ulubioną rybą znajdujemy wśród kobiet (38%), aniżeli mężczyzn (29%). Jeśli uwzględnić wpływ na decyzje zakupowe w domu, kobiety są bardziej istotną grupą odbiorców.

pod względem wykształcenia:

⁶⁴ Rozporządzenie Rady (WE) nr 104/2000 z dnia 17 grudnia 1999 r., Dz. Urz. UE L 17 z 21 stycznia 2000 roku, s. 22–52; Dyrektywa 2000/13/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 20 marca 2000 r., Dz. Urz. UE L 109 z 6 maja 2000 roku, s. 29–42; Rozporządzenie Komisji (WE) nr 2065/2001 z dnia 22 października 2001 r., Dz. Urz. UE L 278 z 23 października 2001 roku, str. 6–8; Rozporządzenie (WE) nr 853/2004 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 29 kwietnia 2004 r., Dz. Urz. UE L 139 z 30 kwietnia 2004 roku, str. 55–205 i inne.

⁶⁵ Wyniki badań omnibusowych PBS-DGA w Sopocie, przeprowadzonych w następujących terminach: 6–7 maja 2011, 1–5 września 2011 r. na zlecenie Stowarzyszenia Rozwoju Rynku Rybnego oraz 15 listopada 2011 na zlecenie Towarzystwa Promocji Ryb.

- Największy odsetek konsumentów preferujących karpia znajdujemy wśród osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym (45%), mniejszy (około 30%) wśród osób z wykształceniem podstawowym lub średnim, najniższy (24%) wśród osób z wykształceniem wyższym. Z kolei, jeśli powyższe dane nałożyć na strukturę wykształcenia Polaków, to zauważymy, że aż 2/3 konsumentów karpia ma wykształcenie zasadnicze zawodowe lub średnie.

pod względem przynależności do grupy społecznej:

- Największy odsetek konsumentów spożywających karpia przynajmniej raz do roku znajdujemy wśród rolników (54%) i robotników wykwalifikowanych (41%). Nieco mniejszy odsetek konsumentów karpia (w granicach 35%) znajdujemy wśród: właścicieli firm, robotników niewykwalifikowanych, pracowników handlu, uczniów i studentów. Wśród specjalistów i pracowników umysłowych odsetek spożywających karpia wynosi 28%, zaś wśród kadry zarządzającej przedsiębiorstwami 16%.

dystrybucja geograficzna:

- Szczególnie duży odsetek konsumentów karpia znajdujemy w: Polsce południowej (zwłaszcza w województwach śląskim i dolnośląskim), w Polsce wschodniej (województwa lubelskie, podkarpackie, świętokrzyskie), oraz w województwach mazowieckim, wielkopolskim i kujawsko-pomorskim.

Opinia eksperta

Grupę docelową promocji wyznacza się, aby w warunkach ograniczonego budżetu reklamowego skupić się na komunikacji skierowanej do najważniejszej grupy odbiorców, uzyskując wysoką efektywność wydatkowania środków finansowych. Jak zawsze przy kampanii promocyjnej produktu o ugruntowanej już pozycji rynkowej, możemy mieć dwa równoległe, uzupełniające się cele:

- poszukiwanie nowych odbiorców (konsumentów),
- utrzymanie lojalności dotychczasowych klientów.

Pozyskanie nowego klienta kosztuje dużo więcej niż utrzymanie dotychczasowych, dlatego korzystniej jest skoncentrować się na lojalności klientów obecnych, niż szukaniu nowych. Grupę lojalnych konsumentów karpia zdefiniowano powyżej pod względem socjodemograficznym. Powinna ona stanowić grupę docelową w kampanii telewizyjno-radiowej, a kierowany do niej przekaz powinien wiązać się z wigilijnym, tradycyjnym znaczeniem karpia.

Strategia musi jednak uwzględniać dynamikę demograficzną odbiorców. Musimy mieć świadomość, że nawet w obrębie naszej „twardej”, lojalnej grupy docelowej – rodzin tradycyjnie konsumujących karpia na Wigilię Bożego Narodzenia – zachodzą i zachodzą będą dwie zasadnicze przemiany:

- zastępowalność pokoleniowa – o decyzjach zakupowych za lat kilka, kilkanaście decydować będą w znacznie większej mierze osoby, które dzisiaj jedynie obserwują przygotowywanie Wigilii w domach, a więc obecne dzieci, młodzież. Jeśli nie nauczymy jeść ryb (karpi) najmłodszych, a odejdą najstarsi lojalni konsumenci, za kilkanaście lat nasz rynek zbytu się skurczy.
- zmiana lokalizacji zakupów, sprawiająca, że coraz większa liczba odbiorców, niezależnie od grupy konsumentów, nabywać będzie produkty z karpia w miejscach, w których karp żywy nie będzie dostępny, np. sklepach dyskontowe.

Stąd też komunikacja powinna być kierowana głównie do tradycyjnie nastawionych odbiorców, ale przy uwzględnieniu faktu, że promowane muszą być także nowe produkty z karpia i to językiem akceptowanym przez najmłodszych odbiorców (dzieci, młodzież z rodzin konsumujących obecnie karpia). Warto też zastanowić się, czy właśnie tych osób nie będzie najłatwiej nakłonić do zmiany poglądów odnośnie wartości karpia, podczas gdy pokolenie 40–50-latków to osoby o bardzo ugruntowanych, trudnych do zmodyfikowania poglądach.

Drugą, zupełnie oddzielną grupą odbiorców niszowych są środowiska opiniotwórcze (osoby wywierające swoimi opiniami i swoim stylem życia wpływ na poglądy innych środowisk), którym należy uzmysłowić walory przyrodnicze stawów karpiowych. Nawet w przypadku, jeśli nie skłoni to osób tych do indywidualnych decyzji zakupowych karpia, to jednak pozwoli wytworzyć sytuację, w której atakowanie przedsięwziętej sprzedaży karpia stanie się niemożliwe, niezgodne z obecnie obowiązującym trendem. Środowiska opiniotwórcze można zdefiniować jako część klasy średniej – są to przede wszystkim dziennikarze, artyści, politycy, kadra zarządzająca, sportowcy, a ostatnio także szefowie kuchni.

15.7. Konkluzje – strategia promocji karpia do 2020 roku

W warunkach rosnącej konkurencji na rynku żywnościowym oraz zmieniających się preferencji konsumentów sięgających po nowe zyskujące popularność produkty (łososie, pstrągi, pangia, tilapia i inne), podstawowym celem promocji karpia jest podtrzymanie w społeczeństwie świątecznej konsumpcji karpia, a więc promocja karpia, jako niezbędnego dania na tradycyjnej, polskiej wieczerzy wigilijnej. Działania te ze względu na rozproszony i dość masowy charakter grupy docelowej odbiorców powinny być prowadzone głównie poprzez telewizję i radio. Wysoki budżet niezbędny do prowadzenia kampanii w tych środkach masowego przekazu możliwy jest do pozyskania jedynie ze środków funduszy strukturalnych Unii Europejskiej w ramach krajowych programów sektorowych dla rybołówstwa i akwakultury. Utrzymanie wysokiej lojalności dotychczasowych odbiorców wymaga, by działania prowadzone były w sposób spójny i konsekwentny. To z kolei oznacza, że promocja powinna być całoroczna, jednakże z silnym szczytem kampanii (w postaci spotów reklamowych oraz programów sponsorowanych w telewizji i radiu) w okresie bezpośrednio przed Bożym Narodzeniem. Konsekwencja wymaga,

by kampania prowadzona była w sposób długofalowy, mając zagwarantowane znaczące środki finansowe. Kampania powinna być skupiona wokół jednego hasła i jednolitej linii przekazu. Podkreślanie tradycyjnie polskiego charakteru karpia nie wyklucza waloryzacji karpia poprzez promocję ich cech prozdrowotnych oraz edukację na temat walorów kulinarnych, co może być prowadzone w dodatkowych kanałach komunikacji: prasie i Internecie. Z kolei na poziomie regionalnym i lokalnym, działać należy poprzez liczne imprezy promujące ryby (święta ryby, pikniki, zjazdy, festyny), co może być zadaniem dla indywidualnych producentów i organizacji działających na szczeblu lokalnym.

Drugim niezwykle istotnym kierunkiem promocji w perspektywie kolejnej dekady jest popularyzacja walorów przyrodniczych gospodarki stawowej. Taka promocja nie zapewni natychmiastowych bezpośrednich efektów sprzedażowych, jednak może wytworzyć sytuację, w której perspektywicznie wśród przedstawicieli środowiskach opiniotwórczych karpie staną się produktem pożądanym.

Tabela 54. Strategia promocji – przekaz i kanały komunikacji

Przekaz:	TV	Radio	Prasa konsumencka	Internet	Festyny i pikniki
Karp rybą niezbędną na wigilijnym stole	1. Podstawowy cel i podstawowe medium	1. Podstawowy cel i podstawowe medium	4. Działania uzupełniające	4. Działania uzupełniające	
Karp rybą o walorach prozdrowotnych			3. Cele i działania pomocnicze	3. Cele i działania pomocnicze	3. Cele i działania pomocnicze
Konsumpcja karpia chroni tereny cenne przyrodniczo			2. Ważny cel dodatkowy	2. Ważny cel dodatkowy	
Karp rybą cenną kulinarnie, jak łatwo sprawić karpia			3. Cele i działania pomocnicze	3. Cele i działania pomocnicze	3. Cele i działania pomocnicze

Literatura:

1. Bieniarz K., Borowiec F., Okoniewski Z. 2001 – Zawartość tłuszczu, kwasów tłuszczowych i cholesterolu w mięśniach karpia (*Cyprinus carpio* L.), chowanych w różnych warunkach pokarmowych, *Rocz.Nauk.Zoot., Supl., Z.12* (2001), str. 129–135.
2. Białowas H, Szczepański Z. 2010. Modyfikacja metody pakowania żywych karpia podczas sprzedaży detalicznej w celu poprawy ich dobrostanu. *Życie Wet.* 12, 993–998.

Jerzy Śliwiński**16. Badania naukowe dotyczące stawowej produkcji karpiovej oraz edukacja zawodowa i kształcenie ustawiczne w zakresie produkcji karpiovej****16.1. Wsparcie naukowe badań dotyczących stawowej produkcji karpiovej****16.1.1. Wprowadzenie**

Rozwój naukowych podstaw gospodarki stawowej na terenie ziem polskich nastąpił pod koniec XIX wieku. W tym czasie nie istniały jeszcze specjalistyczne instytucje naukowe czy jednostki akademickie zajmujące się szeroko pojętą produkcją ryb w stawach. Ich rolę spełniały w ograniczonym zakresie grupy naukowców związanych z zoologią lub naukami rolniczymi z krakowskiego i warszawskiego środowiska akademickiego oraz hodowcy wykształceni na uczelniach niemieckich, austriackich czy szwajcarskich. Niebagatelną rolę w postępie naukowym rybactwa stawowego odgrywały w tym czasie towarzystwa naukowe, rolnicze wydawnictwa specjalistyczne, fundacje i organizacje branżowe takie jak: Krajowe Towarzystwo Rybackie w Krakowie, Centralne Towarzystwo Rolnicze w Warszawie. Jeszcze na początku XX wieku na ziemiach polskich nie istniały ośrodki prowadzące badania w zakresie rybactwa stawowego. Dopiero w 1912 r., na terenie powiatu koneckiego utworzono, z inicjatywy Wydziału Rybackiego CTR w Warszawie, pierwszą placówkę specjalizującą się w badaniach naukowych podstaw gospodarki stawowej. Kierowana przez dra Franciszka Staffa, pracownika UJ w Krakowie, jednostka o nazwie Biologiczna Doświadczalna Stacja Rybacka za cel nadrzędny przyjęła ścisłą współpracę nauki z praktyką rybacką. Świat nauki dostrzegał potrzebę rozwoju nauk rybackich w tym gospodarki stawowej, jednak do wybuchu II wojny światowej w Polsce nie zorganizowano, mimo postulatów środowisk rybackich, branżowego instytutu badawczego w tej dziedzinie. Jego rolę pełniło kilka katedr rybackich, powstałych po 1918 r. w strukturach uczelni wyższych w Krakowie, Poznaniu i Warszawie, dysponujących liczną kadrą i zapleczem laboratoryjnym oraz terenowym. Współpracowały one z organizacjami branżowymi m.in. Związkiem Organizacji Rybackich RP.

Po drugiej wojnie światowej, w latach pięćdziesiątych, potencjał naukowy uczelni w zakresie rybactwa odbudowano i znacznie wzmocniono nowymi jednostkami we Wrocławiu, Szczecinie i Olsztynie oraz Lublinie. Ponadto, powstały jednostki badawcze statutowo pracujące na rzecz gospodarki stawowej: Instytut Rybactwa Śródlądowego w Olsztynie, działający pod nadzorem Ministerstwa Rolnictwa oraz badawczo-produkcyjna placówka Polskiej Akademii Nauk (początkowo, jako jednostka Zakładu Biologii Wód w Krakowie), Zakład Ictiobiologii i Gospodarki Rybackiej w Gołyszach. Na rzecz rybactwa stawowego pracowały również, choć w mniejszym zakresie, inne jednostki naukowe zajmujące się ichtiopatologią, zoologią, limnologią, gospodarką wodną, ekologią środowiska wodnego. Zakres badań licznej kadry naukowej wymienionych placówek był szeroki. Drugą połowę XX wieku można uznać za okres

niezwykle owocny dla naukowej sfery badań dotyczących produkcji ryb w stawach. W nowe tysiąclecie polskie nauki rybackie wchodziły ze znaczącym potencjałem badawczym⁶⁶.

16.1.2. Charakterystyka jednostek naukowych realizujących badania w zakresie gospodarki stawowej ze szczególnym uwzględnieniem produkcji karpia

W okresie kilkudziesięciu lat w obszarze nauk rybackich następowały liczne zmiany administracyjne, organizacyjne i programowe. Miały one istotny wpływ na obecny stan i profil badań. Jednostki naukowe realizujące obecnie tematy badawcze związane z zagadnieniami stawowej produkcji ryb, ze szczególnym uwzględnieniem karpia, pracują w ramach państwowych instytutów resortowych, w strukturach Polskiej Akademii Nauk oraz szkolnictwa wyższego.

Jednostką, którą można uznać za wiodącą w zakresie badań z dziedziny rybactwa śródlądowego jest Instytut Rybactwa Śródlądowego w Olsztynie. Jest to naukowo-badawcza placówka resortowa Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi utworzona w 1951r. Jej statutowymi obszarami działalności są również upowszechnianie wyników badań, edukacja oraz przeprowadzanie analiz w zakresie rybactwa. Instytut dysponuje szerokim i nowoczesnym zapleczem laboratoryjnym i doświadczalnym. Na terenie kilku jednostek zlokalizowanych w Żabiańcu k. Warszawy, Olsztynie, Rutkach, Dgale i Zatorze, realizowane są prace badawcze o charakterze podstawowym i aplikacyjnym dotyczące między innymi rybactwa stawowego. Zespołami naukowymi, których badania są związane ze stawową produkcją ryb są zakłady: Ichtiologii, Akwakultury, Hodowli Ryb Jesiotrowatych, Hydrobiologii, Patologii i Immunologii Ryb, Rybactwa Stawowego. W wymienionych zakładach zatrudnionych jest łącznie 47 pracowników naukowych (w tym 9 samodzielnych). Problematyka produkcji karpia pojawia się w niewielu pracach i programach badawczych. W zróżnicowanym stopniu realizowana jest w czterech: Rybactwa Stawowego, Patologii i Immunologii oraz w skromnym zakresie Bioekonomiki Rybactwa oraz Hydrobiologii (łącznie 25 osób w tym 5 samodzielnych pracowników naukowych).

Instytut Rybactwa Śródlądowego prowadzi szeroką działalność publikacyjną. W wydawnictwie IRŚ powstają: dwumiesięcznik „Komunikaty Rybackie”, periodyk naukowy „Archiwum Rybactwa Polskiego”, podręczniki hodowli ryb, poradniki dla hodowców, opracowania monograficzne, materiały z konferencji rybackich. Pracownicy Instytutu uczestniczą w szkoleniach, konferencjach, doradztwie na rzecz praktyki rybackiej.

Drugą znaczącą jednostką naukową, realizującą badania dotyczące gospodarki stawowej jest ośrodek Polskiej Akademii Nauk w Gołyszach, który tworzą Zakład Ichtiobiologii i Gospodarki Rybackiej oraz Zakład Doświadczalny Gospodarki Stawowej. W odróżnieniu od IRŚ jest to placówka o profilu badawczym ściśle ukierunkowanym na gospodarkę stawową, w tym

⁶⁶ Goryczko K., Guziur J. 2000. Bilans otwarcia i propozycja sposobu działania polskich nauk rybackich u progu nowego wieku. Przegląd Rybacki 5 : 39 – 46.

produkcję karpia. Kadre tworzy 15 osób w tym 3 samodzielnych pracowników naukowych. Zakład Ichtibiologii i Gospodarki Rybackiej dysponuje unikatową bazą terenową 115 stawów doświadczalnych (48 ha), a także laboratoriami z wyposażeniem. Placówka od wielu lat realizuje zadanie utrzymania krajowych rezerw genetycznych karpia. Kilkanaście zimbredowanych linii hodowlanych oraz ich krzyżówek stanowi cenny materiał badawczy. Ośrodek w Gołyszach prowadzi badania dotyczące genetycznych aspektów hodowli ryb (w tym odporności na choroby) ze szczególnym uwzględnieniem karpia. W ramach zadań naukowych zajmuje się również środowiskowymi uwarunkowaniami gospodarki stawowej, możliwościami zastosowania innowacyjnych rozwiązań w zakresie intensyfikacji produkcji ryb w stawach oraz w warunkach kontrolowanych. Ważnym elementem prac badawczych w ostatnim czasie są powiązania stawowej produkcji ryb z jakością wody. Warto również podkreślić aktywność pracowników placówki w sferze współpracy z praktyką oraz upowszechniania wiedzy na temat gospodarki stawowej.

Zakład Chorób Ryb Państwowego Instytutu Weterynaryjnego w Puławach, którego podstawowymi tematami badawczymi są zapobieganie, patogeneza i etiologia chorób ryb realizuje również prace w zakresie laboratoryjnych metod diagnozowania chorób bakteryjnych oraz wirusowych. Pracownicy zakładu zajmują się również oceną preparatów przeznaczonych dla zwalczania chorób ryb.

Instytut Rozrodu Zwierząt i Badań Żywności BIP PAN w Olsztynie posiada dwie jednostki w ramach Oddziału Biologii Rozrodu (Zakład Biologii Gamet oraz Zakład Andrologii Zarodka) prowadzący badania dotyczące rozrodu ryb w tym karpia. Oddział zatrudnia 21 osób (3 pracowników samodzielnych).

Inne jednostki naukowe prowadzą prace badawcze na rzecz gospodarki stawowej (w tym produkcji karpia) w ograniczonym zakresie. Można tu wymienić Instytut Ochrony Przyrody PAN w Krakowie, Instytut Technologiczno-Przyrodniczy PAN w Falentach.

Prace badawcze w zakresie gospodarki stawowej realizowane są również w kilku ośrodkach akademickich. Największym z nich jest Wydział Nauk o Środowisku Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie. W ramach kilku katedr prowadzi się szeroki program badań z zakresu między innymi rybactwa oraz akwakultury ryb, bezkręgowców i roślin, biotechnologii w ochronie środowiska, rekultywacji zbiorników wodnych, biologicznych podstaw użytkowania ekosystemów wodnych, hodowli i chowu ryb oraz wpływu czynników biologicznych i antropogenicznych na ichtiofaunę i gospodarkę rybacką. Katedry Biologii i Hodowli Ryb, Rybactwa Jeziorowego i Rzecznego, Ichtologii w ramach prowadzonych badań, które w mniejszym lub większym zakresie powiązane są z problemami gospodarki stawowej. Jednostki te łącznie zatrudniają 32 pracowników naukowych w tym 14 samodzielnych.

Katedra Ichtibiologii i Rybactwa Uniwersytetu Przyrodniczego w Krakowie, zatrudniająca 9 pracowników naukowych (w tym 3 samodzielnych) zajmuje się w badaniach rozrodem ryb,

toksykologią, wylęgarnictwem oraz gospodarką stawową w tym żywieniu karpia. Badania dotyczą również gospodarki rybacko-wędkarskiej na wodach otwartych oraz organizacją łowisk specjalnych.

W strukturach Zachodniopomorskiego Uniwersytetu Technologicznego w Szczecinie działa Wydział Nauk o Żywieniu i Rybactwa, do którego należą jednostki prowadzące prace badawcze związane z produkcją ryb. Są to Zakład Akwakultury oraz Katedra Hydrobiologii, Ictiologii i Biotechnologii Rozrodu. Wiodącym tematem badań Zakładu Akwakultury (7 pracowników naukowych, w tym 3 samodzielnych) są zagadnienia żywienia ryb w tym optymalizacji składu pasz stosowanych w żywieniu karpia, opracowanie biotechnologii intensywnego chowu ryb oraz diagnostyka chorób ryb. Katedra Hydrobiologii, Ictiologii i Biotechnologii Rozrodu (10 pracowników naukowych, w tym 4 samodzielnych) prowadzi natomiast prace związane z rozrodem ryb w tym jakości gamet, hydrobiologicznych aspektów oczyszczania wód oraz ochrony - ryb.

Zakład Rybactwa Śródlądowego i Akwakultury Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu na Wydziale Hodowli i Biologii Zwierząt (4 pracowników naukowych, w tym dwóch samodzielnych) obok zagadnień dotyczących gospodarki rybackiej na wodach otwartych koncentruje swoje badania na zagadnieniu optymalizacji metod żywienia ryb w stawach oraz doskonaleniu składu pasz z wykorzystaniem surowców odpadowych przemysłu rolno-spożywczego jako źródła białka.

Zespół Pracowni Ictiobiologii i Rybactwa SGGW w Warszawie (5 pracowników naukowych, w tym 1 samodzielny) prowadzi badania nad doskonaleniem cech użytkowych karpia, poszukiwaniem metod intensyfikacji produkcji tego gatunku poprzez zmianę zasad żywienia, doskonaleniem biotechniki rozrodu i wychowu w stawach gatunków ryb reofilnych czy drapieżnych z przeznaczeniem na zarybienia. Nowym obszarem badań jest szacowanie produkcyjnych i pozaprodukcyjnych walorów stawów karpiowych oraz chów ryb w warunkach zgodnych z wymaganiami akwakultury organicznej. W jednostce prowadzone są również badania dotyczące organogenezy, histologii, metabolomiki i genetyki ryb.

W ramach Instytutu Biologii Wydziału Biologii i Hodowli Zwierząt Uniwersytetu Przyrodniczego we Wrocławiu działa Zakład Hydrobiologii i Akwakultury, którego pracownicy skupiają się w swoich badaniach głównie na zagadnieniach dotyczących jakości środowiska wodnego i zmian zachodzących w nim pod wpływem antropopresji. Zespół (7 pracowników naukowych, w tym 2 samodzielnych) pracuje nad oceną wpływu gospodarki rybackiej na środowisko, wpływem zanieczyszczeń na organizmy wodne ze szczególnym uwzględnieniem ryb, renaturyzacją środowiska wodnego. Prowadzone są także badania z zakresu rozrodu ryb akwariowych i hodowlanych, w oparciu o pracownię akwarystyczną. Nowe kierunki badań rozwijane w Zakładzie obejmują m.in. ocenę kondycji ryb na podstawie zmian aktywności enzymów. Oprócz wymienionych jednostek, w kilku szkołach wyższych pracują specjaliści z wielu dziedzin, których badania mają istotne znaczenie dla gospodarki stawowej.

Podsumowanie

Polskie badania w obszarze nauk rybackich prowadzone są w kilku ośrodkach. Kadra naukowa z pozoru jest liczna, jednak zarówno tematyka badań jak i ich zakres zmieniają się w ostatnich latach. Jeszcze w połowie ubiegłego dziesięciolecia sytuacja kadrowa oceniana była jako jeden z największych atutów polskiego rybactwa w tym gospodarki stawowej. Aby przekonać się jak jest dziś wystarczy poddać analizie liczbę specjalistów de facto pracujących w obszarze badań definiowanych jako „chów i hodowla ryb”. Nawet jeżeli do tego kryterium podejmiemy liberalnie to dane nie napawają optymizmem. Będzie to ok. 100 osób, w tym 30 pracowników samodzielnych. Liczbę bezpośrednio zaangażowanych w zakres badań obejmujących gospodarkę stawową można szacować na nie więcej niż 60, w tym ok. 25 samodzielnych. Kierunki dominujące obecnie w programach badań ośrodków naukowych czy uczelni to rozród, podchów w warunkach kontrolowanych, toksykologia, ochrona środowisk wodnych. Jednak w wielu przypadkach prace badawcze mają charakter podstawowy bądź prowadzi się je na gatunkach „nieużytkowych”, stąd ich wyniki nie są bezpośrednio wdrażane do praktyki produkcyjnej. Dziedzinami, które potencjalnie mogą zostać stosunkowo szybko spożytkowane to: genetyka i selekcja karpia, metody intensyfikacji produkcji, przez proponowanie nowych rozwiązań technologicznych, bądź modyfikację już stosowanych. Szansą są z pewnością szersze niż dotychczas prace badawcze nad wprowadzaniem do chowu stawowego gatunków rodzimych przeznaczonych do konsumpcji lub jako materiał zarybieniowy dla gospodarki rybackiej, np. w celu wzmacniania populacji zagrożonych⁶⁷. Mimo, że w powszechnej opinii, nauki rybackie nie cierpią na brak środków, czego świadectwem są znaczne dotacje na programy badawcze skierowane na opracowanie biotechnik produkcji szeregu gatunków ryb, czy też restytucji zagrożonych przedstawicieli rodzimej ichtiofauny to faktyczny poziom finansowania programów badań naukowych związanych bezpośrednio z gospodarką stawową, a w szczególności produkcji karpia jest z pewnością niezadowolający.

Ważnym elementem prac naukowych w zakresie rybactwa są eksperymenty terenowe. Polskie ośrodki dysponują kilkoma obiektami terenowymi, które choć nie zawsze nowoczesne, stanowią jeszcze atut naszych zespołów badawczych.

Zagadnienia związane z gospodarką stawową są sporadycznie publikowane w formie prac naukowych w renomowanych czasopismach o znaczeniu międzynarodowym. Dorobek ten można uznać za co najwyżej skromny. Nieco lepiej kształtuje się aktywność środowisk naukowych w kraju i mierzone liczbą artykułów popularno-naukowych zamieszczanych

⁶⁷ Wojda R., Cieśla M. 2010. Przyczynek do dyskusji nad strategią rozwoju stawowej gospodarki karpiowej w Polsce po 2013 roku. W: (Red. Cieśla M., Śliwiński J.) „Wielofunkcyjność gospodarki stawowej w Polsce”. Warszawa. s. 102–110

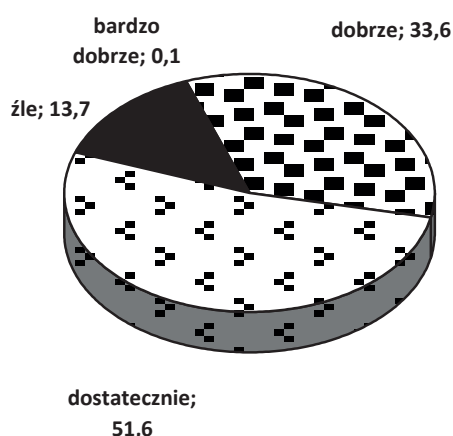
w periodykach rybackich. Świadczyć o tym mogą dane z ostatnich lat dostępne w specjalistycznym Biuletynie kwartalnym wydawanym przez IRŚ⁶⁸.

16.1.3. Zdefiniowanie oczekiwanego przez praktykę zakresu badań o charakterze aplikacyjnym i wdrożeniowym

Środowisko polskich producentów i hodowców karpia tradycyjnie współpracuje ze sferą nauki, jednak obecnie nie jest to zjawisko powszechne. Można odnieść wrażenie pewnego dystansu, który narasta. Czasem hodowcy obwiniają środowiska naukowe za brak aktywności i podejmowanie badań nieprzydatnych dla praktyki. Tylko czy słusznie?

Wyniki badań ankietowych w tym zakresie świadczą, że jakość współpracy z punktu widzenia producentów karpia faktycznie trudno uznać za satysfakcjonującą (rys. 39). Wśród respondentów najwyższe noty wystawili w tym zakresie ankietowani LGR Jędrzejowska Ryba, Opolszczyzna, Starzawa i Dolnośląska Kraina Karpia, gdzie przeważały oceny dobre. Jedynie w przypadku jednej odpowiedzi (z LGR Świętokrzyski Karp) oceniono współpracę jako bardzo dobrą. Zaledwie dostatecznie lub nawet źle widzą ją ankietowani z LGR Bielska Kraina, Żabi Kraj oraz Krośnieńsko-Gubińskiej Grupy Rybackiej.

Rys. 39. Ocena współpracy środowiska nauki z praktyką (w % uzyskanych odpowiedzi)

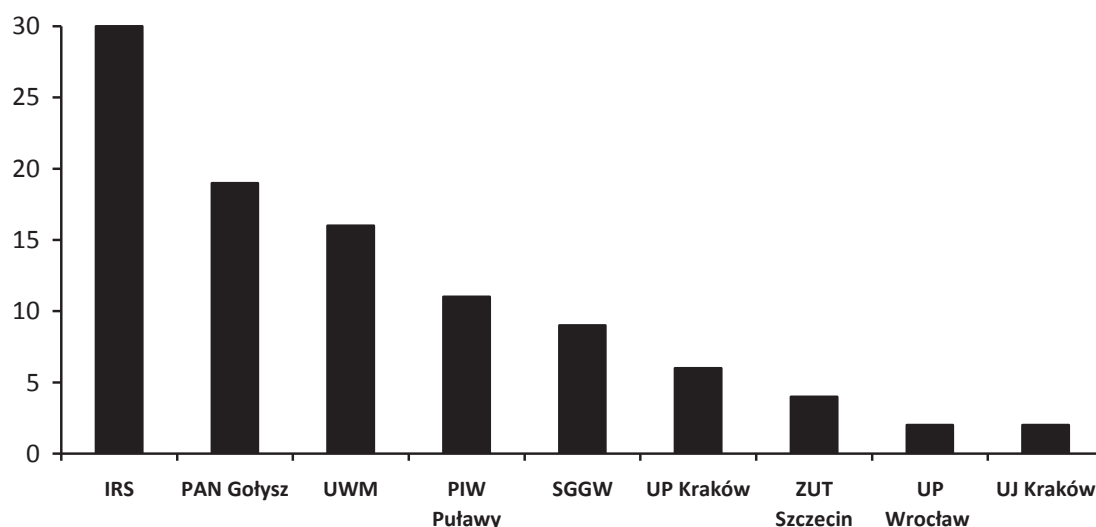
Miarą poziomu i jakości współpracy praktyki produkcyjnej ze środowiskiem naukowym mogą zostać uznane rozpoznawalność głównych ośrodków pracujących na rzecz branży, liczba oraz efekty kontaktów praktyki z naukowcami, jak i znajomość tematyki badań, które prowadzą. Badanie ankietowe pozwala ocenić to zagadnienie. Na rysunku 40 przedstawiono rezultaty odpowiedzi ankietowanych na pytanie o znajomość ośrodków naukowych, zajmujących się badaniami w zakresie rybactwa stawowego. W blisko 43% analizowanych ankiet nie udzielono żadnej odpowiedzi lub odpowiedź brzmiała „nie znam”, raz pojawiła się natomiast

⁶⁸ Ekspres Informacja 2011/2012. Oprac.: Zdanowska J., Chmielewski H., Cupiał J. IRŚ Olsztyn.

odpowiedź „żadnych badań nie ma”. Najbardziej znane wśród hodowców ankietowanych były instytuty resortowe IRŚ w Olsztynie i Polskiej Akademii Nauk w Gołyszach.

Z badań ankietowych wynika również, że znajomość tematyki badań ośrodków naukowych wśród hodowców jest słaba. Deklaruje ją średnio zaledwie 25,7% respondentów (w tym najwięcej z LGR Starzawa – 100% oraz Żabi Kraj – 66%), do jej braku przyznaje się aż 62,9%, w tym członkowie LGR Krośnieńsko-Gubińskiej Grupy Rybackiej w 100%, Bielskiej Krainy w 83% i Opolszczyzny w 80%.

Rys. 40. Częstość wskazań placówek naukowych (w %)

Wzajemne kontakty robocze, inicjowane ze strony sfery produkcyjnej z przedstawicielami nauki w celu udzielenia fachowego wsparcia można ocenić jako ograniczone. Tylko 47% ankietowanych zwracało się do naukowców z prośbą o rozwiązanie problemów. Za skuteczną pomoc uznało 42% respondentów, 29% było przeciwnego zdania.

Współpraca praktyki rybackiej i środowiska naukowego w zakresie gospodarki stawowej stwarza bardzo dobre warunki do poszerzenia możliwości weryfikacji wyników badań w oparciu o dodatkową bazę doświadczalną i umożliwia przyspieszenie wdrażania osiągnięć nauki w praktyce. Przeprowadzone badania ankietowe potwierdzają pogląd o pozytywnym stosunku przedstawicieli sfery produkcyjnej co do celowości badań i znaczeniu współpracy z nauką. Chęć kooperacji w pracach badawczych deklaruje zdecydowana większość, bo aż 70% osób udzielających odpowiedzi. Tylko w przypadku ankietowanych z LGR Bielska Kraina stwierdzono przewagę osób niewyrażających chęci uczestniczenia w badaniach. Jeżeli udział w pracach badawczych wiązałby się z uczestnictwem w ich kosztach, obraz jest odmienny. Partycypację części kosztów badań jest skłonnych podjąć średnio 43% osób udzielających odpowiedzi. Najwyższy udział deklarujących taką formę wsparcia zanotowano w LGR Puszczy Sandomierskiej (100%) oraz Starzawa (100%), Świętokrzyski Karp (63%), Między Nidą a Pilicą (71%) oraz Żabi

Kraj (60%). Największą wstrzeźliwość wykazali w tym zakresie członkowie LGR Dolnośląska Kraina Karpia, którzy jednogłośnie zadeklarowali brak wsparcia oraz LGR Bielska Kraina (zaledwie 20% odpowiedzi pozytywnych).

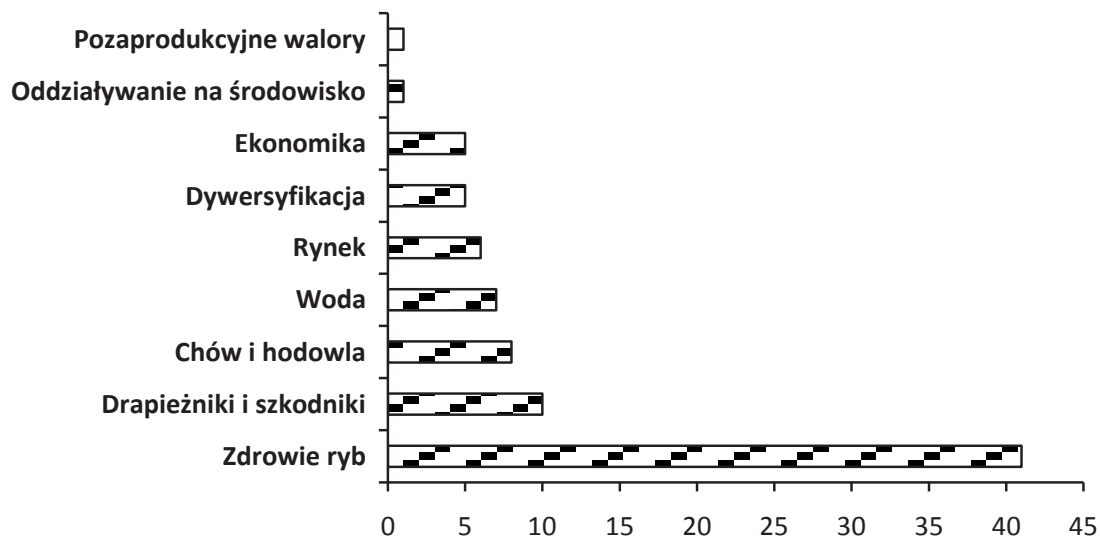
Gospodarka stawowa w Polsce boryka się z wieloma problemami, które w mniejszym lub większym zakresie determinują jej aktualny stan. Z pewnością sprawą pilną jest określenie zadań, jakie stoją przed środowiskiem naukowym. W zakresie na równi koniecznych, jak i oczekiwanych przez praktykę programów badawczych, które pozwolą uniknąć, bądź przynajmniej ograniczą najistotniejsze zagrożenia. Istnieje szereg uwarunkowań skutecznej realizacji tego celu. Należy tu wymienić sytuację finansową zarówno sfery nauki jak i branży. Kolejnym jest odpowiedni zasób kadr naukowych prowadzących badania w zakresie gospodarki stawowej. Jako jedno z najważniejszych można uznać również potrzebę bardziej aktywnej współpracy naukowców z praktyką. Ze strony nauki winna przejawiać się szerszym zakresem i tematyką podejmowanych badań, które w większym niż obecnie stopniu będą służyć praktyce. Sfera praktyki natomiast winna być aktywna w tym zakresie i prezentować naukowcom oraz właściwym przedstawicielom administracji listę problemów badawczych do rozwiązania i szybkiego zastosowania w codziennym działaniu. Problematykę badań ośrodków naukowych w zakresie rybactwa, w tym gospodarki stawowej, scharakteryzowano powyżej. Czy jest ona adekwatna do potrzeb? Jak widzą to praktycy?

Badania ankietowe, w których członkowie LGR wyrażali swoje oczekiwania względem przedstawicieli nauki pozwalają bliżej określić jej cele i zadania w najbliższej perspektywie. Przeprowadzona ankieta wskazuje, że tematy badań uznanych za szczególnie pilne do podjęcia są nieco odmienne w poszczególnych grupach rybackich. Jej wyniki w tym zakresie przedstawiono w tabeli 55 (zgodnie z przynależnością respondentów do LGR) i w postaci podsumowania na rysunku 41. Problemy zdrowia ryb, a w szczególności zagrożenia związane z infekcją wirusa KHV jako najważniejsze zadeklarowano w większości w LGR: Bielska Kraina, Dolnośląska Kraina Karpia, Opolszczyzna, Świętokrzyski Karp i Żabi Kraj. W przypadku LGR Jędrzejowska Ryba uznano, że istotniejszym jest wpływ szkodników na gospodarkę stawową, w LGR Między Nidą a Pilicą za najważniejsze postrzegano zagadnienia rynkowe, natomiast w LGR Starzawa jako priorytet wymieniono pozaprodukcyjne walory stawów karpowych.

Tabela 55. Najważniejsze obszary gospodarki stawowej, w ramach których należy pilnie podjąć badania naukowe według ankietowanych LGR (w % udzielonych odpowiedzi)

LGR	Zdrowie ryb	Drapieżniki i szkodniki	Chów i hodowla	Gospodarka wodna	Rynek	Ekonomika	Dywersyfikacja	Oddziaływanie na środowisko	Prawo	Pozaprodukcyjne walory
LGR Bielska Kraina	63	4	8	8	4	8			4	
LGR Dolnośląska Kraina Karpia	10 0									
LGR Jędrzejowska Ryba	30	50		10	10					
Krośnieńsko-Gubińska Grupa Rybacka	25	25				25	25			
LGR Między Nidą a Pilicą			20		40	20		20		
LGR Opolszczyzna	41	24	12	18	6					
LGR Puszczy Sandomierskiej					33		33		33	
LGR Starzawa										100
LGR Świętokrzyski Karp	78	11					11			
Żabi Kraj	60		20					20		

Rys. 41. Oczekiwana przez praktykę tematyka badań, która powinna być podjęta przez ośrodki naukowe w zakresie produkcji stawowej (w % wskazań)

Podsumowanie

W świetle aktualnej wiedzy i poglądów wyrażanych na ten temat wśród przedstawicieli nauki oraz praktyki uznać należy, że pilnego podjęcia wymagają badania w zakresie kilku nadrzędnych obszarów o charakterze strategicznym, warunkującym zapewnienie prawidłowego funkcjonowania gospodarki stawowej i jej rozwoju. Są to: „**produkcja**”, „**rynek**” i „**środowisko**”. Nie stanowią one odrębnych elementów. Ich współzależność wynika ze specyfiki gospodarki stawowej.

Szczegółowe zadania, które w związku z tym należy podjąć w sferze badań, można zdefiniować następująco:

- **Zdrowie ryb produkowanych w stawach**

Opracowanie skutecznych metod diagnostyki i zwalczania chorób ryb w stawach oraz znaczenia profilaktyki w gospodarce stawowej ze szczególnym uwzględnieniem KHV w tym:

- podjęcie badań nad skutecznymi metodami dezynfekcji,
- opracowanie kompleksowych zasad profilaktyki w skali gospodarstwa stawowego oraz na obszarze zlewni,
- badania nad odpornością gatunków ryb na infekcje KHV.

- **Wielofunkcyjna i zintegrowana rola gospodarki stawowej**

Zdefiniowanie roli, zakresu i charakteru współzależności środowisk stawowych i ich otoczenia, a w szczególności:

- wpływu gospodarki stawowej na zasoby i jakość wód,
- możliwości ograniczenia negatywnego oddziaływania szkodników rybackich na stawową produkcję ryb.

Możliwości intensyfikacji produkcji a w szczególności:

- opracowanie nowych rozwiązań technicznych oraz wyznaczenie kierunków rozwoju technologii produkcji stawowej w tym obejmujących propozycje w zakresie dywersyfikacji,
- zakres i możliwości integracji z innymi formami aktywności gospodarczej,
- poprawa efektywności produkcji karpia metodami hodowlanymi (programy selekcyjne),
- określenia potencjalnych możliwości produkcyjnych gospodarki stawowej, przy zachowaniu jej cech tradycyjnych w tym korzystnego wpływu na środowisko.

- **Ekonomika produkcji karpia a w szczególności:**

Analiza ekonomiczna gospodarki stawowej w sferze produkcyjnej oraz pozaprodukcyjnej w tym:

- struktury kosztów oraz opłacalności produkcji,
- oceny i wdrażania działań na rzecz rentowności produkcji,
- oszacowanie pozaprodukcyjnej wartości obiektów stawowych.

- **Rynek karpia a w szczególności:**

Analiza uwarunkowań rynkowych produkcji stawowej ze szczególnym uwzględnieniem:

- oferty produktowej zgodnej z oczekiwaniami rynku,
 - jakości produktów,
 - wzmożonej konkurencji,
 - potrzeby i zakresu promocji karpia,
 - form i organizacji sprzedaży.
- **Poszukiwanie i zastosowanie skutecznych metod promocji karpia i tradycyjnej gospodarki karpiowej a szczególnie :**
 - walorów karpia jako produktu tradycyjnej gospodarki stawowej przyjaznej środowisku naturalnemu, przeciwstawnej produktom intensywnych form akwakultury,
 - wartości konsumpcyjnej karpia,
 - karpia jako rodzimego produktu.

Cele nadrzędne, które powinny determinować kierunki podejmowanych badań, mogą zostać zdefiniowane w następujący sposób:

- **Poprawa stanu ekonomicznego gospodarki karpiowej,**
- **Wzmocnienie gospodarki karpiowej w zakresie pełnionych funkcji,**
- **Nadanie niezbędnego impulsu dla rozwoju produkcji ryb w stawach, przy racjonalnym wykorzystaniu zasobów.**

16.2. Edukacja zawodowa i kształcenie ustawiczne w zakresie produkcji karpiowej

16.2.1. Wprowadzenie

Edukacja w zakresie rybactwa na terenie Polski rozwijała się początkowo na bazie szkolnictwa rolniczego oraz z inicjatywy organizacji producentów. Jej forma ograniczała się najczęściej do realizacji przedmiotów zawodowych w niewielkim wymiarze godzinowym lub krótkich szkoleń prowadzonych przez specjalistów o uznanym w środowisku rybackim autorytecie. Z biegiem czasu treści programowe były doskonalone a ich zakres był poszerzany o nowe zagadnienia. Coraz większe znaczenie zaczęły uzyskiwać prowadzone przez organizacje rybackie kursy na stopień rybaka oraz mistrza rybackiego, uprawniające do wykonywania zawodu. Szkolne formy edukacji rybackiej do drugiej wojny światowej nie wykraczały poza przedmioty z zakresu rybactwa w programach nauczania szkół rolniczych zarówno na poziomie średnim, jak i wyższym. Nie było w Polsce specjalistycznych szkół rybackich czy też uczelni z wydziałami rybackimi, mimo podejmowania wielu prób ich uruchomienia. Szkoły wyższe kształciły specjalistów rybactwa w ramach specjalizacji na ostatnich latach studiów rolniczych. Część kadr rekrutowała się ze studentów kończących wydziały z obszaru nauk biologicznych. Dopiero

w 1939 r. otwarto pierwszą zawodową szkołę rybacką w Sierakowie, jednak działania wojenne uniemożliwiły jej funkcjonowanie.

Rozwój szkolnictwa rybackiego na wszystkich poziomach odnotowano w latach czterdziestych ubiegłego wieku. Powstały wówczas specjalistyczne szkoły średnie i wyższe. Rozwijano również pozaszkolne formy edukacji zawodowej w zakresie rybactwa. Pod koniec XX wieku funkcjonowały w Polsce cztery szkoły średnie (w Sierakowie, Giżycku, Kocku i Miastku) oraz dwie uczelnie (w Olsztynie i Szczecinie), które corocznie opuszczało kilkuset absolwentów. Stosunkowo niedawno w Akademii Rolniczej w Krakowie (1996 r.) oraz we Wrocławiu (2001 r.) utworzono specjalizacje rybackie. Na pozostałych uczelniach rolniczych w ramach programów studiów na wydziałach zootechnicznych prowadzono przedmioty rybackie.

Początek XXI wieku dla szkolnictwa rybackiego nie był już tak pomyślny. Kryzys objął w pierwszej kolejności edukację zawodową na poziomie zasadniczym i średnim. Uczniowie przestali zgłaszać się do szkół rybackich. W 2006 r. w średnich szkołach rybackich naukę rozpoczynało 54 uczniów. Systematycznie zaczęła spadać liczba absolwentów, w tym osób uzyskujących dyplom technika rybactwa śródlądowego. Według danych Centralnej Komisji Egzaminacyjnej, do egzaminu potwierdzającego kwalifikacje w zawodzie technik rybactwa śródlądowego przystąpiły w 2006 r. 23 osoby, w 2009 r. 14 osób, w 2011 r. 4 osoby a w 2012 r. ani jedna (!). Napływ młodych fachowców do gospodarki stawowej został faktycznie zahamowany.

Edukacja rybacka na wyższych uczelniach nie cierpiała jeszcze w tym okresie na brak kandydatów. Corocznie wypełniano limity przyjęć. Dane publikowane za 2003 r. wskazywały, że na uczelniach UWM w Olsztynie, AR w Szczecinie, AR w Krakowie, AR we Wrocławiu na kierunku rybactwo studiowało ok. tysiąca studentów⁶⁹. Kadra dydaktyczna była liczna. Liczba samodzielnych pracowników dydaktycznych ze stopniem naukowym doktora habilitowanego, na wydziałach kształcących w zakresie rybactwa wynosiła ok 50. Po 2005 r. liczba kandydatów na studia rybackie zaczęła spadać. W 2008 r. oceniano, że corocznie studia kierunkowe w zakresie rybactwa kończy w Polsce ok. 120 osób.

16.2.2. Stan rybackiego szkolnictwa zawodowego w zakresie gospodarki stawowej na poziomie zasadniczym, średnim i wyższym

Polskie szkolnictwo rybackie, podobnie jak w innych obszarach kształcenia zawodowego, musi borykać się z wieloma problemami. Jednym z podstawowych jest walka z ugruntowanym społecznie, stereotypowym wizerunkiem edukacji gorszej jakości zamykającej młodzieży drogę do wyższych form kształcenia⁷⁰.

⁶⁹ Szczerbowski J.A. (Red.) 2008. Rybactwo śródlądowe. Olsztyn. s. 608.

⁷⁰ Badanie systemu kształcenia zawodowego w Polsce. Raport z badania jakościowego wśród ekspertów. MEN. Warszawa . 2011.

Trwający już kilka lat brak skutecznego naboru kandydatów do szkół rybackich ma różne konsekwencje. Z pewnością powoduje stopniowy zanik wieloletnich tradycji tych placówek, ale nie tylko. Zagroza również zasadności zatrudnienia w szkołach pedagogów przedmiotów rybackich a szczególnie instruktorów praktycznej nauki zawodu. Konieczność racjonalizacji wydatków szkół powoduje też uszczuplenie specjalistycznej bazy dydaktycznej.

Aktualnie, zgodnie z obowiązującymi regulacjami, możliwości kształcenia w zawodzie technik rybactwa śródlądowego oferują placówki samorządowe w Zespole Szkół im. Maksymiliana Siły Nowickiego w Sierakowie, Zespole Szkół w Kocku, Zespole Szkół w Miliczu a z listy ministerialnej Zespołu Szkół Centrum Kształcenia Rolniczego im. Zesłańców Sybiru w Bobowicku (technik rybactwa).

W zawodzie rybak – w Zespole Szkół w Kocku w oddziale wielozawodowym i Zespole Szkół Rolniczego Centrum Kształcenia Ustawicznego w Łodzierzy, również w klasie wielozawodowej. W roku szkolnym 2012/2013 nie uruchomiono w Polsce ani jednej klasy w placówkach oferujących kształcenie w obszarze rybactwa śródlądowego. Szkół nie opuści w tym czasie również żaden absolwent o tej specjalności.

Wyższe szkolnictwo rybackie jest obecne w ofercie kilku uczelni w kraju. Na kierunku „rybactwo” można studiować na dwóch poziomach kształcenia w trybie stacjonarnym na UWM w Olsztynie na Wydziale Nauk o Środowisku, ZUT w Szczecinie na Wydziale Nauk o Żywności i Rybactwa i UR w Krakowie na Wydziale Hodowli i Biologii Zwierząt (również w trybie zaocznym – studia dwustopniowe).

W roku akademickim 2012/2013 w wyniku naboru uruchomiono kształcenie na kierunku Rybactwo w dwóch uczelniach: UWM w Olsztynie i ZUT w Szczecinie.

Uczelnię w Krakowie w 2013r. opuści prawdopodobnie 19 absolwentów kierunku rybackiego. Wydział Nauk o Środowisku UWM w Olsztynie w 2012r. ukończyło 51 absolwentów studiów rybackich. Obecnie, na pierwszym roku w trybie stacjonarnym studiuje 30 osób, natomiast 20 na studiach podyplomowych. Studia w trybie niestacjonarnym nie zostały uruchomione.

Prace inżynierskie oraz magisterskie z tematyki rybactwa w tym gospodarki stawowej wykonują również studenci studiów pierwszego oraz drugiego stopnia na wydziałach o profilu zootechnicznym wyższych uczelni rolniczych. Uzyskują oni tytuł zawodowy inżyniera lub magistra właściwy dla kierunku studiów.

Kształcenie z zakresu rybactwa stawowego prowadzone jest również w formach pozaszkolnych. Doskonalenie wiedzy i umiejętności prowadzone jest drogą szkoleń, kursów i konferencji branżowych. Pracownicy związani z gospodarką stawową aktywnie korzystają z wymienionych możliwości kształcenia.

16.2.3. Analiza możliwości utrzymania tradycyjnych form kształcenia w zakresie rybactwa stawowego na poziomie średnim i wyższym

Funkcjonowanie i perspektywy edukacji w tak wąskiej specjalizacji jaką jest gospodarka stawowa uzależnione jest od wielu czynników. Jednym z nich, mającym charakter stymulujący w tym zakresie jest stan kadrowy sektora. Warunkuje on z demograficznego punktu widzenia potencjalne zapotrzebowanie na nowych pracowników, zwiększając szanse zatrudnienia absolwentów; stwarza więc potencjalne możliwości funkcjonowania zawodowego szkolnictwa rybackiego. Jest również czynnikiem istotnym w rozwoju branży np. w procesie wprowadzania innowacyjnych rozwiązań technologicznych. Pośrednio wpływa na obraz branży i jej odbiór społeczny, determinuje w pewnym zakresie postrzeganie sektora przez administrację w sferze edukacji, rybactwa czy ochrony środowiska.

Struktura wiekowa i poziom wykształcenia zatrudnionych w rybactwie stawowym

Według danych publikowanych w opracowaniach specjalistycznych w polskiej akwakulturze (głównie produkcja karpia i pstrągów) zatrudnionych jest aktualnie ok. 2 700 osób⁷¹. Nie istnieją bliższe dane dotyczące zarówno struktury wiekowej osób pracujących w gospodarce stawowej typu karpiego jak i ich wykształcenia. Ankieta przeprowadzona na terenie badanych LGR umożliwia, w pewnym zakresie, oszacowanie tych danych.

W świetle wyników badań ankietowych można stwierdzić, że w analizowanych LGR, na łączną liczbę deklarowanych 412 osób pracujących w obiektach stawowych (co stanowi około 16 % zatrudnionych w sektorze polskiej akwakultury) dominują osoby w wieku powyżej 25 lat. Jest to około 93 % ogólnej liczby wszystkich zatrudnionych. W tym 52,3% osiągnęło wiek w przedziale 25–50 lat a 40,6 % powyżej 50 r. życia (tab. 56). **Osoby, które nie przekroczyły 25 r. życia stanowią zaledwie 7% deklarowanych w ankietach jako zatrudnione (6% liczby osób z grupy „kadra kierownicza” i 8 % z grupy „pracownicy”).** O ile wśród „pracowników” większość osiągnęła wiek w przedziale od 25 do 50 r. życia (54,2 %) to w przypadku „kadry kierowniczej” najliczniej reprezentowana jest grupa powyżej 50 lat (49,7 %). Najbardziej zaawansowaną wiekowo jest grupa zatrudnionych w Krośnieńsko-Gubińskiej Grupie Rybackiej oraz LGR Żabi Kraj. Najmniej natomiast w LGR Świętokrzyski Karp oraz LGR Puszczy Sandomierskiej.

Tak ukształtowana struktura wiekowa świadczy o braku dopływu młodych osób do pracy w gospodarce stawowej i postępującemu procesowi zaburzenia struktury wiekowej, zarówno pracowników, jak i kadry kierowniczej na rzecz coraz większego udziału osób starszych. Stanowi to jedno z największych zagrożeń potencjału rozwojowego gospodarki karpiowej.

Korzystnie prezentuje się poziom wykształcenia zatrudnionych. Uzyskane dane sumaryczne wskazują na zrównoważony udział wszystkich grup (zasadnicze, średnie i wyższe) z niewielką

⁷¹ Strategia zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa na lata 2012-2020. Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Warszawa 2012. Dokument przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 25 kwietnia 2012 r.

przewagą wykształcenia na poziomie średnim (tab. 56). Jednak wśród zatrudnionych z grupy „pracownicy” (tab. 58) najwięcej (45%) było deklarujących wykształcenie zasadnicze, dla którego najwyższy udział (83%) stwierdzono w LGR Dolnośląska Kraina Karpia i Krośnieńsko-Gubińska Grupa Rybacka (66%), natomiast w przypadku kadr kierowniczych (tab. 57), najliczniej reprezentowane były osoby po studiach. W ankietach ta grupa stanowiła największy udział w LGR Żabi Kraj (100%) i Starzawa (60%).

Tabela 56. Wiek i wykształcenie zatrudnionych (w %, na podstawie deklaracji ankietowanych)

LGR	Wiek			Wykształcenie			Profil wykształcenia	
	do 25	25–50	pow. 50	zasadnicze	średnie	wyższe	rybackie	nie rybackie
LGR Bielska Kraina	8	49	43	35	27	38	33	67
LGR Dolnośląska Kraina Karpia	2	60	38	56	26	18	16	84
LGR Jędrzejowska Ryba	5	60	35	23	50	27	18	82
Krośnieńsko-Gubińska Grupa Rybacka	0	33	67	46	27	27	31	69
LGR Między Nidą a Pilicą	5	59	36	36	43	21	33	67
NN	26	16	58	47	32	21	29	71
LGR Opolszczyzna	5	49	46	40	36	24	9	91
LGR Puszczy Sandomierskiej	0	75	25	25	50	25	38	62
LGR Starzawa	15	44	41	30	22	48	4	96
LGR Świętokrzyski Karp	11	62	27	19	57	25	13	87
LGR Żabi Kraj	8	40	52	25	33	42	30	70
Średnio:	7,0 !	52,3	40,6	33,0	37,4	29,6	20,2 !	79,8

Obok poziomu wykształcenia badanie ankietowe dotyczyło również deklarowanego przez respondentów jego profilu. Ten element w obliczu uzyskanych odpowiedzi wypada najmniej korzystnie. **Osoby zatrudnione, w zaledwie 20% deklarują wykształcenie o profilu rybackim. Wśród kadry kierowniczej ukończeniem szkoły rybackiej, niezależnie od poziomu, może pochwalić się 29%, a w grupie pracowników zaledwie 14% osób.** Największy udział osób z wykształceniem rybackim jest w LGR Puszczy Sandomierskiej (38%) oraz Między Nidą a Pilicą oraz Bielska Kraina (po 33%). W dwóch LGR (Puszczy Sandomierskiej i Starzawa) w grupie pracowników nie ma żadnego absolwenta szkół rybackich!

Tabela 57. Wiek i wykształcenie w grupie „kadra” (w %, na podstawie deklaracji ankietowanych)

LGR	Wiek			Wykształcenie			Profil wykształcenia	
	do 25	25–50	pow. 50	zasadnicze	średnie	wyższe	rybackie	nie rybackie
LGR Bielska Kraina	11	41	48	38	17	45	34	66
LGR Dolnośląska Kraina Karpia	0	66	33	0	44	56	43	57
LGR Jędrzejowska Ryba	10	57	33	15	55	30	20	80
Krośnieńsko-Gubińska Grupa Rybacka	0	0	100	17	33	50	17	83
LGR Między Nidą a Pilicą	5	60	35	15	55	30	50	50
NN	0	22	78	22	44	33	38	62
LGR Opolszczyzna	10	35	55	10	35	55	16	84
LGR Puszczy Sandomierskiej	0	40	60	20	40	40	60	40
LGR Starzawa	0	40	60	0	40	60	20	80
LGR Świętokrzyski Karp	0	55	45	9	55	36	18	82
LGR Żabi Kraj	0	33	66	0	0	100	33	66
Średnio:	6	45	49	16	40	43	29	71

Tabela 58. Wiek i wykształcenie w grupie „pracowników” (w %, na podstawie deklaracji ankietowanych)

LGR	Wiek			Wykształcenie			Profil wykształcenia	
	do 25	25–50	pow. 50	zasadnicze	średnie	wyższe	rybackie	nie rybackie
LGR Bielska Kraina	0	75	25	25	63	13	29	71
LGR Dolnośląska Kraina Karpia	3	58	39	83	17	0	6	94
LGR Jędrzejowska Ryba	0	86	14	63	25	13	13	87
Krośnieńsko-Gubińska Grupa Rybacka	0	56	44	66	22	11	33	66
LGR Między Nidą a Pilicą	5	59	36	55	32	13	18	82
NN	55	1	44	70	20	10	22	78
LGR Opolszczyzna	2	58	39	49	44	7	5	95
LGR Puszczy Sandomierskiej	0	100	0	33	66	0	0	100
LGR Starzawa	18	45	36	36	18	45	0	100
LGR Świętokrzyski Karp	19	68	13	26	58	16	10	90
LGR Żabi Kraj	8	41	51	27	35	38	12	88
Średnio:	8	57	35	45	36	18	14	86

Aktualny system szkolnictwa rybackiego działa w oparciu o szkolnictwo średnie oraz wyższe. Na poziomie szkolnictwa wyższego funkcjonuje od wielu lat. Aktualnie jego stan trudno uznać za bardzo dobry czy też wadliwy, co wynika przede wszystkim ze zmian preferencji potencjalnych

kandydatów na studia, skutkujących malejącą z roku na rok liczbą zainteresowanych studiami kierunkowymi z rybactwa. Tendencja ta ma daleko idące konsekwencje, zagrażające ciągłości kształcenia kolejnych roczników absolwentów rybactwa, legitymujących się wyższym wykształceniem. Uczelnie w trosce o egzystencję na rynku szkolnictwa wyższego podejmują kroki zapewniające corocznie jak największą liczbę kandydatów. Niestety również takie, które ograniczają znaczenie i prestiż rybactwa w naszym kraju. Przykładem niech będzie likwidacja wydziału rybackiego w istniejącej strukturze UWM w Olsztynie i włączenie go w konglomerat o nazwie „Wydział Nauk o Środowisku”. W przypadku dalszych niekorzystnych tendencji w rekrutacji na studia rybackie sytuacja może być podobna również w ZUT w Szczecinie. Trudno prognozować rozwój sytuacji w świetle nadchodzącej, zapowiadanej reformy szkolnictwa wyższego, przewidującej wyodrębnienie kategorii uczelni zawodowych obok uniwersytetów z puli szkół wyższych w Polsce. Niewątpliwie, jeżeli szkolnictwo rybackie na poziomie wyższym ma się utrzymać i zachować szanse ewolucji i rozwoju, należy podjąć kroki w celu zwiększenia liczby kandydatów. Odpowiednie zaplecze dydaktyczne oraz doświadczona grupa nauczycieli akademickich jest nadal gotowa na ich przyjęcie. Wydziały rybackie podejmują znaczny trud w tym zakresie, jednak konkurencja jest coraz większa, zwłaszcza w obliczu narastającego niżu demograficznego.

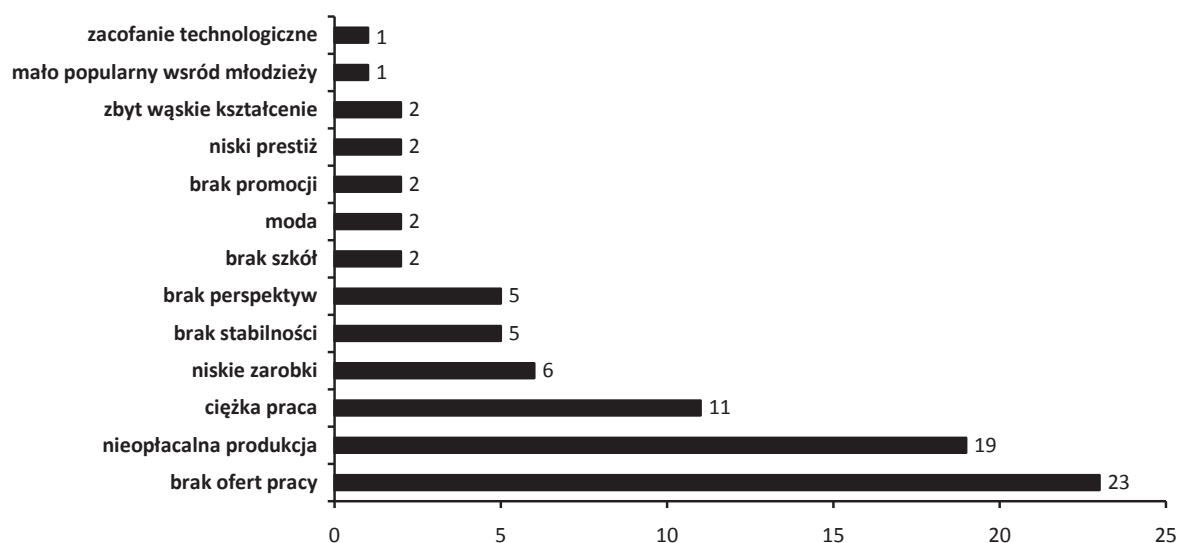
Szkolnictwo rybackie zasadnicze i średnie jest obecnie w stanie zapaści.

Od kilku lat, mimo wysiłku władz szkół i prób pomocy ze strony stowarzyszeń absolwentów czy organizacji producentów niewiele się zmienia. Szkoły nie mogą uruchomić nawet jednej klasy specjalistycznej z rybactwa śródlądowego. Stosunkowo blisko tego celu była w 2012r. zasłużona szkoła w Sierakowie. Jakie są zatem przyczyny tak głębokiego kryzysu? W świetle wyników przeprowadzonych badań ankietowych można stwierdzić, że większość (ponad 50%) respondentów uznaje potrzebę posiadania wykształcenia rybackiego dla właściwego prowadzenia obiektu stawowego. Co więcej, widzi jednocześnie zasadność istnienia szkół rybackich na wszystkich poziomach: zasadniczym (57 %), średnim (76 %) oraz wyższym (64 %). Również ocena jakości i efektów kształcenia w systemie szkolnictwa rybackiego, jaką można sformułować na podstawie odpowiedzi udzielonej przez ankietowanych na pytanie dotyczące przygotowania absolwentów szkół średnich i wyższych jest raczej pozytywna. W przypadku szkół średnich właściwe przygotowanie uznaje 44%, natomiast niewłaściwe zaledwie 5%. Absolwenci szkół wyższych są właściwie przygotowani do zawodu według 41%, a niewłaściwie dla 13% respondentów.

Jeżeli zasadne jest w mniemaniu praktyków uzyskanie wykształcenia rybackiego, to jakie są przyczyny odwrotu młodych ludzi od szkół rybackich? Na to pytanie odpowiadali ankietowani (rys. 42). Okazuje się, że z punktu widzenia respondentów kluczowe są w tym wypadku czynniki wynikające ze stanu ekonomicznego gospodarki stawowej. Na czołowym miejscu znalazł się tylko jeden argument, który można uznać za „nieekonomiczny” – „ciężka praca” .

Jednym z czynników podejmowania określonego profilu kształcenia oddziałującym na decyzje kandydatów jest perspektywa zatrudnienia w wyuczonym zawodzie. Ankietowani z terenu LGR objętych badaniami zostali zapytani zatem czy w najbliższym czasie przewidują zatrudnienie absolwentów szkół rybackich? Zaledwie 15 % dało odpowiedź twierdzącą, natomiast aż 64 % było przeciwnego zdania. W związku z tym oraz w świetle analiz struktury oraz profilu wykształcenia zatrudnionych w gospodarce stawowej (tab. 56, 57, 58) należy uznać, że w najbliższym czasie możliwości podjęcia pracy w gospodarstwach karpionych przez absolwentów szkół rybackich będą ograniczone, jednak w dalszej perspektywie mają szansę się poprawić.

Rys. 42. Powody malejącego zainteresowania młodzieży kształceniem w zawodzie rybackim wg ankietowanych (w % wskazań)

Tradycyjne formy kształcenia w zakresie rybactwa stawowego w Polsce stoją w obliczu zmian wynikających z nowych uregulowań prawnych i organizacyjnych. Trudności w pozyskiwaniu kandydatów, dotyczące przede wszystkim szkolnictwa zasadniczego i średniego oraz w mniejszym stopniu wyższego, stanowią realne zagrożenie dla jego istnienia. Niewątpliwie, istnieją przesłanki pozwalające na stwierdzenie, że w najbliższych latach jest szansa na zwiększenie zainteresowania szkołami rybackimi. Okolicznościami sprzyjającymi mogą być, w ujęciu ogólnym wzrastające zainteresowanie młodzieży edukacją zawodową. W wymiarze branżowym rozwój akwakultury w kraju oraz aktualna struktura wiekowa zatrudnionych w sektorze gospodarki stawowej, charakteryzująca się znacznym udziałem osób po 50 r. życia. Czy okoliczności te zostaną wykorzystane przez szkolnictwo rybackie? Jest to możliwe jedynie pod warunkiem wprowadzenia szeregu zmian, które wymagają niezbędnego wsparcia.

16.2.4. Propozycje nowych rozwiązań w systemie kształcenia

W ostatnim czasie Ministerstwo Edukacji Narodowej przygotowało modernizację systemu kształcenia zawodowego i ustawicznego zaprezentowaną w ustawie z dnia 19 sierpnia 2011 r.⁷². Jej wdrażanie w szkołach ponadgimnazjalnych prowadzących kształcenie zawodowe rozpoczęło się wraz z początkiem nowego roku szkolnego 2012/2013. Zmiany mają na celu podniesienie jakości i efektywności systemu kształcenia zawodowego i ustawicznego w kontekście oczekiwań rynku pracy, a w konsekwencji zwiększenie jego atrakcyjności. Nowe rozwiązania systemowe dotyczące kształcenia zawodowego wchodzące obecnie w życie dotyczą również kształcenia w obszarze rybactwa śródlądowego. Od 1 września 2012 r. w zasadniczych szkołach zawodowych można kształcić się w 76 zawodach w tym w zawodzie rybak, dla którego wyodrębniono oddzielną kwalifikację. W ciągu trzech lat nauki 60 % czasu przeznaczono obligatoryjnie na kształcenie praktyczne, które można odbywać u pracodawcy. W technikach można kształcić się w 92 zawodach w tym w zawodzie rybaka śródlądowego. Nauka w technikum rybackim trwa cztery lata i dla omawianego zawodu również wyodrębniono kwalifikacje. Liczba godzin kształcenia teoretycznego jest równa liczbie godzin praktyk zawodowych, które organizowane są przede wszystkim u pracodawców. Podniesienie znaczenia kształcenia praktycznego i realizowanie go w dużym stopniu poza szkołami jest jedną z propozycji ankietowanych członków LGR. Praktyczną naukę zawodu uznawali najczęściej za najważniejszą formę wśród propozycji własnych.

W nowym modelu kształcenia zawodowego, który zaczyna już obowiązywać w kraju, dokonano również znaczących zmian w systemie kształcenia osób dorosłych. Mogą one uzyskiwać lub podnosić swoje kwalifikacje zawodowe w formach pozaszkolnych w elastycznym systemie kształcenia ustawicznego. Rodzaje, formy oraz tryb i warunki ich prowadzenia określa rozporządzenie MEN z 11 stycznia 2012 r. w sprawie kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych. Są to np. kwalifikacyjne kursy zawodowe prowadzone przez szkoły publiczne, niepubliczne, placówki kształcenia ustawicznego czy podmioty działające na rynku oświatowym. Inne formy kształcenia ustawicznego to np. kursy umiejętności zawodowych lub inne umożliwiające uzyskiwanie wiedzy, umiejętności i kwalifikacji zawodowych. Nowe przepisy stwarzają szanse na rozwinięcie pozaszkolnych form kształcenia również w zakresie rybactwa. Jako najbardziej przydatne dla uzyskania wystarczającego zasobu umiejętności rybackich respondenci postrzegają kursy w wymiarze co najmniej jednego roku (44 % wskazań, najczęściej z terenu LGR Świętokrzyski Karp, Między Nidą a Pilicą oraz Opolszczyzna i Dolnośląska Kraina Karpia), kilkutygodniowe kursy (34% ankietowanych – najwyższy procent z LGR Krośnieńsko-Gubińska Grupa Rybacka i Jędrzejowska Ryba). Cykliczne warsztaty, jako przydatne w tym zakresie wymieniło 33% pytanych. Tylko 27% widzi kilkudniowe szkolenia jako właściwą formę

⁷² Ustawa z dnia 19 sierpnia 2011 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. z 2011 roku, nr 205, poz. 1206.

kształcenia. Najwyższe poparcie uzyskała ona wśród ankietowanych z LGR Bielska Kraina i Opolszczyzna.

Nowe rozwiązania systemowe w sferze kształcenia zawodowego i ustawicznego w Polsce są w fazie wdrażania i trudno wyrokować na ile i w jaki sposób będą wpływać w najbliższym czasie na stan szkolnictwa w zakresie rybactwa stawowego. Należy zakładać pozytywny wpływ nowego systemu na jakość kształcenia, jednak mimo to konieczne jest zaproponowanie **wsparcia dla branżowego szkolnictwa w zakresie programowym i organizacyjnym**.

W sferze programowej należy podjąć inicjatywy dotyczące treści i form nauczania. Obowiązujące programy należy poddać analizie pod kątem wymagań stawianych przed absolwentami szkół rybackich. Profil absolwentów powinien ulec przeobrażeniu w kierunku poznania i umiejętności zastosowania w praktyce nowoczesnych technologii wykorzystywanych w akwakulturze przy jednoczesnym zachowaniu jej tradycyjnych form. Jednocześnie program kształcenia powinien uwzględniać nie tylko aspekty technologiczne procesu produkcji ryb, ale również sprzyjać rozwojowi wiedzy absolwentów w zakresie uwarunkowań pozaprodukcyjnych gospodarki karpiowej. Ważnym elementem kształcenia powinno być także poznanie podstaw prawnych, aspektów funkcjonowania produkcji stawowej oraz zasad aplikacji w przypadku pozyskiwania środków finansowych. Oczywiście jest, że wymienione przykładowe propozycje programowe należy traktować jako głos w dyskusji. Powinna ona prowadzić do opracowania ram kształcenia, które pozwolą na stworzenie atrakcyjnej oferty dla kandydatów, wyróżniającej szkolnictwo rybackie na rynku edukacyjnym, a jednocześnie dającym możliwość przygotowania absolwentów szkół rybackich do wymagań rynku pracy. Opracowanie propozycji programowych w zakresie teoretycznym, jak i praktycznym może być zadaniem zespołu powołanego z inicjatywy środowiska rybackiego. Jego członkami powinni zostać eksperci z zakresu rybactwa, edukacji zawodowej oraz przedstawiciele pracodawców.

Niezbędnym warunkiem właściwego kształcenia w zawodzie rybackim jest wiedza praktyczna. Musi być ona zdobyta tam, gdzie jest ona na zadowalającym poziomie. Tu otwiera się konieczność stworzenia systemu praktycznego kształcenia uczniów we współpracy ze środowiskiem producentów za pośrednictwem ich organizacji. Producenci widzą taką potrzebę, czego świadectwem są wyniki badań ankietowych przeprowadzonych w LGR. Możliwości praktycznego doskonalenia można szukać również w ośrodkach zagranicznych, prowadzonych na odpowiednim poziomie. Co więcej, takie rozwiązanie z pewnością zwiększy atrakcyjność oferty edukacyjnej szkół rybackich, co również podkreślali respondenci z LGR objętych badaniami ankietowymi. Jedną z perspektywicznych dróg doskonalenia umiejętności w rybactwie stawowym może być system doradztwa, podobnie jak w innych obszarach produkcji żywności. Wymaga to jednak stworzenia przygotowanego merytorycznie zespołu specjalistów – doradców i konsultantów. Ważną rolę w tym zakresie mogłyby spełnić Lokalne Grupy Rybackie.

Dla dalszego funkcjonowania szkolnictwa rybackiego istotne jest również **wsparcie organizacyjne**. Może ono przybierać różne formy. Jedną z podstawowych jest podjęcie

współpracy na rzecz promocji rybactwa wśród uczniów gimnazjum oraz kandydatów na studia rybackie. Kolejną z nich jest obejmowanie szkół patronatem przez organizacje rybackie lub duże podmioty działające w branży rybackiej. Może on polegać na organizowaniu praktyk, udziale w programach stypendialnych dla uczniów osiągających wyróżniające wyniki kształcenia, bądź wsparcia uczniów z rodzin o niskich dochodach. Ważną rolę w tym zakresie mogą spełniać Lokalne Grupy Rybackie. Omawiane rozwiązania nie wyczerpują listy możliwości wspierania szkół rybackich i ich uczniów. W tym zakresie jest dużo do zrobienia, a znaczącą rolę mogą tutaj odegrać również instytuty resortowe oraz szkoły wyższe, współpracując ze szkołami rybackimi choćby w opracowaniu treści kształcenia lub uczestnicząc w programach wspomagających rozwój kapitału ludzkiego. Bardzo ważnym elementem współpracy może być bezpośrednie wsparcie kadrowe, jak i doskonalenie wiedzy umiejętności nauczycieli szkół rybackich.

W obecnej chwili trudno ocenić jak głębokie zmiany powinny dotyczyć struktury szkolnictwa rybackiego. Istotną sprawą jest próba odpowiedzi na pytanie, czy obecna sieć placówek szkolnych jest adekwatna do potrzeb i nie wymaga rewizji? Brak kandydatów do szkół rybackich jest realnym uzasadnieniem postawienia tej kwestii. Jednocześnie, nie można zapominać, że aktualnie, potencjalni absolwenci szkół zasadniczych czy techników rybackich mają ograniczone szanse zatrudnienia w zawodzie. Potwierdzają to wyniki przeprowadzonych badań ankietowych. Być może, jednym z rozwiązań, które należy rozważyć w przyszłości jest stworzenie jednego, silnego ośrodka oferującego kształcenie teoretyczne i praktyczne w rybactwie stawowym na poziomie zasadniczym i średnim. Idea ta znalazła znaczące, 55-procentowe wsparcie wśród ankietowanych członków Lokalnych Grup Rybackich. Obecnie, uzasadnionym wydaje się jednak wykorzystanie istniejącego, znacznego potencjału przy zapewnieniu możliwych form wsparcia.

Podstawowym celem proponowanych rozwiązań powinno być:

- **utrzymanie możliwości edukacji zawodowej i kształcenia ustawicznego w zakresie rybactwa stawowego w formach szkolnych i pozaszkolnych oraz**
- **dostosowanie formy i zakresu kształcenia w obszarze gospodarki stawowej do wymagań pracodawców i potrzeb rynku pracy.**

Mirosław Cieśla**17. Wielofunkcyjna i zintegrowana rola stawowej gospodarki karpiowej****17.1. Rola stawowej gospodarki karpiowej w ekonomiczno-społecznym rozwoju regionów oraz znaczenie obiektów stawowych na terenach użytkowanych rolniczo.**

Wielofunkcyjność gospodarki karpiowej oznacza różnorodność zadań, jakie ten rodzaj działalności gospodarczej spełnia. Główną funkcją jest zagospodarowanie nieużytków rolnych do produkcji ryb. Wiodące funkcje pozaprodukcyjne to retencja wody, przeciwdziałanie skutkom zmian klimatycznych, ochrona przyrody, wspieranie różnorodności biologicznej. Ekstensywny charakter chowu umożliwi integrację rybactwa z działalnością pozarybacką np. świadczeniem usług turystycznych. Jako trwały element krajobrazu Polski tradycyjne stawy karpiove stanowią bezcenną wartością dodaną regionów wiejskich.

Pierwszy okres intensywnego rozwoju gospodarki karpiowej nastąpił w XII i XIII wieku. Powstały w tym czasie najbardziej znane, istniejące po dzień dzisiejszy, gospodarstwa karpiove, takie jak Milicz, Przygodzie, Zator czy Łyszkowice. Utrwalenie religii chrześcijańskiej, liczne dni postu oraz szybki wzrost liczby ludności w wyniku lokowania pierwszych miast spowodował znaczący wzrost zapotrzebowania na ryby, których podaż z rzek i jezior nie była wystarczająca. Rozpoczęto produkcję ryb w specjalnie tym celu budowanych zbiornikach, wówczas określanych jako „rybniki”, obecnie zaś nazywanych „stawami”. Produkcja karpi była ściśle zintegrowana z produkcją rolną. Po okresie rybackiego użytkowania, który trwał 5 – 7 lat, stawy były ugorowane i wykorzystywane do uprawy zbóż. Ponieważ stawy karpiove budowane były na ziemiach mało żyznych lub w ogóle nieprzydatnych do produkcji rolniczej, okres rybackiego użytkowania w znaczący sposób podnosił żyzność tych gruntów dzięki gromadzeniu dużej ilości mułu nanoszonego przez wodę. Jednocześnie użytkowanie rolnicze sprzyjało mineralizacji nagromadzonych osadów i przywracało stawom dużą wydajność naturalną, stanowiącą jedyne źródło pokarmu dla ryb. Kodeks Dyplomatyczny Wielkopolski (*Codex Diplomaticus Majoris Poloniae* 1877) zawiera datowane na XII i XIII stulecie zapisy o nadaniach dóbr ze stawami, praw do ich budowy oraz do połowów i sprzedaży ryb. Takie zaliczane do przywilejów nadania jednoznacznie wskazują na ekonomiczną i społeczną rangę gospodarki stawowej.

Okres największego rozkwitu stawowej produkcji karpia przypadł w Polsce na XV, XVI i początek XVII stulecia. W owym okresie powierzchnia stawów znacząco wzrosła, ponieważ produkcja ryb była cenowo bardzo opłacalna w relacji do zbóż. Wprowadzono także chów kilku gatunków ryb w jednym stawie, obecnie nazywany polikulturowym. Lokalne społeczności znajdowały zatrudnienie przy budowie stawów i ich późniejszym użytkowaniu. Powstawały w tym czasie swoiste „pomniki świetności” świadczące o ekonomicznej i społecznej randze gospodarki stawowej. Takim przykładem jest staw „Zygmunta Augusta”, wybudowany w 1560 r. koło Knyszyna pod osobistym patronatem króla Zygmunta II Augusta. Jego powierzchnia wynosi 460

ha i jest to do chwili obecnej największy staw karpiowy w Polsce. Uważany za twórcę literackiego języka polskiego Mikołaj Rej, w poemacie „Zwierciadło” z 1568 r. pisał o celowości czy wręcz konieczności chowu ryb. Autor wskazuje, że dzięki rybom gospodarz zyskuje dodatkowy przychód, ludzie pracę, zaś stawy same w sobie stanowią rozkosz dla oczu. Już wówczas ludzie mieli świadomość, że stawy to nie tylko produkcja, chociaż pojęcia „wielofunkcyjność” z pewnością nie znali. Całkowitej zmianie uległ również sposób budowania stawów karpiowych. Nie były to już prymitywne zbiorniki retencyjne, obwałowane ziemią, ale budowle wodne z własną infrastrukturą hydrotechniczną. Wyposażano je w urządzenia do doprowadzenia i odprowadzenia wody, systemy rowów osuszających dno oraz tereny przyległe, rowy doprowadzające i odprowadzające wodę. Nadal jednak stawy lokowano na ziemiach o znikomej przydatności rolniczej, podnosząc w ten sposób ich wartość. Tak ogromne prace inżynierskie wymagały ogromnych nakładów robocizny. Dzięki temu ludność miejscowa znajdowała zatrudnienie podczas budowy, zaś w późniejszym okresie przy pracach związanych z odłowami ryb oraz konserwacją stawów. Według Nyrka (1966) na Śląsku, który był wiodącym ośrodkiem produkcji karpia, powierzchnia stawów w XVI wieku wynosiła około 30 000 ha. W roku 1573 ukazał się kompleksowy podręcznik budownictwa stawowego oraz chowu ryb napisany przez Olbrychta Strumieńskiego. Podręcznik ten przez kilka stuleci stanowił jeden z kanonów sztuki inżynierskiej. W 1609 r. ukazało się inne wydawnictwo, którego autorem był Stanisława Stroynowskiego. Opisuje ono rewolucyjne (w XVI wieku) metody produkcji. Opracowane zostały nowoczesne jak na ówczesne czasy sposoby produkcji. Budowano oddzielne stawy przeznaczone do rozmnażania karpia oraz do podchowu w pierwszym roku życia. Co ciekawe obydwie podręczniki wydano w języku polskim, nie zaś w dominującej wówczas łacinie, dzięki czemu dużo większa liczba osób mogła mieć dostęp do takiej literatury.

Okres wspaniałego rozkwitu trwał do końca XVII w., kiedy to nastąpił kryzys, a w konsekwencji upadek polskiej państwowości. Aż do drugiej połowy XIX wieku stawy popadały w coraz to większą ruinę, zaś gospodarka cofnęła się do poziomu średniowiecznego. Część obiektów zlikwidowano, przekształcając je w grunty rolne. Jak podaje wspomniany wcześniej Nyrk (1966), w regionie Śląska powierzchnia stawów zmniejszyła się aż pięć razy. Jednakże wiele gospodarstw, jak Milicz czy Zator, pozostało, co jednoznacznie wskazuje, że nie była możliwa inna formuła ich zagospodarowania aniżeli stawowa produkcja ryb.

Kolejny okres dynamicznego rozwoju datować należy od 1870 r., kiedy Thomas Dubisch wdrożył opracowany przez siebie system polegający na wyodrębnieniu w gospodarstwie stawów dla kolejnych roczników karpia. Proces ten po raz pierwszy przeprowadzono w stawach w Iłownicy i Landeku koło Cieszyna. Stawy były odpowiednio przygotowywane i nawożone, zaczęto normować obsadę odpowiednio do wieku ryb i wydajności stawów. W tym samym czasie zaczęto także wprowadzać dokarmianie karpia zbożem, co jeszcze bardziej podnosiło efektywność i ekonomiczną opłacalność produkcji. W rezultacie cykl produkcji skrócony został do zaledwie dwóch – trzech. Wychodowany przez polskich hodowców pod koniec XIX wieku tzw.

„karp galicyjski” stał się wzorcem dla innych hodowców tej ryby i został rozpropagowany w całej Europie, a nawet introdukowany w Ameryce Północnej.

Dynamiczny rozwój gospodarki karpiowej trwał praktycznie do końca ubiegłego stulecia. W okresie międzywojennym, wykorzystując przychylną politykę rządową, powiększono powierzchnię stawów karpiowych z ok. 60 000 ha (Staff 1925) do niemal 90 000 ha (Sakowicz 1943), zaś produkcja osiągnęła najwyższą we wszystkich krajach ówczesnej Europy wielkość 13 000 ton. Po II wojnie światowej, na skutek zmian geopolitycznych powierzchnia stawów w Polsce zmniejszyła się do 66 000 ha, lecz do lat 90. zwiększyła się ponownie do ponad 70 000 ha. Produkcja karpia konsumpcyjnych wynosiła ok. 20 000 ton rocznie z rekordową produkcją niemal 23 000 ton w roku 2000 (Guziur i in. 2003).

W chwili obecnej stawy typu karpiowego nadal są nieodłącznym elementem gospodarki naszego kraju, odgrywając bardzo ważną rolę ekonomiczną i społeczną. Powierzchnia ewidencyjna stawów wynosi 74 733 ha, z czego powierzchnia użytkowa stanowi aż 82,5 % i wynosi 61 650 ha. Największa część zlokalizowana jest w województwach śląskim (11 400 ha), dolnośląskim (9 300 ha), mazowieckim (6 800 ha), podkarpackim (6 100 ha), wielkopolskim (5 800 ha) i (lubelskim 5 700 ha). W niektórych regionach (Milicz, Skoczów, Oświęcim, Pszczyna) pokrywają 5–10% (!) powierzchni terenu. Według wyników narodowego spisu powszechnego z 2002 r. ponad 10 000 podmiotów zadeklarowało działalność w zakresie rybactwa śródlądowego i produkcji stawowej. Liczba gospodarstw karpiowych szacowana jest obecnie na około 670. Powierzchnia użytkowa stawów jest praktycznie na niezmiennym poziomie w stosunku do lat 90. ubiegłego wieku. Jednakże z ilości tej ok. 10 – 15% powierzchni wyłączono jest z produkcji na skutek złego stanu grobli lub innych budowli hydrotechnicznych, deficytów wody itp. Ponadto od roku 2000 produkcja karpia systematycznie zmniejsza się, obecnie wynosi ok. 16 000 ton rocznie. Na przestrzeni ostatnich lat jest to bardzo poważny spadek, o 6 000 ton. Zjawisko to jest bardzo niebezpieczne i z pewnością wpływa negatywnie na rolę, jaką odgrywa obecnie stawowa gospodarka karpiowa w gospodarce kraju. Natomiast z całą pewnością sektor nadal pełni bardzo ważną rolę w zakresie działania na rzecz regionów. Świadczy o tym chociażby aktywność i skuteczność w pozyskiwaniu środków finansowanych z tzw. funduszy unijnych. W ramach programu operacyjnego dla rybactwa na lata 2007–2013, w skrócie PO Ryby 2007–2013, wydzielono środki przeznaczone na „Wsparcie obszarów zależnych od rybactwa”, czyli dla regionów, których działalność jest ściśle uzależniona od rybactwa. O środki te, alokowane w Osi IV PO Ryby 2007–2013, mogli wnioskować hodowcy skupiający się w tzw. Lokalne Grupy Rybackie (LGR). Na terenach, gdzie zlokalizowane są stawy karpiove powstało 18 typowo karpiowych Lokalnych Grup Rybackich, na 48 ogółem w całym kraju. Konkurując z innymi gałęziami rybactwa (morskim, jeziorowym, pstrągarnstwem, przetwórstwem ryb) pozyskały one niemal ¼ środków. Ze środków tych finansowanych jest wiele działań stymulujących rozwój lokalny. Fakt ten bardzo dobitnie świadczy, jak ogromną rolę nadal odgrywa stawowa gospodarka karpiowa w wymiarze ekonomicznym i społecznym lokalnych społeczności.

Jednocześnie opisany zarys historyczny sektora – jedynie z konieczności bardzo krótki – świadczy o ogromnym potencjale, który może i powinien być dużo pełniej wykorzystany w nadchodzącej przyszłości.

Niezmienny na przestrzeni wieków pozostaje charakter stawowej gospodarki karpiovej opartej w dużej mierze na naturalnym pokarmie. Ponieważ zasoby takie są ograniczone, zaś ich odnawialność w naszych warunkach klimatycznych jest powolna, produkcja ma wybitnie ekstensywny charakter. Jest za to bardzo przyjazna zarówno dla ryb jak i środowiska. Ma wszelkie znamiona produkcji zrównoważonej lub wręcz ekologicznej. Jednakże musi odbywać się z wykorzystaniem dużych powierzchni, co generuje konieczność zatrudniania dużej liczby osób, niezbędnych w produkcji i do utrzymania infrastruktury stawowej. W ostatnich latach dodatkowym obciążeniem jest usuwanie ogromnych szkód w tejże infrastrukturze powodowanych przez szkodniki rybackie, głównie bobry. Wołos i Lirski (2010) podają, że przeciętne zatrudnienie w gospodarstwie karpiowym wynosi w naszym kraju 4 osoby/100 ha stawów, co daje ok. 2 800 osób zatrudnionych bezpośrednio w produkcji. Z jednej strony, dla właściciela gospodarstwa, jest to ogromne obciążenie finansowe znacząco podnoszące koszty funkcjonowania jego przedsiębiorstwa. Z drugiej jednak, ze względów ekonomicznych i społecznych, tak duże zatrudnienie jest bardzo korzystne gdyż utrzymywane są liczne miejsca pracy. Jest to o tyle istotne, że lokalizacja stawów karpiowych w znacznej części pokrywa się obecnie z regionami o najwyższym bezrobociu⁷³. Sezonowe piętzenie prac na stawach, w okresie odłowów i sprzedaży ryb, powoduje konieczność zatrudniania pracowników dorywczych. Bardzo często są to kobiety sortujące ryby, czy też zajmujące się ich sprzedażą lub przygotowaniem do sprzedaży. Według Wołosa i Lirskiego (2010) robocizna stanowi obecnie około 40% ogółu kosztów działania gospodarstwa karpiowego – na drugim miejscu są koszty paszy wynoszące 25% całych nakładów.

W odczuciu hodowców rola stawowej produkcji karpiovej w ekonomiczno-społecznym rozwoju regionów ulega systematycznie zmniejszeniu, sytuacja finansowa gospodarstw jest coraz gorsza, a przyszłość jest bardzo niepewna. W tabeli 59 przedstawiono wyniki analizy opłacalności (mierzonej proporcją dochodów do kosztów) czterech różnych form produkcji w rybactwie śródlądowym.

Tabela 59. Opłacalność różnych form produkcji rybackiej w Polsce w latach 2005, 2007 i 2010 (na podst. Wołos i in. 2006, Wołos i Lirski 2010, Wołos i in. 2011).

Rok	Rodzaj gospodarki			
	karpiowa	pstrągowa	stawowo-jeziorowa	jeziorowa
2005	-3,0%	18,0%	10,4%	6,8%
2007	6,9%	11,8%	7,4%	8,5%
2010	11,1%	12,1%	10,9%	8,2%

⁷³ Strategia zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa na lata 2012-2020, MRiRW, Warszawa, 2012.

W latach 2005 i 2007 produkcja karpia była najmniej opłacalną działalnością z zakresu rybactwa śródlądowego. W 2010 r. sytuacja ta uległa pewnej poprawie, głównie dzięki temu, że hodowcy karpia uzyskali większy dostęp do środków finansowych z tzw. środków unijnych. Na uwagę zasługuje fakt, że w przypadku produkcji jeziorowej i stawowo-jeziorowej, wyniki finansowe takich obiektów były stabilniejsze, aniżeli gospodarstw czysto „rybnych” takich jak karpiove czy pstrągowe. Wynika to z faktu, że w gospodarstwach stawowo-jeziorowych lub jeziorowych osiągane są dodatkowe dochody z działalności pozarybackiej typu sprzedaż licencji wędkarskich czy też usługi dla turystyki wodnej i innych form rekreacji.

W gospodarstwach karpiowych, objętych badaniami ankietowymi w trakcie przygotowywania Strategii Karp 2020, dominującą formą działalności jest produkcja ryb konsumpcyjnych, co ilustruje tabela 60. Znacznie mniej gospodarstw produkuje materiał obsadowy, zarybieniowy, ryby ozdobne, prowadzi jakąkolwiek formę przetwórstwa ryb czy też łowisko wędkarskie.

Tabela 60. Rodzaje działalności rybackiej prowadzonej w gospodarstwach karpiowych w poszczególnych LGR, objętych badaniami ankietowymi.

Nazwa LGR	Asortyment produkowanych ryb/rodzaj działalności rybackiej					
	ryby towarowe	materiał obsadowy	materiał zarybieniowy	ryby ozdobne	przetwórstwo	łowisko specjalne
LGR Bielska Kraina	91,3	39,1	20,2	0,0	8,7	0,0
LGR Dolnośląska Kraina Karpia	100,0	75,0	25,0	0,0	0,0	25,0
LGR Jędrzejowska Ryba	77,8	38,9	16,7	11,1	55,6	11,1
Krośnieńsko-Gubińska Grupa Rybacka	100,0	60,0	60,0	0,0	0,0	40,0
LGR Między Nidą a Pilicą	75,0	50,0	50,0	25,0	0	16,7
NN	66,7	50,0	16,7	0,0	0,0	0,0
LGR Opolszczyzna	84,2	52,6	26,3	0,0	5,3	0,0
LGR Puszczy Sandomierskiej	100,0	50,0	50,0	0,0	0,0	50,0
LGR Starzawa	100,0	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0
LGR Świętokrzyski Karp	100,0	63,6	18,2	9,1	0,0	9,1
LGR Żabi Kraj	100,0	66,6	33,3	33,3	33,3	0,0
Średnio:	85,5	65,4	26,0	6,7	4,8	8,7

Niemal we wszystkich gospodarstwach karpiowych prowadzona jest produkcja ryb konsumpcyjnych (średnio aż w 85,5% ankietowanych), przy czym w LGR Żabi Kraj, Świętokrzyski Karp, Krośnieńsko-Gubińska Grupa Rybacka, Dolnośląska Kraina Karpia oraz Starzawa wszystkie gospodarstwa produkują ryby konsumpcyjne. Jedynie w grupie ankietowanych, którzy nie określili swojej przynależności do konkretnej LGR (NN) udział ten był niższy i wyniósł 66,7%.

Wysoki jest udział gospodarstw produkujących materiał obsadowy, którego chów zadeklarowało 65,4% ankietowanych. Najwyższy odsetek takich gospodarstw znajduje się w LGR Starzawa,

Dolnośląska Kraina Karpią, Żabi Kraj i Świętokrzyski Karp. Najniższy wskaźnik stwierdzono w LGR Jędrzejowska Ryba, gdzie tylko co trzecie gospodarstwo produkuje materiał obsadowy dla innych obiektów stawowych.

Inne rodzaje działalności rybackiej, umożliwiającej dywersyfikację produkcji, są prowadzone znacznie rzadziej (tab. 60). Zaledwie co czwarte gospodarstwo prowadzi produkcję materiału zarybieniowego dla rzek, jezior i zbiorników zaporowych. Najwięcej takich gospodarstw znajduje się w LGR Krośnieńsko-Gubińska Grupa Rybacka (60,0%) oraz Między Nidą a Pilicą i LGR Puszczy Sandomierskiej (50,0%). Najmniejszą popularnością ten typ działalności cieszy się w LGR Starzawa (0,0%), Jędrzejowska Ryba i w grupie *NW* (16,7%) oraz Świętokrzyski Karp (18,2%). Produkcja ryb ornamentowych prowadzona jest przez hodowców z zaledwie czterech spośród dziesięciu analizowanych LGR, tj. Żabi Kraj, Między Nidą a Pilicą, Świętokrzyski Karp i Jędrzejowska Ryba. W pozostałych produkcja taka nie jest prowadzona w ogóle. Przetwórstwo ryb prowadzą hodowcy działający na terenach LGR Bielska Kraina, Żabi Kraj, Jędrzejowska Ryba i Opolszczyzna. Łowiska wędkarskie prowadzą hodowcy z LGR Świętokrzyski Karp, Jędrzejowska Ryba, Krośnieńsko-Gubińska Grupa Rybacka, Dolnośląska Kraina Karpią, LGR Puszczy Sandomierskiej i Między Nidą a Pilicą. W pozostałych Grupach producenci nie prowadzili łowisk wędkarskich. **W pytaniu tym wszyscy ankietowani udzielili informacji, zaznaczając chociaż jedną z odpowiedzi.**

Wyjątkowość stawowej produkcji karpia polega m.in. na tym, że oprócz działalności bezpośrednio związanej lub wynikającej z rybactwa, możliwe jest też prowadzenie na stawach działań około- lub pozarybackich. Guziur i Woźniak (2006) podają bardzo obszerną listę takich działań, które podzielone zostały na dwie zasadnicze grupy: korzyści o charakterze ekonomicznym (gospodarczo-hodowlane i służące aktywizacji zawodowej osób w regionie) oraz korzyści estetyczne. Szczególnie grupa działań o charakterze ekonomicznym może mieć istotne znaczenie dla przyszłości i dalszej roli akwakultury karpiowej w ekonomicznym rozwoju regionów. W grupie tej autorzy wymieniają m.in. możliwość dodatkowej produkcji zwierzęcej na stawach (kaczek, gęsi, owiec, nutrii), różnego rodzaju aktywności skierowanych na turystykę i integrację z działalnością rolniczą. W trakcie konsultacji zapytano producentów, które z przykładowych działań pozarybackich prowadzone są w ich regionie oraz jakie formy takiej dodatkowej aktywności już wdrożyli w swoich obiektach. W obydwu pytaniach respondenci mogli wskazać dowolną liczbę odpowiedzi lub dodać dowolną liczbę własnych propozycji w pozycji „inne”. Wyniki ankietyzacji przedstawiono w tabeli 61.

Tabela 61. Rodzaje działalności pozarybackiej, prowadzonej w regionach działania LGR

Nazwa LGR	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
LGR Bielska Kraina	13,0	13,0	8,7	21,8	21,8	8,7	13,0	4,4	0	61,1
LGR Dolnośląska Kraina Karpia	25,0	50,0	25,0	50,0	50,0	0	50,0	0	0	25,0
LGR Jędrzejowska Ryba	11,1	11,1	0	5,6	11,1	5,6	0	0	0	61,1
Krośnieńsko-Gubińska GR	0	20,0	0	0	20,0	20,0	0	0	0	48,0
LGR Między Nidą a Pilicą	8,3	50,0	16,6	25,0	50,0	8,3	16,6	16,6	0	16,6
NN	0	16,6	16,6	0	0	0	0	0	0	50,0
LGR Opolszczyzna	21,1	36,8	45,3	31,6	31,6	10,5	21,0	0	0	47,0
LGR Puszczy Sandomierskiej	50,0	100,0	100,0	0	0	0	0	0	0	0
LGR Starzawa	0	0	0	100,0	100,0	0	0	0	0	0
LGR Świętokrzyski Karp	27,2	36,4	27,2	18,2	27,2	9,1	18,2	9,1	0	36,4
LGR Żabi Kraj	0	33,3	33,3	66,6	66,6	33,3	66,6	0	0	33,3
Średnio:	30,2	27,9	20,2	21,2	26,3	8,7	14,4	3,9	0	45,2

Oznaczenia: 1 – zielone szkoty, 2 – ścieżki edukacyjne, 3 – punkty ornitologiczne, 4 – mała gastronomia, 5 – agro- i ekoturystyka, 6 – wypożyczalnia sprzętu pływającego, 7 – organizacja konferencji, 8 – muzeum rybackie, 9 – inne, 10 – procent respondentów, którzy nie udzielili żadnej odpowiedzi

Najczęstszą formą pozarybackiego działania prowadzonego w regionie, o którym wiedzieli ankietowani byli „zielone szkoty”. Średnio 30,2 % respondentów wskazało na ten rodzaj aktywności, najwyższy odsetek w LGR Puszczy Sandomierskiej, Świętokrzyski Karp, Dolnośląska Kraina Karpia oraz Opolszczyzna. Równie często ankietowani wskazali na ścieżki edukacyjne (27,9%). Ten rodzaj pozarybackiej aktywności był najczęściej wskazywany w LGR Puszczy Sandomierskiej, Dolnośląska Kraina Karpia, Między Nidą a Pilicą, Świętokrzyski Karp oraz Opolszczyzna. Na agro- i ekoturystykę wskazało 26,3 % ankietowanych, przy czym najczęściej na ten rodzaj działalności wskazywali ankietowani z LGR Starzawa, Żabi Kraj, Dolnośląska Kraina Karpia, Między Nidą a Pilicą oraz Opolszczyzna. Znacznie rzadziej ankietowani wskazywali na małą gastronomię, punkty ornitologiczne, wypożyczalnię sprzętu pływającego, organizację konferencji czy też muzeum. Co ciekawe, żaden z ankietowanych nie przedstawił swoich propozycji w punkcie „inne”. Natomiast bardzo duży odsetek ankietowanych nie udzielił jakiegokolwiek odpowiedzi (średnio aż 45,2 %). W LGR Bielska Kraina, Jędrzejowska Ryba oraz w grupie NN ponad połowa, zaś w LGR Opolszczyzna oraz Krośnieńsko-Gubińska Grupa Rybacka niemal połowa ankietowanych nie wskazała żadnej propozycji. Jedynie w LGR Starzawa i Puszczy Sandomierskiej wszyscy ankietowani zaznaczyli chociaż jedną propozycję.

W tabeli 62 przedstawiono wyniki ankietyzacji hodowców na temat już wdrożonej w ich gospodarstwach formy działalności pozarybackiej.

Tabela 62. Rodzaje aktywności pozarybackiej prowadzonej obecnie w gospodarstwie

Nazwa LGR	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
LGR Żabi Kraj	0	0	33,3	0	0	1,0	33,3	0	0	66,7
LGR Bielska Kraina	0	8,7	17,4	0	4,4	0	0	0	0	74,0
LGR Opolszczyzna	5,3	21,1	10,5	0	0	0	5,3	0	0	73,4
LGR Świętokrzyski Karp	18,2	27,3	18,2	0	9,1	0	9,1	9,1	0	36,4
LGR Jędrzejowska Ryba	0	5,6	0	5,6	5,6	0	0	0	0	88,9
Krośnieńsko-Gubińska GR	0	0	20,0	20,0	20,0	0	0	0	0	60,0
LGR Dolnośląska Kraina Karpia	0	25,0	25,0	25,0	25,0	0	0	0	0	50,0
LGR Puszczy Sandomierskiej	50,0	50,0	100,0	0	0	0	0	0	0	0
LGR Między Nidą a Pilicą	0	16,7	8,3	16,7	0	0	0	0	0	58,3
LGR Starzawa	0	0	0	0	0	0	0	0	0	100,0
NN	0	0	0	0	0	0	16,7	0	0	66,7
Średnio:	3,9	13,5	13,5	4,8	3,9	0	3,9	1,0	0	65,4

Oznaczenia: 1 – zielone szkoły, 2 – ścieżki edukacyjne, 3 – punkty ornitologiczne, 4 – mała gastronomia, 5 – agro- i ekoturystyka, 6 – wypożyczalnia sprzętu pływającego, 7 – organizacja konferencji, 8 – muzeum rybackie, 9 – inne, 10 – procent respondentów, którzy nie udzielili żadnej odpowiedzi

Najpopularniejsze pozarybackie działania już funkcjonujące w poszczególnych LGR to: ścieżki edukacyjne w LGR Puszczy Sandomierskiej, Świętokrzyski Karp, Dolnośląska Kraina Karpia, Opolszczyzna i Między Nidą a Pilicą oraz punkty ornitologiczne w LGR Puszczy Sandomierskiej, Żabi Kraj, Dolnośląska Kraina Karpia, Krośnieńsko-Gubińska Grupa Rybacka i Świętokrzyski Karp. Warto zwrócić uwagę, że dodatkowe formy działalności istnieją w zaledwie co ósmym gospodarstwie karpiowym. Ponadto obydwie formy działalności wiążą się bezpośrednio z wdrożonymi w ostatnich dwóch latach rekompensatami wodnośrodowiskowymi. W LGR Dolnośląska Kraina Karpia, Krośnieńsko-Gubińska Grupa Rybacka oraz Między Nidą a Pilicą dość popularna jest mała gastronomia, zaś w LGR Dolnośląska Kraina Karpia, Krośnieńsko-Gubińska Grupa Rybacka także dodatkowo agroturystyka. Zielone szkoły są najbardziej popularne w LGR Puszczy Sandomierskiej i Świętokrzyski Karp, zaś w LGR Żabi Kraj i grupie NN także organizacja konferencji. Zdumiewająco duża jest liczba braku jakiegokolwiek odpowiedzi, 65,4 %, chociaż respondenci mogli wskazać odmienne propozycje, podając chociażby w punkcie „inne”, że nie prowadzą żadnej działalności pozarybackiej.

W tabeli 63 przedstawiono wyniki ankietyzacji hodowców o działania około- i pozarybackie, jakie byliby skłonni wdrożyć w swoich gospodarstwach.

Tabela 63. Jakie działania pozarybackie chcieliby Państwo wprowadzić w gospodarstwie?

Nazwa LGR	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
LGR Bielska Kraina	13,0	30,4	13,0	8,7	17,4	4,3	8,7	0	0	52,2
LGR Dolnośląska Kraina Karpia	25,0	25,0	0	50,0	25,0	25,0	50,0	50,0	0	0
LGR Jędrzejowska Ryba	11,1	44,4	33,3	33,3	33,3	27,8	16,7	5,6	0	22,2
Krośnieńsko-Gubińska GR	0	0	0	20,0	20,0	0	0	0	0	60,0
LGR Między Nidą a Pilicą	8,3	33,3	16,7	25,0	58,3	8,3	0	0	0	16,7
NN	0	33,3	33,3	16,6	16,6	23,1	0	0	0	50,0
LGR Opolszczyzna	21,1	52,6	47,4	21,1	42,1	15,8	0	5,3	0	26,3
LGR Puszczy Sandomierskiej	50,0	50,0	100,0	50,0	50,0	50,0	50,0	50,0	0	0
LGR Starzawa	0	0	0	100,0	100,0	0	100,0	100,0	0	0
LGR Świętokrzyski Karp	18,2	36,7	18,2	63,6	45,5	18,2	27,3	27,3	0	0
LGR Żabi Kraj	0	33,3	0	33,3	33,3	0	66,6	66,6	0	0
Średnio:	13,5	40,4	25,0	23,1	34,6	14,4	12,5	10,6	0	28,9

Oznaczenia: 1 – zielone szkoły, 2 – ścieżki edukacyjne, 3 – punkty ornitologiczne, 4 – mała gastronomia, 5 – agro- i ekoturystyka, 6 – wypożyczalnia sprzętu pływającego, 7 – organizacja konferencji, 8 – muzeum rybackie, 9 – inne, 10 – procent respondentów, którzy nie udzielili żadnej odpowiedzi

Pytanie to cieszyło się dużym zainteresowaniem ankietowanych, ponieważ tylko 28,9% respondentów nie udzieliło na nie żadnej odpowiedzi. Wskazuje to jednocześnie na znaczne zainteresowanie hodowców karpia potencjalną możliwością uzyskiwania dochodów dzięki wprowadzeniu w gospodarstwach dodatkowej działalności niezwiązanej bezpośrednio z produkcją rybacką. Na pierwszym miejscu (40,4 %) ankietowani widzą możliwość wprowadzenia ścieżek edukacyjnych. Znaczący był także odsetek tych, którzy widzą możliwość uruchomienia punktów ornitologicznych (25,0 %). Wdrożenie tych dwóch działań wskazali przede wszystkim hodowcy karpia z LGR Opolszczyzna, Puszczy Sandomierskiej, Jędrzejowska Ryba i Świętokrzyski Karp. Równie wysoki (34,6%) jest odsetek tych, którzy skłonni są rozpocząć w swoich gospodarstwach działalność agro- i ekoturystyczną. Największe zainteresowanie taką działalnością zadeklarowali ankietowani z LGR Starzawa, Między Nidą a Pilicą, Puszczy Sandomierskiej, Świętokrzyski Karp i Żabi Kraj. Stosunkowo wysokie jest także zainteresowanie możliwością uruchomienia punktów małej gastronomii (23,1 %), szczególnie w LGR Starzawa, Świętokrzyski Karp, Puszczy Sandomierskiej, Dolnośląska Kraina Karpia, Żabi Kraj i Jędrzejowska Ryba.

Jednakże to duże zainteresowanie potencjalną możliwością wprowadzenia działalności pozarybackiej w gospodarstwie nie przekłada się na przekonanie, że działalność taka może być istotnym źródłem dodatkowego dochodu. Ilustruje to tabela 64.

Tabela 64. Czy doprowadzenie pozaprodukcyjnych działań może mieć wpływ na kondycję ekonomiczną Państwa gospodarstwa?

Nazwa LGR	Duży wpływ	Niewielki wpływ	Nie będzie mieć wpływu	Brak odpowiedzi w ogóle
LGR Bielska Kraina	26,1	21,7	26,1	26,1
LGR Dolnośląska Kraina Karpia	25,0	75,0	0	0
LGR Jędrzejowska Ryba	44,4	21,8	5,6	28,2
Krośnieńsko-Gubińska GR	0	20,0	40,0	40,0
LGR Między Nidą a Pilicą	16,7	41,7	8,3	33,3
NN	33,3	50,0	0	16,7
LGR Opolszczyzna	26,3	57,9	15,8	0
LGR Puszczy Sandomierskiej	0	100,0	0	0
LGR Starzawa	100,0	0	0	0
LGR Świętokrzyski Karp	36,4	45,4	18,2	0
LGR Żabi Kraj	0	66,6	33,4	0
Średnio:	27,8	40,4	15,4	16,4

Spośród ankietowanych zaledwie 27,8% ocenia, że wprowadzenie działań pozaprodukcyjnych może w istotny sposób wpłynąć na efekty finansowe ich gospodarstw. Jedynie na terenie LGR Starzawa, Jędrzejowska Ryba i Świętokrzyski Karp, a więc regionach o dużych tradycjach agroturystycznych, ankietowani pokładają zdecydowanie większe nadzieje finansowe we wdrożeniu działalności pozarybackiej. Większość respondentów (72,2 %) postrzega działalność pozarybacką jako działania o potencjalnie niewielkim lub żadnym wpływie na ich finanse. Co ciekawe stosunkowo mała była ilość ankiet (16,4 %), w których respondenci nie zaznaczyli żadnej odpowiedzi. Taki wynik świadczy o braku wewnętrznego przekonania hodowców karpia, co do celowości wdrażania w ich gospodarstwach wielofunkcyjnego wykorzystywania stawów karpionych. W konsekwencji postawa taka może prowadzić do działań nietrafionych lub przeinwestowania, w sytuacji gdyby objęte one zostały Nielimitowanym dostępem do wsparcia finansowego, np. z nowego programu operacyjnego dla rybactwa.

Niewielkie jest również zainteresowanie hodowców możliwością integracji działalności produkcyjnej z innymi formami działalności rolniczej, co ilustruje tabela 65. W pytaniu tym hodowcy również mogli wybrać dowolną liczbę propozycji, jak również dodać własne przemyślenia i propozycje, w dowolnej liczbie, w pozycji „inne”.

Tabela 65. Jakie widzą Państwo możliwość zintegrowania tradycyjnej gospodarki karpiowej z innymi formami działalności rolniczej

Nazwa LGR	1	2	3	4	5	6	7	8
LGR Bielska Kraina	17,4	0	8,7	4,3	0	0	0	65,2
LGR Dolnośląska Kraina Karpia	0	0	0	0	25,0	50,0	0	50,0
LGR Jędrzejowska Ryba	22,2	22,2	11,1	5,6	11,1	0	energia elektr.	55,6
Krośnieńsko-Gubińska GR	0	0	0	0	0	60,0	0	40,0
LGR Między Nidą a Pilicą	8,3	25,0	25,0	0	0	0	0	41,7
NN	0	0	0	0	0	0	0	0
LGR Opolszczyzna	10,5	15,8	10,5	5,3	15,8	0	0	57,9
LGR Puszczy Sandomierskiej	50,0	0	50,0	50,0	50,0	0	0	0
LGR Starzawa	0	0	0	0	100,0	0	0	0
LGR Świętokrzyski Karp	18,2	0	9,1	9,1	9,1	27,3	0	54,6
LGR Żabi Kraj	0	100,0	33,3	0	0	0	0	0
Średnio:	13,5	12,5	11,5	4,8	8,7	9,6	1,0	54,8

Oznaczenia: 1 – nawadnianie upraw, 2 – oczyszczanie wód z intensywnego chowu ryb, 3 – akwaponika, 4 – uprawa żurawiny, 5 – uprawa wierzby energetycznej, 6 – nie ma takiej możliwości, 7 – inne, 8 – procent respondentów, którzy nie udzielili żadnej odpowiedzi

Najczęściej udzielaną odpowiedzią, jeżeli można użyć takiego sformułowania w przypadku nieco ponad 10% wskazań, była integracja produkcji karpiowej z nawadnianiem upraw rolniczych. Możliwość taką dostrzega 13,5% ankietowanych, szczególnie w LGR Puszczy Sandomierskiej, Jędrzejowska Ryba, Świętokrzyski Karp i Bielska Kraina. Bardzo podobnie, (12,5% wskazań), oceniono możliwość wykorzystania stawów karpiowych jako odbieralników wody pochodzącej z intensywnej produkcji rybackiej, np. z intensywnego tuczu ryb w układach recyrkulacyjnych. Szczególnie duże zainteresowanie taką formą działalności wykazali członkowie LGR Żabi Kraj, w całości deklarując chęć połączenia tych dwóch bardzo różnych form działalności rybackiej. Na zbliżonym poziomie (11,5%), oceniono także możliwość połączenia stawowej produkcji rybackiej z nowoczesną produkcją roślinną, tzw. akwaponiką. Taką działalność wdobyliby przede wszystkim hodowcy z LGR Puszczy Sandomierskiej, Żabi Kraj i Między Nidą a Pilicą. Zaledwie jedna osoba „podzieliła się” własnym pomysłem na zintegrowanie działalności rybackiej z inną aktywnością pozarybacką – w LGR Jędrzejowska Ryba zasugerowano możliwość podjęcia produkcji elektrycznej na terenie stawów karpiowych. Także w przypadku tego pytania stwierdzono bardzo duży odsetek ankietowanych (54,8%), którzy w ogólnie nie udzielili żadnej odpowiedzi. Można z tego wnioskować, że hodowcy karpia nie dostrzegają takich możliwości w ogóle, chociaż takiej odpowiedzi udzieliło zaledwie kilku respondentów z LGR Świętokrzyski Karp, Krośnieńsko-Gubińska Grupa Rybacka i Dolnośląska Kraina Karpia. Bardziej prawdopodobne wydaje się, że hodowcy karpia postrzegają swój biznes wyłącznie jednokierunkowo, czyli wyłącznie w zakresie produkcji rybackiej, co przy ekstensywnym charakterze produkcji jest obecnie praktycznie niemożliwe.

Patrząc na odpowiedzi udzielane przez ankietowanych trudno oprzeć się wrażeniu, że padały one przede wszystkim na te pytania, które odnosiły się do pieniędzy niezwiązanych z produkcją i sprzedażą ryb: dopłat i rekompensat. Stosunkowo rzadko ankietowani wykazywali własną inicjatywę, podając jakiegokolwiek własne sugestie, pomimo że niemal w każdym pytaniu była możliwość przedstawienia swojego punktu widzenia. To bardzo niepokojące zjawisko, sugerujące że hodowcy nie znajdują w sobie woli do rozwiązywania problemów w chowie karpia, które ponad wszelką wątpliwość istnieją. Brak zainteresowania można też tłumaczyć jako swoistą postawę wyczekującą czy roszczeniową, że ktoś inny rozwiąże problemy stawowej produkcji karpia, zaś wieloletnia historia daje podstawy do myślenia i żywienia nadzieją, że „jakoś to będzie”.

Podsumowując, należy bardzo mocno podkreślić, że stawy karpiove posiadają ogromny potencjał zarówno produkcyjny typu rybackiego jak i pozaprodukcyjny, który przy stosunkowo niewielkich nakładach może być uruchomiony w krótkim czasie. Stawy powstały dziesiątki lub nawet setki lat temu i ich obecność nie stwarza żadnych konfliktów społecznych, jak to ma miejsce w przypadku ferm zwierząt ciepłokrwistych. Posiadają również duży potencjał działalności innowacyjnej poprzez łączenie nowoczesnych technologii produkcji z tradycyjną produkcją karpia. Stanowią one obecnie ogromną atrakcję turystyczną, a ekstensywny charakter chowu stwarza możliwości integrowania produkcji karpia z innymi formami działalności rybackiej lub około rybackiej i rolniczej takich jak turystyka czynna, turystyka kwalifikowana, agroturystyka, ekoturystyka. **Obecność stawów karpiowych i prowadzonej na nich tradycyjnej gospodarki stawowej jest bezcenną wartością dodaną regionów wiejskich.**

17.2. Rola obiektów stawowych w systemie gospodarki wodnej oraz jej wpływ na poprawę jakości wody.

Stawy karpiove zlokalizowane są w głównej mierze na obszarach, na których brak jest naturalnych zbiorników wodnych. Według Szczerbowski (2005) zaledwie 25 % zlokalizowanych jest na północ od linii Warszawa-Poznań, zaś pozostałe 75 % na południe od niej. Jest to proporcja zupełnie odwrotna niż w przypadku jezior, które głównie znajdują się na północy naszego kraju.

Gospodarka wodą w stawach typu karpiowego polega na retencjonowaniu i jest pod tym względem zupełnie odmienna od innych form akwakultury, w których z reguły stosowany jest stały (naturalny lub wymuszony) przepływ. Źródłem zasilania są głównie rzeki, potoki czy jeziora, ale również wody opadowe czy roztopowe (Rudnicki i in. 1965, Guziur i in. 2003, Wojda 2006). W ten sposób wiele obiektów karpiowych spełnia funkcję „rzekotwórczą”, gdyż gromadząc wodę ze źródeł, opadów czy roztopów i oddają ją do środowiska w postaci uformowanego cieku. Co ważne, istnienie takiego cieku poniżej obiektu jest podtrzymywane w sposób ciągły stałym odpływem wody wcześniej zretencjonowanej. Wiele obiektów stawowych stało się trwałym elementem lokalnych stosunków wodnych, czego najlepszym przykładem jest kompleks

stawów milickich. Likwidacja lub powstanie nowych kompleksów stawowych, bez dogłębnej analizy przepływów w ciekach z pewnością doprowadzi do naruszenia istniejących stosunków wodnych.

Stawy są zbudowane z naturalnego substratu, jakim jest ziemia i następują w nich naturalne procesy biologiczne, takie jak w strefie litoralnej naturalnych zbiorników wodnych. Jest to strefa najżyźniejsza i najbardziej produktywna, a jednocześnie odpowiedzialna za procesy tzw. samooczyszczania, czyli naturalnego rozkładu substancji biogenych dostających się do wody. Badania prowadzone od kilkunastu lat w Niemczech, na Węgrzech i w Polsce wykazały, że stawy karpiove mają bardzo pozytywny wpływ na jakość wody w ciekach, z których są zasilane. Knosche i in. (2000) stwierdził, że 1 ha tradycyjnego stawu karpiovego zatrzymuje w ciągu roku 3,8 – 8,4 kg czystego fosforu, 96,5 – 559,8 kg azotu oraz 1 100 – 1 600 kg zawiesiny. Zygmunt (2006) wykazał, że w warunkach nizinnych 1 ha stawu karpiovego retencjonuje corocznie 2,6 kg fosforu, 4,9 kg azotu i 186,5 kg zawiesiny. Przyjmując, że w naszym kraju znajduje się ok. 70 000 ha stawów karpiowych, z których 60 000 ha stanowi ich powierzchnia produkcyjna, można przyjąć, że w ciągu roku w stawach tych zredukowane jest z wód powierzchniowych 130 000 kg czystego azotu, 245 000 kg fosforu w czystej postaci oraz 8 500 000 kg zawiesiny. Ponieważ stawy są rozproszone na terenie Polski i lokalizowane w bardzo różnych regionach, mogą być uznane za systemowe narzędzie poprawy jakości przeciwdziałania procesom eutrofizacji wód. Odbierają i retencjonują biogeny ze źródeł rozproszonych (jak rolnictwo), znacznie trudniejsze do wychwycenia, aniżeli punktowe zrzuty z dużych siedzib ludzkich. W dużych rzekach „naturalnymi oczyszczalniami” odpowiedzialnymi za procesy samooczyszczania wód są terasy zalewowe, których z reguły nie ma w ciekach mniejszych. W systemach małych rzek zlokalizowane tam stawy karpiove przejmują funkcje naturalnych bioreaktorów redukujących ilość biogenów w przepływającej wodzie (Kaczkowski i Zalewski 2010). Jedną z konsekwencji zmian klimatycznych są powodzie, których także w Polsce w ostatnich latach doświadczamy coraz częściej. Gwałtowny spływ wód powodziowych powoduje wymywanie bardzo dużych ilości azotu i fosforu z terenów rolniczych. Wykorzystanie stawów karpiowych jako systemowego narzędzia do redukcji z wód tych pierwiastków winno znaleźć się w strategii gospodarki wodnej naszego kraju. Warto również zwrócić uwagę na fakt, że koszty realizacji takiej operacji ponosi w całości hodowca karpia ze swoich zysków z produkcji. Pomimo dokładnych danych i udokumentowanego naukowo pozytywnego wpływu stawów karpiowych na jakość wody w zlewniach, utrzymuje się od lat stereotypowy pogląd o ich negatywnym wpływie na jakość wód powierzchniowych. Przykładem może być bardzo ważny dokument programowy, zatytułowany „Przegląd istotnych problemów gospodarki wodnej (dokument do konsultacji społecznych)”, przygotowany przez Krajowy Zarząd Gospodarki Wodnej na V Forum Wodne, czyli społeczne konsultacje dotyczące planów gospodarki wodami. W dokumencie tym, wśród podmiotów powodujących największe zanieczyszczenie wód wymienione zostały stawy karpiove. Fakt ten wskazuje, że konieczna jest kontynuacja badań dotyczących wpływu stawów

karpionych na jakość wód w ciekach, ale również, że konieczne jest jak najszersze upowszechnianie i popularyzowanie wyników tych badań. Tylko wówczas możliwe będzie wykreowanie i utrwalenie właściwego wizerunku tradycyjnej gospodarki karpowej jako wyjątkowej formuły działalności gospodarczej, która nie zużywa wody i nie pogarsza jej jakości, ale wręcz ją poprawia. Kolasa-Jamińska (1999) podaje, że niepełna retencja biogenów w stawach typu karpowego następuje przy produkcji ok. 4 – 5 ton karp/ha, których jednak nigdzie w naszym kraju nie osiąga się na skalę produkcyjną, a wyłącznie w warunkach doświadczalnych. Oznacza to, że gdyby średnia produkcja karp w Polsce wzrosła nawet pięciokrotnie (obecnie jest to ok. 700 kg/ha), to nadal miałyby pozytywny wpływ na jakość wody poprodukcyjnej odprowadzanej ze stawów do rzek. Liczby te ukazują, jak ogromny potencjał „drzemie” w stawach typu karpowego, ale jednocześnie zmusza do zadania pytania o sens budowy nowych obiektów. **Wydaje się, że priorytetem na najbliższe lata winno być utrzymanie już istniejącej substancji oraz przywrócenie żywotności tym gospodarstwom, które z różnych powodów utraciły swoje zdolności produkcyjne.**

Gospodarstwa typu karpowego, oprócz pozytywnego wpływu na jakość, mają także korzystny wpływ na ilość wody przepływającej w ciekach, na których są zlokalizowane. Im mniejszy jest stosunek powierzchni zlewni do powierzchni stawów tym ten efekt jest lepszy. Główna część mis stawowych kompleksu stawów karpowych napełniana jest wodą w okresie późnojesiennym lub wczesnowiosennym, kiedy w naszym kraju występują intensywne deszcze lub też pojawia się duża ilość wody pochodzącej z roztopów. Pod względem zapotrzebowania środowiskowego, w strefie klimatu umiarkowanego jest to w pewnym sensie woda zbędna, gdyż procesy wegetacji roślin są praktycznie całkowicie wstrzymane na skutek niskiej temperatury powietrza. Woda spływająca w tym czasie rzekami powinna zostać zretencjonowana i uwolniona do ekosystemu przy wyższych temperaturach. Funkcję taką doskonale spełniają stawy karpowe. Pobór wody do napełniania stawów spłaszcza falę przepływającej wody, chroniąc przed powodzią tereny położone w zlewni cieków. Jak podają Szumiec i Augustyn (2000), stawy karpowe wykorzystywane były w przeszłości jako systemowe narzędzia przeciwdziałania powodziom. Spełniają także funkcję zbiorników retencyjnych i w normalnych warunkach hydrologicznych są w stanie całkowicie zapobiegać niebezpieczeństwu powodzi (Drabiński i in. 1994). Szacując powierzchnię użytkową stawów na około 60 000 ha a głębokość zalewu na 1 m, ich pojemność retencyjna wynosi ok. 600 mln m³ wody. Ilość tę należy powiększyć o około połowę ze względu na pojemność retencyjną dna stawowego (Augustyn 2001), co łącznie daje kubaturę 900 mln m³ gromadzonej rocznie wody, czyli dwukrotną objętość największego zbiornika retencyjnego w kraju, jakim jest Jezioro Solińskie. Pojemność ta mogłaby być znacznie zwiększona po dokonaniu remontów grobli stawowych, co umożliwiłoby podniesienie średniego poziomu piętrzenia wody w stawach do 1,2 m, a tym samym pojemność stawów zwiększyłaby się o 20%. Podobnie jak w przypadku poprawy jakości wody, całość kosztów związanych z utrzymaniem zdolności retencyjnych stawów ponosi nie Skarb Państwa, lecz hodowca karp.

Co więcej, retencja ta odbywa się na terenach już zabudowanych stawami i w pełni do tego przystosowanych. Nie zachodzi konieczność zajmowania nowych powierzchni pod budowę, co – jak wskazują przykłady z innych inwestycji – częstokroć wywołuje protesty lokalnych społeczności.

Niestety, w okresie letnim stawy karpiove wymagają stałego uzupełniania strat wody powstających na skutek parowania i przesiąków. Wielkość poboru wody do utrzymania napełnienia stawów w okresie letnim wynosi 1 – 2 l/s/ha, zaś w okresie jesiennym jest dwu-, trzykrotnie wyższa (Drabiński 1980, Szymański i in. 1980). W chwili obecnej dochodzi do coraz poważniejszych konfliktów pomiędzy użytkownikami stawów karpiowych oraz innymi sektorami gospodarki, głównie rolnictwem. Wobec malejących zasobów dostępnej wody fakt ten może w przyszłości stanowić poważne utrudnienie w prowadzeniu gospodarki karpiovej. Absolutnie niezbędne jest dokonanie aktualizacji zasobów wodnych kraju oraz wprowadzenie wspólnej rybackiej i rolnej polityki wodnej. Fakt, że stawy oddają do środowiska wodę w sposób ciągły w sezonie letnim skłania do nadania im pierwszeństwa w dostępie do zaopatrzenia w wodę. Ponad wszelką wątpliwość produkcja ryb nie może odbywać się bez wody. W przypadku działalności rolnej, deficyt wody powoduje natomiast jedynie zmniejszenie wielkości plonów. **Należy także pamiętać, że stawy typu karpiowego, podobnie zresztą jak i akwakultura pstrągowa, są użytkownikiem wód, ale nie zaś jej konsumentem.** Według Zygmunta (2006) aż 63% wody w stawach ulega wymianie w ciągu sezonu. Tylko 37 % spuszczone jest w okresie odłowów, z czego zaledwie 1 % (!) stanowi woda przekraczająca normy. Według Drabińskiego i in. (2010) ubytki wody na skutek przesiąkania przez groble wynoszą 17 – 18 l/s/km grobli. Woda, która wypływa ze stawów z powodzeniem może być wykorzystywana do nawodnień rolniczych, ponieważ jest już wodą zbędną dla obiektu stawowego. Natomiast po „przefiltrowaniu” przed kilkunastometrowy filtr, jakim jest podłoże grobli stawowej, jest ona wodą doskonałej jakości.

Rola stawowej gospodarki karpiovej w zakresie ogólnokrajowej strategii gospodarki wodnej powinna być obecnie szczególnie doceniona i wspierana, w związku z coraz liczniej i intensywniej występującymi anomaliami pogodowymi. Stawy typu karpiowego, zlokalizowane głównie w tej części naszego kraju, gdzie nie ma naturalnych zbiorników wodnych, powinny stanowić bardzo istotny element tzw. małej retencji wodnej (Wieniawski i Drabiński 1989, Drabiński i in. 2010). Drabiński i in. (2010) podaje, że w związku z napełnianiem stawów w zlewni Małej Wełny wiosenny odpływ wód powierzchniowych zmniejszył się w tej zlewni o 21%, zaś w okresie letnim, w pełni cyklu produkcyjnego przepływ wody w tej rzece zwiększył się o 47% dzięki wodzie zmagazynowanej wcześniej w stawach i powracającej do rzeki na skutek przesiąków przez groble stawowe. Nie bez znaczenia jest pozytywny wpływ stawów typu karpiowego na tereny zlokalizowane w ich bezpośrednim sąsiedztwie. Przejawia się to m. in. w kształtowaniu swoistego mikroklimatu oraz podnoszeniu poziomu wód gruntowych (Kamionka i Nyc 1996, Kuczyński 2007, Drabiński i in. 2010). Uwzględniając fakt, że Polska centralna jest regionem kraju, w którym w ostatnich dziesięciu latach systematycznie występują

deficyty opadów deszczu w okresie wegetacyjnym, obecność stawów typu karpiego winna być wspierana jako metoda retencjonowania wody i jednocześnie przeciwdziałania negatywnym zmianom klimatycznym.

17.3. Ochrona i kształtowanie różnorodności biologicznej na obszarach obiektów stawowych i terenach przyległych

Obok typowych funkcji ekonomicznych, takich jak produkcja ryb, zatrudnienie personelu, czy zagospodarowanie terenów nieprzydatnych do produkcji rolniczej stawy karpie pełnią także ogromnie istotną rolę w ochronie przyrody oraz kształtowaniu i wspieraniu różnorodności biologicznej (Leopold 1981). Swoista niezależność od źródła zasilania w wodę sprawia, że występują one w bardzo różnych regionach kraju, są enklawami środowiskowymi zamieszkiwanymi przez ogromną liczbę roślin i zwierząt (Dobrowolski i in. 1995). Wpływ ten zauważalny jest nie tylko w gospodarstwie, ale również w promieniu kilku a nawet kilkunastu kilometrów od stawów. Jest to efekt mozaikowości siedlisk, jakie dostępne są na każdym obiekcie karpim. Typowe gospodarstwo zorganizowane jest wg tzw. systemu Dubischa, czyli składa się z co najmniej kilku stawów różniących się głębokością, powierzchnią, długością okresu użytkowania, prowadzonymi na nich pracami rybackimi. Ponadto, taka różnorodność siedlisk jest obserwowana nie tylko na całym obiekcie, ale również na każdym pojedynczym stawie. Każdy z nich ma strefę wody płytkiej, głębokiej, przejściową strefę wodno-błotną pomiędzy środowiskiem lądowym i wodnym. Niektóre poddawane są typowo rolniczym zabiegom agrotechnicznym, korony grobli są w znacznej większości koszone jak łąki, zaś skarpy pozostawiane naturalnej sukcesji roślinności. Rowy opasujące stawy są bardzo często obsadzone drzewami i krzewami. W ten sposób, na jednym kompleksie stawowym znajdują się bardzo różnorodne siedliska oraz żerowiska. W połączeniu z żyznością oraz bardzo korzystnymi warunkami termicznymi stawy oferują ogromnej liczbie roślin i zwierząt wręcz idealne warunki egzystencji. Ponadto ekstensywny charakter produkcji i duże powierzchnie sprawiają, że teren jest stosunkowo słabo penetrowany przez ludzi, przez co zwierzęta nie są płoszone. Mozaikowość siedlisk jest warunkiem niezbędnym do zapewnienia dużej różnorodności biologicznej organizmów zamieszkujących dany teren oraz podstawą nowoczesnego podejścia do ekologii i hydrologii (Zalewski 2002). Siemińska i Siemińska (1967) stwierdziły na stawach PAN w Gołyszach obecność 2 105 gatunków flory i fauny. Stawy karpie są szczególnie chętnie zamieszkiwane przez ptaki (Borowiec 1981, Bukaciński i Bukacińska 1991). Dobrowolski i in. (1995) wykazał, że nawet na małych kompleksach stawowych, do 50 ha, spotkać można ok. 30% awifauny naszego kraju. Szczególnie duża różnorodność gatunków ptaków notowana jest na dużych obiektach, liczących ponad 500 ha.

Należy jednak pamiętać, że wszystkie cechy środowiskowe gospodarki stawowej są tylko i wyłącznie pochodną zabiegów hodowlano-produkcyjnych. Hodowca karpia utrzymując stawy w odpowiedniej kondycji jest jednocześnie „kustoszem i strażnikiem” środowiska naturalnego.

Cały kłopot polega na tym, że funkcje próśrodowiskowe stawy świadczą bez lub nawet wbrew woli rybaka stawowego. Ta „samoistność” pozytywnego wpływu na środowisko przyrodnicze staje się obecnie coraz większym problemem, a czasami wręcz balastem i zagrożeniem dla dalszego istnienia produkcji karpiowej. Produkcyjne i pozaprodukcyjne walory stawów sprawiają, że odnosi się do nich szereg przepisów „nierybackich” z zakresu ochrony środowiska, bezpieczeństwa żywności, budownictwa, prawa łowieckiego itp. Jest ich tak wiele, w tak różnych ustawach i rozporządzeniach, które ulegają tak szybkim zmianom, że hodowcy musieliby zaprzestać produkcji, aby nadążyć za kolejnymi nowelizacjami. Brakuje „technicznej platformy dyskusyjnej”, na której można by wykazać, jak produkcja karpia jest coraz bardziej obciążana gwałtownie rosnącymi kosztami utrzymania środowiska naturalnego. Najpoważniejsze są straty wynikające z bytowania zwierząt, które z punktu widzenia hodowcy ogólnie można określić mianem szkodników rybackich. Niszczą one infrastrukturę stawową (bobry, piżmaki), wyjadają ryby (wydry, kormorany czaple, perkozy i inne) oraz karmę podawaną rybom (łabędzie, kaczkę, łyski). Europejski Fundusz Rybacki daje możliwość wypłacania hodowcom ryb tzw. „rekompensat wodnośrodowiskowych”⁷⁴ za utrzymywanie tradycyjnych form produkcji rybackiej, sprzyjających ochronie przyrody. W latach 2009–2013 odbyły się w Polsce cztery nabory wniosków na realizację działań wodnośrodowiskowych. Z możliwości takiej skorzystała ogromna większość producentów karpia w Polsce. Według statystyki Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, na dzień 8 marca 2013 r., podpisanych zostało 865 umów na łączną kwotę 283 271 958,05 zł, z czego płatności zrealizowano już w przypadku 84% wniosków.

W tabeli 66 przedstawiono ocenę obecnego systemu rekompensat wodnośrodowiskowych, dokonaną przez hodowców karpia z poszczególnych LGR objętych ankietą.

⁷⁴ Rozporządzenie Rady WE nr 1198/2006 z dnia 27 lipca 2006 w sprawie Europejskiego Funduszu Rybackiego, Dz. Urz. UE L 223 z 15 sierpnia 2006 roku, s. 1–44.

Tabela 66. Ocena systemu rekompensat wodnośrodowiskowych przez hodowców karpia z LGR objętych ankietacją

Nazwa LGR	0	1	2	3	4	5	Brak odpowiedzi
LGR Bielska Kraina	39,1	13,0	4,4	26,1	8,7	8,7	0
LGR Dolnośląska Kraina Karpia	50,0	25,0	0	0	25,0	0	0
LGR Jędrzejowska Ryba	16,7	11,1	22,2	27,7	11,1	5,6	5,6
Krośnieńsko-Gubińska Grupa Rybacka	20,0	20,0	20,0	0	40,0	0	0
LGR Między Nidą a Pilicą	8,3	8,3	17,7	33,3	8,3	0	25,0
NN	0	16,7	50,0	0	33,3	0	0
LGR Opolszczyzna	15,7	5,3	31,6	21,1	5,3	5,3	15,7
LGR Puszczy Sandomierskiej	0	0	0	50,0	50,0	0	0
LGR Starzawa	0	0	0	0	100,0	0	0
LGR Świętokrzyski Karp	18,0	9,1	18,2	9,0	36,4	9,1	0
LGR Żabi Kraj	33,3	33,3	33,4	0	0	0	0
Średnio:	21.1	11.5	19.2	20.2	16.5	4.8	6.7

0 – ocena bardzo negatywna, 5 – ocena bardzo dobra

Obowiązujący obecnie system rekompensat został źle oceniony przez zdecydowaną większość ankietowanych. Sumaryczna ilość ocen negatywnych (od „0” do „3”) wyniosła 72,0%, z czego aż 32,6% ankietowanych oceniło te zasady na „0” i „1”, co można odczytywać że w ich odczuciu system jest wręcz wrogi dla potencjalnego beneficjenta. Ocenę dobrą i wyższą wystawił zaledwie co piąty ankietowany (21,3%). Co ciekawe, również tutaj znalazł się pewien odsetek respondentów (6,7%), którzy nie udzielili żadnej odpowiedzi na to jakże istotne zagadnienie odnoszące się bezpośrednio do ekonomicznej kondycji gospodarstw karpowych. Tabela 67 przedstawia najważniejsze przyczyny negatywnej oceny istniejącego systemu rekompensat wodnośrodowiskowych.

Tabela 67. Przyczyna negatywnej oceny systemu rekompensat wodno-środowiskowych

Nazwa LGR	1	2	3	4	5	6
LGR Bielska Kraina	21,7	26,1	13,0	39,1	brak środków	0
LGR Dolnośląska Kraina Karpia	50,0	50,0	75,0	100,0	0	0
LGR Jędrzejowska Ryba	22,2	38,9	38,9	38,9	0	5,6
Krośnieńsko-Gubińska GR	60,0	80,0	20,0	60,0	0	0
LGR Między Nidą a Pilicą	16,7	25,0	33,3	33,3	0	8,3
NN	33,3	33,3	16,7	33,3	0	33,3
LGR Opolszczyzna	31,6	15,8	31,6	47,4	obowiązek wykonania sprawozdania	21,1
LGR Puszczy Sandomierskiej	50,0	50,0	50,0	50,0	0	0
LGR Starzawa	Ocena pozytywna – nie wypełniano tej tabeli					
LGR Świętokrzyski Karp	18,2	27,3	27,3	36,4	brak pomocy przy wypełnieniu wniosków	18,2
LGR Żabi Kraj	33,3	66,6	66,6	100,0	0	0
Średnio:	26,9	31,7	29,8	44,2	1,0	8,6

1 – zbyt rozbudowany, 2 – zbyt skomplikowany, 3 – trudny do udokumentowania, 4 – trudny w weryfikacji, 5 – inne, 6 – brak odpowiedzi

Najczęstszym powodem złej oceny rekompensat były trudności z ich weryfikacją (44,2%), to, że system jest zbyt skomplikowany (31,7%) oraz trudny do udokumentowania (29,8%) odpowiedzi. Stosunek ocen negatywnych w poszczególnych LGR był do siebie zbliżony za wyjątkiem Żabięgo Kraju i Dolnośląskiej Krainy Karpia, gdzie szczególnie podkreślano trudności z weryfikacją wykonania działań wodnośrodowiskowych. Fakt ten winien znaleźć swoje odzwierciedlenie w propozycjach dotyczących wdrażania systemu rekompensat w nowym okresie programowania dla rybactwa. Pojedynczy hodowcy z LGR Bielska Kraina, Opolszczyzna i Świętokrzyski Karp zwrócili uwagę na fakt, że w obecnym programie zabrakło środków dla wszystkich potencjalnych beneficjentów, że brak było pomocy przy wypełnianiu wniosków oraz, co ciekawe, że konieczne jest prowadzenie sprawozdawczości związanej z realizacją rekompensat.

Hodowcom zadano pytanie, czy wobec ogromnie istotnej roli, jaką odgrywają stawy karpiove w zakresie ochrony i bioróżnorodności środowiska, uważają za celowe kontynuowanie systemu rekompensat wodnośrodowiskowych po zakończeniu obecnego okresu programowania. Wyniki ankietyzacji w tej sprawie hodowców karpia z poszczególnych LGR przedstawiono w tabeli 68.

Tabela 68. Czy należy utrzymać system rekompensat? (w %)

Nazwa LGR	Tak	Nie	Brak odpowiedzi
LGR Bielska Kraina	91,3	0	8,7
LGR Dolnośląska Kraina Karpia	100,0	0	0
LGR Jędrzejowska Ryba	88,8	5,6	5,6
Krośnieńsko-Gubińska Grupa Rybacka	100,0	0	0
LGR Między Nidą a Pilicą	100,0	0	0
NN	66,7	0	33,3
LGR Opolszczyzna	100,0	0	0
LGR Puszczy Sandomierskiej	100,0	0	0
LGR Starzawa	100,0	0	0
LGR Świętokrzyski Karp	100,0	0	0
LGR Żabi Kraj	100,0	0	0
Średnio:	94,2	1,0	4,8

Wyjątkowa jednomyślność panowała wśród ankietowanych w przypadku ich stosunku do zasadności utrzymania systemu rekompensat wodnośrodowiskowych w nowym okresie programowania, na lata 2014–2020. Zaledwie jedna osoba była przeciwna, natomiast pięć osób nie udzieliło żadnej odpowiedzi na to pytanie. Wyniki ankietyzacji odnośnie zasad i formy, w jakiej nowe rekompensaty powinny zostać wdrożone, ilustruje poniższa tabela 69.

Tabela 69. Jak powinien wyglądać nowy system rekompensat? (w %)

Nazwa LGR	Nie wprowadzać	„Dopłata” do 1 ha	„Dopłata” + rekompensata	Obecny system	Inny	Brak odpowiedzi
LGR Bielska Kraina	0	78,3	17,4	0	0	4,3
LGR Dolnośląska Kraina Karpia	0	50,0	50,0	0	0	0
LGR Jędrzejowska Ryba	0	83,3	16,7	0	0	0
Krośnieńsko-Gubińska GR	0	80,0	20,0	0	0	0
LGR Między Nidą a Pilicą	0	58,3	25,0	16,7	0	0
NN	0	33,3	66,7	0	0	0
LGR Opolszczyzna	0	57,9	36,8	5,3	0	0
LGR Puszczy Sandomierskiej	0	0	100,0	0	0	0
LGR Starzawa	0	0	100,0	0	0	0
LGR Świętokrzyski Karp	0	36,4	54,6	9,0	0	0
LGR Żabi Kraj	0	33,3	66,7	0	0	0
Średnio:	0	61,5	33,6	3,9	0	1,0

Żaden z ankietowanych nie był przeciwny kontynuacji systemu rekompensat, tylko jedna osoba nie udzieliła żadnej odpowiedzi. Zdecydowana większość respondentów (61,5%) opowiedziała

się za prostą formułą wyrównanej stawki do 1 ha stawów dla wszystkich obiektów karpowych. Dla uproszczenia określono ją w tabeli „dopłatą” pamiętając, że określenie to jest błędne, ponieważ działania wodnośrodowiskowe są rekompensatami za utrudnienia lub ograniczenia w produkcji wynikające z działań na rzecz środowiska. Za ledwie co trzeci ankietowany (33,6%) opowiedział się za rozwiązaniem, w którym hodowcy karpów otrzymywaliby pewną określoną stałą kwotę do 1 ha powierzchni stawowej (swoistą „dopłatę”) oraz drugą część rekompensaty w postaci obecnie obowiązującego systemu pakietów dodatkowych działań dobrowolnie wybieranych przez producentów. Za utrzymaniem obecnego systemu opowiedziało się tylko 4,0% respondentów, nikt nie zaproponował swojego własnego „pomysłu”. Wielu hodowców karpów oczekuje, że w nowym programie dla „Rybnictwa i Morza” na lata 2014–2020, wprowadzony zostanie system „dopłat bezpośrednich do stawów”. Jest to absolutnie niemożliwe, ponieważ zarówno kończący się program operacyjny na lata 2007–2013 jak i nowy na lata 2014–2020, nie daje takiej możliwości. Możliwe jest tylko wypłacenie rekompensat za ponadstandardowe działania, które służą ochronie środowiska naturalnego.

Ankietowanych zapytano również o wyrażenie opinii na temat proporcji części stałej do dobrowolnej, gdyby sumaryczna stawka składała się z dwóch elementów (tabela 70).

Tabela 70. Jeżeli system rekompensat wodnośrodowiskowych miałby składać się z dwóch elementów, to w jakiej proporcji procentowej? (w %)

Nazwa LGR	80 – 20	60 – 40	40 – 60	20 – 80	Brak odpowiedzi
LGR Bielska Kraina	34,8	47,8	8,7	0	8,7
LGR Dolnośląska Kraina Karpia	50,0	25,0	25,0	0	0
LGR Jędrzejowska Ryba	16,7	5,6	16,7	0	61,1
Krośnieńsko-Gubińska GR	20,0	60,0	20,0	0	0
LGR Między Nidą a Pilicą	8,2	41,6	0	16,6	33,6
NN	0	66,7	33,3	0	0
LGR Opolszczyzna	26,3	5,3	31,6	10,5	26,3
LGR Puszczy Sandomierskiej	50,0	50,0	0	0	0
LGR Starzawa	0	0	0	100,0	0
LGR Świętokrzyski Karp	63,7	27,3	9,0	0	0
LGR Żabi Kraj	33,3	66,7	0	0	0
Średnio:	27,8	30,8	15,4	4,8	21,2

Spośród ankietowanych 30,8% opowiedziało się za opcją, w której łączna stawka rekompensaty składałaby się w 60% ze stałej stawki zaś w 40% z dodatkowych działań wybieranych przez producenta. Opcja ta zdecydowanie przeważała w LGR Żabi Kraj, Krośnieńsko-Gubińska Grupa Rybacka oraz wśród respondentów, którzy nie określili swojej przynależności do konkretnej LGR. Niewiele mniej respondentów (27,8%) opowiedziało się za opcją, w której stała stawka wynosiłaby 80%, zaś w 20% łączna kwota rekompensaty wynikałaby z dodatkowych działań i aktywności. Tylko co piąty z respondentów uważał, że rekompensata powinna w większej

części składać się z elementu „ruchomego” niż stałej stawki, 15,4% opowiedziało się za proporcją 40% – 60%, zaś tylko 4,8% za proporcją zbliżoną do obecnego systemu tj. 20% stałej stawki obecnie nazywanej „pakietem I” oraz 80% za działania dodatkowe, które zawarte są w obecnym „pakiecie II”.

Bardzo mało sugestii uzyskano od ankietowanych odnośnie kryteriów, jakie powinny obowiązywać czy też zostać uwzględnione przy określaniu wielkości stawki rekompensaty w nowym okresie programowania. Ponad 80% ankietowanych nie przedstawiła żadnych propozycji, pojawiły się zaledwie nieliczne propozycje, uzyskane od pojedynczych hodowców z poszczególnych LGR. Ciekawą propozycją, znaną z działań rolnośrodowiskowych, jest sugestia tzw. regresji wielkości stawki, czyli zmniejszanie wielkości kwoty rekompensaty wraz z powierzchnią gospodarstwa. Również sugestia powiązania wielkości stawki rekompensaty z wielkością zatrudnienia jest ciekawym pomysłem, który byłby swoistym „kołem zamachowym” dla rozwoju systemu kształcenia w zawodzie rybaka. Z pewnością zwiększyłby się rynek pracy, szczególnie dla osób z zawodowym i średnim wykształceniem rybackim, którzy znaleźliby zatrudnienie na stawach karpionych. Ponieważ są to głosy najbardziej zainteresowanych osób, czyli hodowców karpia, celowe jest rozważenie możliwości wprowadzenia ich w życie w nowym programie operacyjnym.

17.3. Upowszechnianie wielofunkcyjnej roli gospodarki stawowej

W przypadku rolnictwa stwierdzono, że wprowadzenie w niskotowarowych gospodarstwach rolnych dodatkowych, nierolniczych działalności umożliwi zdywersyfikowanie źródeł dochodu. Wpływa to korzystnie na ekonomiczną sytuację zarówno samych gospodarstw, jak i całych regionów poprzez generowanie nowych miejsc pracy. Także w sektorze leśnym obowiązującym modelem użytkowania staje się „leśnictwo wielofunkcyjne”. Można przypuszczać, że podobny efekt jest możliwy do uzyskania w przypadku stawów karpionych, które tak jak rolnictwo niskotowarowe, cechuje się niewielkim stopniem intensyfikacji produkcji.

Nadrzędną i wiodącą funkcją stawów karpionych jest produkcja ryb przeznaczonych do konsumpcji, do obsadzania innych stawów bądź też do zarybiania naturalnych wód powierzchniowych takich jak rzeki, jeziora czy zbiorniki zaporowe. Norma Polska (PN-R-93000) z listopada 2006 r. w pozycji 3.2.1 definiuje staw jako „sztuczny zbiornik wodny, przeznaczony do chowu, hodowli i przetrzymywania ryb, wyposażony w urządzenia hydrotechniczne”. Równie precyzyjnie definiuje staw ustawa Prawo wodne⁷⁵ w art. 9 ust. 1 pkt 19 lit. c klasyfikując stawy jako „urządzenia wodne”. Obydwa te zapisy nie pozostawiają cienia wątpliwości, że stawy są sztucznymi budowlami, konstruowanymi w ściśle określonym celu, jakim jest chów ryb. Jednakże w przypadku stawowej gospodarki karpionej, która ma charakter wybitnie

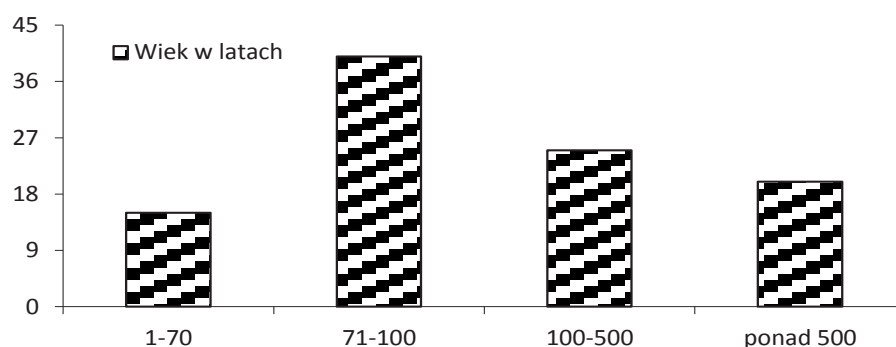
⁷⁵ Ustawa z dnia 18 lipca 2001 roku Prawo wodne, Dz. U. z 2001 roku, nr 115, poz. 1229 ze zm.

ekstensywny, istnieje możliwość wielokierunkowego działania, podobnie jak ma to miejsce w przypadku lasów czy też terenów rolniczych.

Pod pojęciem wielofunkcyjnego użytkowania stawów karpowych należy rozumieć taki sposób zagospodarowania, w którym funkcja produkcyjna, środowiskowa oraz prospołeczna będą znajdować się w dynamicznej równowadze. W przypadku ekosystemów typu jeziora, rzeki czy też nawet lasy ich wielofunkcyjność powstaje w sposób naturalny. W odniesieniu do stawów typu karpowego, które są sztucznymi elementami środowiska, ich wielofunkcyjność jest efektem specyficznego, ukształtowanego przez setki lat sposobu produkcji karpia. Dlatego też warunkiem utrzymania różnorodnych walorów stawów typu karpowego jest zachowanie ekonomicznie opłacalnej produkcji ryb, jako wiodącej formy działalności. Z przykrością należy stwierdzić, że interesariusze powiązani z ochroną środowiska, szczęśliwie nie wszyscy, częstokroć zachowują się w stosunku do użytkowników rybackich i ich stawów tak, jakby mieli do czynienia z prymitywnym ludem, który należy ucywilizować. Przeświadczenie o takim traktowaniu jest powszechne wśród hodowców karpia. Za przykład mogą służyć różnego rodzaju konsultacje odbywające się celem wypracowania strategii ochrony dla zwierząt bytujących na stawach, takich jak kormoran, wydra czy bóbr, a które są bardzo poważnymi szkodnikami rybackimi. Pomimo argumentacji w postaci udokumentowanych strat i obciążeń ekonomicznych bardzo często funkcja produkcyjna jest traktowana jako podrzędna, zbędna lub nawet przeciwstawna do funkcji ochrony środowiska. Brakuje refleksji nad przyczyną, dla której stawy karpowe są siedliskami tak ogromnej liczby gatunków roślin i zwierząt. I chociaż przez setki lat nikt w sposób szczególny nie chronił tam przyrody, „jedynie” prowadzona była tam działalność gospodarcza, to włączone zostały do sieci Natura 2000, czyli obszarów wyjątkowo cennych przyrodniczo w Unii Europejskiej.

Stawy karpowe są bardzo pozytywnie odbierane i akceptowane w społeczeństwie. W wielu przypadkach osiedla ludzkie wręcz „opierają się” o groble. Bardzo sporadycznie rejestrowane są przypadki konfliktów pomiędzy użytkownikami stawów i lokalnymi społecznościami. Stawy są obecnie także trwałym elementem tradycyjnego krajobrazu Polski, co ilustruje rys. 43. Przedstawia on strukturę wiekową stawów na terenach Polski. Są to dane zaledwie szacunkowe, bowiem trudno precyzyjnie określić, na ile obecna powierzchnia danego obiektu różni się od jego powierzchni w chwili wybudowania dwieście czy też trzysta lat temu.

Rys. 43. Struktura wieku, w procentach, stawów karpowych na terenie Polski.

Paradoksem jest, że stawy karpowe stały się w pewnym sensie „zakładnikami” walorów, które same wykreowały, a hodowcy karpia mają problemy „na własne życzenie”. Gdyby został zmieniony sposób gospodarki w kierunku bardziej intensywnej produkcji, problem pozaprodukcyjnych walorów stawów i konfliktów w ogóle by nie istniał. Prośrodowiskowe walory stawów stają się obecnie realnym zagrożeniem dla dalszego istnienia tej formy produkcji rybnej w naszym kraju. Lirski i in. (2010) przeprowadził analizę czynników stanowiących największe ograniczenia w rozwoju gospodarstw karpowych w latach 2004–2009. Odsetek respondentów, potwierdzających negatywny wpływ takich czynników jak uwarunkowania ekonomiczne czy formalno-prawne bardzo rzadko przekraczał 60%. Natomiast niemal wszyscy hodowcy (85–95% odpowiedzi), wskazali szkodniki ryb jako główną barierę w rozwoju ich gospodarstw.

Istnieje dylemat natury filozoficznej, czy drzewo padające w lesie wywołuje hałas, jeżeli tego upadku nikt i nic nie słyszy. Podobny dylemat można rozważyć w odniesieniu do stawów typu karpowego. Skąd bierze się ich wielofunkcyjność, co hierarchizuje rangę ich pozaprodukcyjnych walorów? Odpowiedź jest bardzo prosta. Tę wielofunkcyjność kreują i określają ludzie, ponieważ stawy były od zawsze budowane na potrzeby ludzi. W Polsce historia stawowej gospodarki karpowej sięga średniowiecza. Zdaniem niektórych autorów jej wiek można szacować nawet na tysiąc lat (Rudnicki red. 1965, Szczygielski 1967). Jej powstanie uwarunkowały względy religijne, stawy budowano po to, by produkować pożywienie na okresy postów. W późniejszym czasie dominujące stały się względy ekonomiczne, stawy stanowiły źródło dochodu i dawały miejsca pracy. Jeszcze później dostrzeżono walory estetyczne, powstawały wspaniałe rezydencje z zespołami parkowo-pałacowymi, których nieodłącznym elementem były stawy rybne. W okresie powojennym, do końca XX stulecia, ponownie przeważała ekonomia. Doceniono także wpływ wody retencjonowanej w stawach karpowych na wyniki produkcji rolnej pól znajdujących się w sąsiedztwie. Obecnie ogromną wagę przypisuje się funkcji retencyjnej i przyrodniczej stawów karpowych. Jednakże trudno prorokować, czy za kilkadziesiąt lat po raz

kolejny nie nastąpi zmiana. Czy wiodącą funkcją nie będzie retencjonowanie wody, która już obecnie staje się „towarem” deficytowym w naszym kraju. Należy jednakże przez cały czas pamiętać, że niezależnie od epoki i mody stawy karpiove utrzymywane były dzięki produkowanym w nich rydom, co z perspektywy setek lat wydaje się najtańszą i jednocześnie najskuteczniejszą metodą.

Kolejnym bardzo istotnym problemem jest ustalenie, czy wielofunkcyjność i walory pozaprodukcyjne dotyczą stawów czy też gospodarki karpiovej. Czy atrybut wielofunkcyjności wiąże się z wypełnionym wodą „zagłębieniem w ziemi” czy też bardzo specyficznym modelem gospodarki? Odpowiedź na takie zadane pytanie ma wymiar strategiczny, ponieważ określa główny podmiot kreujący wielofunkcyjność i determinuje przyszłościowe działania w tym sektorze. Zdecydowanie należy stwierdzić, że **wielofunkcyjność i pozaprodukcyjne walory są atrybutami tradycyjnej stawowej gospodarki karpiovej**, kształtującej bardzo szczególne siedliska, jakimi są właściwie utrzymane stawy karpiove. Bardzo dobrym argumentem, świadczącym o słuszności takiego stwierdzenia są przykłady pokazujące, że wraz z zaniechaniem produkcji karpiovej giną walory przyrodnicze stawów

(por. <http://www.gazetakrakowska.pl/artukul/444911,grojec-stawy-natury-2000-bez-wody-umieraja,id,t.html>).

Upowszechnianie wielofunkcyjnej roli stawów oraz ich walorów pozaprodukcyjnych powinno odbywać się dwutorowo.

Z jednej strony absolutnie konieczna jest dokładna wycena pozaprodukcyjnych funkcji stawów karpiowych, szeroka popularyzacja i edukacja społeczeństwa o walorach tradycyjnej gospodarki karpiovej, ale również o tym, z czego te walory wynikają i co jest konieczne, aby je zachować. Turkowski i Lirski (2011) podają, że **szacunkowa wartość pozaprodukcyjnych walorów gospodarki karpiovej jest 10 razy większa niż wartość jej produkcji**. Świadomość społeczeństwa o nierozzerwalności produkcji karpia z wielofunkcyjną rolą jest obecnie bardzo mała i w dłuższej perspektywie stan taki może być nawet niebezpieczny dla egzystencji stawów. Należy pamiętać, że u podstaw decyzji hodowców o ograniczaniu lub całkowitym zaniechaniu produkcji leżą tylko i wyłącznie względy ekonomiczne. Trudno oczekiwać, że producent karpia będzie z własnych środków ponosił w nieskończoność koszty ochrony przyrody w postaci utrzymywania zwierząt niszczących infrastrukturę stawów lub żerujących na produkowanych rybach.

Z drugiej strony wydaje się konieczne propagowanie wielofunkcyjności i możliwości integrowania produkcyjnych i pozaprodukcyjnych walorów stawów karpiowych wśród samych karpiaarzy. Wielu hodowców nie dostrzega takich możliwości lub nie jest nimi w ogóle zainteresowana. Może to wynikać z kilku powodów. Po pierwsze z braku środków na poszerzanie działalności, po drugie z pewnego „konserwatyzmu” w bardzo gwałtownie zmieniającym się świecie i wreszcie po trzecie z czegoś, co można nazwać postawą

„zachowawczą” lub wręcz „wyczekującą, że ktoś za nas trudne sprawy załatwi”. To ostatnie jest bardzo niebezpieczne i może stać się samospełniającą się złą wróżbą. Albowiem w takim przypadku to sami hodowcy byłiby odpowiedzialni za proces „skansenowienia” i petryfikacji stawowej produkcji karpia.

17.4. Główne cele do realizacji w ramach Strategii Karp 2020 w zakresie wielofunkcyjnej i zintegrowanej roli stawowej gospodarki karpiowej.

Zachowanie i bardziej efektywne wykorzystanie obecnego potencjału stawowej gospodarki karpiowej wino być jednym z celów głównych strategii karpiarstwa na najbliższe lata. Utrzymanie opłacalnej produkcji ryb w stawach karpiowych jest niezbędne do zapewnienia ekonomicznej żywołności sektora w latach następnych.

Hodowcy karpia nie otrzymują w chwili obecnej ze strony państwa żadnych odszkodowań lub zadośćuczynienia za świadczenie usług na rzecz środowiska naturalnego, które jest dobrem ogólnonarodowym. Dlatego też, póki prośrodowiskowe walory stawowej produkcji karpia nie zostaną wyliczone i jako wartość dodana wliczone w cenę karpia, hodowcom powinny być wypłacane rekompensaty za świadczenie takich usług. Wydaje się celowe rozważenie pewnego zmodyfikowania lub uproszczenia obecnego systemu rekompensat w nowym okresie programowania. Przykładowo, ze względu na odgrywaną rolę prośrodowiskową wskazane byłoby podniesienie stawki podstawowej („dopłaty” – obecnego „pakietu I”), uzupełnianej dodatkowymi działaniami dobrowolnymi, zebranymi w „coś” na kształt obecnego „pakietu II”. Byłoby to też zgodne z oczekiwaniami hodowców karpia, wyrażonymi w ankietach przeprowadzonych w trakcie przygotowywania niniejszej strategii.

W strategii rozwoju karpiarstwa winny znaleźć swoje odzwierciedlenie również działania zmierzające do dużo większego niż obecnie wykorzystania potencjału stawowej gospodarki karpiowej. Powinna być rozwijana produkcja dodatkowa materiału zarybieniowego ryb przeznaczonych do zarybiania obwodów rybackich. Takie zdywersyfikowanie rynku producentów materiału zarybieniowego byłoby bardzo cenne również ze względu na ochronę bioróżnorodności ichtiofauny kraju. Lokalni producenci produkowałiby materiał zarybieniowy bazując na lokalnych stadach tarłowych, zachowując genetyczną tożsamość lokalnych populacji ryb. Jednakże rynek ten jest stosunkowo płytki i zróżnicowany regionalnie. Znacznie większego i bardziej stabilnego popytu należy oczekiwać odnośnie dodatkowej produkcji ryb konsumpcyjnych, szczególnie ryb drapieżnych. Rynek takich gatunków jak sandacz, sum europejski czy szczupak wydaje się obecnie niczym nieograniczony. Ponadto gatunki takie mogą być z powodzeniem wykorzystane do obsadzania łowisk komercyjnych, prowadzonych na stawach karpiowych w ramach agro- lub ekoturystyki oraz turystyki wiejskiej.

Zachowanie wielofunkcyjnego charakteru tradycyjnej gospodarki karpiowej nie będzie możliwe w nadchodzącej przyszłości bez zintegrowania produkcji karpia z działalnością pozarybacką, jak również szerzej, z działalnością rolniczą. Jednocześnie integracja ta musi mieć charakter

zrównoważony, pomiędzy opłacalną ekonomicznie funkcją produkcyjną, funkcją środowiskową, jaką jest ochrona przyrody oraz funkcją społeczną, jaką jest utrzymanie licznych miejsc pracy, zachowanie walorów krajobrazowych i atrakcyjności turystycznej dla regionów oraz pozytywnego nastawienia społecznego. Wymagać to będzie przewartościowania obecnego podejścia hodowców karpia do swoich przedsiębiorstw. Obecnie, pomimo wstępnych deklaracji o pozytywnym nastawieniu do takich działań, dominuje raczej postawa wyczekująca lub zachowawcza. Musi ona ulec zmianie np. poprzez systemy szkoleń, informujących, w jaki sposób takie działania powinny być wdrażane.

Niezbędne jest także, aby hodowcy karpia sami zaczęli generować i korzystać z wartości dodanej do produkowanych karpia, jaką jest przetwórstwo. Istniejące przetwórnice nie są nastawione na przetwórstwo ryb typu karp. Z tego też względu hodowcy winni konsolidować swoje działania i uruchamiać niewielkie przetwórnice, umożliwiające sprzedaż wstępnie przetworzonych ryb w ramach sprzedaży bezpośredniej, lokalnej, marginalnej i ograniczonej.

Wskazane byłoby szczególne premiowanie w nowym okresie programowania kompleksowych działań zmierzających do unowocześniania gospodarki karpiowej i jej wszechstronnego rozwoju z gwarancją zachowania próśrodkowych walorów. Z drugiej strony istnieje niebezpieczeństwo, że nadmierne dążenie do rozwijania wielofunkcyjnego charakteru stawów karpiowych może prowadzić do przeinwestowania lub niewłaściwego zainwestowania funduszy. Dlatego też celowe wydaje się wprowadzenie limitów wielkości środków na wsparcie rozwoju różnych form wielofunkcyjnej działalności stawów typu karpiowego, konkursowego systemu przyjmowania wniosków, wdrożenie systemu oceny składanych propozycji oraz spójnego w całym kraju systemu weryfikacji ze strony jednostki wdrażającej. Obecny „system olimpijski” ma wśród hodowców karpia bardzo wielu przeciwników.

Wydaje się, że celowe jest wydzielenie w nowym programie operacyjnym specjalnego funduszu/działania, z którego stawowe gospodarstwa karpiove mogłyby uzyskiwać dofinansowanie do prac renowacyjnych zwiększających zdolności retencyjne stawów. Jest to zagadnienie, na które zawsze zwracali uwagę hodowcy karpia ze wszystkich LGR w trakcie spotkań, prowadzonych w trakcie realizacji strategii. Jest to również bardzo istotne zagadnienie w wymiarze ogólnokrajowej gospodarki wodnej, gdyż umożliwi zwiększenie ogólnej ilości wody retencjonowanej w Polsce.

Wielofunkcyjności stawowej produkcji karpia nie da się zrealizować, jeżeli hodowcy będą funkcjonować w obecnym systemie prawnym, który jest skomplikowany i nieprzyjazny dla producentów. Utworzenie jednorodnego, spójnego, ale i przyjaznego systemu prawnego będzie mieć niezwykle pozytywny wpływ na ekonomiczny rozwój sektora i powinno stać się jednym z ważniejszych celów do realizacji do 2020 r.

W celu zachowania dla następnych pokoleń unikatowych walorów wielofunkcyjnej gospodarki karpiowej konieczne jest:

- w wymiarze ekonomicznym – wsparcie sektora poprzez zagwarantowanie użytkownikom istniejących obiektów karpowych stabilnych i przyjaznych dla produkcji warunków formalno-prawnych oraz dostępu do środków finansowych umożliwiających unowocześnienie produkcji jak i rozwój działalności około- i pozarybackiej,
- w wymiarze środowiskowym – w przypadku obiektów o odpowiedniej kulturze utrzymanie ich stanu, w przypadku obiektów zaniedbanych lub nieużytkowanych przywrócenie w nich produkcji. Cel ten powinien zostać osiągnięty m.in. poprzez zagwarantowanie dostępu do środków umożliwiających odbudowę i modernizację budowli i urządzeń hydrotechnicznych, zwiększenie zdolności retencyjnych istniejących stawów karpowych oraz system rekompensat wyrównujących producentom karpki ograniczenia i straty w produkcji wynikające ze świadczenia usług na rzecz ochrony przyrody, poprawy jakości wód i wspierania bioróżnorodności środowiska naturalnego,
- w wymiarze społecznym – upowszechnienie i utrwalenie w społeczeństwie wizerunku stawowej gospodarki karpowej jako kulturowego dziedzictwa kraju, trwałego elementu tradycyjnego krajobrazu Polski, enklaw przyrody służących ochronie biologicznej różnorodności środowiska jak również źródła zdrowej żywności o doskonałej jakości.

Literatura:

1. Augustyn D. 2001. Hydrological importance of carp ponds in the upper Vistula River catchment basin. *Ecohydr. And Hydrobiol.* 1, 401-411.
2. Borowiec M. 1981. Próba ornitologicznej klasyfikacji zbiorników wodnych Polski. *Prz. Zool.* 25; 543 – 559.
3. Bukaciński D., Bukacińska M. 1991. Awifauna stawów rybnych w Raszynie w latach 1977 – 1986. *Not. Ornitol.* 32, 3 – 4.
4. *Codex Diplomaticus Majoris Poloniae*, 1877. Tom I, nakładem Biblioteki Kórnickiej, drukiem J.I. Kraszewskiego (Dr W. Łebiński) Poznań.
5. Dobrowolski A., Bukacińska M., Bukaciński D., Cygan P., Karczmarek W. 1995. Przyrodniczo-ekonomiczna waloryzacja stawów rybnych w Polsce. *Fund. IUCN Poland*, Warszawa.
6. Drabiński A. 1980. Rola stawów rybnych w gospodarce wodnej zlewni rzeki Baryczy. *Zesz. Nauk. AR we Wrocławiu*, 128, *Melioracje XXIII*, 203-218.
7. Drabiński A., Sasik J., Szamański J., Wieniawski J. 1994. Pozaprodukcyjne wartości stawów rybnych. *Zesz. Nauk. AR Wrocław* 246 (2): 73 – 82.
8. Drabiński A., Wieniawski J. 1992. Zlewnie chronione jako czynnik umożliwiający chów ryb w stawach w warunkach postępującej degradacji środowiska przyrodniczego. *Wyd. AR Wrocław*.
9. Drabiński A., Jarecki B., Tokarczuk-Dorociak K. 2010. Rola stawów rybnych typu karpowego w gospodarce wodnej zlewni rzeki. w: Cieśla M., Wojda R. (red) *Wielofunkcyjność gospodarki karpowej w Polsce. Cz. 2. Perspektywy rozwoju*. *Wyd. Wieś Jutra*, 36-41.
10. Guziur J., Białowąs, H., Milczarzewicz W. 2003. *Rybackstwo stawowe*. *Oficyna Wyd. Hoża*, Warszawa.

11. Guziur J., Woźniak M. M. 2006. Produkcja ryb w małych zbiornikach. Oficyna Wyd. Hoża, Warszawa.
12. Kamionka S., Nyc K. 1996. Kształtowanie stanów wód gruntowych na obszarach oddziaływania Milickich stawów rybnych w latach 1987-1994. Zesz. Nauk AR we Wrocławiu, Rozprawy, 90, 1058.
13. Knosche R., Schreckenbach K., Pfeifer M., Weissenbach H. 2000. Balances of phosphorous and nitrogen in carp ponds. Fish. Mgmt. And Ecol., 7, 15-22.
14. Kolasa-Jamińska B. 1999. Wpływ stopnia intensyfikacji chowu ryb w stawach na jakość wody odprowadzanej w czasie odłowa. Rozprawa doktorska wykonana w AR w Szczecinie. Biblioteka Pracowni Ichtiobiologii i Rybactwa SGGW.
15. Kuczyński M. 2007. Pozaprodukcyjne walory stawów karpionych. w: Lirski A., Wolnicki J., Siwicki K. (red). Wybrane zagadnienia dobrostanu karpia. Wyd. IRŚ Olsztyn, 43-54.
16. Leopold M., 1981, Walory chowu ryb w porównaniu z innymi formami produkcji.
17. Lirski A., Wałowski J., Cieśla M. 2010. Chów karpia w Polsce w latach 2004-2009. w: Cieśla M., Wojda R. (red) Wielofunkcyjność gospodarki karpionej w Polsce. Cz. 1. Aktualne uwarunkowania. Wyd. Wieś Jutra, 9-20.
18. Nyrek A. 1966. Gospodarka rybna na Górnym Śląsku od połowy XVI do połowy XIX wieku. Prace Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego, Naukowego, Naukowego, s.A, nr 111.
19. Polska norma PN-R-93000.
20. Rudnicki A. (red.). 1965. Hodowla ryb w stawach. Wyd. PWRiL Warszawa. (rozdz.IV.3).
21. Sakowicz ST. 1943. Stawy rybne w Polsce. Wyd. ZOR, Warszawa.
22. Siemińska A., Siemińska J. 1967. Flora i fauna w rejonie zespołu Gospodarstw Doświadczalnych PAN i Zbiornika Goczałkowickiego na Śląsku. Acta Hydrobiol. 9: 1 – 109.
23. Staff Fr. 1925. Materiały do charakterystyki stosunków rybackich w Polsce. Roczn. Ichtiobiol. Nr 1. SGGW, Warszawa.
24. Stroynowski S. 1609. Opisanie porządku stawowego. w: Polskie stawowe gospodarstwo. Gawarecki Z, Koln A. 1860. Wyd. S.H. Merzbacha, Warszawa.
25. Strumieński O. 1573. O sprawie, sypaniu, wymierzaniu i robieniu stawów, Kraków.
26. Szczerbowski J. A. 2005. Podstawy rybactwa. Wyd. IRS Olsztyn, s. 188.
27. Szczygielski W. 1967. Zarys dziejów rybactwa śródlądowego w Polsce. PWRiL, Warszawa. (rozdz.IV.3).
28. Szumiec M.A., Augustyn D. 2000. Climate and ponds since The Middle Ages. Pr. Geogr., 108, 87-92.
29. Szymański J, Drabiński Drabiński., Sasik J. 1980. Badania nad zapotrzebowaniem wody do pokrycia na parowanie i przesiąki w stawach rybnych. Zesz. Nauk. AR we Wrocławiu, 128, Melioracje XXIII, 127-133.
30. Turkowski K., Lirski A. 2011 Funkcje pozaprodukcyjne stawów rybnych i możliwości ich ekonomicznej wyceny. W: Lirski A. Pyć A. (red.) Chów karpia w Europie, stan obecny, trudności, perspektywy. Wyd. IRŚ Olsztyn, 25-42.

31. Wieniawski J., Drabiński A. 1989. Obliczanie bilansów wodnych stawów typu karpiego. Wytyczne do projektowania. Wyd. Zrzeszenia Biur Projektantów Wodnych Melioracji w Warszawie, Biblioteczka projektanta, 4/89. 1-125.
32. Wojda R. 2006. Karp – chów i hodowla. Wyd. IRŚ Olsztyn.
33. Wołos A., Mickiewicz M., Lirski A., Myszkowski L. 2006. Opłacalność śródlądowej produkcji rybackiej w 2005 roku. IRŚ Olsztyn-Żabieniec, maj 2006.
34. Wołos A., Lirski A. 2010. Ekonomiczna opłacalność produkcji rybackiej w Polsce. w: Cieśla M., Wojda R. (red) Wielofunkcyjność gospodarki karpiovej w Polsce. Cz. 1. Aktualne uwarunkowania. Wyd. Wieś Jutra, 9-20.
35. Wołos A., Lirski A., Czerwiński T. 2011. Sytuacja ekonomiczno-finansowa rybactwa śródlądowego w 2010 roku. W: Wołos A (red) Zrównoważone korzystanie z zasobów rybackich na tle ich stanu w 2010 roku. Wyd IRŚ Olsztyn, 55-64.
36. Zalewski M. (red.). 2002. Guidelines for the integrated management of the watershed. Freshwater Management Series no. 5.
37. Zygmunt G. 2006. Wpływ stawów karpiowych na bilans wodny zlewni. Rozprawa doktorska wykonana w Pracowni Ichtobiologii i Rybactwa SGGW.

LOKALNE GRUPY RYBACKIE

BIORĄCE UDZIAŁ W OPRACOWANIU STRATEGII KARP 2020

1. LGR BIELSKA KRAINA

UL. TADEUSZA REGERA 81, 43-382 BIELSKO BIAŁA
TEL. (33) 810 08 38, E-MAIL: BIURO@BIELSKAKRAINA.PL

2. STOWARZYSZENIE DOLINA KARPIA

UL. RYNEK 2, 32-640 ZATOR
TEL. (33) 841 18 87, E-MAIL: BIURO.LGR@DOLINAKARPIA.ORG

3. LGR DOLNOŚLĄSKA KRAINA KARPIA

UL. ŻEROMSKIEGO 1, 59-140 CHOCIANÓW
TEL. (76) 818 34 87, E-MAIL: BIURO@KRAINAKARPIA.PL

4. LGR DORZECZE SOŁY I WIEPRZÓWKI

RAJSKO, UL. EDUKACYJNA 9, 32-600 OŚWIĘCIM
TEL. (33) 843 60 17, E-MAIL: BIURO@DSIW.PL

5. LGR JĘDRZEJOWSKA RYBA

UL. ARMII KRAJOWEJ 9, 28-300 JĘDRZEJÓW
TEL. (41) 386 10 51, E-MAIL: LGRJEDRZEJOW@GMAIL.COM

6. KROŚNIEŃSKO-GUBIŃSKA GRUPA RYBACKA

OSIECZNICA, UL. KROŚNIEŃSKA 2, 66-600 KROSNO ODRZAŃSKIE
TEL. (68) 359 86 90 WEW. 32, E-MAIL: BIURO@KGGR.PL

7. LGR MIĘDZY NIDĄ A PILICĄ

OS. BROŻKA 3, 29-100 WŁOSZCZOWA
TEL. (41) 385 35 80, E-MAIL: BIURO@MIEDZYNIDAAPILICA.PL

8. LGR OPOLSZCZYZNA

PLAC KOPERNIKA 5/3, 45-040 OPOLE
TEL. (77) 403 31 72,
E-MAIL: KONTAKT.LGROPOLSZCZYZNA@GMAIL.COM

9. LGR PUSZCZY SANDOMIERSKIEJ

UL. BIESZCZADZKA 2, 39-460 NOWA DĘBA
TEL. (15) 814 21 97,
E-MAIL: BIURO@LGR-PUSZCZYSANDOMIERSKIEJ.PL

10. LGR STARZAWA

STUBNO 69A, 37-723 STUBNO
TEL. (16) 735 40 09, E-MAIL: BIURO@LGRSTARZAWA.PL

11. LGR ŚWIĘTOKRZYSKI KARP

UL. SZKOLNA 1, 28-236 RYTWIANY
TEL. (15) 864 78 06, E-MAIL: BIURO@SWIETOKRZYSKIKARP.PL

12. LGR ŻABI KRAJ

UL. MICKIEWICZA 9, 43-430 SKOCZÓW
TEL. (33) 487 49 55, E-MAIL: BIURO@ZABIKRAJ.PL

UNIA EUROPEJSKA

ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ SEKTORA RYBOŁÓWSTWA
I NADBRZEŻNYCH OBSZARÓW RYBACZKICH

OPERACJA WSPÓLFINANSOWANA PRZEZ UNIĘ EUROPEJSKĄ
ZE ŚRODKÓW FINANSOWYCH EUROPEJSKIEGO FUNDUSZA
RYBACZKIEGO ZAPEWNIAJĄCĄ INWESTYCJĘ
W ZRÓWNOWAŻONE RYBOŁÓWSTWO